

Η ΠΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΣΤ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὕλης·
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΔΑΪΔΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἑσωτερικοῦ: Ἑτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 300.—
Ἑξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἑξωτερικοῦ: Ἑτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίρραι Ἀγγλίας 3 1/2,
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 37.50

Ἀνταπεπιδέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)
ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΑΔΗΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 72, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νικολ. Β. Πατσέλη :	Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα εἰς Ἡπειρον ἐπὶ τουρκο- κρατίας (ἱστορ. πραγμ.)	Σελ. 81
Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη :	Ὁ ἀπὸ Νικοπόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Νεό- φυτος ὁ Η΄ (ἱστορ. μονογρ.)	» 95
Βασιλ. Κ. Οἰκονόμου :	Τὸ μοναστήρι τῶν καλογραιῶν τῆς Ζίτσης (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 103
Σωκρ. Γ. Γεωργούλα :	Λαογραφικὰ Ἀνατολ. Ἐηροβουνίου Ἡπείρου (λαο- γραφικὴ μελέτη)	» 106
Νίκου Χρ. Τσάχα :	Πάργα—Στεργιά (λαογραφ. μελέτη)	» 119
Κων(νου) Μπράτσου :	Ὁ γέρε - ψαρᾶς (ποίημα)	» 126
Ζήση Στάλιου :	Ἡ προσευχὴ μιᾶς μαύρης παρθένου (ποίημα)	» 127
Νικολάου Βαρδάρη :	Εἰδυλλιακὸ σὲ βουνὸ καὶ σὲ θάλασσα (ποίημα)	» 128
Τίνου Ἀλασάκη :	Ἀνθρωπος (ποίημα)	» 128
Ἀντιγόνης Γαλανάκη—Βουρλέκη :	Τὸ καράδι ποῦ μὲ περιμένει (ποίημα)	» 129
Γιώργου Χριστογιάννη :	Γιάννινα—Πάργα (ὁδοιπορικὸ)	» 130
Νικολάου Β. Λώλη :	Γκρήνουϊτς Βίλλατζ (ὁδοιπορικὸ)	» 134
Φρ. Σίλλερ (Σημείωση—Μετάφραση: Ἀρσ. Γεροντικοῦ) :	Ὁ βουτηχτής (ποίημα)	» 140

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Ἡ ἔκθεσις καλλιτεχνῶν (Δ. Κόκκινου).—Κρι-
τικὴ τοῦ βιβλίου : Γεωργίου Α. Τσουκαντᾶ : «Ἀμφιλύκη» (Π. Ὀλύμπιου)—Ρή-
γα Καπλάτου : Punta Arenas» (Ν. Σαμαρά)—Ἀναστ. Χρ. Τσιόρα : «Παῖδι—Σχολεῖο—
Οἰκογένεια»—Νικ. Χρ. Παπακώστα : «Ἡπειρωτικά» (Δ. Κόκκινου)—Γιώργου Σεφέρη :
«Ἄσμα Ἀσμάτων (μεταγραφή)»—Γ. Θ. Ζώρα : «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα» (Τόμος Α΄)—Γ. Θ. Ζώρα : «Ἑπτανη-
σιακὰ Μελετήματα» (Τόμος Β΄)—Γ. Θ. Ζώρα : «Ἑπτανη-
σιακὰ Μελετήματα» (Τόμος Γ΄)—Ἀρ. Α. Ἀσιώτη : «Ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἀν-
θρωπίνων σχέσεων»—Σπυρ. Μ. Καλιάφα : «Ἀνάλεκτα»—Θεοφ. Ν. Σιμοπούλου : «Ἡ
Ἱερὰ Μονὴ Ζερμπίτης»—Σοφ. Λώλη : «Ψυχολογία» (Ι. Γ. Θεοχάρη)—Τατιάνας Σταύ-
ρου : «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος»—Δημήτρη Γαλάνη : «Σπουδὴ»
—Βάγιου Μπαγλάνη : «Βλάστησις τῶν ρηγμάτων» (Δ. Κόκκινου).—Ἐπιστολαί :
Ἐνα ἀντίγραφον ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Ἐπισκοπῆς Βελλᾶς (Γ. Παῖσιου)—Περὶ Ἀνθί-
μου Σιάμου (Σοφ. Ἐξάρχου).

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΣΤ • ΑΠΡΙΛΙΟΣ—ΜΑΪΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ 1967 • ΤΕΥΧΟΣ 180—181—182

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ ΤΙΜΑΡΙΩΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΙΣ ΗΠΕΙΡΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

“Ενας θεσμός, ὁ ὁποῖος ἐπέδρασεν ἄρκετὰ εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἠπείρου καὶ συνέτεινεν ἐπὶ πλεόν εἰς τὴν ἐθνολογικὴν τῆς ἀλλοίωσιν, εἶναι τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα ποῦ ἐφηρμόσθη εἰς αὐτὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὴν μελέτην τοῦ ὁποίου ἀνελάβομεν διὰ τῶν φιλοξένων σελίδων τῆς «Ἠπ. Ἑστίας».

Κατὰ τὸ Κοράνι, ὅλα τὰ ἐδάφη, ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν, τὸν «Ἀλλάχ», καὶ μόνον ἡ ἐπικαρπία παραχωρεῖται εἰς ἄτομα⁽¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σουλτάνος, εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐθεωρεῖτο ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλλάχ εἰς τὴν γῆν, εἶχεν οὗτος τὸ δικαίωμα, νὰ τὴν διανείμῃ κατὰ βούλησιν.

Ἡ θεοκρατικὴ αὐτὴ ἀντίληψις τῆς ιδιοκτησίας, ὅπως καὶ ὅλου τοῦ κράτους ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανούς, εἶχον ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὸ ὅτι ὅσοι, «χάριτι Σουλτάνου» ἐκράτουν τὴν γῆν, εἶχον συγχρόνως εἰς χεῖρας των καὶ ὅλας τὰς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν ἄλλων συνανθρώπων των. Ἡ ἔννοια τῆς ιδιοκτησίας τῆς γῆς καὶ ἡ ἔννοια τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας συνεταυτίζοντο⁽²⁾.

Κατὰ τὸ ἰσλαμικὸν δίκαιον τοῦ πολέμου, ἀφ’ ἐτέρου ποῦ ἐκωδικοποιήθη, ἐπὶ Σουλτάν Σουλεϊμάν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουλτέκα» «πᾶσα χώρα τῶν ἀπίστων

1. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, τὰ οἰκόπεδα οἰκοδομῶν χιλιάδων κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐθεωροῦντο «βακούφι», κατεβάλλετο δὲ δι’ αὐτὰ ἐνοίκιον εἰς ἰδιαιτέρον μουσουλμανικὸν ὄργανισμὸν «βακούφι», ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἐζηρτῶντο τὰ τεμένη (τζαμιά).

2. Μὲ βάσιν τὸ Κοράνι, οἱ πρῶτοι μετὰ τὴν ἄλωσιν Σουλτάνοι παρεχώρησαν εἰς τεμένη ἢ ναοὺς, ποῦ μετέτρεψαν εἰς τεμένη, τεραστίας ἐκτάσεις ἐδάφους, σουλτανικὰς δωρεάς, ποῦ ἐγένοντο ἀκόμη καὶ εἰς μονὰς. Οὕτω βλέπει κανεὶς ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸ κτηματολόγιον τῶν Ἀθηνῶν, ποῦ ὑπάρχει εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ τουρκοικοῦ κράτους, μεγάλας, εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐκτάσεις, νὰ ἀναφέρονται ὡς ιδιοκτησία τῆς Μονῆς Πετράκη.

Τὴν ἀρχὴν παρομοίας παραχωρήσεως εἶχε κάμει ὁ Πορθητῆς. Διασώζεται ἀκόμη ὁ «βακηφανεμές» του, δυνάμει τοῦ ὁποῖου παρεχωρήθησαν μεγάλης ἐκτάσεως ἐδάφη εἰς τὸ τέμενος τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Τὰ βακούφια διεκρίνοντο α) εἰς σουλτανικά, ἰδρυθέντα ὑπὸ τῶν σουλτάνων καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν καὶ β) εἰς ἰδιωτικά, ἰδρυθέντα ὑπὸ ἰδιωτῶν. Ὡς πρὸς τὴν πληρωμὴν δὲ διεκρίνοντο εἰς μονοτελῆ ἢτοι τὴν πληρωμὴν ἀπλοῦ τέλους, διτελῆ ἢτοι διπλοῦ τέλους καὶ εἰς τὰ καταβάλλοντα ἐτήσιον κατ’ ἀποκοπὴν, τὰ «μουκαταλῆ». Κατὰ τὴν ἐλληνοτουρκικὴν συνθήκην τοῦ 1913, ἅπαντα τὰ βακούφια τῶν νέων χωρῶν ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν ἐν Ἑλλάδι μουσουλμανικῶν κοινοτήτων. Διὰ τῆς συνθήκης τέλος τῆς Λωζάνης τοῦ 1923, ὅλα τὰ βακούφια κτήματα, χαρακτηρισθέντα ὡς ἀνταλλάξιμα, περιήλθον εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἥτις συνέστησεν ἰδιαίτεράν πρὸς τοῦτο ὑπηρεσίαν.

πολέμῳ ἀλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰμάμη ἢ τοῦ Καλίφου τῶν Πιστῶν, διανέμεται εἰς τοὺς πιστοὺς κατακτητὰς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ νομίμου πέμπτου ἢ ἀναγνωρίζεται ἢ ἐπ' ἰδιοκτησίᾳ τῶν κατοίκων ἐπὶ πληρωμῇ κεφαλικοῦ φόρου διὰ τὰ ἄτομα καὶ ἐγγείου φόρου διὰ τὰς γαίας αὐτῶν»⁽¹⁾

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὰς διατάξεις αὐτὰς τοῦ ἰσλαμικοῦ δικαίου, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατίσχυσαν εἰς τὴν χώραν διὰ τῶν ὅπλων καὶ ὑπέταξαν τὸν ἐλληνισμόν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐγένοντο, δικαίῳ πολέμου, κύριοι τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν διένειμον μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν των, δημιουργήσαντες οὕτω, ἰδίαν τάξιν γαιοκτημόνων.

Μὲ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν νέον κατακτητὴν, οἱ Ἕλληνες ἀπέβησαν ραγιαδες χωρὶς δικαιώματα, μέλη τῶν μεγάλων «ποιμνίων» τῶν μὴ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν τῆς νέας αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ὁλονέν ἐξηπλοῦτο βαθύτερον εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Ἐξ ἄλλου, δὲν ἦτο μικρὸν προνόμιον δι' αὐτοὺς, ὅτι ἀφ' ἐνὸς μέσῳ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀπέμεινεν ἡ παράδοσις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐνότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐλληνικὴ ἀριστοκρατία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ περίφημοι «Φαναριῶται», ἀφοῦ ἐκλείσαν συνθήκην μὲ τοὺς νέους κυριάρχους, κατέστησαν εἰς αὐτοὺς ἀπαραίτητοι ὡς διερμηνεῖς, τραπεζίται καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς διοικήσεως.

Τὰ ἐδάφη λοιπὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, κατὰ γενικὸν κανόνα τοῦ ἰσλαμικοῦ δικαίου, ποὺ ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τοὺς κατακτωμένους μὲ τὸ ξίφος λαοὺς, περιήρχοντο μὲ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν «δικαίῳ πολέμου», ὅχι εἰς τοὺς κατακτητὰς, ὅπως ἄλλοτε ποὺ τὰ διένεμον μεταξὺ των, ἀλλ' εἰς τὸ Δημόσιον, προσωποποιήσις τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ Σουλτάνος.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν αἱ γαῖαι αὗται περιήρχοντο εἰς τὸ κράτος διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατακτήσεως, ἐθεωρήθησαν ὡς γαῖαι τοῦ δημοσίου «μηριγιέ» (ἀπὸ τὴν λέξιν «έμιρ», ποὺ σημαίνει «ἄρχων», «βασιλεὺς» ἤτοι βασιλικαί, ἐπειδὴ ἀνῆκον εἰς τὸν Σουλτάνου, ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὸ ἀξίωμα «πᾶσα ἡ γῆ βασιλική»⁽²⁾).

Ὁ Σουλτάνος ὅθεν κρατῶν διὰ λογαριασμόν τοῦ Δημοσίου τὴν κυριότητα τῆς καλλιεργημένης ἢ καλλιεργουμένης (ἀγροτικῆς) γῆς, τὴν διένειμε πρὸς κατοχὴν μόνον καὶ ἐκμετάλλευσιν (τεσσαρούφ) κατὰ τὴν θέλησίν του εἰς τοὺς μεγιστάνας, ἐκεῖνοι δὲ εἰς μικροτέρους κλπ. μὲ ἀντάλλαγμα τὴν παροχὴν ὠρισμένων στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν ἐν ὥρᾳ πολέμου καὶ τὴν καταβολὴν φόρου. Πρὸς μεταβίβασιν ὁμοῦ τοῦ τεσσαρούφ, ἤτοι τῆς χρήσεως ἀπὸ κατόχου εἰς κάτοχον, ἀπητεῖτο σουλτανικὴ ἄδεια, ἡ ὁποία ἀφεώρα μόνον τὴν κατοχὴν καὶ ὅχι τὴν κυριότητα⁽³⁾.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Σουλτάνος, καθίστατο κύριος τῆς γῆς, ποὺ κατέκτα, καὶ εἶχε δικαίωμα νὰ τὴν διαθέτῃ κατ' ἀπόλυτον βούλησιν καὶ κρίσιν, καὶ σύμφωνα μὲ ἄλλην διάταξιν τοῦ Κοράνι, κατὰ τὴν ὁποίαν «κάθε τι ποὺ καταλαμβάνεται εἰς τὸν πόλεμον, πρέπει νὰ διανέμεται εἰς τὸν στρατόν», τὴν διένειμε μεταξὺ τῶν ἀξιωματάρχων τοῦ στρατοῦ, τοὺς ὁποίους ἀντήμειβε νὰ λαμβάνουν, κατὰ κληρονο-

1. Χάμμερ: Ἱστορία τῆς Τουρκίας, μετάφρ.: Κ. Κροκιδᾶ, τ. μ., σελ. 423—4.—Δ. Νικολαΐδου: Ὁθωμ. Κώδικες, τόμ. Β., σελ. 1005, ἀρθρ. 2 τοῦ κώδικος περὶ γαιῶν.

2. Ν. Ἐλευθεριάδης: Μοναστηριακαὶ γαῖαι. Ἀθῆναι 1939, σελ. 58.

3. Ἀρθρον 78 καὶ 23 Νόμου «Περὶ γαιῶν» τοῦ 1856 (κατὰ ἐκδόσιν καὶ μετάφρασιν τοῦ Ἑλλήν. Ὑπουργ. Δικαιοσύνης τοῦ 1915).

Παρὰ τὴν δογματικὴν ὁμοῦ ἀρχὴν καθ' ἣν ἡ γῆ, κατὰ τοὺς Μουσουλμάνους, ἀνῆκεν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, σπουδαίαν ἐπίσης ἐπίδρασιν ἔσκησεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ καθεστώτος τῆς γεωκτησίας, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἡ προηγηθεῖσα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατάστασις ἐν τῇ ὑπαίθρῳ. (Δ. Τσοποτοῦ: Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (Βόλος 1912). Β. Αlivisatos: La reforme agraire en Grèce (Παρίσιος 1932, σελ. 83).

μίαν, τὰ δέκατα τῶν χωρίων ἢ ἐπαρχιῶν καὶ οἱ ὅποιοι, εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀπετέλουν τὸν ἑκτακτον στρατόν, ἐφίππων μισθοφόρων, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἀνῆρχετο εἰς 15.000 περίπου καὶ ἀπῆρτιζε τὴν κυρίαν πολεμικὴν δύναμιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν εἶχαν οἱ δύο «μπε-ηλερμπέηδες» (Πρίγκηπες τῶν Πριγκήπων) τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἤτοι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας.

Οἱ τιμαριούχοι αὐτοὶ (σπαχῆδες) ἐπεστρατεύοντο διὰ τὸν πόλεμον, ἐφ' ὅσον οἱ τοπικοὶ πασάδες ἢ οἱ πασάδες ποῦ ἦσαν γεννημένοι εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἤθελον ἢ ἡδύνατον νὰ τοὺς στείλουν εἰς τὸν πόλεμον, ἄλλως αὐτοὶ δὲν ἐπήγαινον εἰς τὸν πόλεμον⁽¹⁾.

Ἡ στάσις ὅθεν τοῦ τιμαριούχου πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐβασίζετο ἐπὶ ἀμοιβαιότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, κυρίως δὲ ἐπὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῆς ἱπποτικῆς πίστεως, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Weber, ἀπετέλει τὸν πυρῆνα ὀλοκλήρου νέας ζωῆς ἀντιλήψεως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ιδέας τῆς πίστεως αἱ μᾶλλον διάφοροι πρὸς ἀλλήλας σχέσεις⁽²⁾.

Οἱ κύριοι καὶ καρπωταὶ τῶν τιμαρίων δὲν εἶχον βεβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηροῦν καὶ ἐξοπλίζουν ἱππεῖς, οὔτε ἦσαν στρατιωτικοὶ ἀξιωματοῦχοι. Ἀλλεπάλληλοι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ καθεστῶς τῆς ἀγροτικῆς ιδιοκτησίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως, ἐπέφερον σὺν τῷ χρόνῳ περιορισμὸν καὶ τέλος τὴν ἐπικράτησιν νέων ἀντιλήψεων καὶ συστημάτων παραγωγῆς καὶ σχέσεων τῶν ἐργαζομένων καὶ τέλος τὴν κατάργησιν τοῦ τιμαριωτισμοῦ εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπως καὶ τοῦ φεουδαλισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν⁽³⁾.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐφήρμοσαν τὴν πολιτικὴν τῶν Ἑνετῶν, οἱ ὅποιοι κάθε γῆν, ποῦ κατέκτων, ἐθεώρουν ιδιοκτησίαν τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας, τοὺς δὲ καλλιεργητάς, κολλήγους, οἱ ὅποιοι κατέβαλον βαρέα ἐνοίκια, ἀρκετὸν μέρος τῶν ὁποίων διετίθετο διὰ παραγωγικὰ ἔργα, ἵνα οὕτω αὐξάνηται ἡ ἀπόδοσις πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ιδιοκτησίας τῆς Πολιτείας.

Μὲ τὴν κατάκτησιν λοιπὸν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὑποδουλωθέντες Ἕλληνες⁽⁴⁾, ὅσοι δὲν περιῆλθον εἰς κατάστασιν δουλοπαροίκων ἀπὸ τοὺς νέους κυρίους τῆς γῆς, ἀπωθῆθησαν εἰς τὰς ἀγονωτέρας περιοχάς, ὅπου οὔτε αἱ συνθῆκαι ἀσφαλείας, οὔτε αἱ συγκοινωνίαι ἐπέτρεπον τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ὑπὸ τοιοῦτον καθεστῶς ὑποτελείας, ἐκτοπισθέντες καὶ ἐκριζωθέντες ἀπὸ τὴν πατρικὴν γῆν, ἠναγκάσθησαν νὰ διακόψουν τὴν παλαιὰν γεωργικὴν των παράδοσιν καὶ νὰ τραποῦν εἰς ἄλλα ἔργα βιοπορισμοῦ. Οὕτω βλέπομεν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν—ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἡδύνατο νὰ τοὺς συναγωνίζωνται οἱ κατακτηταὶ—καὶ νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς Ρωσσίαν, ὅπου ἤκμασαν λαμπραὶ ἐλληνικαὶ ἐμπορικαὶ παροικίαι.

Ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία εἰς τὸ τουρκικὸν ἔθνος, ἐπὶ σουλτανικοῦ καθεστῶτος, ἦτο ἐντελῶς ιδιότυπη. Δὲν ὑπῆρχον κοινωνικαὶ ἱεραρχίαι καὶ διακρίσεις. Ὅλοι οἱ Ταῦρκοι ἐθεωροῦντο ἴσοι. Ἡ ἰσότης δὲ αὐτὴ ἦτο ἐμφανὴς εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν των. Οὔτε ἔχνος ὑφίστατο ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς προκαταλήψεις τῆς Δύσεως. Ἕνας καὶ μόνος ἄνθρωπος ἴστατο ἐπάνω ἀπὸ ὅλους, ὡσὰν μοναδικὴ πανύψηλος κορυφὴ εἰς μίαν ἀπέραντον πεδιάδα. Καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ Σουλτάνος, ποῦ ἐθεωρεῖτο ὡς κἀτι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Μωάμεθ καὶ σκιά τοῦ Ἀλλάχ,

1. Γ. Λάϊου: Εἰς «Ἡπειρ. Ἑστία», Νο 52—53, σελ. 647.

2. Π. Κανελλοπούλου: Εἰς Ἑπιθ. Κοινων. Δημοσ. Οἰκονομ., ἔτος 2, τεῦχος Β', σελ. 205.

3. Αἱ λέξεις «τιμάριον» καὶ «φέουδον» εἶναι ταυτόσημοι.

4. Κατὰ τὸ Κοράνιον «Καθῆκον ὑποχρεωτικὸν ὁ κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμος».

διὰ τὸν ὁποῖον οὐδὲν ἀπαγορεύεται, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκον ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθά, πιστῶν καὶ ἀπίστων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπλῶς τὸ δικαίωμα νὰ τὰ χαίρωνται ὅσον αὐτὸς θελήσει.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἐξουσία ἐνὸς δεσπότη, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν οἰκιακοὶ σκλάβοι. Ὅπως ὅμως συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἀπολυταρχικά πολιτεύματα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ κυβερνῆται δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν λαόν, ὥστε νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μαζὶ τοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα, διὰ νὰ κρατηθοῦν, ἔχουν ἀνάγκην νὰ σχηματίσουν πέριξ τῶν ἑνα ἀνθρώπινον τεῖχος μισθοφόρων διὰ νὰ τοὺς προστατεύσῃ, οὕτω καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν οἱ πρῶτοι Σουλτάνοι ἔσπευσαν νὰ περιβληθοῦν μὲ τὰ περίφημα σώματα τῶν Σπαχῆδων καὶ τῶν Γενιτσάρων (1).

Παρομοίαν πολιτικὴν, ὅπως τοῦ Σουλτάνου, παρουσιάζει ἡ ἱστορία, πλείστας δσας, διότι ὅταν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν διακεκριμένων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ, καταλαμβάνει τις τὰ ξένα ἐδάφη καὶ ζητεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν του, ὀφείλει ἐν πρώτοις νὰ ὀργανώσῃ τὴν διοικητικὴν, πρὸς τὰ κτηθέντα ἐδάφη, σχέσιν του.

Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωσις προϋποθέτει ἐξειλιγμένην χρηματικὴν οἰκονομίαν, ὁ κατακτητὴς ἐφαρμόζει τὸν φυσικώτερον καὶ ἀπλούστερον τρόπον, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ, εὐκολώτερον τὴν ἐξουσιαστικὴν σχέσιν του, πρὸς τὰ κτηθέντα ἐδάφη. Παραχωρεῖ ὅθεν οὗτος εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς ἀκολουθίας του, εἰς ἐκείνους ἥτοι πρὸς τοὺς ὁποίους τὸν συνέδεε κατ' ἀρχὰς σχέσις ἀπλῶς χαρισματικῇ, δικαιώματα ἐπὶ τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν, καὶ εἰς ἀνθρώπους πού τὰ κατοικοῦν καὶ τὰ καλλιεργοῦν. Ὅλοι οὗτοι οἱ ἐκλεκτοὶ μεταβάλλονται, κατὰ κανόνα, εἰς βασάλους, εἰς τιμαριούχους (2).

Ἡ τάξις αὕτη τῶν τιμαριούχων εἶχεν ἀντικαταστήσει, σὺν τῷ χρόνῳ, τὴν κεντρικὴν (βασιλικὴν) ἐξουσίαν, εἰς πάμπολλα μικρὰ ἢ μεγάλα κρατίδια, πού τὴν ἀπετέλουν, σὺν τῷ χρόνῳ, μὲ ὀργάνωσιν, ὁμοίαν τῶν Γενιτσάρων, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου ἐποίκιλλε κατὰ ἐποχάς, φθάσασα τελικῶς μέχρι 40.000.

Ὁ τιμαριούχος εἰς τὴν περιοχὴν του ἦτο ἕνας μικρὸς βασιλεὺς, ἀρκεῖ νὰ ἐσέβeto τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπικυριάρχου του. Οὕτω λοιπὸν ἐσχηματίζετο μία κοινωνικὴ πυραμὶς, μὲ βάσιν τοὺς ἀγρότας, ὕστερα τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους χωροδеспότας τιμαριούχους σπαχῆδες καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τὸν ἀνώτατον ἐπικυριάρχον, τὸν βασιλέα, ἡ ἐξουσία τοῦ ὁποίου συχνότατα ἦτο σχιώδης καὶ χωρὶς καμμίαν δύναμιν (3).

Ἡ σχετικὴ ὅμως ἀνεξαρτησία καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς προσεπόρισαν, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τοὺς σπαχῆδες τόσῃν δύναμιν, εἰς διάστημα δύο αἰώνων, ὥστε νὰ ἐξειληθοῦν οὗτοι εἰς πραγματικὴν μάστιγα καὶ ἀπειλὴν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας. Ἐνεκὰ τούτου, ὡς θὰ ἴδομεν, διελύθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν,

1. Ἡ λέξις «σπαχῆς» ἢ «σιπαχῆς» εἶναι τουρκικῆς προελεύσεως καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ «σιπάχ» πού σημαίνει ἱππεύς. Ὁ σπαχῆς ἦτο πρότερον ὑπάλληλος ἐπὶ τῶν γαιῶν τοῦ Δημοσίου, ἀργότερον δὲ κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ προεστοὶ τῆς πόλεως Ἀργυροκάστρου, τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο εἶχον οἱ πλούσιοι ὅχι μόνον εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. («Ἡπ. Ἐστ.», τ. 51—53, σελ. 649). Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος εἰς τὴν Τουρκίαν, τὰ ἐπὶ τῶν γαιῶν δικαιώματα ἀσχεῖ τὸ Δημόσιον ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν ἰδίων ὑπαλλήλων. (Ν. Ἐλευθεριζίδου: Τὰ μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1915, σ. σ. 47).

Ὅσον διὰ τὴν λέξιν «Γενίτσαρος», αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸ «γενί-τσερ ἦ», νέον στράτευμα, σῶμα ἰδρυθὲν τὸ πρῶτον τὸ 1330 μ.Χ. ὑπὸ Ὁρχάν τοῦ Ἀναμορφωτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐξωμόσαντα τέκνα χριστιανῶν, ἐπετρέπετο εἰς αὐτὰ ἡ οἰνοποσία παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ κορνιού. (Κ. Σάθα: Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σ. σ. 99).

2. Π. Κανελλόπουλου: Εἰς Ἐπιθεωρ. Κοινων. καὶ Δημοσ. Οἶκον., ἔτος 2, τεῦχος Β', σελ. 201—202.

3. «Ἡπειρ. Ἐστ.», τεῦχος 27, σ. σ. 686.

έμειναν δὲ μόνον εἰς τὸ Ἀλγέριον, ὅπου οἱ Γάλλοι ἱδρυσαν ἐξ αὐτῶν ἴδιον σῶμα ἱππικοῦ, ὀργανωθὲν ὀριστικῶς τὸ 1845.

Οἱ σπαχῆδες, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀρχικῶς 2.500 ἄνδρες, ἵππευον συρίους ἵππους, ἐνεδύοντο μεταξωτὰς στολὰς, ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ ὠραίας διακοσμίσεις. Αἱ στολαὶ τῶν ἦσαν περισσότερον ἐπιδεικτικαὶ ἀπὸ τὰς στολὰς τῶν γεννιτσάρων εἰς χρωματισμοὺς καὶ σχήματα. Μακρὺς χρωματιστὸς μανδύας, ὑψηλὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, πλατεῖα καὶ κοντὴ περισκελὶς μὲ σπάθην ἢ πέλεκυν εἰς τὴν ζώνην, ἦσαν τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν⁽¹⁾.

Διανέμων τὰς γαίας πρὸς τὸν τιμαριούχον σπαχῆν, ὁ Σουλτάνος ὑπέγραφε τρόπον τινα μίαν σύμβασιν μὲ αὐτόν, βάσει τῆς ὁποίας ὁ σπαχῆς ἀποκτῶν ἀπόλυτα σχεδὸν δικαιώματα ἐπὶ τῆς χώρας, τῆς ὁποίας καθίστατο κύριος, ἀνελάμβανεν ἔναντι τοῦ ἡγεμόνος μίαν καὶ μόνην ὑποχρέωσιν. Νὰ τὸν συνδράμῃ στρατιωτικῶς καὶ μάλιστα ὅχι ἔναντίον ἄλλου σπαχῆ, ἀλλ' ἔναντίον ξένου ἐχθροῦ.

Μεταξὺ λοιπὸν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ σπαχῆ ὑπεγράφετο μία σύμβασις ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος. Διότι ἐνῶ ἡ ἐκμετάλλευσις, ποὺ ἀσφαλίζει ὑλικά συμφέροντα εἰς τὸν σπαχῆν, εἶναι φύσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἡ ἄσκησις ἀφ' ἑτέρου ὀρισμένης δικαιοδοσίας παρουσιάζει πλευρᾶς δημοσίου χαρακτῆρος. Δημόσια ἦτοι καθ' ἑαυτὸ δίκαια γίνονται ἀντικείμενον ἰδιοποιήσεως καὶ μεταβάλλονται εἰς ἴδια περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ σπαχῆ τιμαριούχου. Ἡ διανομὴ ὅθεν τῆς γῆς ἀπὸ τὸν Σουλτάνον εἶναι κρᾶμα ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου, ἐδημιούργησε μίαν τουρκικὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν εἰς τὰς πλουσιωτέρας περιοχὰς τῆς. Δὲν ὑπάρχει δὲ δυσμενεστέρα κοινωνικὴ κατάστασις διὰ τὴν αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τὴν βελτίωσιν τῶν ἀστικῶν συνθηκῶν τοῦ λαοῦ, ἀπὸ ἐκείνην ὅπου μία κληρονομικὴ ἀριστοκρατία μεγαλοκτημόνων ἀποτελεῖ τὴν κυρίαρχον τάξιν⁽²⁾.

Ἡ πρώτη αὐτῇ τάξις τῶν ἀριστοκρατικῶν σπαχήδων ἔδιδε τὴν γῆν εἰς ἄλλους καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μία ἄλυσις περιουσιακῶν σχέσεων ὁμοῦ μετὰ σχέσεως πίστεως καὶ ἀλληλεγγύης.

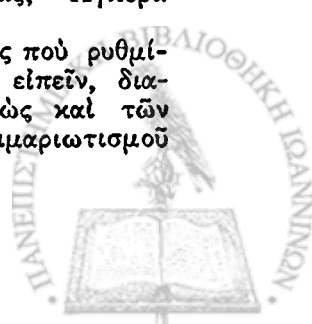
Κατὰ τὸ σύστημα ὅθεν τοῦτο, μὲ βάσιν τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, διεμορφοῦτο ἓνα σύστημα ἱεραρχίας, μὲ στελέχη τοὺς σπαχῆδες ποὺ ἦσαν ἐπὶ πλεόν καὶ ὄργανα διοικήσεως, μαχηταὶ καὶ τέλος οἱ πυρῆνες κάθε οἰκονομικῆς κινήσεως⁽³⁾.

1. Εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Γενιτσάρων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑπάρχει πλήρης συλλογὴ στολῶν Γενιτσάρων κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Σημειώομεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ σύστημα τῆς «δημοσίας γῆς» ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, διακηρύττων μὲ ἐγκύκλιον τὴν θεωρίαν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄλλη ἰδιοκτησία εἰς τὴν γῆν, ἐκτὸς τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τῆς καλλιέργειας ποὺ παρεχωρεῖτο εἰς ἰδιώτας. (Φίλινλεϋ: Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας στὴν Ἑλλάδα. Μετάφρ.: Μ. Γαρίδη, Ἀθήναι 1958, σελ. 51, σημ. 1). Αἱ θεωρίαι ὅμως ἐκεῖναι τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἐφηρμόσθησαν, καὶ οὕτω ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοὺς νέους πασάδες καὶ τσιφλικούχους ποὺ θὰ ἐδημιουργοῦντο, μὲ τὰς παραχωρήσεις ποὺ θὰ ἐγίνοντο εἰς τοὺς εὐνοουμένους ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς. (Πρβλ. «Ἡπ. Ἑστία», τεύχος 130, σ. σ. 116).

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ σπαχῆ ἀπενεμήθη ἀρχικῶς καὶ εἰς ἀρκετὰ άτομα, κατὰ τὸ πρῶτον παιδομάζωμα (Νέος Κουβαράς, 1961, σελίς 15). Οἱ σπαχῆδες τοῦ παλαιοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐπὶ Μωάμεθ ἐμισθοδοτοῦντο πρὸς 30 ἄσπρα ἡμερησίως, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν καλούμενοι «Σιπαχῆ Ἀγαλαρῆ» εἰσέπραττον 200.000 ἄσπρα κατ' ἔτος ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ 300.000 ἐν καιρῷ πολέμου. (Ἰσμάηλ Χακκῆ: Διοργάνωσις Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορίας, Ἀγκυρα 1937, σελ. 80. Πρβλ. Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 1940, σ. σ. 228).

3. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν Β' (1520—1566), αἱ διατάξεις ποὺ ρυθμίζουν τὰ τῆς τιμαριωτικῆς στρατιωτικῆς ἰδιοκτησίας ἐκωδικοποιήθησαν, οὕτως εἰπεῖν, διαμορφωθέντος ἐνιαίου συστήματος ἰδιοκτησίας, καὶ καρπώσεως τῶν τιμαρίων, καθὼς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν τιμαριούχων. Μία τῶν βασικωτέρων αἰτιῶν γεννήσεως τοῦ τιμαριωτισμοῦ ἦτο ἡ ἀνυπαρξία ἀρχικῶς παρὰ τῇ Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορίᾳ τακτικοῦ στρατοῦ.

Αἱ γαῖαι ἐπὶ Τουρκίας τῶν Σουλτάνων διεκρίνοντο :

α) Εἰς γαίας τοῦ Κράτους ἢ τοῦ Στέμματος (Ἑμλιάκ Χουμαγιούν (1) Χουμαγιούν), αἱ ὅποια προήρχοντο ἐκ τῆς κατακτήσεως, τῶν δημεύσεων ἢ τῶν ἀποθησκόντων ἀνευ κληρονόμων, καὶ οἱ ὅποια ἐξεχωροῦντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς φεουδάρχους (σπαχῆδες), θεσμὸς ἀνάλογος πρὸς τὸν τῆς βυζαντινῆς προνοίας.

β) Εἰς γαίας ποὺ ἀνῆκον εἰς θρησκευτικὰ ἰδρύματα ἢ ἔργα κοινῆς ὠφελείας (βακούφια) ἢ τεμένη τῆς λατρείας καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, καὶ τὰ ὅποια εἰς τὴν τότε Τουρκίαν εἶχον μεγίστην ἔκτασιν.

γ) Ἰδιωτικὰς γαίας, αἱ ὅποια διεκρίνοντο :

α—Εἰς γαίας πλήρους κυριότητος (μούλκια) ἢ φθαρτὰ καὶ β) εἰς γαίας περιωρισμένης ἰδιοκτησίας (ἐραζὶ μιριέ) ἢ ἀφθάρτους τῶν ὁποίων οἱ ἐκμεταλλεούμενοι εἶχον τὴν κατοχὴν καὶ τὴν νομὴν, ὅχι ὅμως καὶ τὴν κυριότητα. Τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτὰς ἐρρυθμίσθησαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν τοῦ Α' (1520—1566) καὶ Ἀχμέτ τοῦ Α' (1603—1617).

Αἱ πλήρεις πάλιν κυριότητος γαῖαι διηροῦντο εἰς δεκατιζομένας, ποὺ ὑπέκειντο εἰς τὴν φορολογίαν τῆς δεκάτης, καὶ ἀνῆκον εἰς Μουσουλμάνους καὶ τὰς ὑποκειμένας εἰς χαράτσι, ποὺ ἀνῆκον εἰς τοὺς μὴ Μουσουλμάνους, οἱ ὅποιοι οἰκειοθελῶς ὑπετάχθησαν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν.

Προσθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐκτὸς τῶν σπαχῆδων καὶ ἄλλων τιμαριούχων, ὁ Σουλτάνος διένειμε γαίας καὶ εἰς πολλοὺς καπεταναίους ποὺ ἀνελάμβαναν τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, καθὼς καὶ πολλοὺς προύχοντας (κ ο τ σ α μ π ά σ η δ ε ς) ἥτοι αἰρετοὺς ἄρχοντας τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων ἐπὶ Τουρκοκρατίας—προεστοὶ δημογέροντες—, ἔχοντας, μαζῇ μὲ τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτήτων, καὶ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἀστικῶν διαφορῶν μεταξὺ Χριστιανῶν, καὶ τῶν ἐλαφρῶν ποινικῶν ὑποθέσεων, διὰ τὰς βαρυτέρας τῶν ὁποίων δικαιοδοσίαν εἶχεν ὁ Τοῦρκος δικαστὴς «κ α τ ῆ ς».

Οἱ κοτζαμπάσηδες οὗτοι, μαζῇ μὲ τὰ διοικητικὰ καθήκοντα, ἀνελάμβανον καὶ φορολογικά (2).

Οἱ κοτζαμπάσηδες ὅμως, φοβούμενοι τοὺς τοπικοὺς κυβερνητικοὺς διοικητὰς ἢ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πύλης, οἱ ὅποιοι ἐξήταζον τὰ παράπονα τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐξήσχουν τὰ καθήκοντά των, μὲ μεγαλειτέραν προσοχὴν, ἐπιμέλειαν καὶ ἰσότητά, παρὰ πρότερον.

Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα εἶναι μία φάσις κοινωνικοῦ ἢ πολιτειακοῦ κληρονομικοῦ συστήματος, ἀποτέλεσμα συνήθως κατακτήσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σύστημα ἐπέρασαν ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοί, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἱστορικῆς των ἐξελίξεως.

1. Ἡ λέξις «μούλκι» εἶναι ἀραβικὴ, σημαίνουσα κράτος, ἐκ τοῦ μούλακ ποὺ σημαίνει «κρατεῖν». Κατὰ τὴν τουρκικὴν νομοθεσίαν, τὸ μούλκι μετεβιβάζετο κληρονομικῶς διὰ πάντων τῶν βαθμῶν καὶ κλάδων εἰς τοὺς κατ' εὐθείαν γραμμὴν (ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν κ.λ.π.) ἄρρενας, ἄλλως καθίσταται κτῆσις τοῦ ἱεροῦ ἰδρύματος (β α κ ο ὗ φ). Τὸ μούλκι ὑπεβάλλετο εἰς κανονικὴν πληρωμὴν φόρου εἰς τὸ κράτος. (Δελτ. Ἰστ. Ἑθν. Ἑταιρ., 1892, σ. σ. 469). Μούλκι πληθύντ. ἱμλάκια. Τὰ μούλκια διηροῦντο : Εἰς ἀκίνητα μὲ οἰκοδομὰς ἢ γαίας καλλιεργησίμους ἢ πρωρισμένας διὰ καλλιέργειαν. Εἰς ἀκίνητα ἥτοι οἰκοδομὰς ἢ φυτείας ἐπὶ γηπέδων ἢ γαιῶν β ακ ο ὗ φ. Εἰς μεταλλεῖα. Εἰς γεδίκια συνεστημένα ὡς μούλκια ἐπὶ οἰκοπέδων β ακ ο ὗ φ καὶ συνιστάμενα εἰς τὸ δίκαιον τῆς ἐξασκήσεως ὠρισμένης βιομηχανίας, ἐντὸς ὠρισμένου ἀκινήτου. Εἰς πραγματικὰς ἀγωγὰς (διεκδικητικὰς καὶ περὶ νομῆς), ἀγωγὰς περὶ ἐμπραγμάτων, δικαίων ὡς τὸ δικαίωμα διελεύσεως ἐπὶ γειτονικοῦ κτήματος κ.λ.π. Εἰς ἐποχὰς ἀπαιτήσεως κ.λ.π. συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κρατικῶν ὁμολογιῶν καὶ τῶν μετοχῶν Α. Ε. καὶ ἐν γένει παντὸς δικαιώματος ἀπορρέοντος ἐκ συμβάσεων ἢ ἐκ τοῦ νόμου. Εἰς προσωπικὰς ἀγωγὰς καὶ ἀγωγὰς σχετιζομένας πρὸς κινητὰ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων.

2. Ν. Δ ρ α γ ο ὗ μ η : Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, σελ. 339. Περὶ τῆς διανομῆς τῆς κατακτηθείσης γῆς, βλ. Journal Asiatique, 1884, Τόμ. Ι, σελ. 63—85. Οἱ κοτζαμπάσηδες εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐκαλοῦντο «τ σ ο ρ μ π α τ ζ ῖ δ ε ς».

Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐγεννήθη εἰς τὴν δύσιν, ὅπου παρήχθη, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν ρωμαϊκῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ὅπου ἔλαβεν ὅλην τοὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὅπου οἱ τιμαριούχοι λαϊκοὶ ἢ κληρικοὶ, ἀπόλυτοι κύριοι·τόσον τῆς γῆς ὅσον καὶ ἐκείνων ποὺ τὴν εἰργάζοντο, εἶχον ἀντικαταστήσει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν κεντρικὴν (βασιλικὴν) ἐξουσίαν, τεμαχίσαντες τὰ κράτη εἰς πολλὰ μικρὰ ἢ μεγάλα κρατίδια, οἱ ἐξουσιασται τῶν ὁποίων ἀπετέλουν κράτος ἐν κράτει.

Τὰ τιμάρια αὐτὰ ἦσαν κληρονομικά, κληρονομούμενα σύμφωνα μὲ εἰδικούς τιμαριωτικούς νόμους, ὅσα δὲ δὲν εἶχον κληρονόμους, διενέμοντο ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου τιμαριούχου (1).

Ὁ μικρὸς ἢ μέγας τιμαριούχος, εἰς τὴν περιοχὴν ὅπου ἐκυριάρχει, ἦτο ἓνας μέγας ἢ μικρὸς βασιλεὺς, ἀρκεῖ νὰ ἐσέβετο τὰ δικαίωματα τοῦ ἐπικυριάρχου, ποὺ ἦτο ἄνωθεν αὐτοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίζετο μία πυραμῖς, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς βάσιν τοὺς ἐργάτας τῆς γῆς, ἐπάνω τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ μικροὶ ἢ μεγάλοι χωροδеспόται, εἰς τὴν κορυφὴν δὲ ὁ ἀνώτατος ἐπικυριάρχος, ὁ βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἐξουσία ἦτο σχεδὸν σκιώδης (2).

Τὸ τιμαριωτικὸν ὅμως σύστημα εἶχε τὰς ρίζας τοῦ εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Αἱ «κληρουχίαι» τῶν Ἀθηναίων (3) ἦτοι ἡ διαμονὴ διὰ κλήρου εἰς τοὺς πολίτας μιᾶς κατακτηθείσης χώρας, μὲ οἰκονομικὸν καὶ πολεμικὸν συγχρόνως σκοπόν, ἴσως δὲ καὶ οἱ ἀναπαλλοτρίωτοι κληροὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ἦσαν εἶδη τιμαρίου.

Ὁ θεσμὸς τῶν κληρουχιῶν φέρεται ὅτι ἐφηρμόσθη κατὰ τὴν πρώτην κατάκτησιν τῆς Σαλαμῖνος, περὶ τὰ τέλη τῆς 7ης π. Χ. ἐκανονταετηρίδος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ ἀπώλεια ὅμως τῆς νήσου καὶ ἡ κατάληψις τῆς ἀπὸ τοὺς Μεγαρεῖς, ἐστέρησε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοὺς πλουσίους κληροὺς τῆς νήσου, διὰ τοῦτο ὁ Σόλων ἐπέδωξε νὰ τὴν ἐπανακτήσῃ μὲ κάθε θυσίαν.

Ὁ θεσμὸς οὗτος διοργανωθείς ἀπετέλεσε σπουδαιοτάτην οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν βάσιν τῆς δυνάμεως τῆς πολιτείας. Οἱ κληροῦχοι δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ διαμένουν εἰς τὴν κληρουχίαν, ἠδύναντο ὅμως νὰ τὴν ἐκμισθώνουν εἰς ἐγγχωρίους καὶ νὰ διαμένουν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ὁποίας ἦσαν πολῖται.

Ἡ ἰδρυσις τῶν κληρουχιῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἰσχύος εἰς τὰ ἐδάφη ποὺ κατελάμβανον καὶ εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν πτωχοτέρων τάξεων αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ ηὔξανον. Αἱ κληρουχίαι εἰς τὴν ἀρχαιότητα ηὔξήθησαν ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους, ὁπότεν ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, βαδίζουσα μὲ τὴν οἰκονομικὴν κατάπτωσιν τῶν μεσαίων τάξεων, καθίστα ἐπείγουσαν τὴν ἀποκατάστασιν χιλιάδων πολιτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξασθενήσουν αἱ δυνάμεις τῆς πόλεως, ὅπως θὰ συνέβαινε μὲ τὸν ἀποικισμὸν (4).

Ἡ ὑπόσχεσις ἀφ' ἐτέρου τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους—διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνδρομὴν των κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του—ὅτι θὰ δώσῃ κῶμας

1. Συνήθως οἱ σημερινοὶ τίτλοι : «δούξ», «μαρκήσιος», «βαρῶνος» ἦσαν ἀρχικῶς ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους. (Π. Κ α ρ ο λ ῖ δ ο υ : Ἐγχειρίδιον Βυζαντινῆς Ἱστορίας, 1906, σελ. 146).

Ἡ μεσαιωνικὴ λατινικὴ λέξις feudum καὶ ἀρχαιότερον feodum ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸ γερμανικὸν feo=μισθός, ἡ ἀπὸ τὸ ὠσαύτως ἀρχαῖον γερμανικὸν failhn=οὐσία, περιουσία. Ὅσον διὰ τὴν ἐλληνικὴν λέξιν «τιμάριον», μὲ τὴν ὁποίαν μεταφράζομεν τὸ feudum, σημαίνει κυρίως βραβεῖον (ἐκ τοῦ τιμή). (Π. Κ α ρ ο λ ῖ δ ο υ : Ἐνθ. ἀνωτ., σ. σ. 164).

2. Τῆς ἀναπτύξεως τῶν τιμαριωτικῶν σχέσεων προηγεῖται ἡ ὑποδούλωσις τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν τάξεων καὶ ἡ πτώσις τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ τιμαριωτισμοῦ σημαίνει τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν νίκην τῆς τάξεως τῶν ἀρχόντων κατὰ τῶν χωρικῶν.

1. Πρβλ. Ἀ. Ἀ ν δ ρ ε ἄ δ η : Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας, τόμ. Α', σελ. 397—399.

1. Ἀ. Ἀ ν δ ρ ε ἄ δ η : Ἐνθ. ἀνωτ.

εἰς ὅσους εἶχον χωρία καὶ πόλεις εἰς ὅσους ἔχουν κῶμας, φανερώνει εἶδος τιμαριωτισμοῦ⁽¹⁾.

Αἱ κληρουχίαι ἔπαυον ὑφιστάμεναι διὰ τοὺς Ἀθηναίους, κατόπιν ἥττης των εἰς πολέμους, ἡδύναντο ὅμως νὰ ἀνασυνταχθοῦν μετὰ τὴν ἀπανάκτησιν. Αἱ κληρουχίαι ἀπωλέσθησαν διὰ τοὺς Ἀθηναίους, μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἥτταν, ἡ δὲ ἐπανίδρυσίς της, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἰσχύος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰς παλαιὰς κληρουχίας.

Τὰς κληρουχίας τῶν Ἀθηναίων ἐμιμήθησαν οἱ Ρωμαῖοι, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀποικιῶν ποὺ ἐκαλοῦντο ἀποικίαι τῶν Ρωμαίων πολιτῶν (*coloniae civium Romanorum*), εἰς τὰς ὁποίας τὰ μέλη των διετήρουν ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, ἐνῶ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀποικιῶν *coloniae Potinae*, τὰ μέλη αὐτῶν δὲν εἶχον τὰ δικαιώματα τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

Ὅταν οἱ Ἀραβες κατέκτησαν τὴν Ἰσπανίαν, ἐδήμευσαν τὰς περισσοτέρας γαίας, ἀρκετὰς τῶν ὁποίων διένειμον εἰς τιμαριούχους, ἀφῆκαν δὲ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν εἰς χωρικοὺς, οἱ ὅποιοι, διατηροῦντες καὶ καλλιεργοῦντες αὐτὰς ἰδίαις δαπάναις, ἐλάμβανον τὰ 2/3 τῶν παραγομένων καρπῶν⁽²⁾.

Σημειώσωμεν, ὅτι τὸ ἴδιον σύστημα ἐφηρμόζετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ποὺ δὲν κατελαμβάνοντο ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ἡ Κασταλία.

Τὸ σύστημα τοῦτο, ἐπεκράτει καὶ τὸν 19ον αἰῶνα, εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἰσπανίας, ὅπου οἱ ἰδιοκτῆται ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ τῶν παραγομένων προϊόντων, ὡσὰκις ἔδιδον οἱ ἴδιοι τὸν σπόρον καὶ τὰ ζῶα πρὸς καλλιέργειαν, τὸ τρίτον δὲ ὡσὰκις αὐτὰ ἀνῆκον εἰς τὸν καλλιεργητὴν⁽³⁾.

Ἡ Γαλλία, καταλαμβάνουσα τὸ Ἀλγέριον, ἐκήρυξε, διὰ διατάγματος (*arrêté*) τῆς 8 Σεπτ. 1830, πᾶσαν γῆν ὑπαγομένην εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δημοσίων γαιῶν, ὡς γῆν ποὺ περιήρχετο ἀπεριορίστως καὶ καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὸ Γαλλικὸν Δημόσιον, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐπὶ τῶν τοιούτων γαιῶν ἰδιαιτέρα δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν, ἐξ ἐκείνων τῶν δικαιωμάτων ποὺ περιέχονται εἰς τὸν περὶ γαιῶν νόμον⁽⁴⁾.

Εἰς τὴν Ρωσσίαν, τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα ἦτο οὐσιαστικῶς καὶ τυπικῶς εἰς τὸν τσάρον, τὰ δὲ δικαιώματά του (τὰ ὅποια οὐδέποτε ὠδήγησαν εἰς αὐτοτέλειαν) δὲν ἐπῆγαζον ἐξ ἐλευθέρως συμβάσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ὑποταγῆς τῶν εὐγενῶν εἰς τὸν Τσάρον⁽⁵⁾.

Ἀπὸ τοὺς Πέρσας τὸ παρέλαβον οἱ Βυζαντινοί, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι οὗτοι οὐδέποτε διέθεσαν ἐπωφελῶς τοὺς κολοσσιαίους πόρους τοῦ κράτους των, πρὸς διοργάνωσιν ἰσχυροῦ καὶ εἰς κάθε στιγμήν ἐτοίμου στρατοῦ, ὅπως ἔκαμαν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη⁽⁶⁾.

Ὅπως οἱ δουλοπάροικοι τῆς Δύσεως, καὶ τοῦ Βυζαντίου (οἱ καλούμενοι «πάροικοι» ἢ «προκαθήμενοι») ἦσαν προσδεδεμένοι κληρονομικῶς εἰς τὴν γῆν, μὴ δυνάμενοι νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ κυρίου των, πωλούμενοι δὲ μετὰ τοῦ κτήματος.

Τὸ φέουδον, ἀρχικῶς εἰς τὸ Βυζάντιον, ἦτο προσωρινὴ ἰσόβιος παραχώρησις, σχέσις δ.λ.δ. καθαρῶς προσωπικοῦ χαρακτῆρος, μὴ κληρονομητή. Ὁ ἡγεμὼν θεω-

1. Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις I 123.

2. (Colmeiro: *Historia de la Economía Política en España* I, 179).

3. Παχὺ: Ἐνθ. ἀνωτ., σ. σ. 49—50.

4. Ν. Ἐλευθεριάδου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 48.

5. Π. Κανελλοπούλου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 203—4.

6. Τσοποτοῦ: Γῆ καὶ Γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Βόλος 1912, σελ. 120.

ρητικῶς ἐκράτει δι' ἑαυτὸν τὴν ψιλὴν κυριότητα, τὸ *dominium*, εἰς δὲ τὸν παραχωρησιοῦχον περιήρχετο τὸ *dominium utile* ποὺ ὑπέκειτο εἰς ἀνάκλησιν. Ἡ βία ὅμως τῶν πραγμάτων μετέβαλεν αὐτὴν τὴν θέσιν. Ἡ ἄρχουσα τάξις, σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τὴν κατοχυρώσιν τὴν δυνάμιν τῆς, ἐπέτυχεν ὅπως τὸ φέουδον χάσῃ τὴν ιδιότητα τοῦ προσωρινοῦ καὶ ἐξελιχθῇ εἰς ὀριστικὸν κτῆμα τοῦ τιμαριούχου. Κατ' ὅσον ἦτοι νὰ ἐπιβάλλῃ, ὅπως, παρὰ τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον ποὺ χαρακτηρίζει τὸν μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ τιμαριούχου θεσμόν, ἀναγνωρισθῇ εἰς ἴδιον αὐτοῦ περιουσιακὸν στοιχεῖον ἐλευθέρως μεταβιβαστόν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τῆς τυπικῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἡγεμόνος, πανηγυρικῶς δεχομένου τὴν ὁμολογίαν πίστεως τοῦ ὑποκατασταθέντος νέου τιμαριούχου.

Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα τῶν Ὀθωμανῶν, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

Εἰς τὴν Περσίαν, χώραν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν, ὁ βασιλεὺς, ἀπόλυτος μονάρχης, ποὺ ἐξελέγετο θεῖω δικαίῳ, ἀπελάμβανε τοῦ πλούτου ἐνὸς μεγάλου καὶ πλουσίου κράτους, τῶν εἰσοδημάτων τῶν μεγάλων κτημάτων του, τῶν φόρων τῶν ὑπηκόων του καὶ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἰνδικῆς. Τὸ κράτος του διωκεῖτο ἀπὸ κρατικούς λειτουργοὺς ποὺ κατήγοντο ἀπὸ εὐγενεῖς οἰκογενείας ἢ καὶ ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, καὶ ἐθεωροῦντο ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως, ἢ ἀπὸ σατράπας ποὺ ἐκυβέρνηουν μοναρχικῶς τὴν χώραν («νομοὺς» κατὰ τὸν Ἡρόδοτον). Εἰς τὴν Περσίαν οἱ φόροι, ἔγγειοι κυρίως καὶ κεφαλικοὶ (χαράτς), ὠρίζοντο συνολικῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ κάθε «νομόν» καὶ κατενέμοντο ἐπειτα ἀπὸ τοὺς σατράπας⁽¹⁾, οἱ ὅποιοι κυβερνῶντες σατραπικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ἡγρύνουν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως, ἐστρατολόγουν ὅσους ἐδικαιοῦντο νὰ στρατεύονται, καθὼς καὶ τοὺς μισθοφόρους καὶ ἡμείβοντο μὲ προσθέτους φόρους ἀπὸ τὸν βασιλικὸν διανεμητὸν φόρον.

Εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει ἐπεκράτουν παρόμοιαι ἀρχαί. Κάθε βασιλικὴ γῆ, ἀνῆκε, κατὰ κυριότητα, εἰς τὸν Θεόν, ὁ δὲ βασιλεὺς καθὰ Ἀρχιερεὺς (Μίνου ἦτοι Μίνως), τὴν διεχειρίζετο, ἐνῶ οἱ ὑπῆκοοι ποὺ τὴν κατεῖχον ἦσαν ἀπλοὶ νομεῖς καὶ ἐπικαρπῳταί. Ὅσα ὅμως δένδρα καὶ κλήματα ἤθελον φυτεύσει εἰς τὴν γῆν αὐτήν, καθὼς καὶ ὅσα οἰκοδομήματα ἤθελον οἰκοδομήσει ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὰ ἐθεωροῦντο προϊόντα τῶν χειρῶν των καὶ τοὺς ἀνῆκον κατὰ κυριότητα.

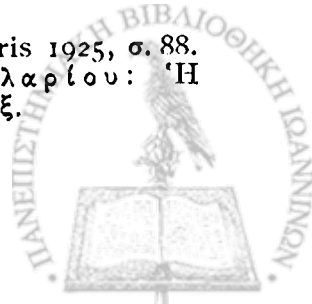
Ἡ Τουρκοκρατία, ὅπως τοῦλάχιστον διεμορφώθη εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κατακτήσεως, ἤμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ, ὡς ἡ περίοδος κλειστῆς οἰκονομίας, μὲ ὅλας τὰς κοινωνικὰς μορφάς, ποὺ, κατὰ κανόνα, ἐμφανίζονται ὡς ἀπότοκοι παρομοίου συστήματος. Ἡ γῆ παραμένει ἢ κατ' ἐξοχὴν πηγὴ πλούτου καὶ ἡ μόνη σχεδὸν τροφὸς τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὅποιος, καίτοι εἶναι ἀγράμματος καὶ θρησκόληπτος, εἶναι ἐν τούτοις ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν εἰς χρησιμότητα καὶ τιμιότητα. Ἡ ἀγροτικὴ αὕτῃ τάξις ζεῖ ἀπομονωμένη, αἱ μὲν δὲ σχέσεις, ποὺ ἔχει μὲ τὸν ἔξω κόσμον, εἶναι ἡ πληρωμὴ τῶν φόρων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων.

Τὰς βάσεις παρομοίας κοινωνικῆς ὁργανώσεως ἐδημιούργησαν, τὸ δίκαιον τῶν Ὀθωμανῶν, ποὺ διέπει τὴν γεωκτησίαν, ἡ διαμόρφωσις μουσουλμανικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀγροτικῆς ιδιοκτησίας, ἡ ποικιλία τοῦ ἐγκτητικοῦ φόρου. Κατακτηταὶ καὶ κατακτηθέντες ὑπῆχθησαν, ὅπως βλέπομεν, εἰς τὸν νόμον τῆς γῆς⁽²⁾.

Εἰς τὴν Ἡπειρον, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἔως τὸ κίνημα τοῦ Σκυ-

1. C. Huart: *La Perse antique et la civilisation iranienne*, Paris 1925, σ. 88.

2. Πρβλ. Τσοποτοῦ: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 47 καὶ ἐξ.—Μ. Σακελλαρίου: Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν, Ἀθήναι 1939, σελ. 43 καὶ ἐξ.

λοσόφου⁽¹⁾, ἐπεκράτει τὸ καθιερωμένον τιμαριωτικὸν σύστημα τῶν «κεφαλὰ δων», σύστημα φρουρήσεως κάθε περιφερείας ἀπὸ τοπικοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τὸ 1319, ἦσαν καὶ γαιοκτήμονες μεγάλων στρατιωτικῶν θεμάτων.

Κατὰ τὸ σύστημα τῶν κεφαλὰδων, ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἡ χώρα κάθε βασιλείας ἐκέκτητο διακεκριμένους τινὰς ἀρχηγούς ποὺ ἠκολουθοῦντο ἀπὸ πολεμικοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο ἄνθρωποι ἄρμάτων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προῆλθεν καὶ ἡ λέξις «ἀρματολόγος». Οὗτοι, ὅταν ἡ χώρα τῶν κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπεσύρθησαν εἰς ὄρεινὰς θέσεις ἐνόπλως, καλούμενοι ἄρματολοί, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν «κεφαλὰδες» ἦτοι Καπεταναῖοι⁽²⁾.

Ἐν καιρῷ κινδύνου, οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν περιοχῶν προσέτρεχον εἰς τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ εὑρισκον τὴν σωτηρίαν τῶν, διότι οἱ κατακτηταὶ ὀθωμανοὶ εὐχαριστούμενοι νὰ ἐπικαρπίζωνται τὰς πεδινὰς περιοχάς, σπανίως διεκινδύνευον τὴν φήμην καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν, ἀναλαμβάνοντες τὴν καταδίωξιν τῶν αὐτονόμων αὐτῶν σωμάτων, τὰ ὅποια εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἦσαν ἀδάμαστα.

ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο εὗρεν ὁ κατακτητὴς τὴν Ἡπειρον.

Ὅταν ἦτο Μ. Βεζύρης ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς⁽³⁾, ἐξεδόθη φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀρκτική Ἑλλάς διηρέθη εἰς δέκα πέντε χώρας, εἰς κάθε μίαν τῶν ὁποίων ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπιτοπία ἀρχῆς ἑνὸς ὀπλαρχηγός (καπετάνιος) χριστιανὸς «κεφαλὰδες», διὰ νὰ περιφρουρῇ καὶ διατηρῇ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καὶ ὧσων διήρχοντο ἀπὸ αὐτὴν. Ὁ ὀπλαρχηγὸς αὐτὸς ὑπήγετο εἰς τὴν πλησιεστέραν σατραπείαν ἢ διοίκησιν τῆς θέσεώς του. Τοιαῦται ἀρχαὶ ἢ καπετανάτα ἀνεγνωρίσθησαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον τοῦ Μαλακασίου Τζουμέρκων⁽⁴⁾.

Οἱ κεφαλὰδες διетήρησαν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰς προνόμια, γνωστότεροι ὅμως πλέον καὶ ἰδίως μετὰ τὸ κίνημα τοῦ σκυλοσόφου, ὡς «σπαχῆδες».

Οἱ Τούρκοι, καταλαμβάνοντες τὴν Ἡπειρον, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς κατακτήσεως, δὲν μετέβαλλον κατ' οὐδὲν τὸ οἰκονομικὸν καὶ διοικητικὸν καθεστῶς, ποὺ ὑφίστατο ἐκεῖ, ἀπὸ τὰ τέλη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐσεβάσθησαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ποὺ ὑφίστατο. Αἱ ἀνάγκαι πράγματι τῆς κατακτήσεως ἐπέβαλλον τὴν ἐν τίνι μέτρῳ ἀνοχὴν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, ἡ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων. Εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ Σινὰν πασᾶ (1430) οὕτω, ἐπεκυρώνοντο αἱ ἰδιοκτησίαι τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ Τούρκοι δὲν ἔθιξαν οὔτε τὰς ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας, οὔτε τὰ ἰδιωτικὰ τιμάρια, οὔτε τὰ μοναστηριακὰ κτήματα. Οἱ χωρικοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα, τουλάχιστον κατὰ θεωρίαν, νὰ μετατίθενται ἐλευθέρως ἀπὸ ἰδιοκτησίας εἰς ἰδιοκτησίαν καὶ νὰ ἐγκαθίστανται καὶ εἰς τὰς πόλεις ἀκόμη. Κατήργησαν μόνον τὰ προνόμια τῶν ἰσχυρῶν, ὅπου ὑπῆρχον, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς δουλείας.

1. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Σκυλοσόφου, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἐγίνε τὴν νύκτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11ην Σεπτεμβρίου, ἐνῶ ὁ Πουκεβίλ καὶ ἄλλοι γράφουν ἀόριστως «μετὰ δὲ πολλὰς ἀταξίας... μίαν ἡμέραν συναθροισθέντες ὅλοι ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ Ζεραβούσης». Ὁ Μάξιμος Πελοποννήσιος εἰς τὸν «Στηλιτευτικόν» λόγον σημειώνει ὅτι ἡ ἐπιθεσις ἐγένετο «πρώτῃ δεκάτῃ μαιμακτηριῶνος» (σ. 188). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιθεσις ἐγένετο κατὰ τὴν νύκτα (σ. 197), δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι διεξήχθη τὴν νύκτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11ην. Διαφορὰ ὑπάρχει ὡς πρὸς μίαν ἡμέραν. Ὁ Ἀραβαντινὸς σημειώνει, ὅτι ἦτο Σάββατον, ἐνῶ τὸ Χρονικὸν δὲ ἐξημέρωνε Κυριακή. (Ἡπειρ. Χρονικά, 1933, σ. σ. 183). Τότε κατεστράφη ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ποὺ ἦτο τὸ ὁμητήριον τοῦ Διονυσίου.

2. Ἀραβαντινοῦ: Χρονογραφία Α', σ. σ. 194.

3. Βλ. κατωτέρω ἐξωμόται Χριστιανοί.

4. Ἀραβαντινοῦ: Ἐνθ. ἀνωτ. Α, σ. 194—195.

Εἰς τοὺς φόρους, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, οἱ Τοῦρκοι τοὺς διетήρησαν καὶ ἐνεπιστεύθησαν τὴν εἰσπραξίν των εἰς τοὺς σπαχῆδες ἢ τοὺς προύχοντας τῶν κοινοτήτων «κοτζαμπάσηδες», ποὺ ἐξηκολούθουν νὰ ἀπολαμβάνουν τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν βυζαντινῶν⁽¹⁾. Φοβούμενοι μάλιστα οὗτοι τὴν ὀργὴν τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς Πύλης, εἰς ἐμάνθανον τὰ παράπονα τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐξήσκουν τὰ καθήκοντά των μὲ μεγαλυτέραν σύνεσιν καὶ δικαιοσύνην παρὰ πρότερον.

Μὲ τὴν κατάκτησιν λοιπὸν τῆς χώρας, τὸν Ἑλληνα ἄρχοντα διεδέχθη ἀπλῶς ὁ Τοῦρκος, τὸν δὲ βυζαντινὸν διαχειριστὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν κτημάτων, ὁ Τουρκαλβανὸς «σούμπασης»⁽²⁾. Μόνον αἱ γαῖαι τοῦ βυζαντινοῦ Δημοσίου καὶ αἱ ἄνευ ιδιοκτήτου περιῆλθον αὐτοδικαίως εἰς τὸν Σουλτάνον, καθὼς καὶ αἱ ιδιοκτησίαι τῶν βυζαντινῶν ἀρχόντων καὶ εὐγενῶν, ὅσοι δὲν ἀντέταξαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Τούρκων ἢ ἐγκατέλειψαν αὐτὰς ἀποδράσαντες. Γενικῶς αἱ γαῖαι ποὺ περιῆλθον εἰς τὸν Σουλτάνον, ἦσαν μεγάλαι ιδιοκτησίαι εἰς μεγάλας πεδιάδας παρὰ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅπου ἐκυριάρχει ἡ μικρὰ ιδιοκτησία. Τὰς κρατικὰς λοιπὸν καὶ ἀδеспότους αὐτὰς γαῖας οἱ Σουλτάνοι τὰς διένειμον εἰς Μουσουλμάνους διακριθέντας εἰς τὸν πόλεμον ἢ τὴν πολιτικὴν. Οὕτω ἀπετελέσθησαν τὰ λεγόμενα «ζιαμέτια» ποὺ ὑπήγοντο εἰς ἓνα «ζαϊμ»⁽³⁾ τοῦ ὁποῦ αἱ ἐτήσια πρόσοδοι ὑπερέβαιναν τὰ 20.000 ἄσπρα⁽⁴⁾.

Οἱ Σουλτάνοι ἐπὶ πλέον ἐξεχώρησαν τὴν ἐπικαρπίαν ὠρισμένης περιοχῆς ἢ χωρίου εἰς Χριστιανοὺς ἢ Μουσουλμάνους σπαῆδες τῶν ὁποίων τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἦτο κατώτερον τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ τῶν 20.000 ἄσπρων. Οὕτω προῆλθον τὰ «σπαηλίκια»⁽⁵⁾, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἐξειλίχθησαν εἰς «ζιαμέτ» καὶ βραδύτερον εἰς «τσιφλίκια».

Μόνον αἱ περιοχαὶ ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν ἐσχημάτισαν ἢ διетήρησαν τιμαριωτικοὺς θεσμούς, ὁμοίους πρὸς τοὺς εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ποὺ ἐπέζησαν εἰς τὰ Ἑπτάνησα μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Θαυμασίαν εἰκόνα τοῦ τιμαριούχου διетύπωσεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Αἰμίλιος Φαγκέ :

«Ὁ τιμαριοῦχος, γράφει ὁ Φαγκέ, εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀρπακτικὸν ὄν, χωρὶς ἄλλην ἰδέαν καὶ αἴσθημα, ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν. Εἶναι ληστής, λαφυραγωγός, ἀργυρολόγος, αἰμοβόρος καὶ σκληρός. Κατακτητὴς εἰς χώραν κατακτηθεῖσαν, μὴ ἐπιτρέπων εἰς αὐτὴν νὰ τοὺς κατακτήσῃ, μὴ γνωρίζων οὔτε νὰ

1. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Δύσιν, οἱ πρῶτοι φόροι ἀναφαίνονται ὄχι ὡς φόροι τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας—τοῦ μονάρχου—ἀλλὰ τῶν κατὰ τόπους φεουδαρχῶν, οἱ ὅποιοι, ἔχοντες εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν, ἠδύναντο εὐκολώτερον νὰ ἀσκήσουν πίεσιν ἐπὶ τῶν φορολογουμένων, παρὰ ὁ μονάρχης.

Κρατικὸς φόρος κυρίως κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ πρῶτον ἡ βασιλικὴ ἐξουσία εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ὅταν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, κατὰ τῶν φεουδαρχῶν, ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν κυριαρχίαν εἰς ὁλόκληρον τὸ κράτος. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι οἱ ἀγῶνες οὗτοι εἶχον πολιτικὸν περιεχόμενον, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ φορολογικόν.

2. Σοῦμπασης: Λέξις ἀρχικῶς σημαίνουσα τὸν ἐντεταλμένον τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος (νεροκόμος). Ἀργότερον τὸν ἐπιστάτην τῶν κτημάτων, τὸν ὑποδιοικητὴν τῆς ἀστυνομίας, ἐκμισθωτὴν ἐγγείων φόρων καὶ δεκάτης, καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ τσιφλικίου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἄλλων ὀργάνων, ἐφρόντιζε νὰ εἰσπράττῃ, διὰ λογαριασμὸν τοῦ τσιφλικιούχου, τὰ εἰσοδήματα τοῦ κτήματός του (μούλκι) ἢτοι ὁ ἐπὶ κεφαλῆς (μπάσ) τοῦ κτήματος.

3. Ζιαμέτ=ἑκτασις γῆς μεγάλη, χορηγούμενη εἰς διακριθέντα στρατιωτικόν, ὀνομαζόμενον διὰ τοῦτο «ζαϊμην».

4. Γ. Βλαχογιάννη: Τὰ τοπικὰ ὀνόματα καὶ τὸ σχολαστικὸν κράτος. Ἰχνη Ἱστορίας τῆς Φραγκοκρατίας. Εἰς Ν. Ἑστίαν, Τ. 407, Μάιος 1949, σελ. 49.

5. Τὰ σπαηλίκια ἔφερον ἐτήσιον εἰσόδημα κάτω τῶν 20.000 ἄσπρων.

τὴν διοικήσῃ, καταβροχθίζων τὰ πάντα καὶ ἀδιακόπως κόπτων τὸ δένδρον διὰ νὰ δρέψῃ τὸν καρπὸν. Αὐτὸς εἶναι ὁ τιμαριοῦχος τοῦ XIIIου αἰῶνος»⁽¹⁾.

Τὰ πράγματα δὲν μετεβλήθησαν ἔκτοτε ἀπὸ ὅ,τι γράφει ὁ Φαγκέ.

Οἱ τιμαριοῦχοι, προσθέτει ὁ Σωτηρόπουλος, τόσον αὐθαιρέτως ἐξήσκουν τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τόσας καταπιέσεις καὶ ἀδικίας παρεξέτρεποντο, ὥστε τὸ ὄνομα των διεγείρει καὶ σήμερον ἀκόμη τὰς ἀπαισιωτέρας ἀναμνήσεις⁽²⁾. Καθὼς βλέπομεν, ἡ δικαιοδοσία των μὲ τὴν πρόσκτησιν νέων ἐδαφῶν, τοὺς κατέστησεν ἀπολύτως κυρίους ποὺ δὲν ἀνεγνώριζον ἀνώτερόν τους. Σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς ἐπιγαμίας καὶ τῆς προσκτήσεως νέων γαιῶν, καθίσταντο οὗτοι κύριοι τῆς ἐπαρχίας.

Εἰς τὴν Ἡπειρον, ἡ ἀγριότης αὕτη ἐξεδηλώθη κυρίως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἴδου τί γράφει ὁ Ἀραβαντινός:

«Οἱ ἐξ Ἀργυροκάστρου ἄτακτοι καὶ ἀτίθασοι σπαχήδες καὶ Τουρκαλβανοί, διὰ πολυειδῶν καταχρήσεων καὶ ὀδικιῶν κατεπόνουν τοὺς Χριστιανούς Ἕλληνας ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ, πολλάκις ἀπογυμνοῦντες, μαστιγοῦντες καὶ φονεύοντες καὶ εἰς τοσαύτας θρασυτήτας προβαίνοντες, ὥστε ν' ἀρπάζωσι τοὺς παῖδας καὶ τὰς κόρας τῶν Χριστιανῶν, ὅσοι διεκρίνοντο ἐπὶ κάλλει»⁽³⁾.

Ὁ Περραιβός, εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας, γράφει, ὅτι «μεταξὺ τῶν λεγομένων σπαχήδων, διεκρίνοντο εἰς τὴν κακίαν οἱ Χαλήλη, Μάστακα, Μολᾶ, Μπαλῆ, Μπαρτζοῦμα, Καραβία. Οὗτοι, προσθέτει ὁ Περραιβός, ἤρπαζον αὐθαιρέτως τοὺς παῖδας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων, πολλάκις καὶ τὰς γυναῖκας ὕβριζον, ἐπροπηλάκιζον, ἐξυλοκόπουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς ἀνδράποδα. Ἐσφετέριζον τοὺς ἰδρωτάς των ἀπανθρώπως, διὰ νὰ σπαταλῶσιν αὐτοὺς ἀσώτως. Σπανίως ἐπλήρωνον ὅσα ἡγόραζον παρ' αὐτῶν χειροτεχνήματα καὶ εἶδη διαφόρων πραγμάτων, τῶν ὁποίων οὐδ' ἐτόλμων σχεδὸν νὰ ζητήσωσι τὴν ἀξίαν»⁽⁴⁾.

«Οἱ Ἕλληνες, προσθέτει ὁ Περραιβός, οὐ μόνον ἐκκλησίας νὰ ἐγείρῳσιν ἢ ἐπισκευάσωσιν δὲν ἠδύναντο, ἀλλ' οὔτε λιτανεῖαν ἢ ἐπιτάφιον ἢ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐτόλμων νὰ ψάλλωσιν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Λαμπρίδης τοὺς χαρχκτηρίζει ὡς κοινὴν τῆς Ἡπείρου μάστιγμα, «εἰς ἣν πολλῶν κοινοτήτων ἢ παρακμῇ καὶ διάλυσιν ὀφείλεται»⁽⁵⁾.

Προσθέτει μάλιστα ὁ Λαμπρίδης, ὅτι πρὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ 17ου αἰῶνος, εἰς πολλὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου εἶχε καθιερωθῇ τὸ αἰσχρὸν ἔθιμον κατὰ τὸ ὁποῖον εὐθὺς μετὰ τὸ στεφάνωμα ὀδήγουν τὴν νύμφην εἰς τὸν Σπαχὴν τοῦ χωρίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὴν παρελάμβανεν ὁ σύζυγος μετὰ τρεῖς ἡμέρας.

Ἡ ἀφόρητος αὕτη κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὕβρις εἰς μὲν τὴν Ἡπειρον διετηρήθη ἐπ' ἐλάχιστον διάστημα, εἰς δὲ τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τοῦ 1803.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο τὸ κατήργησεν εἰς τὴν Ἡπειρον ἡ συχνὴ τῶν Σπαχήδων δολοφονία. Εἰς τὸ χωρίον οὕτω Πρωτόπαπα, ὁ προύχων Ζιούλης προετίμησε νὰ φονεύσῃ τὸν σπαχὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος καὶ ἀπέλθῃ μὲ τοὺς οἰκείους του εἰς Δέλβινον, παρὰ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν νύμφην του νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὸν σπαχὴν μετὰ τὸ στεφάνωμα καὶ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κτηνώδη ὕρεξιν του.

Οἱ τιμαριοῦχοι, πολλὰς φορές, ἐπολέμουν μεταξύ των, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν τελείαν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς γεωργίας. Ὅσakis πόλεμος ἢ ἐπανάστασις ἔφερεν εἰς μίαν περιφέρειαν

1. La Société Française au temps de Philippe Auguste, εἰς τὴν La Revue, τεῦχος 15 Φεβρ. 1912, ἰδίᾳ σελ. 461—72.

2. Περὶ τῆς Ἑγγείου Φορολογίας ἐν Ἑλλάδι, σελ. 7. Πρβλ. I. Ζωγράφου: Δημοσιονομικαὶ Μελέται, σελ. 131.

3. Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, σελ. 56—57.

4. Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 60—61.

5. Κουρεντιανὰ Τσερκοβιστιανὰ. Εἰσαγωγή.

τουρκικά στρατεύματα, ὑπεχρεοῦντο οἱ πληθυσμοὶ νὰ τὰ διατρέφουν καὶ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς κάθε εἶδος αὐθαιρεσίας καὶ καταπίεσεως.

«Αὐτοὶ οἱ βάρβαροι καὶ σκληροτράχηλοι Ἀλβανοί, γράφει ἀνώνυμος συγγραφεὺς, ἀφοῦ λάβουν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ὅσον τοὺς ζητήσουν καὶ ἀφοῦ φάγουν πλουσιοπαρόχως ὅσα πρόβατα καὶ ἄλλα εὑρουν, ἢ ἀχόρταγος ψυχῇ των ποτὲ δὲν εὐχαριστεῖται καὶ μὲ βίαν τοὺς ἀρπάζουν ὅχι χρήματα ποὺ δὲν ἔχουν, ἀλλ' ὅ,τι τοὺς εὑρουν καὶ ἀσπλάγχχνως ἄλλον πτύουσιν, ἄλλον ὀνειδίζουν καὶ ἄλλους φονεύουσιν»(1).

Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκός, καθηγητὴς Kéné Pinon, χαρακτηρίζει τοὺς Τούρκους τιμαριούχους Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου ὡς πραγματικοὺς λόρδους καὶ κυριάρχους. Ὁ Τοῦρκος μπέης, γράφει ὁ Pinon, οὐδέν δικαίωμα ἀναγνωρίζει εἰς τὸν χριστιανὸν χωρικόν, προσθέτων, ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία δύναμις εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μπέηδων(2).

Οἱ Ἀλβανοὶ τιμαριούχοι, ἀνεκτοὶ ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, ἔγιναν πραγματικοὶ τύραννοι μετὰ τὴν τουρκικὴν ἐπικράτησιν, ἡ δὲ ἐπαρχία Πωγωνίου ὑπέστη ἐξ αὐτῶν τὰ πάνδεινα, εἰς βαθμὸν ὥστε πολλὰ χωρία του νὰ ἐξαγοράσουν τοῦ Κούρτ πασᾶ καὶ τοῦ Σουλεϊμᾶν πασᾶ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακοποιήσεων καὶ ἀτιμασμοῦ.

Ὅταν ὁ Βεϊλέρμπεης ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἀνανέωσε τὰ προνόμια τῆς περιοχῆς καὶ ἔδωκε νέον ὅρισμὸν «νὰ γραφῶσι σπαχίδες ὅσα χωρία ἤθελον» καὶ οὕτω «οἱ τόποι εἰρήνευσαν», κατὰ τὸ χρονικὸν τῆς Δρυοπίδος(3).

Ἡ φράσις αὕτη «νὰ γραφῶσι σπαχίδες ὅσα χωρία ἤθελον» ἐσήμαινε πὺς ἀνεγνωρίζοντο εἰς τοὺς χριστιανοὺς καπεταναίους τὰ στρατιωτικὰ των τιμάρια, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στρατεύωνται ὡσάκις τοὺς ἐκάλει ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις. Διὰ πρώτην φορὰν ἐπετρέπετο ὅπως χριστιανοὶ λαμβάνουν μέρος εἰς τὸν πόλεμον μαζῇ μὲ τοὺς Τούρκους. Οἱ Τοῦρκοι συγχρόνως μισοῦντες τοὺς Ἀλβανούς, ὥρισαν ὅπως αἱ δίοδοι φυλάσσωνται ἀπὸ Ἑλλήνας δερβεναγάδες, αἱ δὲ φρουραὶ τῶν πόλεων παραμείνουν ὅπως καὶ πρὶν ἑλληνικαὶ ὑπὸ ρωμιούς καπεταναίους. Ἰδοὺ διατὶ ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει, ὅτι «ἐν τῇ κατακτήσει τῆς Ἡπείρου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐδείχθη λίαν ἐπιεικής».

Τὰ πράγματα ὅμως ἥλλαξαν μὲ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Χρονικὸν τῆς Δρυοπίδος μᾶς παρουσιάζει τὴν φρικτὴν εἰκόνα τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα του. Ἰδοὺ τί γράφει σχετικῶς:

«Καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐστέκοντο μὲ μεγάλη ὑπομονὴ ἕως ὅτου ἐπάρθη καὶ ἡ δυστυχὴς βασιλεύουσα τῶν πόλεων, καὶ εὐθὺς τότε ἔγιναν ὡς λύκοι ἄγριοι κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐχάλασαν ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, ἐχάλασαν τὴν Φοινικούπολιν, τὴν Κόνιτσαν, ἔβγαλαν τοὺς χριστιανοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἔκαψαν σπίτια, ἔκοψαν πολλοὺς πρώτους χριστιανοὺς καὶ ἔγινε θρῆνος καὶ κλαυθμὸς ἀπαρηγόρητος. Καὶ εἰς αὐτοὺς (1456) χρόνους ἔστειλε ὁ βασιλεὺς προσταγὴ εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ εἰρήνευσαν οἱ χριστιανοί».

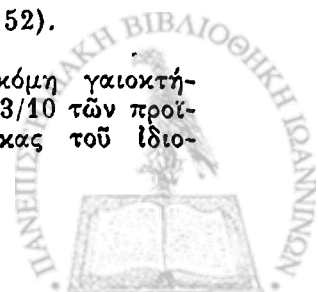
Οἱ τσιφλικάδες(4) ὥστε, οἱ ἀγάδες, οἱ πασάδες, οἱ σουμπασάδες, κοτζαμπάσηδες, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἦσαν χειρότεροι τῶν Τούρκων, καὶ τσορμπατζῆδες ἦσαν

1. Πρβλ. Ἀνδρεάδης: Περὶ Οἰκονομικῆς διοικήσεως τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, «Παναθήναια», 1909.

2. Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, Παρίσιοι, 1908, σελ. 152).

3. Πετρίδου: Τὸ Χρονικὸν Δρυοπίδος, σ. 24.

4. Τσιφλίκι: Χωρίον ἰδιόκτητον ἀπὸ Ὀθωμανοὺς καὶ Χριστιανοὺς ἀκόμη γαιοκτήμονας εἰς τοὺς ὁποίους οἱ καλλιεργηταὶ ἐπλήρωνον ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σπαηλίκι καὶ 3/10 τῶν προϊόντων, ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε βάρους, ποὺ τὰ μετεκόμιζαν ἀνέξοδα εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ ἰδιοκτῆτου.

ἡ ἀριστοκρατική, οὕτως εἶπεῖν, τάξεις τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑπείρου, ἡ βαρεῖα τυραννία τῆς ὁποίας ἐπιπτεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην.

Οἱ κοτζαμπάσηδες, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Γ. Κουντουριώτην, οὔτε κατὰ θεωρίαν, οὔτε κατὰ πρᾶξιν ἐγνώρισαν ποτὲ δικαιοσύνην, κατὰ τὸν Καποδίστριαν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς Τοῦρκοι μὲ ὄνομα χριστιανικόν, ὁ δὲ Κοραῆς τοὺς ἐστιγμάτιζε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα, ἦσαν πραγματικοὶ τύραννοι. Ὁ Φωτάκος προσθέτει ὅτι ἡ μόνη διαφορὰ μεταξύ ἀγάδων καὶ κοτζαμπάσηδων, εἶναι ὅτι οἱ μὲν ἀγάδες ἐπήγαιναν εἰς τὸ τζαμί, οἱ δὲ κοτζαμπάσηδες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν Ἑπειρον, ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα ποὺ διεκρίθησαν εἰς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, κατήγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν σημερινὴν Β. Ἑπειρον καὶ βορειότερον ταύτης, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ περισσότεροι τιμαριοῦχοι (σπαῖδες) κατήγοντο ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτήν. Ὁ θεσμὸς μάλιστα τῶν τιμαρίων καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν σπαήδων ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν πρὶν ἀκόμη καταληφθοῦν τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν συμφωνίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτὰν Μουράτ κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα, ὅπως κατωτέρω θὰ εἶδομεν.

Ἴδου τὴν ὥρᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ζιαμέτ καὶ τῶν σπαηλικίων εἰς τὴν Ἑπειρον:

	Ζιαμέτ	Σπαχιλίκ
Ὑποδιοίκησις Ἰωαννίνων	62	345
» Νικοπόλεως	62	344

Σημειώσωμεν, ἐδῶ ὅτι τὰ «ζιαμέτ» καὶ τὰ «σπαχιλίκια» ἀπετέλουν ἀρχικῶς φορολογικὰς περιφερείας διὰ τὴν εἰσπραξίν τῆς δεκάτης, ποὺ ἀνῆκεν εἰς τὸν Σουλτάνον⁽¹⁾. Ἀργότερα, πολλὰ ἀπὸ τὰς γαίας αὐτὰς μετετράπησαν εἰς πραγματικὰς ἀτομικὰς ἰδιοκτησίας ἢ τσιφλίκια, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων κατέβαλον ἓνα διανεμητὸν φόρον εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν κατόχων των Ζαΐμιδων ἢ σπαχίδων.

Αἱ καταχρήσεις βέβαια τῆς ἐξουσίας δὲν ἦσαν σπάνιαι, κυρίως ἀφ' ὅτου αἱ σχέσεις μεταξύ τῆς Πύλης καὶ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἤρχισαν νὰ χαλαρῶνται, ὅπως εἰς τὴν Ἑπειρον μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, τόσο ὥστε, παρὰ τὰς αὐστηρὰς διατάξεις τῆς τουρκικῆς φορολογικῆς νομοθεσίας, πολλὰ χωρία μετετράπησαν εἰς τσιφλίκια. Ἀλλαχοῦ πάλιν πολλὰ ἰδιοκτησίαι ποὺ ἀνῆκον εἰς ἰδιώτας ἢ χριστιανικὰ ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα ἔγιναν μουσουλμανικὰ βακούφια.

Τὰ παρ' ἡμῖν ὥστε ξενικὰ ὀνόματα τῶν Ζαΐμιδων καὶ Σπαχήδων, μαρτυροῦν ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν εἶχον χρηματίσει ἄλλοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων Ζαΐμιδων καὶ Σπαχήδων, ὡς γραμματεῖς καὶ λογισταὶ των ἢ καὶ ἀπλοὶ εἰσπράκτορες τῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν των δικαιωμάτων⁽²⁾.

Ὅταν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1913 κατέλαβε τὴν Ἑπειρον, ὁλόκληρος ἡ χώρα ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «δημοσίων γαιῶν» ἐπὶ τῶν ὁποίων τὴν μὲν κυριότητα εἶχε καὶ ἐνήσκει τὸ Δημόσιον, περιωρισμένα δὲ δικαιώματα νομῆς καὶ ἐπικαρπίας χαρακτηριζόμενα ὡς ἀπορρέοντα ἐκ μισθώσεως ἐνήσκει ὁ ἰδιώτης δυνάμει ἐπισήμου τίτλου (ταπίου) ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τοῦ δημοσίου ὡς νομεύς. Ὅσοι κατεῖχον ὅθεν τὰς γαίας αὐτὰς ἐπεῖχον θέσιν μισθωτῶν, τὸ δὲ ποσὸν ποὺ προκαταβολικῶς κατέβαλλον εἰς τὸ δημόσιον ἔναντι τῆς παραχωρήσεως γῆς εἰς αὐτὸν δὲν ἐχαρακτηρίζετο ὡς τίμημα, ἀλλ' ὡς προκαταβαλλόμενον μίσθωμα, ἐνῶ ἡ δε-

1. Ὑπολογίζεται ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἡ ἑλληνικὴ περιοχὴ ἐχωρίσθη εἰς 267 ζιαμέτια, μεγάλας φεουδαρχικὰς περιοχὰς καὶ εἰς τιμάρια μικροτέρας ἐκτάσεως μὲ ἐπικεφαλῆς Τούρκους στρατιωτικούς. (Φίνλεϋ Α', σ. σ. 18).

2. Ἡ λέξις «ζαΐμ» τουρκιστὶ σημαίνει ἀνωτέραν τάξιν σπαχήδων, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐγινε τιμητικὸς τίτλος εἰς Τούρκους καὶ Χριστιανούς, καθὼς καὶ τὸ «ἀγιάν» σημαίνει «ἀρχων», «αὐθέντης». Γ. Βλαχογιάννη: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 49).

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἀρχιμανδρίτου—Ἱεροκλήρυκος
Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Ο ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο Η΄

Σπουδαῖαι ἐκκλησιαστικαὶ φυσιογνωμίαι ἐκόσμησαν διὰ τῶν αἰώνων ἐπισκοπικοὺς θρόνους τῆς Ἡπείρου. Αὗται ἐμπνέουν ὅπωςδὴποτε πάντας ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους. Καὶ ἐφ' ὅσον, κατὰ μᾶλλον καὶ ἥττον, εἶναι ἀληθὲς καὶ παραδεγμένον, ὅτι ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται, δυνάμεθα, ἀναμφισβητήτως, ν' ἀντλῶμεν πολύτιμα διδάγματα ἐκ τοῦ παρελθόντος. Τούτου ἕνεκα σκιαγραφοῦμεν ἐκαστοτε καὶ ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς παρουσιάζομεν τοιαύτας ὑπερόχους ἡγετικάς μορφάς, συμβάλλοντες, ὅση ἡμῖν δύναμις, εἰς τὰ τῆς νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ταῦτοχρόνως ὅμως ἐπιτελοῦντες, ἀξιοχρέως, καί, οὕτως εἰπεῖν, πνευματικὰ μνημόσυνα τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς τε Μητρὸς ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐλογημένου ἡμῶν Ἐθνους διαπρεφάντων ἱερῶν ἀνδρῶν.

Τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκπληροῖ καὶ ἡ περὶ τοῦ ἀπὸ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Η΄ μικρὰ αὕτη μονογραφία ἡμῶν, ἣτις, προσεχῶς, θὰ ἐνταχθῇ, μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, εἰς τὸ ἐκτεταμένον ἱστορικὸν ἡμῶν ἔργον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ζωὴ καὶ ἔργον τῶν ἐξ Ἡπείρου ὁρμωμένων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν». (Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι τῶν μέσων τοῦ Κ' αἰῶνος).

† Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΙΤΑΛΗΣ

Ἐγεννήθη τῷ 1832 ἐν τῷ χωρίῳ Πρώτῃ τῆς Μακεδονίας ἐκ γονέων εὐσεβῶν, τοῦ σεβασμίου ἱερέως πρωτοπαπᾶ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Μαργαρίτας Παπακωνσταντίνου. Ὁ Ἰωακείμ, ὡς ἐλέγετο κατὰ κόσμον, ἐν τῇ κωμοπόλει

κάτῃ ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς ποὺ κατεβάλλετο κατ' ἔτος κατὰ τὴν συγκομιδὴν ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται καὶ σήμερον ὡς ἐμπρόθεσμον μίσθωμα(1).

Ἀπὸ καθαρῶς νομικῆς ἀπόψεως, ἐξεταζομένου τοῦ θέματος τῆς καταλήψεως παρὰ τοῦ Δημοσίου γαιῶν εἰς Ἡπειρον, ἡ κατάληψις αὕτη νομικῶς καὶ κατὰ τὰς ἰσχυοῦσας διατάξεις τοῦ περὶ γαιῶν νόμου, σημαίνει ἀκύρωσιν τῆς παραχωρήσεως, ἥτοι τῆς μισθώσεως τοῦ Δημοσίου ὡς ἰδιοκτῆτου τῆς γῆς, οὕτω δὲ χαρακτηριζομένης ταύτης, οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν μεταναστευσάντων τίτλοι (ταπιὰ) ἔχουν χάσει ἔναντι τοῦ Δημοσίου κάθε κῦρος καὶ ἰσχὺν θεωρούμενοι ὡς χάρτης ἄγραφος. Ἡ ἄπαξ ὥστε καταληφθεῖσα ἀπὸ τὸ Δημοσίον γῆ δὲν δύναται πλέον νομικῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νομὴν τοῦ ιδιώτου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκε πρότερον χωρὶς νέαν παραχώρησιν, ἀπαιτοῦσαν ὅμως εἰδικὸν νόμον(2).

(Συνεχίζεται)

1. Ν. Ἐλευθεριάδου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 42.

2. Ν. Ἐλευθεριάδου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 49.

Ροδολεΐβου, ἐν ἣ ἐνωρίς ἐγκατεστάθησαν, διήλθε τὴν πρώτην αὐτοῦ ἡλικίαν, ἐξαετὴς δὲ ἀπεστάλη εἰς τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Εἰκοσιφοινίσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμόναζον συγγενεῖς αὐτοῦ ἐκ πατρός, καὶ εἰς τὴν ἀκμάζουσαν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς ὁποίας ἔλαβε τὴν πρώτην μόρφωσιν. Διήκουσεν ὡσαύτως τὰς παραδόσεις διαπρεποῦς τινος διδασκάλου ἐκ Μελενίκου. Ἐξ ἄλλου ἐν ἔτει 1848 εὐρίσκομεν αὐτὸν σπουδάζοντα, ἐπὶ τριετίαν, ἐν τῇ κεντρικῇ Σχολῇ Ἀλυστράτης, μετὰ δὲ ταῦτα φοιτῶντα εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικὴν Σχολὴν. Αὐτόθι δὲ καὶ ἐκάρη μοναχός, λαβὼν τὸν ὄνομα Νεόφυτος, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡπειρώτου Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου, ἐγγυήσει τοῦ ὁποίου ἐσπούδαζε Θεολογίαν, χειροτονηθεὶς ἅμα Διάκονος ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Τυπάλδου.

Μετὰ τὴν, κατὰ τὸ ἔτος 1858, ἀποπεράτωσιν τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, προσελήφθη ὡς ἐλληνοδιδάσκαλος εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ἀλυστράτης, ἐκ τῆς ὁποίας ὁμως τάχιστα παρητήθη, ἔλθων εἰς τὴν Νύσσαν, ἐνθα ὑπηρετεῖ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὡς Γενικός Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος, παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ αὐτῆς Καλλινίκῳ, τῷ Θωμάδῃ. Ἐνταῦθα διέμεινε βραχὺ τι διάστημα, καθ' ὅσον εὐθὺς μετ' ὀλίγον προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μητροπολίτου Στρωμνίτης Ἱεροθέου, διατελέσας ἐπὶ τριετίαν διάκονος καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ. Ἀκολουθῶς μετέβη εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐνθα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ἐπὶ δύο ἔτη, ἠκροάσατο καὶ ἄλλων διαπρεπῶν καθηγητῶν, μάλιστα δὲ τοῦ σοφοῦ Δουλιγγέρου. Εἰς τὰς τοιαύτας ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σπουδᾷ αὐτοῦ ἐνισχύετο οἰκονομικῶς παρὰ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Ἱεροδιακόνου Μελετίου, Διευθυντοῦ τῆς ἐν Καίρῳ Ἀμπετείου Σχολῆς, οὗτινος ὁ αἰφνίδιος θάνατος ἐπέφερεν ἀναγκαστικῶς τὴν διακοπὴν τῶν σπουδῶν τοῦ Νεοφύτου. Ἐν τῇ Πατρίδι δ' ἐπανακάμψας, προσελήφθη παρευθὺς ὡς Ἀρχιδιάκονος καὶ γραμματεὺς τοῦ Μητροπολίτου Ἀμασείας Σωφρονίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος, τιμηθεὶς ἅμα καὶ διὰ τοῦ ὁφικίου τοῦ Ἀρχιμανδρίτου. Ἐντὸς ὁμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους, προτάσει τοῦ Μητροπολίτου Δράμας Ἀγαθαγγέλου, ἄγων δὲ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, τῇ 25 Νοεμβρίου 1867, Ἐπίσκοπος Ἐλευθερουπόλεως, χειροτονηθεὶς, πιθανώτατα τὴν ἐπομένην, ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Γεωργίου.

Ὁ Νεόφυτος, ὡς Ἀρχιερεὺς, ἐπεδείξατο δραστηριότητα οὐ τὴν τυχούσαν δι' ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἐθνικοθρησκευτικὰ θέματα τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἐνδιαφερόμενος πρὸς τούτοις τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς παιδείας, δι' ὅπερ προήγαγε τὴν ἐν Πραβίῳ ἰδίαν Σχολὴν καὶ ἐμερίμνησε διὰ τὰ ἀνά τὰς κώμας Σχολεῖα.

Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ἐστάλη ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ὡς πατριαρχικός Ἐξάρχος εἰς τὴν Ξάνθην, πρὸς διευθέτησιν ὠρισμένων πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν ἀναστάτῳσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὡσαύτως, κατόπιν τούτου, ἀνετέθη αὐτῷ συνοδικῶς, ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ ἐπ' ἀόριστον τὸν Μητροπολίτην Δράμας εἰς Νευροκόπιον, ἐνθα συνεπεία τῶν Βουλγαρικῶν βλέψεων, διὰ τὴν ἐν γένει περιοχὴν ταύτην τῆς πολυπαθοῦς Μακεδονίας, τὰ πράγματα ἦσαν κατ' ἐξοχὴν δυσάρεστα.

Τῇ 19 Ἰανουαρίου 1872, τοῦ ἀρχιερατεύοντος (ἐν Φιλιππουπόλει) Παναρέτου παντελεῖ καθαιρέσει τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, καθυποβληθέντος διὰ τοῦς κανονικοὺς λόγους τοῦς φαινομένους ἐν τῷ ἔμπροσθεν ἐκκλησιαστικῷ Γράμματι» (πρόκειται περὶ τοῦ ἐπαναστατήσαντος κατὰ τοῦ Πατριαρχείου ἀρχιερέως καὶ ὑποστηρίζοντος τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις), Φιλιππουπόλεως ἐξε-

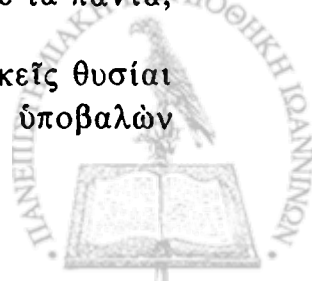
λέγη ὁ Ἐλευθερουπόλεως Νεόφυτος, οὗτινος τὸ μέγα μήνυμα καὶ ἡ εὐχαριστία ἐγένοντο ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ μόλις τῇ 9 Μαρτίου 1872.

Ἡ τοιαύτη προαγωγή ὑπῆρξεν ὄντως διὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη. Τὸ βουλγαρικὸν κίνημα εὐρίσκετο ἐπικινδύνως ἐν ἐξελίξει, χωρὸν πρὸς τὸ φοβερὸν σχίσμα, ἐξηπλοῦτο δὲ ὁλονὲν καὶ περισσότερον εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, οἷα ἦτο ἡ Φιλιππουπόλεως, δευτέρα πολυάνθρωπος πόλις τῆς Βουργαρίας. Ἐντεῦθεν ὁ Νεόφυτος ἤρξατο τῆς ἐν τῇ παροικίᾳ ταύτῃ ποιμαντορίας αὐτοῦ ἐν μέσῳ σκοπέλων καὶ πλείστων δυσχερειῶν, προκαλουμένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ιδιαίτατα δὲ τῶν ὀργάνων τοῦ καθαιρεθέντος προκατόχου αὐτοῦ Παναρέτου. Ἄλλ' ὁ ποιμενάρχης διώκει μετ' ἀπαραμίλλου σθένους καὶ ψυχραιμίας ἰδανικῆς. Αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ διὰ τὴν ἀσφαλῆ τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ ποδηγέτησιν καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους ὑπῆρξαν λίαν εὐστοχοί. Ἡ δὲ Μ. Ἐκκλησία, πατριαρχεύοντος Ἰωακείμ τοῦ Β', ἐπέδειξεν ἐμπράκτως τὴν συμπαραστάσιν αὐτῆς εἰς τὸν πολυτρόπως ἀγωνιζόμενον Ἱεράρχην. χορηγήσασα αὐτῷ μὴνιαιῶς ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ Ταμείου 15 λίρας τουρκίας, διότι ἔνεκα τῶν καιρικῶν ἀνωμαλιῶν ἀντιμετώπιζεν οὗτος οἰκονομικὴν κρίσιν.

Οὐχ ἦττον ὁμως ἡ ψυχικὴ ἀνωτερότης τοῦ ἱστορουμένου ἡγέτου τῆς κατὰ Φιλιππούπολιν Ἐκκλησίας ἐξεδηλώθη κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὅτε περιέσωσε καὶ περιέθαλψεν οὐ μόνον ὁμαίμονας ἀδελφοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ Βουλγάρους εἰσέτι συνέτρεξε τὰ μέγιστα «κλησμονήσας τὴν χολὴν καὶ τὸ ὄξος, ἃ ἐπότισαν αὐτῷ». Διὰ πάντα ταῦτα ἀκριβῶς ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων καὶ ἠγαπᾶτο ἐφεξῆς ἀδιακρίτως. Ἡ δὲ ἐν Φιλιππουπόλει συνελθοῦσα εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπὴ, μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου ἐκείνου, πρὸς ἐκπόνησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, βαθύτατα ἐξετίμησε τὸν ἄνδρα, ἡ παρουσία τοῦ ὁποίου συνετέλεσεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ ν' ἀναγνωρισθοῦν καὶ νὰ διασφαλισθοῦν ἐν τῷ νόμῳ ἐκείνῳ ἅπαντα τὰ δικαιώματα τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ.

Ἐν ἔτει 1880, Νοεμβρίου 14, «Διονυσίου μετατεθέντος προεδρικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Νικαίας», ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος, προβιβασμὸς ἔνεκα, μετετέθη εἰς τὴν ἐπίσημον Μητρόπολιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἣν ἐπιτροπικῶς εἶχε ποιμάνει ἀπὸ τῆς 4 Ἰουλίου ἰ. ἔ., σταλεῖς πρὸς τοῦτο γνώμη καὶ ἀποφάσει τῆς Ἱ. Συνόδου, βεβαίας οὔσης, ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ Νεοφύτου θὰ κατῴρθου ἵνα καταπραῦνῃ τὰ πνεύματα καὶ ἐπιφέρῃ τὴν γαλήνην, ἔπειτα ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐκείνην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ διαπρεποῦς Μητροπολίτου Ἀνδριανουπόλεως Διονυσίου (μετέπειτα ἐνδόξου Οἰκονομικοῦ Πατριάρχου), γενναίου ὑπερασπιστοῦ τῶν ἔθνικων δικαίων. Πράγματι δὲ πολλὰ ἐπετέλεσε καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ. Εἰργάσθη μετὰ πολλῆς καὶ ἐνζήλου δραστηριότητος πρὸς σύνταξιν τῶν κανονισμῶν πάντων τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Δημογεροντίας τῆς κεντρικῆς ἐφορίας ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἣτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἤχθη εἰς περιωπὴν. Εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ἔνθα ὠργιάζε κυριολεκτικῶς ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα, διερρύθμισε τὰ προγράμματα τῶν ἐν αὐτῇ Σχολῶν, συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας παιδαγωγικὰς ἀρχάς. Γενικῶς δ' εἶπεῖν εἰς ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἐνέπνευσε νέαν ζωὴν. Ἀνῆγειρε νέα σχολικὰ διδασκῆρια ἢ μετερρύθμισε τὰ ὑπάρχοντα. Ἐτοποθέτησεν ἐμπνευσμένους διδασκάλους. Ἰδρυσε Συλλόγους καὶ ἀδελφότητας. Ἐν ἄλλαις λέξεσι διωργάνωσε τὰ πάντα, μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ προνοίας.

Ἀλλά, κατὰ Ἰανουάριον 1886, οἱ πολλοὶ κόποι καὶ αἱ διαρκεῖς θυσίαι ἐπέφερον αὐτῷ σωματικὴν ἐξάντλησιν, δι' ὅπερ ἠναγκάσθη καί, ὑποβαλὼν

«παραίτησιν οἰκειοθελῇ» τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἦλθεν εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἐν αὐτῇ ἐφησύχαζε. Ἐντεῦθεν ὁμοῦς ἐκλήθη τὸ ἐπόμεον ἔτος εἰς νέους ἀγῶνας ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ Ἀνδριανουπόλεως γενομένου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε΄, κατασταθεὶς ὡς Ποιμενάρχης εἰς τὴν καιρίαν μακεδονικὴν Μητρόπολιν Πελαγονίας, τῇ 7 Μαρτίου 1887, τοῦ Ἱεράρχου αὐτῆς «Ματθαίου προβιβασθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ἀνδριανουπόλεως».

Ὁ Νεόφυτος καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εὔρε νέον στάδιον δράσεως. Ποικίλαι προπαγάνδαι—ἰδίᾳ βουλγαρικαὶ—δρῶσαι, πλεῖσται συκοφανταίαι καὶ ἄλλαι ἱστορικαὶ ἀνακρίβειαι καθ' ἡμέραν χαλκευόμεναι ὑπὲρ φαλκιδεύσεως τῆς ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας, καὶ ἄλλα πολλὰ παράλληλα ἐγκλήματα διαπραττόμενα ἀπερρόφων ἐξ ὁλοκλήρου αὐτόν, ἀγωνιζόμενον καὶ μοχθοῦντα, πρὸς δὲ κακοχούμενον καὶ ταλαιπωρούμενον, συνεπείᾳ δι' ἀσυστάτους λόγους καταγγελιῶν καὶ διωγμῶν, μέχρις οὗ, τῇ 1 Αὐγούστου 1891, μετετέθη, συνοδικῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει, εἰς τὴν ἐν Ἡπείρῳ ἀποστολικὴν καὶ ἱστορικὴν καὶ ἀφνειὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, τοῦ ἐν αὐτῇ Ἰωακείμ Α΄, Σγουροῦ, νεαρωτάτου μὲν—μόλις εἰκοσιεξαετοῦς ἀλλὰ σθεναροῦ καὶ ἐνθουσιώδους Ἱεράρχου—, τουρκικῇ ἀξιώσει, «μετατεθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ξάνθης».

Ὁ οὕτως κατασταθεὶς Ἀρχιερεὺς πρὶν ἢ ἔλθῃ καὶ τελέσῃ τὸ μέγα μῆνυμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἤκουσε τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε΄. Ὅθεν ἀφικόμενος εἰς τὴν Κων) πολιν, προϋτίθετο, ὅπως μετὰσχῇ τῆς νέας πατριαρχικῆς ἐκλογῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ νέου Πατριάρχου τελέσῃ ὡς Νικοπόλεως τὰ κεκατονισμένα, ἵνα ἐν συνεχείᾳ ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ἐν Ἡπείρῳ παροικίαν. Ἀλλ' ἄλλα ἐπεφύλαξεν αὐτῷ ἡ θεία Πρόνοια. Διότι, διαγραφέντος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πρὸς πατριαρχίαν ὑποψηφίων, τοῦ ὀνόματος Γερμανοῦ τοῦ δραστηρίου, διαπρεποῦς καὶ σθεναροῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας, οὗτος ἐπραγματοποίησε σύσκεψιν ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον κυρίως φίλοι τοῦ Ἀρχιερεῖς, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δέρκων Καλλίνικος, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσισαν, ἵνα προβληθῇ διὰ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Νεόφυτος, «ὡς Ἱεράρχης τῆς Ἐκκλησίας δεδοκιμασμένος, εὐπαίδευτος, εὐθύς τὸν χαρακτήρα, ἀφιλοκερδῆς, πολλὰ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους μοχθήσας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἐλευθεροπόλεως, Φιλιππουπόλεως, Ἀνδριανουπόλεως, Πελαγονίας, πάντοτε ἐπ' ἀγαθῇ θελήσει διακριθεὶς, ἀμέτοχος διατελέσας τῆς ἀπὸ τοῦ 1884 τὸ ἦπαρ τῆς Ἐκκλησίας καταβιβρωσκούσης κομματικῆς διαπάλης».

Ὁ Νεόφυτος αἰφνιδιάσθη πρὸ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν, αἵτινες ταχέως τῷ ἀνεκοινώθησαν. Καὶ φαίνεται, ὅτι προέβαλεν ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποψηφιότητος αὐτοῦ. Ἀλλὰ τελικῶς ἐπείσθη, ἀφ' οὗ ἔλαβε πλείστας ὑποσχέσεις περὶ συμπαραστάσεως καὶ κοινῆς συμπράξεως ἐν τῇ λίαν δυσχερεῖ διακυβερνήσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

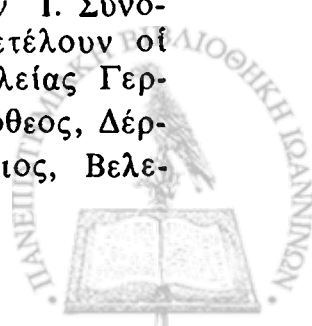
Κατὰ τὴν πρώτην ἐκλογικὴν συνέλευσιν (20 Ὀκτωβρ. 1891), καθ' ἣν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων ἐνεγράφη τὸ ὄνομα τοῦ Νικοπόλεως Νεοφύτου, 24 μέλη τῆς παρατάξεως Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἐκμανέντα ἀπεχώρησαν τῆς συνεδριάσεως, διακηρύξαντα τὸ δῆθεν παράνομον αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως (!) πρὸς διάλυσιν τῆς τοιαύτης συνελεύσεως. Εὐτυχῶς ὁμοῦς αὕτη παντελῶς ἠδιαφόρησε καὶ συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν ἀνάδειξιν νέου Πατριάρχου. Εἶναι δὲ χα-

ρακτηριστικόν, ὅτι οἱ οὕτως διαμαρτυρηθέντες πρῶτοι προσῆλθον εἰς τὴν δευτέραν συνεδρίαν, καθ' ἣν ψηφοφορίας γενομένης, ὁ μὲν συνδυασμὸς τοῦ Νεοφύτου παρουσιάσθη πλειοψηφῶν, διότι ἔλαβον: Νικοπόλεως Νεόφυτος ψήφους 48, Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος 47 καὶ Βελεγράδων Δωρόθεος καὶ Τοπορητῆς τοῦ Θρόνου, 42. Ἐξ ἐτέρου δὲ ὁ συνδυασμὸς τοῦ Ἰωακείμ Γ' ἐμειοψήφισε κατὰ πολὺ, καθ' ὅσον ἔλαβον: Ἰωακείμ Γ' ψήφους 35, Καισαρείας Ἰωάννης 27 καὶ Ἐφέρου Ἀγαθάγγελος 24. Ὡς ἐκ τούτου, ὑποψήφιοι ἀνεδείχθησαν οἱ τοῦ πρώτου συνδυασμοῦ. Καὶ γενομένης μετὰ ταῦτα ἐκλογῆς ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀνεδείχθη ὁ ἀπὸ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Νεόφυτος Η', τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1891, διὰ ψήφων 12, τοῦ Μυτιλήνης λαβόντος 2 καὶ τοῦ Βελεγράδων 1.

Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ ἔχαροποίησεν ἅπαντας τοὺς ἐπιποθοῦντας τὴν εἰρήνην καὶ τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τύπος τῆς Κων)πόλεως, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ βουλγαρικός, ἔγραψεν ὡς εὐοίωνον ἐπιτεῦγμα τὴν τοιαύτην πατριαρχικὴν ἀνάρρησιν τοῦ Νεοφύτου. «Ἡ μεγάλη πλειονοψηφία κλήρου ἀνεβίβασε τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1891 γεραρὸν ἱεράρχην, ὀτρυνὸν ἀθλητὴν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἑαυτὸν ἀνδείξαντα καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐπὶ εἰκοσαετίαν δράσει καθ' ἅπασαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν ἐν τινι πρὸ παντὸς ζηλώσαντα, τὸν τίτλον ἐκεῖνον ὃν ἠγάλλετο λαμβάνων εἰς τῶν γεραρῶν αὐτοῦ προκατόχων, τὸν τίτλον τοῦ ἱεράρχου τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων. Ὁ Νικοπόλεως Νεόφυτος, ὃν ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης ἔβλεπον (ὡς Φιλιππουπόλεως) ἐν πενίᾳ καὶ κακουχίᾳ ὑπερμαχοῦντα ἐν καιριωτάτῳ σημείῳ τῶν δικαίων αὐτῶν, εἶναι ὁ Ἀνδριανουπόλεως, ὃν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θράκης παλιννοσθεύουσα τῆς Ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτῆς προόδου ἠγάπησε καὶ ἐλάτρευσε, εἶναι ὁ Πελαγονίας, ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Μακεδονίας κρατερῶς κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τῶν ἐναντίον ἡμῶν ἀγωνισάμενος, εἶναι πρόθυμος στρατιώτης, ὃν ἡ Ἐκκλησία ἀπέστελλεν, ὅπου ἦν ἀνάγκη σωτηρίας τῶν ὑψίστων καὶ τιμαλφεστάτων αὐτῆς δικαίων, ὁ πένης, ὁ ἀπέριτος, ὁ ἀνευ ἀξιώσεων, ἀνευ κόμπου, ἀλλ' ἀκατάβλητος αἰεὶ καὶ ἀκαταπόνητος ἀθλητῆς αὐτῆς».

Κατὰ τὴν παρουσίαν καὶ πρώτην ἐθιμοτυπικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Νεοφύτου εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν ἐξεδηλώθη ἡ εὖνοια καὶ ἐκτίμησις τοῦ σουλτάνου Χαμίτ πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἀπένειμεν τὴν μεγάλην ταινίαν Ἰμτιάζ, ἣτις ἦτο παράσημον ἀδαμαντοποίκιλτον, ἀπονεμόμενον μόνον εἰς βασιλεῖς. Ὡσαύτως ἐδώρησεν αὐτῷ καὶ πολυτιμωτάτην σιγαροθήκην, εἰς ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας του. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τοῦ σουλτάνου ἐτελέθη ἐν τῷ πατριαρχικῷ Ναῷ ἡ τελετὴ τῆς ἐπισήμου ἐνθρονίσεως.

Νεόφυτος ὁ Η' ἀρχόμενος τῆς πατριαρχικῆς αὐτοῦ δράσεως ἐπεδίωξεν ὅπως ἔχη μεθ' ἑαυτοῦ εἰς κοινὴν συνεργασίαν τοὺς ἀριστεῖς τῶν Ἀρχιερέων. Ἐντεθθεν καὶ ὁ συντελέσας κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ ἐν τῷ πατριαρχικῷ Θρόνῳ Ἡρακλείας Γερμανὸς ὑπῆρξεν ἀχώριστος αὐτοῦ σύμβουλος καὶ συμπαραστάτης, «ἀκοίμητος φρουρὸς τῶν πατριαρχικῶν συμφερόντων», ἀνευ ὑπερβολῆς ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ δὲ Πατριάρχης Νεόφυτος, καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ, ἀπεφάσισε ν' ἀνασυγκροτήσῃ τὴν Ἱ. Σύνοδον, ἣν, ἀπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ εἰσέτι Διονυσίου τοῦ Ε', ἀπετέλουν οἱ καὶ ἐκλέξαττες αὐτόν, μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, Ἱεράρχαι Ἡρακλείας Γερμανός, Βερροίας Προκόπιος, Σηλυβρίας Γερμανός, Κορυτσαῖς Φιλόθεος, Δέρκων Καλλίνικος, Δράμας Γερμανός, Σωζουαγαθουπόλεως Παρθένιος, Βελε-

γράδων Δωρόθεος καὶ Προϊκοννήσου Νικόδημος. Ἐκ τούτων ἀπεφάσισε νὰ διατηρήσῃ ἐν τῇ νέᾳ Ἱ. Συνόδῳ τοὺς ὄντως διαπρεπεῖς Μητροπολίτας Ἑρακλείας Γερμανὸν καὶ Δέρκων Καλλίνικον, ἐκάλεσε δὲ ἀριστίνδην τοὺς ἐγκρίτους Ἀρχιερεῖς Νικομηδείας Φιλόθεον, Χαλκηδόνος Ἰωακείμ, Ἰωαννίνων Γρηγόριον καὶ Μυτιλήνης Κωνσταντῖνον, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος δὲν προσήλθεν διὰ λόγους ἐπαρχιακῶν ἀναγκῶν. Ἡ ἐνέργεια δι' αὐτὴν τοῦ Νεοφύτου συνιστᾷ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ὅπως περιστοιχίζεται ὑπὸ ἀρίστων Ἱεραρχῶν.

Οὕτω πῶς ἡ διοίκησις τῆς Μ. Ἐκκλησίας εὐρέθη τότε εἰς χεῖρας στιβαράς. Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξε τὸ γεγονός, ὅτι πλεῖστα ζητήματα, ἅτινα ἐδημιουργήθησαν καὶ εἶχον σχέσιν μὲ τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Γένους, ἐρρυθμίσθησαν ἐπωφελῶς μεταξὺ τῆς τουρκικῆς πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

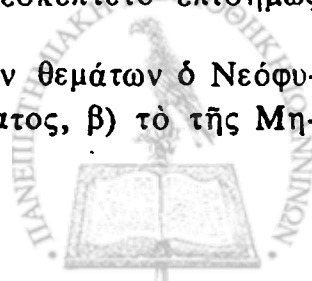
Πρώτιστον θέμα σοβαρώτατον ὑπῆρξε τὸ σχολικόν, τὸ ἀναφυὲν ἐκ μέρους τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ἐπιδιωξάσης τὴν ἐξίσωσιν καὶ τὸν ἔλεγχον πάντων τῶν Σχολείων, τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ τελευταῖα τῆς τουρκικῆς γλώσσης. Ἀλλ' ἐπελύθη τὸ ζήτημα τοῦτο αἰσίως καὶ ἐπιτυχῶς, ἀπελύθησαν δὲ καὶ σχετικαὶ συνοδικαὶ ἐγκύκλιοι, ὡς περὶ στατιστικῶν πληροφοριῶν (30 Δεκεμβρ. 1891, καὶ ἕτεραι τρεῖς «περὶ ἀδειῶν λειτουργίας Σχολῶν»). Συνετάχθη δὲ ἰδιαιτέρα δικονομία, καθ' ἣν, μετὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν προνομίων, ἡ νέα τῶν πραγμάτων κατάστασις ἀπῆται, πλὴν ἄλλων κανονικῶν ἔργων, καὶ τὴν σύνταξιν ἰδιαιτέρας δικονομίας.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἰδρύθη ὡσαύτως εἰδικὸν ταμεῖον ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου διὰ τὸν προικισμόν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου, τὸν προβλεπόμενον εἰς τοὺς γενικοὺς κανονισμούς, τὴν θεραπείαν σπουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν σχέσιν ἔχουσῶν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ, τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἱ. Κλήρου, ἐνίσχυσιν τοῦ ἔθνικοῦ Ταμεῖου εἰς ὠρισμένας αὐτοῦ δαπάνας. Τὸ ταμεῖον τοῦτο ἐνίσχυσεν ἐκ τῶν πρώτων ὁ Ἀλ. Φωτιάδης διὰ δωρεᾶς αὐτοῦ ἐκ 1.200 λ. τουρκίας, ἅτινας καὶ ἐνεχείρισε τῷ Πατριάρχῃ Νεοφύτῳ.

Διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἐγνώρισεν ἐγκυκλίως, ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου 1893, τοῖς Ἀρχιερεῦσι τοῦ Θρόνου, ὅτι ὁ ἄνευ ἐπισκοπικῆς ἀδείας ἦτοι λάθρα εὐλογούμενος γάμος εἶναι ἄκυρος, θεωρούμενος ὡς μηδέποτε γενόμενος, ὁ δὲ ἱερολογήσας αὐτὸν ἱερεὺς ὑπόκειται εἰς βαρυτάτας κυρώσεις. Ἀπαράδεκτος δ' ὡς ἐκ τούτου εἶναι πᾶσα αἴτησις πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ οὕτως γενομένου Μυστηρίου.

Ἀναφέρεται δ' ὅτι Νεόφυτος ὁ Η', παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῆς Ἱ. Συνόδου, διέξευξε τὸν τέως βασιλέα τῆς Σερβίας Μιλᾶνον Α' Ὁβρένοβιτς ἀπὸ τῆς βασιλίσσης αὐτοῦ Ναθαλίας, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἔλθει εἰς σφοδροτάτας καὶ ἀλλεπαλλήλους συγκρούσεις εἰς τὸν ἰδιωτικὸν αὐτῶν βίον. Ἀργότερον ὁμοῦς συνεφιλιώθησαν. Πιθανῶς εἰς τοῦτο νὰ συνετέλεσεν ἡ αὐτοπρόσωπος παρέμβασις τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν τῆς βασιλομήτορος Ναθαλίας, γενομένη κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1892, εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἔνθα τῆς ἐπεφυλάχθη ἐνθουσιώδης καὶ τιμητικὴ ὑποδοχὴ. Μετὰ διετίαν (1894), κατ' Ἰούνιον μῆνα, ἐπηκολούθησεν ὡσαύτως ἐπίσημος ἐπίσκεψις τοῦ υἱοῦ αὐτῆς βασιλέως τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου Α', Ὁβρένοβιτς, γεγονός ἀξιοσημεῖωτον, καθ' ὅσον διὰ πρώτην φοράν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὀρθόδοξος βασιλεὺς ἐπεσκέπτετο ἐπίσημως τὸ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Συνοδικῶς ἐπελήφθη ὡσαύτως καὶ ἐτέρων σοβαρῶν θεμάτων ὁ Νεόφυτος, ὡς ἦσαν α) τὸ τοῦ φορολογικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος, β) τὸ τῆς Μη-

τροπόλεως Τραπεζοῦντος, γ) τὸ τῆς κοινότητος Μυτιλήνης, δ) τὸ τῆς ἐκδικάσεως τῆς περιπλόκου Χιακῆς κληρονομίας, ε) τὸ τῆς ἀρπαγῆς τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ναοῦ τῆς Ἀγίας Κυριακῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ἐν Ἀν. Ρωμυλίας Μονῆς τοῦ Βατσκοῦβου, καὶ ς) τὸ τῆς περιουσίας τοῦ Μητροπολίτου Μαρωνείας Χρυσάνθου Ἱεροκλέους, δι' ὃ κατηγοροῦντο ἢ τε τῆς ἐπαρχίας ταύτης Δημογεροντία καὶ ὁ ἐν Μαρωνείᾳ τότε ἀρχιερατεύων Γαβριὴλ Ἱατρουδάκης, ὁ μετὰ ταῦτα Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης.

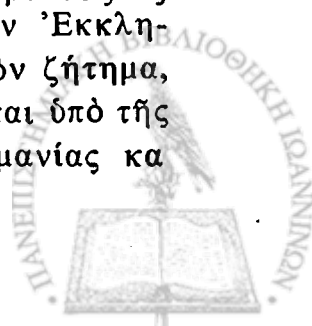
Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου α) ἐτροποποιήθη ὁ κανινισμός τῆς πατριαρχικῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, β) ἀνεθεωρήθη ὁ κανονισμός τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, γ) συνεζητήθη ὁ νέος κανονισμός τοῦ Ζαπτείου Παρθεναγωγείου, δ) ἐθεωρήθη καὶ αὐτὸς ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανονισμός τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κων)πόλεως καὶ ε) διενεργήθη ἔρανος καὶ ἐκ τοῦ συλλεγέντος ποσοῦ ἀνωκοδομήθησαν τὰ ἐκ τῶν σεισμῶν τοῦ 1894 καταρρεύσαντα κτήρια τῆς τε Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Ἱ. Ναῶν καὶ λοιπῶν φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων.

Κατὰ Φεβρουάριον 1893 ἐγένετο ἐξόφλησις τῶν ἐξ 174.000 ρουβλίων χρεῶν τοῦ ἐν Μόσχᾳ Μετοχίου τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ Τράπεζαν, δι' ἰσοπόσου δωρεᾶς τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν Ἀλεξάνδρου Γ'. Ὡσαύτως, κατ' Ἰούλιον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐδωρήθησαν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον παρὰ τοῦ ἐν Ὁδησσῷ Γ. Μαρασλῆ μία πολύτιμος πατριαρχικὴ στολή, δώδεκα ἱερατικαὶ καὶ ἐξ διακονικαὶ ἀργυροῦφαντοι, κεχρυσωμένοι.

Ἡ πατριαρχία τοῦ Νεοφύτου ἦτο ἀσφαλῆς καὶ γόνιμος ἐφ' ὅσον συμπαρίστατο αὐτῷ ὁ Ἡρακλείας Γερμανός. Δυστυχῶς ὅμως παρασυρθεὶς ὁ Πατριάρχης ἐκ κακῶν εἰσηγήσεων, ἰδίᾳ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ἀπεμάκρυνε τὸν ἐν λόγῳ Ἱεράρχην, κατὰ Φεβρουάριον 1894, ἐκ τε τῆς Ἱ. Συνόδου, τῆς Προεδρίας τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου, ἀντὶ τοῦ ὁποίου διώρισε τὸν Κυζίκου Νικόδημον, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς Προεδρίας τῆς ἐφορίας τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐτοποθέτησεν τὸν Νικαίας Ἱερωνύμον. Ὡσαύτως ἐκ τῆς Ἱ. Συνόδου ἀπέλυσε τοὺς φίλους αὐτῷ Μητροπολίτας Χαλκηδόνας Ἰωακείμ, Ἰωαννίνων Γρηγόριον, Χαλδίας Γερβάσιον καὶ Δέρκων Καλλίνικον. Οὕτω πῶς ἡ σύνθεσις τῆς νέας δωδεκαμελοῦς Συνόδου ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν Κυζίκου Νικοδήμου, Νικαίας Ἱερωνύμου, Προύσης Ναθαναήλ, Μηθύμνης Νικηφόρου, Βελεγράδων Δωροθέου, Νικομηδείας Φιλοθέου, Λέρου καὶ Καλύμνου Χρυσάνθου, Αἴνου Λουκά, Δυρραχίου Βησσαρίωνος, Γρεβενῶν Κλήμεντος, Κολωνίας Δωροθέου, ὃν θανόντα διεδέχθη ὁ Ἐλευθερουπόλεως Διονύσιος καὶ Ἰμβρου καὶ Τενέδου Παῖσιος.

Ἐκ τῶν Ἱεραρχῶν τούτων ὁ πρῶτος τῇ τάξει Κυζίκου, γενόμενος συνοδικός, ἔδωκεν ὑποσχέσεις τῷ Πατριάρχῃ Νεοφύτῳ, περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀνυστεροβούλου μετ' αὐτοῦ συνεργασίας, ἐξικνουμένης μέχρι φανατικῆς προσηλώσεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἀλλ' ἰδού, κατεπίσθη τάχιστα ἐκ μέρους τῶν ἰωακειμικῶν, ὑποσχεθέντων καὶ τούτῳ τὸν πατριαρχικὸν Θρόνον, ἐφ' ὅσον ἤθελον ἐπιτύχει εἰς τὰ καταστρωθέντα ἤδη σχέδια αὐτῶν.

Δοθείσης μετ' οὐ πολὺ εὐκαιρίας ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀνέβαλε διαρκῶς ἵνα ὑπογράψῃ συνοδικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πρὸς συμπαράστασιν εἰς τὸν νέον ἀγῶνα διὰ τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα, καθ' ὅσον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1894 ἐγνώσθη ἐπισήμως, ὅτι ἐκδίδονται ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς Πύλης, τῇ πιέσει τῶν δυτικῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Γερμανίας κα

Αυστρίας. τρία βεράτια ὑπὲρ τῶν βουλγάρων καὶ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν, ἐξ' ὧν τὰ δύο ἀνεφέροντο εἰς τὰς Μητροπόλεις Νευροκοπίου καὶ Βελισσῶν, ἐνήργησαν τὴν ἐπιδρομὴν πρὸς ἑξῶσιν ἀπὸ τοῦ Θρόνου τοῦ Νεοφύτου.

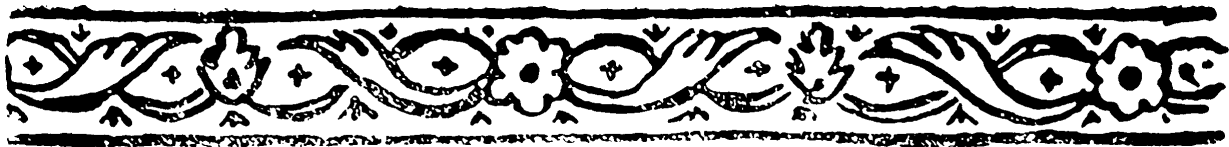
Οὕτω, τὴν ἐσπέραν τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1894, πενταμελὴς ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν συνοδικῶν Κυζίκου Νικοδήμου, Νικομηδείας Φιλοθέου καὶ Μηθύμνης Νικηφόρου, ὡς καὶ ἐκ τριῶν συμβούλων, τῶν Θ. Ζήση, Κ. Ζήση καὶ Κ. Ἀνανιάδη, ἐπισκεφθεῖσα τὸν Πατριάρχην Νεόφυτον ἠ' ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν ὑπὸ τῶν δύο Σωμάτων παῦσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς διοικήσεως τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἠξίωσε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἣν ἠναγκάσθη καὶ ὑπέγραψε συντετριμμένος ὁ οὕτω πῶς ἀπατηθεὶς Πατριάρχης, ἀναγραφέντος καὶ τούτου, πρὸς ἐμπαιγμόν: «...τῶν σωματικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἀνεπάρκειαν ὁμολογήσας εἰς περαιτέρω διακυβέρνησιν τῆς πνευματικῆς νηὸς τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας οἰκειοθελῶς ὁλῶς ἔδωκε κανονικὴν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου παραίτησιν...». Ταῦτοχρόνως καθήκοντα Τοποτηρητοῦ τοῦ Θρόνου ἀνέλαβεν ὁ Προύσης (εἶτα Νικοπόλεως) Ναθαναήλ.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ὁ Νεόφυτος ἐτέλεσε θείαν παράκλησιν πρὸ τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ Ναῷ ἱερᾶς Εἰκόνης τῆς Παμμακαρίστου. Εἶτα δ' ἀνεχώρησεν εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνην, ἐνθα πρὸ τινος εἶχεν ἀγοράσει - διὰ τῆς πωλήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου χαρισθείσης αὐτῷ πολυτίμου χρυσῆς καὶ ἀδαμαντακολλήτου σιγαροθήκης—ἴδιον οἶκον, ἐν ᾧ ἔκτοτε διέμενεν ἐφησυχάζων, μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1909, ὅτε ἄγων τὸ 77ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ταφείς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἐνθα διεκομίσθη ἐξ Ἀντιγόνης. Τὸν ἐπικήδειον εἶπε, πατριαρχικῇ ἐντολῇ, ὁ Δευτερεύων τότε τῶν Πατριαρχείων Εἰρηναῖος (ἀποθανὼν ὡς Μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἰκαρίας).

Γνωσταὶ πράξεις τοῦ Νεοφύτου ἠ', ἐκδεδομένα, εἶναι αἱ ἐξῆς, κατὰ χρονολογικὴν τάξιν: α) Τῇ 7 Μαρτίου 1892, Περὶ τρόπου ἀποστολῆς φρενοβλαβῶν γερόντων καὶ ἀσθενῶν εἰς τὰ ἐθνικὰ Νοσοκομεῖα. β) Τῷ αὐτῷ ἔτει 1892, Περὶ κληροδοτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν Νοσοκομείων. γ) Περὶ τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ Ζωγραφείου Γυμνασίου. δ) Περὶ τοῦ ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου Ζωγραφείου Παρθεναγωγείου. ε) Περὶ ἐπικυρώσεως τῆς μεταξὺ Ἱ. Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἐν Ἀγίῳ Ὁρει καὶ τῆς εὐτελοῦς αὐτῷ Σκήτης τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ συμβιβασμοῦ. Τῷ ἔτει 1893, ς) Περὶ τρόπου προσαγωγῆς ταῖς Ἀρχαῖς προικοσυμφώνων καὶ διαθηκῶν πρὸς μεταβίβασιν ἀκινήτων (10 Φεβρ.). ζ) Περὶ ἀνοικοδομήσεως Ναῶν, η) Περὶ τρόπου ἐξασφαλίσεως προικῶν κτημάτων (22 Αὐγ.). ι) Ὁμοία τῇ ἄνω ἐγκύκλιος, Περὶ τρόπου ἀποστολῆς φρενοβλαβῶν γερόντων καὶ ἀσθενῶν εἰς τὰ ἐθνικὰ Νοσοκομεῖα (27 Ὀκτωβρ.) ια) Περὶ τῶν ἠνωμένων ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἁγίας Κυριακῆς καὶ Παναγίας Ἑλπίδος Κοντοσκαλίου. Τῷ ἔτει 1894, ιβ) Περὶ συστατηρίων γραμμάτων (διαβατηρίων) διὰ τοὺς Κληρικοὺς (11 Ἰανουαρ.). ιγ) Περὶ ἐξελέγξεως λογαριασμῶν καὶ ἐποπτείας Ἱ. Μονῶν (23 Μαΐου). ιδ) τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁμοίᾳ τῇ ἄνωτέρῳ καὶ ιε) Περὶ συνάψεως καὶ διαλύσεως γάμων (5 Αὐγ.).

Νεόφυτος ὁ ἠ' ὑπεστήριξε τὰ μέγιστα καθ' ἅπασαν τὴν ζωὴν αὐτοῦ τὴν Μονὴν τῆς μετανοίας του, ἣν ἀπήλλαξεν ἀπὸ δυσβάστακτα χρέη καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν τοσοῦτον ἐμερίμνησε καὶ ἐμόχθησεν, ὥστε θεωρεῖται ὡς «τρίτος κτήτωρ αὐτῆς».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΩΝ ΚΑΛΟΓΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΖΙΤΣΑΣ

Ἡ Ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας τοῦ Μεγάλου Μαχαλᾶ τῆς Ζίτσας, ποὺ σώζεται καὶ σήμερα, ἦταν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια Μοναστήρι Καλογραιῶν. Πότε ἡ ἐκκλησιὰ αὐτὴ χτίστηκε δὲν εἶναι γνωστό. Μιὰ ἀνορθόγραφη ἐπιγραφή, ποὺ βρίσκεται ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ποὺ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ νάρθηκα, δὲν διασώζεται δυστυχῶς ὁλόκληρη, καὶ δὲν μᾶς φανερῶνει τὴν χρονολογία ποὺ χτίστηκε. Πάντως εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες ἐκκλησιές, καὶ θὰ χτίστηκε ἀσφαλῶς τὰ πρῶτα χρόνια, ποὺ χτίστηκε κι' ἡ κωμόπολη. Παραθέτουμε τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ ὅπως τώρα διασώζεται :

•ΑΝΙΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΩΡΗΘΙ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕ-
ΠΤΩΣ ΝΑΩΣ ΤΗΣ ΗΠΕΡΑΓΙΑΣ Θ—ΚΟΥ ΚΑΙ ΑΟΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ
ΟΙΠΟΝΩΜΑΖΟΜΕΝΗΣ 9.9ΘΗ9Ω ΔΙΑ ΣΗΔΡΟΜΙΣ Μ ΚΟ-
ΠΟΥ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΥΛΑΒΑΙΣΤΑΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΑΛΙΩΝ Κ. ΠΑΠΙΑ-
ΣΤΑΜΑΤΗ Χ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΗ ΙΕΡΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΝΩΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΙΒΡΙΣΚΩΜΕΝΟΥ ΜΗΝΙΝΟΕΒΡΗ•.

Ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ ἐπιγραφή στὸν τέμπλο ἡ ὁποία ἀναγράφει :

•1809 ΜΑΡΤΙΟΥ 10 » ἀκολουθοῦν δὲ καὶ δυὸ λέξεις δυσανάγνωστες. Ἡ χρονολογία ὅμως αὐτὴ ἀφορᾷ ἀσφαλῶς τὴν ἀνανέωση τοῦ τέμπλου κι' ὅχι τὸ χτίσιμο τῆς ἐκκλησιᾶς ποὺ ἔγινε πολλοὺς αἰῶνες πρωτότερα.

Ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Μοναστηριοῦ αὐτοῦ ἀφότου χτίστηκε κι' ὡς τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, χρησίμευε σὰν ἐνοριακὴ ἐκκλησιὰ, ἐκκλησιάζονταν δὲ σ' αὐτὴ ἡ γύρω τῆς συνοικία, σὶδ μικρὸ δὲ αὐτῆς περίβολο ἦταν καὶ τὸ νεκροταφεῖο τῆς ἐνορίας.

Δὲν ξέρουμε ἂν ἡ ἐκκλησιὰ αὐτὴ χτίστηκε ἀρχικὰ γιὰ νὰ χρησιμεύει καὶ σὰν μοναστήρι καλογραιῶν, ἢ ἂν ἀργότερα χρησιμοποιήθηκε καὶ πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτόν, ἢ παράδοση δὲν διέσωσε τίποτε τὸ σχετικόν. Εἶναι ὅμως ἐξακριβωμένο ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἦταν ἐγκατεστημένες στὰ τέσσερα κελλιά τῆς (ἀπὸ τὰ ὁποῖα σήμερα ἓνα μόνον σώζεται) καλόγρηες, ἡ ἡγουμένη τῶν ὁποίων φρόντιζε γιὰ τὴ συντήρηση καὶ περιποίησίν τῆς, χωρὶς καμμιά ἀνάμιξη τῶν μουχταροδημογερόνων, ἢ τῶν ἐπιτρόπων ἄλλων ἐκκλησιῶν στὴ διοίκηση καὶ διαχείρισίν τῆς.

Ἡ ἐκκλησιὰ αὐτὴ, ποὺ τιμᾶται στ' ὄνομα τῆς (Θεοτόκου (Κοίμηση) εἶναι μικρὴ θολωτὴ κι' ἀγιογραφημένη. Οἱ ἀγιογραφίες τῆς μόλις διακρίνονται τώρα γιὰ τὸ ἀδίστακτος χρόνος ἀπόθεσε ἀπάνω τους τὴν καταλυτικὴ καὶ σκοτεινὴ του σφραγίδα. Ἀπὸ τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου τῆς, ἐκείνη τῆς Παναγίας μὲ τὸν Μονογενῆ τῆς ποὺ τὸν κρατᾷ στὴν ἀγκυλιὰ κι' ἔχει διαστάσεις 0,70×0,50 εἶναι ὁλόκληρη ἀπὸ ἀσημι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποῦναι ζωγραφιζόμενα. Κατὰ τὴν παράδοση, ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ ἀπὸ καλλιτεχνικὴ ἀποψη εἰκόνα εἶναι ἔργο Καλαρυτιώτη ἀσημουργοῦ ἢ τοῦ Τσιμούρη, ποὺ ἦταν ὁ διασημότερος ἀσημουεγὼς κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἀσημουεργικὰ ἔργα θαυμάζονται καὶ σήμερα, ἢ τοῦ Βούλγαρη ποὺ ἦταν σύγχρονος τοῦ πρώτου καὶ φημισμένος κι' αὐτὸς ἀσημουεγός. (Οἱ εἰδικοί μποροῦν νὰ λύσουν αὐτὴ τὴν ἀπορία).

Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ τὰ μικρὰ ἔσοδα τοῦ Μοναστηριοῦ ἢ εἶναι ἀφιέρωμα κανενὸς πλούσιου κατοίκου τῆς κωμόπολης, γιὰ τὴν δὲν ὑπάρχει σ'

αὐτὴ καμμιά σχετικὴ ἔνδειξη. Πάντως ἀποτελεῖ πολύτιμο κειμήλιο καὶ πρέπει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ νὰ ἀγρυπνεῖ καὶ νὰ τὴν προστατεύει ἀπὸ τὸ..... στοργικὸ καὶ εἰκονολατρικὸ (!) ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιοκαπήλων.

Τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Μοναστηριοῦ αὐτοῦ ἀποτελοῦνταν (ὅπως ἡ παράδοση διέσωσε) ἀπὸ μερικὰ ἀμπέλια καὶ χωράφια, καθὼς κι' ἀπὸ 60—70 πρόβατα κι' ἓνα φορτηγὸ ζῶο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καλογραιῶν δὲν ἔφτανε περισσότερο ἀπὸ 6—7, κατὰγονταν δὲ ὅλες ἀπὸ τὴν κωμόπολη καὶ πολὺ σπάνια ἦταν καμμιά ξένη.

Τὸ μοναχικὸ σχῆμα ἀσπάζονταν συνήθως μεστωμένες κοπέλλες φτωχῶν καὶ πολυμελῶν οἰκογενειῶν ποὺ δὲν εἶχαν οἱ γονεῖς τοὺς τὸν τρόπο νὰ τὶς ἀποκαταστήσουν, καθὼς κι' ἄλλες ποὺ εἶχαν κάποια σωματικὴ ἐλαττωματικότητα καὶ καταλάβαιναν ὅτι ἡ ἀποκατάστασή τοις ἦταν δύσκολη. Οἱ κοπέλλες αὐτὲς ἔπαιρναν πολλὰς φορὲς μόνες τοὺς τὴν ἀπόφαση νὰ γίνουν καλόγριες, χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῶν γονέων τοὺς. Προετοίμαζαν δὲ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ καιρὸ καὶ κρυφὰ ἀπ' αὐτοὺς μιὰ καλογρηάτικη στολή, ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἓνα μαῦρο μαντήλι στὸ κεφάλι, ἓνα ἄλλο πάλι μαῦρο μαντήλι ποὺ τὸ δίπλωναν κι' ἔδεναν τὸ μέτωπό τους, σεγκούνια σεριτωμένα μὲ μαῖρα γαϊτάνια, μαύρη σεγκούνα, ποδόγυρο ἄσπρο, ποδιὰ μάλλινη μαύρη καὶ σεριτωμένη μὲ μαῦρα κι' αὐτὴ γαϊτάνια, τσιρέπια μὲ ἐναλλασσώμενα μαῦρα κι' ἄσπρα ζωνάρια, καὶ κορδέλες μαῦρες μονόσολες μὲ τριγωνικὴ μύτη καὶ χωρὶς τακοῦνι. Ἡ στολή αὐτὴ ἀποτελοῦσε τὸ χροῖον ἐκεῖνα ἱερὴ ἔνδειξη τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ῥάσα τῶν πασάδων. Ὅταν λοιπὸν οἱ γονεῖς τοὺς ἔλειπαν ἀπὸ τὸ σπίτι, αὐτὲς φοροῦσαν τὴ στολή αὐτὴ κι' ἔπαιρναν τὰ ῥοῦχα τοὺς καὶ τὰ σκεπάσματά τοὺς καὶ ἐπήγαιναν στὸ Μοναστήρι, ὅπου ἡ ἡγουμένη τὶς δέχονταν σὰν νεοφώτιστες. Οἱ γονεῖς τοὺς τότε ποὺ βρίσκονταν πρὸ «τετελεσμένου γεγονότος» ἀναγκάζονταν καὶ τοὺς ἔδιδαν γιὰ τὴ συντήρησή τοὺς ἓνα ἀμπέλι κι' ἓνα ἢ δυὸ κομμάτια χωράφια ποὺ γράφονταν σὰν ἀφιέρωμα στὸ Μοναστήρι κι' ἀποτελοῦσαν πιά ἰδιοκτησίαν του.

Πολλὰς φορὲς, καὶ κοπέλλες ἀπὸ οἰκογένειες ποὺ τὰ οἰκονομικά τοὺς βρίσκονταν σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση, ἀσπάζονταν τὸ μοναχικὸ σχῆμα, εἴτε γιὰτὶ εἶχαν μεγάλῃ καὶ ὑπερβολικὴ θεοσέβεια κι' ἤθελαν ν' ἀφιερωθοῦν μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στὴν ὑπηρεσίαν τῆς Παναγίας, εἴτε γιὰτὶ ἀποστρέφονταν τὸν ἔγγαμο βίον γιὰ τὶς ἔγνοιες καὶ τὶς σκοτοῦρες του, εἴτε τέλος γιὰτὶ ἐπρόκειτο νὰ τὶς ἀρραβωνιάσουν μὲ πρόσωπα ποὺ τοὺς ἦταν ἀποκρουστικά κι' ἀνεπιθύμητα. (Ἄν καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὶς ρωτοῦσαν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, ἀλλ' ἂν τυχὸν ἔπαιρναν εἰδηση ἀπὸ τίποτε κρυφοκουβεντιάσματα συγγενῶν τοὺς). Παραφύλαγαν τότε κι' αὐτὲς πότε θὰ λείψουν οἱ γονεῖς τοὺς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογένειάς τοὺς ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ βρίσκονται στὶς ἐξωτερικὰς δουλειὰς, ὅποτε ἀπερίσπαστες κι' ἀπαλλαγμένες ἀπὸ ἐπιτήρηση, φρόντιζαν καὶ προμηθεύονταν μιὰ καλογρηάτικη στολή, ποὺ ἀποτελοῦσε ὅπως εἶπαμε ἐπίσημο ἐπιβεβαίωση τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, καὶ τὴν ὅποια φοροῦσαν. Ὅταν οἱ οἰκεῖοι τοὺς στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὰς δουλειὰς τὶς ἔβλεπαν μὲ τὴν καλογρηάτικη στολή, ἔβαζαν τὶς φωνὲς καὶ τὰ κλάματα σὰν νὰ εἶχε πεθάνει κάνα μέλος τῆς οἰκογένειάς τοὺς. Οἱ μάννες τοὺς δὲ κι' οἱ ἀδερφές τοὺς, πρὸ πάντων, ποὺ ἦταν ἀπαρηγόρητες, τοὺς ἔλεγαν μὲ κλάματα: «Μούρ' τέτοια κι' πάντοια τί ἦταν αὐτὸ τὸ κακὸ π' μᾶς ἔκανες». Κι' ἄλλες μὲν ἀπ' αὐτὲς πήγαιναν σὰν καλόγριες στὸ Μοναστήρι· ἄλλες δὲ παρέμειναν ὡς τὸ τέλος τοῦ βίου τοὺς στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πατρικοῦ τοὺς σπιτιοῦ, ὅπου ζοῦσαν μὲ σεμνότητα καὶ τιμιότητα, χωρὶς νὰ θέλουν καὶ ν' ἀκούσουν ἀκόμα γιὰ παντρεϊά!

Γιὰ νὰ νομιμοποιηθεῖ τὸ μοναχικὸ τοὺς σχῆμα, χρειάζονταν ἀπαραίτητα ἡ ἢ χειροθεσία τοῦ Δεσπότη, ὃ ὁποῖος δταν στὶς ἐτήσιες περιοδεῖες του ἔρχονταν

στην κωμόπολη για να λειτουργήσει στην κεντρική εκκλησιά, διάβαζε στις νεοφώτιστες την ειδική εὐχή, κι' ἄλλαζε καὶ τὸ κοσμικὸ τους ὄνομα. Γι' αὐτό, σὲ διπτυχα τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ, ποὺ σώζονταν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, ἦταν γραμμένα ὀνόματα μοναχικὰ ὅπως: Ἐλισσάβητ, Μάρθα, Μαγδαληνή, Ζηνοβία, Λαυρεντία, Κασσιανή, Παρθενία, Θεοφίλη, Κωνσταντία, κλπ.

Τὸ Μοναστήρι—ὅπως εἶπαμε—διοικοῦνταν καὶ διευθύνονταν ἀπὸ τὴν ἡγουμένη, ποὺ οἱ ἄλλες καλόγρηες τὴ φώναζαν «Κυρὰ Μιγάλ» καὶ πρὸς τὴν ὁποία εἶχαν ἀπόλυτη πειθαρχία κι' ἔτρεφαν μεγάλο σεβασμό. Αὐτὴ ρύθμιζε ὅλα στὸ Μοναστήρι καὶ κανόνιζε ἀπὸ βραδὶς τὴ δουλειὰ ποὺ θῦκανε ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ὑφιστάμενες μοναχές τὴν ἐπομένη.

Γιὰ νὰ διατραφοῦν καὶ συντηρηθοῦν οἱ καλόγρηες, καλλιεργοῦσαν ἐντατικὰ τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια τοῦ Μοναστηριοῦ κι' ὕφαιναν στοὺς 2—3 ἀργαλειούς του διάφορα δίμιτα καὶ βελέντζες τῶν κατοίκων τῆς κωμόπολης, πωλοῦσαν δὲ καὶ τὰ προϊόντα ποὺς τοὺς ἔδιδαν τὰ πρόβατα τὰ ὁποῖα ἔβοσκαν μόνες τους. Ὅσο γιὰ τὸ λάδι, αὐτὸ τὸ εἶχαν ἐξασφαλισμένο ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς ἐκκλησιάς, ποὺ οἱ χωριανὲς τὸ πῆγαιναν γιὰ τὰ καντήλια τῆς Μεγαλόχαρης.

Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, τόσο τὰ παλιὰ χρόνια ὅσο καὶ σήμερα, λειτουργεῖται ἡ ἐκκλησιά αὐτή, μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς Λειτουργίας, γίνεται πλειστηριασμὸς καὶ λιτάνευση τῶν εἰκόνων τῆς. (Ἔθιμο ποὺ καθιερώθηκε ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πλειστηριασμοῦ ἐπιδείχνεται ἓνα τέτοιο σκεπτικὸ πνεῦμα σὲ βάρος τοῦ πνευματικοῦ, ποὺ παρ' ὀλίγο νὰ φτάσει κανένας στὸ τρομερὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ εἰκόνες γίνονται ἀντικείμενα καὶ μέσα γιὰ ἀλλαξονικὴ ἐπίδειξη πλούτου).

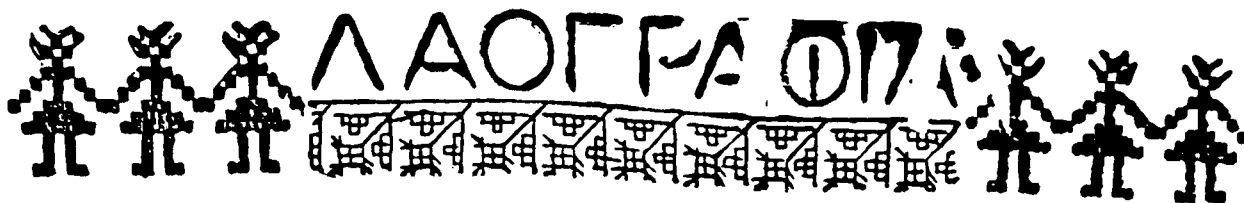
Ὑστερα ἀπὸ τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ πλειστηριασμοῦ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ πομπὴ μὲ τὸν παπᾶ, τοὺς ψαλτάδες, τὰ ἑξαπτέρυγα καὶ τὶς εἰκόνες, ποὺ τὶς κρατοῦν οἱ τελευταῖοι πλειοδότες στὰ χέρια τους, πηγαίνουν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς κωμόπολης ἀπὸ κοντὰ στὴν ἐξωτερικὴ περιοχὴ τῆς ἐκκλησιάς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (Λούτσης), ὅπου γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς λιτανείας. Στὴν ἐπιστροφή, τὰ παλιὰ χρόνια, οἱ γυναῖκες ντυμένες στὰ γιορτινά τους χόρευαν στ' ἁλώνια ποῦναι κοντὰ στὴ Λούτσι, τραγουδιστοὺς χορούς.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, μόνο δυὸ καλόγρηες εἶχαν ἀπομείνει στὸ Μοναστήρι, κι' οἱ ὁποῖες εἶχαν πάρει τὸ μοναχικὸ σχῆμα προτοῦ ἀνατείλει ὁ εἰκοστὸς αἰώνας. Ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς καλόγρηες αὐτὲς πέθανε κατὰ τὸ 1945 κι' ἀπὸ τότε τὴ φροντίδα γιὰ τὴ συντήρηση τῆς ἐκκλησιάς ἀνέλαβε ἡ γενικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς κωμόπολης.

Μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, οἱ κοπέλλες τῆς Ζίτσας ἔχασαν τὸ ζῆλο τους γιὰ τὸ μοναχικὸ σχῆμα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια, ὁ θόλος τῆς ἐκκλησιάς αὐτῆς ῥαγίστηκε, κι' ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ προλάβει τὴν κατάρρευση, ἔχτισε δυὸ προστατευτικὰ πέτρινα ἀντερίσματα, τὰ ὁποῖα ὁμῶς εἶναι ζήτημα ἂν θὰ μπορέσουν νὰ ἀνακόψουν τὴν καταστρεπτικὴ μανία τοῦ ἀδίστακτου χρόνου.

ΣΩΚΡΑΤΗ Γ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ, Δημ/λου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΞΗΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ*

IV. ΓΕΩΡΓΙΑ

1. Καλλιεργούν κηπευτικά καὶ κυρίως τὸν ἀραβόσιτο, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ.

2. Σπέρνουν δύο περιόδους: τὸ φθινόπωρον «τὶς πρωῒμιές» (σιτάρι, κουκιά καὶ κριθάρι) ἐλάχιστα μόνον στρέμματα ξηρικής γῆς καὶ τὴν ἀνοιξὶ τὰ «ᾠψιμα».

3. Μὲ τὴν γεωργία ἀσχολοῦνται οἱ γυναῖκες, διότι «οἱ ἄντρες βρίσκονται χρονικῆς στὰ ξένα». Τὰ ζῶα μὲ τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὴν γῆ εἶναι οἱ ἀγελάδες. Οἱ περισσότεροι διατηροῦν μόνον μία ἀγελάδα, διὰ νὰ κάμουν ὅμως τὸ ζευγάρι συνεννοοῦνται μὲ κάποιον γείτονά τους, ὁ ὁποῖος ἔχει ὁμοίως μία ἀγελάδα καὶ κάνουν τὸ «ζευγάρι». Οἱ δύο τους δηλαδὴ γίνονται «σέμπροι». Οἱ σέμπροι πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν εἰς ἑκτασιν καλλιεργήσιμον γῆν.

4. Γεωργικὰ ἐργαλεῖα:

—Τὸ ἀλέτρι: (κατασκευάζεται ἀπὸ ξύλο ἐκτὸς τὸ γυνί). Τὸ ἀλέτρι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ χειρολάβα, τὴ σπάθα, τὸ σαβάρι, τὸ κλειδί, τὸ γυνί, τὰ φτερά.

—Ὁ ζυγός: (κατασκευάζεται ἐκ ξύλου ἐκτὸς τὰ λουριά καὶ τὸ ζυγομάλαμα), καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κλειδί, τὸ ζευλόσκοινο τὸ ζυγομάλαμα καὶ ζευγλές.

—Ἡ φκέντρα (βουκέντρα).

5. Τὸ καλαμπόκι: καλλιεργεῖται σήμερα μὲ τὶς ὁδηγίες τῶν γεωπόνων. Τὸ σκάλισμα παλαιὰ ἐγίνετο μὲ «μεντάτι».

Τὸ πότισμα γίνεται μὲ τὴν «ἀράδα» (σειρὰ) καὶ μὲ ὥρες καθ' ὅλον τὸ εἰκοσιτετράωρον. Ὅσοι ποτίζουν τὸ ἴδιον 24ωρον ἀποτελοῦν μιὰ «μάγκα».

6. Ξεφλούδισμα: τότε γίνεται σωστὸ πανηγύρι «συνάγεται» (συγκεντρώνεται ὁ καρπὸς («οἱ ρόκες») στὸ ἀστράκι καὶ γύρω του νέοι καὶ κόρες καθισμένοι διπλοπόδι ἐργάζονται ὅλη τὴ νύχτα τραγουδώντας ἢ διηγούμενοι παραμύθια. Μὲ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας ὁ οἰκοδεσπότης παραθέτει «τραπέζιν» (βραστά φασόλια «φλιντρήδια» φρέσκα, τραχανᾶ καὶ κουλούρα στὴ θράκα). Ἐπειδὴ οἱ συνδαιτημόνες εἶναι πάντοτε περισσότεροι ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν κουταλιῶν «τρῶνε ἀραδιακῶς» (μὲ τὸ ἴδιο κουτάλι πολλὰ ἄτομα).

7. Μ' σιακά: ὅταν κάποιος κατέχη ἑκτασιν καλλιεργήσιμον καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν καλλιεργήσῃ ὁ ἴδιος, ἐπιτρέπει νὰ τὴν καλλιεργήσῃ κάποιος ἀκτῆμων. Ὅταν γίνεται ὁ καρπὸς ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀγροῦ καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης μοιράζονται τὸν καρπὸν, ἀφοῦ πάρῃ ἰδιαιτέρως ὁ διαθέσας τὸν σπόρον, τὴν ἀνάλογη ποσότητα.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 21.

8. Ἔργος: τὸ τμήμα τὸ ὁποῖο σκαλίζει ἢ θερίζει μόνο του ἓνα ἄτομο.

9. Ἀνάσα: τμήμα ἀγροῦ τὸ ὁποῖο εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὀργώσῃ ἓνα ζευγάρι «δίχως νὰ πάρῃ ἀνάσα» (χωρὶς νὰ σταματήσῃ).

10. Σκλίδωμα: ὅταν κάποιος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ μποῦν στὴν ἑκτασί του ξένα ζῶα βάζει γύρω ἀπὸ τὸ κτῆμα του μικροὺς πασσάλους, εἰς τὴν κορυφὴν δὲ τούτων προσδένει ἄχυρο «σάλμα—στέγη».

11. Ἀπολυσία: Ἐκτασις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπεται ἐλευθέρως ἡ βόσκησις.

12. Ὅταν στὰ ὄρια τῆς περιουσίας δύο νοικοκυραίων ὑπάρχουν δένδρα χαράσουν ἐπ' αὐτῶν ἓνα σταυρό. Τὸ δένδρον ἀνήκει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ κτήματος πρὸς τὸν ὁποῖον βλέπει ὁ σταυρός.

13. Σκιάχτρο: τοποθετοῦν ἓναν πάσσαλον καὶ πᾶνω σ' αὐτὸν μὲ «ρέντζελα» (τελείως κατεστραμμένα φορέματα) σχηματίζουν ἓνα ὁμοίωμα ἀνθρώπου κι ἔτσι δὲν πλησιάζουν τὰ πτηνὰ στὰ «σπαρτά».

14. Δεισιδαιμονίες:

—Ὅταν τελειώνουν τὸν σπαρτό, στὸ τελευταῖο χωράφι τοποθετοῦν ἓνα σταυρό «γιὰ νὰ διώχνῃ τὸ κακό».

—Εἰς τὸ κέντρον τοῦ κήπου τοποθετοῦν καλάμινο σταυρό, τὸ ὁποῖον στολίζουν μὲ «τσιόφλια» (φλοιοὺς) αὐγῶν καὶ «μιὰ πλέξα ἀπὸ σκορδαρμάθα νὰ ἀμποδάῃ τὸν ἀβασκαμό».

—Δὲν καῖνε «τὰ κότσιαλα ἢ γούτσια» τοῦ καλαμποκιοῦ, τὸ ὁποῖον προορίζουν γιὰ σπόρο, γιατί θὰ πιάσουν τὰ καλαμπόκια δαυλίτη.

—Δὲν ἐργάζονται τ' αἱ Γιαννιοῦ (24 Ἰουνίου) καὶ τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ ἁγίου Τρύφωνα. Ἐπίσης ραντίζουν τοὺς ἀγροὺς τοὺς μὲ ἁγίασμα «τὰ Φῶτα» γιὰ νὰ μὴν σκουληκιάσουν οἱ καρποί.

—Τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου καὶ τὸ ἀσπροβδόμαδο δὲν ἐργάζονται οὔτε ἀπλώνουν στὸν ἥλιο καλαμπόκι «γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ χαλάζι».

15. Ἀλεσμα:

Ἡ περιφέρειά μας ἔχει πολλοὺς ὑδρόμυλους «βακούφικους» (ἐκκλησιαστικοὺς) καὶ ἰδιόκτητους καθὼς ἐπίσης καὶ ἓναν ἀτμόμυλο στὴν Πλατανοῦσσα. Δίπλα στοὺς ὑδρόμυλους βρίσκεται τὸ ἐργαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον «γενώνουν τὰ τσιόλια» (χονδραίνουν τὰ νεοῦφанта σκεπάσματα μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ νεροῦ). Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τμήματα «τὴν νεροτροβιά καὶ τὸ μαντάνι».

Ὅταν κάποιος πηγαίνει γιὰ πρώτη φορὰ στὸ μύλο, ὁ μυλωνᾶς τὸν ἀλευρώνει» (τοῦ ρίχνει στὸ κεφάλι λίγο ἀλεύρι) «γιὰ νὰ μὴν τοῦ σκάσουν τὰ ποδάρια».

Ὁ μυλωνᾶς παίρνει τὸ «ξαγάρι» (ἀλεστικὸ) εἰς εἶδος.

Δίπλα στὴν «ἀλευροθήκη» παλαιότερα ἔστεκε ὁ «πασπαλιάρης» (ἐπαίτης τοῦ μύλου). Τοῦτος ὠρίζετο ἀπὸ τὸν μυλωνᾶ ἢ τὸν ἐφημέριον. Ὅσοι ἤθελαν ἔδιναν καὶ σ' αὐτὸν κατ' εὐχαρίστησιν ὀλίγον ἄλευρον «γιὰ νὰ ζήσῃ ὁ κακότυχος κι' αὐτὸς τὴν φαμπ' λιάτου».

Τὸ «ἄλεσμα» μεταφέρουν στὸν μύλο οἱ γυναῖκες ἢ τὰ «φορτιάρικα (ζῶα ὅπως τὸ μουλάρι, τὸ ἄλογο, τὸ γαῖδούρι).

V. ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ

Δὲν ὑπάρχει συστηματικὴ μελισσοκομία πλὴν ὅμως ἡ περιφέρεια ἐξάγει μέλι ἀρίστης ποιότητος, ἐπειδὴ τὸ Ξηροβούνι εἶναι σκεπασμένο στὴν περιοχὴ αὐτὴ μὲ «θρούμπη» (θυμάρη).

VI. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Κτηνοτρόφοι ἀποζώντες μόνον ἐκ τῆς κτηνοτροφίας εἶναι ἐλάχιστοι μὲ ὀλιγάριθμα κοπάδια. Αὐτοὶ δὲν κατοικοῦν σὲ καλύβια ἀλλὰ σὲ σύγχρονα οἰκήματα. Δὲν ἐκτιμῶνται ὁμῶς παρὰ τῶν λοιπῶν κατοίκων οἱ ὅποιοι τοὺς ἀποκαλοῦν «παλιόβλαχους».

Στὰ ζῶα τῶν, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τους, κρεμοῦν:

—Στὰ πρόβατα κουδούνια.

—Στὰ γίδια κύπρους.

—Στὰ μικρὰ ζῶα κρεμοῦν «βραγκανίδια» (φάλαρα).

Οἱ ἴδιοι παίζουν τὴν φλογέρα, ἡ ὁποία εἶναι κατασκευασμένη ἀπὸ καλάμι ἢ ἀπὸ «κόκκαλο τῆς ἀρίδας τοῦ αἵτου».

Ὅνομασίαι τῶν ζώων

—Γαλάρια: ὅσα ἔχουν γάλα.

—Στέρφα: ὅσα δὲν ἔχουν γάλα.

—Λιανὰ ἢ σφαχτά: πρόβατα καὶ γίδια.

—Χοντρά: ἀγελάδες.

—Φορτιάρικα: μουλάρια, ἄλογα, γομάρια (λέγονται καὶ χοντρικά).

Ὅνομασίαι τῶν «σφαχτῶν»

α) Πρόβατα:

Ἀπὸ τὴν ἡλικία τους: ἀρνάδα—στερφοπούλα—μπλιόρα—ζυγούρα—πρατίνα—κριάρι ἢ ντάσιος

Ἀπὸ τὸ χρῶμα καὶ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά: κάλεσια (μαῦρο πρόσωπο)—τσιούλα (χωρὶς αὐτιά)—κρούτα (ἔχει κέρατα)—μπέλω (πόδια καφέ)—βάκρα (μαῦρο καὶ ἄσπρο χρῶμα)—λάϊα (μαύρη)—κάτσενα (καφέ καὶ μαῦρο χρῶμα).

β) Κατσίκες:

Ἀπὸ τὴν ἡλικία τους: κατσίκι—κατσ' κάδα—μπλιόρα—βετούλα—στερφοπούλα—γίδα—τραῖ ἢ τσάπος.

Ἀπὸ τὸ χρῶμα καὶ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά: γκέσα (μαῦρο καὶ ἄσπρο)—σιούτα (χωρὶς κέρατα)—γκόρμπα (καφέ καὶ μαῦρο)—γαϊτάνω ἢ ζωνάρω—τσιουρέπο—Καννούτα (σταχτιά)—Ἀράπα (μαύρη)—Σαλίβω (μαύρη καὶ κόκκινη)—Φλώρα (ἄσπρη χωρὶς κέρατα)—Χιόνο (ἄσπρη μὲ κέρατα)—Ἀστέρω—Πούλια—Μπούτσ' κα—Κουρέλω.

Χοντρά ἢ χοντρικά

α) Ἀγελάδες:

Ἀπὸ τὴν ἡλικία τους: μ'σκάρ—δαμάλα—δυότι—γελάδα—βόϊδι ἢ δαμάλι.

Ἀπὸ τὸ χρῶμα καὶ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά: Κοκκίνω—Μαυρέλω—Ἀστέρω—Μελίσσω (κοκκινωπή).

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ γεννήθηκαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς οἰκοκυρᾶς ἀπὸ τὴν ὁποία τὴν ἀγοράσαμε: Σαββάτω—Κυριάκω—Νίτα—Κούλα.

β) Χονδρικά: (αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα). Τὰ λένε: Σίβα—Κίτσο—Μάρκο—Γκέσο.

—Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κοπαδιοῦ λέγεται «τσέλιγκας».

—Αὐτὸς ποὺ φυλάει τὸ κοπάδι λέγεται «τζιοπάνος».

—Αὐτὸς ποὺ φυλάει πρόβατα σὲ ξένο μέρος λέγεται «τζιοπάνος ρουϊασμένος».

Συνήθειες τῶν κτηνοτρόφων

Τὴν Μ. Πέμπτην κουρεύουν τὰ πρόβατα καὶ κάνουν αὐθημερὸν τὴν «τσαντίλα» (μάλλινο στραγγιστήρι). Τὴν κάνουν αὐθημερὸν «γιά νὰ μὴ χυλάσῃ τὸ γάλα». Τὸ πρωῒ κουρεύουν μιὰ προβατίνα, πλένουν τὸ μαλλί της, τὸ γνέθουν, τὸ ὑφαίνουν στὸν ἀργαλειὸ καὶ τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας στραγγίζουν μὲ τὴν «καινούργια τὴν τσαντίλα».

Ἱστορίες ἐκ παραδόσεως

—Ὅταν σταυρώθηκε ὁ Χριστὸς τοῦ βάλανε πέντε καρφιά. Κοντὰ στὸν Σταυρὸ πέρασε τότε ἓνας τζιοπάνος, εἶδε τὸν Χριστὸ καὶ «πόνεσε ἡ ψυχὴ του». Μὲ τρόπο ἔριξε τὴν κλίτσα του καὶ τράβηξε ἓνα καρφί ἐκεῖνο ποὺ βρισκότανε στὴν κοιλιά του. Ὑστερα τράβηξε καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πόδια του. Ὁ Χριστὸς εὐχαριστήθηκά πολὺ καὶ τὸν εὐλόγησε.

—Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ διάβολος ἔκαναν κάποτε ἀπὸ ἓνα ζῶο. Ὁ Χριστὸς ἔκανε τὸ πρόβατο, τὸ εὐλόγησε καὶ τὸ πρόβατο ἄρχισε ἀμέσως νὰ ζῇ. Ὁ διάβολος ἔκανε τὴν γίδα ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ τῆς δώσῃ ζωή. Τότε παρακάλεσε τὸν Χριστὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Χριστὸς τότε «σφράγισε» τὴ γίδα στὰ γόνατα τῶν προστινῶν της ποδιῶν, κι ἐκεῖνη ἄρχισε ἀμέσως νὰ ζῇ.

VII. ΚΥΝΗΓΙΟΝ

Ὁ κυνηγὸς παίρνει τὸ ντουφέκι του (μονόκανο—δίκανο φίστα ἐμπροσθογεμές) καὶ τὸ ζαγάρι του (κυνηγόσκυλο) καὶ βγαίνει στὸ κυνήγι.

Εἰς τὴν περιφέρεια σήμερον συναντῶμεν πολλοὺς ἔρασιτέχνας κυνηγούς καὶ ἐλάχιστα θηράματα (λαγούς—ἀλ' πῆς—κοσσύφια—δρνια—κουνάβια—λύκους—ἀἵτουδς—κυριαρίνες—τσιχλες—κοράκια—κουροῦνες—πέρδικες—γεράκια) καὶ «τσιριπούλια» (κολογιάνους—ἀηδόνα—τσιώνους—σπίνους).

Ὁ κυνηγὸς δταν συναντήσῃ θηράματα, προσπαθεῖ νὰ τὰ «ζ' γαριάσῃ» (νὰ χτυπήσῃ μὲ μιὰ τουφεκιά δύο καὶ περισσότερα θηράματα).

Ἄλλα μέσα κυνηγίου

—Βρόχια (κάνουν θηλιές ἀπὸ τρίχες τῆς οὐρᾶς τοῦ ἀλόγου), τὶς τρίχες αὐτὲς τὶς ὀνομάζουν «στρούνα»). Τὰ βρόχια αὐτὰ τὰ μεταχειρίζονται νὰ πιάνουν πουλιά.

—Βρόχια συρμάτινα «γιά μεγάλα ζ' λάπια». Αὐτὰ τὰ τοποθετοῦν στὰ «καρτέρια».

—Ἡ τσιόπνα. Ἡ τσιόπνα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πλάκα, τὴν κλείτσαν, τὰ σκανταλάρια, τὸ ξυλαράκι, τὴν κοριά. (Τὸ πουλί προσπαθεῖ νὰ φάῃ τὸν ἄρτο, τὸ ξυλαράκι πέφτει, ἡ πλάκα ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ «σκανταλάρια» καὶ πετρώνει τὸ πουλάκι κάτω).

—Τὸ λάστιχο (μ' αὐτὸ τὰ παιδιὰ παλαιότερα χτυποῦσαν πουλάκια ἐκσφεντονίζοντας ἐναντίον τους μικρὰ χαλικάκια).

—«Γιὰ νὰ πιάσουν τὶς μπεκάτσες» τρυποῦν κουκιά, τὰ δένουν μὲ γερὸ σχοινὶ καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη «βροτσιλιακά» (κρατοῦν νερό). Ὅταν ἡ «ξυλόκοττα» καταπιῇ τὸ κουκὶ μένει ἐκεῖ δεμένη ἀπὸ τὸ σχοινί. Τὸ ἴδιο εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ μὲ τὰ ἀγγίστρια.

Δεισιδαιμονίες

—Δέν «μαρτυράν» (ἀνακοινώνουν) «πόσα σκότωσαν».

—Όταν «μαδάν» (καθαρίζουν) τὰ πουλιά λένε «καί στὰ ταίρια του (τὴν παρέα του) καί «τσεντάν» (τοποθετοῦν στὴ γῆ) τὰ κουπαῖα τῆς οὐρᾶς τῶν στὸ χῶμα.

VIII. ΨΑΡΕΜΑ

Ψαρεύουν περισσότερο πρὸς ἀναψυχὴν, στὶς «βύρες» (βαθειὰ νερά) τοῦ Ἀράχθου «μὲ τὸ καλάμι» (γιὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀπαιτοῦνται τὰ ἐξῆς ὑλικά: ἀγγίστρια, σπάγγος ἢ νάυλον, ἓνα τεμάχιον φελού, καὶ μιὰ «μολυβήθρα» (τεμάχιον μολύβδου).

Ἄλλα μέσα

—Στὴν «κατεβασιά» (πολλὰ νερά) πιάνουν ψάρια μὲ τὴν πόχα (δικτυωτὸς θύλακας). Τοῦτο γίνεται τοὺς θερινοὺς μῆνας.

—Παλαιότερα ψάρευαν μὲ δυναμίτιδα καὶ ψαροβότανο, τὸ ὁποῖον ἀνεμίγνυον μὲ σκόνη γυαλιοῦ.

—Ὁβάρια: στὸ «γιαλὸ» (τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ) ἀνοίγουν ἓνα λάκκο χτίζουν αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς κοίτης ἀφήνουν ἓνα ἄνοιγμα. Στὸ ἄνοιγμα αὐτὸ τοποθετοῦν δύο δοκοὺς ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ὑποδοχὴ μιᾶς κινητῆς θύρας ἡ ὁποία συγκρατεῖται μὲ γερά σχοινιά. Ὁ κατασκευάσας τὸ ὄβारी πολλὰς ἡμέρας «τὸ ταῖζει» (ρίχνει τροφές). Αὐτὴ τὴν ἐργασία κάνει καὶ τὴν τελευταία ἡμέρα. Τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας αὐτῆς κατὰ τὰ μεσάνυχτα πηγαίνει στὸ γιαλὸ κόβει τὸ σχοινὶ ποὺ συγκρατεῖ τὴν θύρα. Ἡ θύρα πέφτει καὶ τὰ ψάρια ἐγκλωβίζονται σ' αὐτό.

Δολώματα

—Ἄν τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ εἶναι «λαγαρό» (καθαρό) ὥς δόλωμα μεταχειρίζονται σκουλίκια τῆς γῆς. Ἄν τὸ νερὸ εἶναι «θολό» τότε μεταχειρίζονται βόλους ἄρτου.

Δεισιδαιμονίες

Τὸ πρωῒ πρὶν ξεκινήσουν γιὰ τὸ ψάρεμα βάζουν τὸ καλάμι ἐμπρὸς στὸ κοτέτσι νὰ τὸ «χαυδώσουν» (περάσουν ἀπὸ πάνω του) οἱ κότες. Ἔτσι τὸ «σκέλισμα» (ἀβάσκαμα) φεύγει καὶ ὁ ψαρᾶς πιάνει πολλὰ ψάρια.

IX. ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

α) Ὑφαντική: ὑφαίνουν μόνο οἱ γυναῖκες σὲ ἐγχώριους ἀργαλειοὺς κλωστὲς ἀπὸ μαλλὶ ζώων, λινάρι, βαμπάκι καὶ κανάβι.

Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ μαλλὶ κλωστή ἀκολουθεῖται ἡ ἐξῆς κατεργασία: Πλένουν τὸ μαλλί. Τὸ «γραίνουν» (τὸ ἀνοίγουν μὲ τὰ χέρια) γιὰ νὰ «ξεπιγκιάση» (νὰ γίνῃ ἀφράτο). Τὸ λαναρίζουν καὶ τὸ κάνουν «τουλοῦπες». Παιρνοῦν στὸ λαιμὸ τὸ ροκόσκينو, βάζουν σ' αὐτὸ τὴ ρόκα, ροκιάζουν τὴν τουλούπα, φκιάνουν μὲ τὸ χέρι τοὺς μιὰ «κλώνα» (ἓνα κομμάτι κλωστή), τυλίγουν τὴν κλώνα στὸ ἀδράχτι (δηλαδὴ κλωνιάζουν), βάζουν στὸ ἀδράχτι τὸ σφοντήλι (ρομβοειδὲς κεντητὸ τμῆμα ξύλου) καὶ ἀρχίζουν τὸ γνέσιμο».

Όταν ἐτοιμάζουν τὸ «ὑφάδι» κλώθουν τὸ νῆμα ἔχοντας τὸ ἀδράχτι παράλληλο πρὸς τὸ ἔδαφος «πρὸς τὰ πέρα νὰ γίνῃ ὀμπλὸ» (ἀφράτο). Όταν ἐτοιμάζουν τὸ «στημόνι» ἔχουν τὸ ἀδράχτι κάθετο πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ

στρίβουν πολὺ «νὰ γίνη κλωστό» (στριμμένο πολὺ). Ἀφοῦ ἐτοιμασθῇ τὸ στημόνι μαζεύουν τὶς δροῦγες διασίδια, τὰ βάφουν κατὰ τὴν ἐπιθυμία τους, μαζεύουν τὰ διασίδια κουβάρια καὶ βγαίνουν στὸ ἄλωνι νὰ τὸ «ιδιάσουν» (νὰ τὸ ταιριάσουν, ὥστε τὰ κλωνιὰ ὅλα νὰ ἔχουν τὸ ἴδιο μᾶκρος). Τὸ μᾶκρος τοῦ ὑφάσματος κανονίζεται σὲ ὀργές (ἐνάμισυ περίπου μέτρο ἢ μία) καὶ τὸ πλάτος του σὲ «κεφάλια» (1 κεφάλι 30 κλωνιὰ) μέτρες (1 μέτρο 3 κλωνιὰ) καὶ νήματα (ἓνα νῆμα μία κλωστή).

Ἐν συνεχείᾳ «τυλίγουν» (μαζεύουν τὰ νήματα στὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλίου). Τὸ μιτώνουν (τὸ περνοῦν στὰ μιτάρια καὶ τὸ χτένι τοῦ ἀργαλίου) καὶ ἀρχίζουν τὸ ὕφασμα χωρὶς βέβαια νὰ παραμελοῦν καὶ τὶς ἄλλες τοὺς ἐργασίες. Τὸ πόσον ἐπίπονος εἶναι ἡ ἐργασία αὐτή, μᾶς τὸ λέει τὸ ἀκόλουθο δημοτικὸ τραγούδι :

*Ἀγγέλω κραίν' ἡ μάνα σου δὲν ξαίρω τί σὲ θέλει
Νὰ πᾶς Ἀγγέλω γιὰ νερὸ νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.*

—Τὰ παλληκάρια κι' ἂν διψοῦν, στή βρούσ' νὰ πᾶν νὰ πιοῦνε
Ἐγὼ θὰ πάω στὸ κέντησμα μὲ τ' ἄλλα τὰ κορίτσια
—Τὸ κέντησμα ἔναι γλέντησμα, ἡ ρόκα τὸ σεργιάνι
ἡ σαρμανίτσα κι' ἀργαλειὸς εἶναι σκλαβιά μεγάλη.

Τὸ ὑφάδι τὸ μαζεύουν ἐπίσης διασίδια, μὲ τὴν βοήθεια τῆς ἀνέμης καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ κάνουν «μασοῦρια», αὐτὰ τὰ περνοῦν στή «σαῖτα» καὶ ὑφαίνουν. Ὅταν τελειώνουν τὸ «βλάρι» γιὰ νὰ στρώση (ἰσιώση) τὸ μαζεύουν «θρούμπα» (ρολό).

β) Πρακτικὰ βαψίματα: Κόκκινο μὲ φλοῦδες κρεμμυδιῶν ἢ μὲ «ριζάρι».—Καφὲ μὲ φλοῦδες καρυδιῶν καὶ Μαύρο μὲ «σκλήθρο».

γ) Πλεξίματα: Πλέκουν μὲ τὶς βέργες (2 ἢ 4). Πλέκουν εἶδη ἱματισμοῦ.

δ) Κέντημα: «Μὲ τὸ βελόνι» κεντοῦν πολύχρωμα καὶ πολύπλοκα σχέδια (πουλιὰ—φροῦτα—διακοσμητικὰ σχέδια—ἄνθη κλπ.). Μὲ τὴν βοήθεια τῆς ραπτομηχανῆς κεντοῦν σχέδια κυρίως μονόχρωμα «ἀσπροκέντι».

ε) Πολλοὶ ναοὶ τῆς περιοχῆς μας εἶναι στολισμένοι μὲ ξυλόγλυπτα τέμπλα ἐξαιρετικῆς τέχνης. Ἀναφέρω τὸ τοιοῦτον τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῆς Καρυδέας (Κοίμησις Θεοτόκου) τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη τὸ ἔτος 1817.

στ) Μεταλλουργία: Ἐπιδιόρθωσις τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων (ἀπὸ τοὺς γύφτους) καὶ ἐπισκευὴ ἢ κατασκευὴ ἀντικειμένων ἐκ χαλκοῦ (ἀπὸ τοὺς καλαντζήδες).

ζ) Λοιπὰ ἐπαγγέλματα: Σπουδαιότερον εἶναι τὸ τοῦ «μάστορα» (κτίστου). Οἱ μαστόροι (κουδαραῖοι) ξέρουν τὰ «κουδαρίτικα». Ἀκολουθοῦν τὸ τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ ράπτου, τοῦ λαχειοπώλου καὶ τοῦ στιλβωτοῦ.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ι. ΓΕΝΝΗΣΙΣ

Τοὺς ἄτεκνους («ἄκληρους») τοὺς περιφρονοῦν καὶ οἱ συγγενεῖς των. Γενικῶς αὐτοὶ θεωροῦνται «κριβοτσάντζαλοι» (τσιγκούνηδες) καὶ κακοὶ «γιατὶ ἂν ἦταν καλοὶ θὰ τοὺς ἔδινε ὁ Θεὸς παιδιὰ». Ἐδῶ τοὺς ἀδικοῦμε, διότι ὁ μόνος τρόπος ἐξασφαλίσεως τῶν γερατιῶν τοὺς εἶναι ἡ ἀποταμίευσις.

Τὰ παιδιὰ καλὰ εἶναι νὰ γένωνται τὸ πρῶτο παιδί (ἄγόρι), τὸ δεῦτερο τσιούπρα (κορίτσι).

Τυχερή είναι ή μάνα «πού γέννησε πρώτα τσιούπρα για να την ξαποστάση».

Γκαστριά (έγκυμοσύνη)

«Κίνησε έγκυος ή φορτώθηκε». Ή «γκαστρωμένη» όταν αναπαύεται θα πρέπει να έχη τα πόδια της άπλωμένα. Γι' αυτό όταν το πόδι ή το χέρι κάποιου «μουδιάζη» άκούμε να λέη :

«Μούδιασες, ξεμούδιασε
σύρε σέ μιά γκαστρωμένη
πώχ' άδειά και κάθεται
κι' άπλώνει τὰ ποδάρια».

Στην πραγματικότητα όμως, ή έγκυος δέν έχει «άδειά να κάθεται» (εύκαιρία να αναπαύεται) μάλιστα πολλές φορές εργάζεται στους άγρούς της, ως τή στιγμή του τοκετού.

Ή έγκυος πρέπει να τρώγη ό,τι επιθυμεί, «για κάτι που της πονάει» (κάτι που επιθυμεί) το ανακοινώνει στην πεθερά της, ή όποία χωρίς χρονοτριβή φέρει εις αυτήν το επιθυμητόν και τουτο ουχι τόσο έξ αγάπης προς την έγκυον «άλλά για να μην το κόψει και πάρει ψυχή στο λαιμό της».

Σέ κάθε έγκυο, αν είναι «πρωτάρα», εύχονται «μ' ένα γυιό», αν όχι «καλή ξελευτεριά».

Προγνωστικά

Θα γεννήση ή έγκυος κορίτσι «αν της πονάει για λάχανα» ή «αν έχει την κοιλιά της χαμπλά» ή «αν το κόκκαλο της κότας άνοιξη στη φωτιά», (το κόκκαλο τουτο εύρίσκεται πρό του στηθιαίου της όρνιθας και έχει το σχήμα διχάλας.

Δεισιδαιμονίες

Ή έγκυος δέν πρέπει να μένη πλησίον σέ άπλωμένο «γέν'μα» (καλαμπόκι), διότι υπάρχει κίνδυνος «να την πάρουν οι σαίταναραίοι» (δαίμονες). Έπίσης δέν επιτρέπετο να παρακολουθήση κηδείαν.

Φάσκιωμα (τοκετός)

Μόλις αρχίζουν τα «σφαϊά και οι τραυμάρες» (πόννοι του τοκετού), ή επίτοκος είδοποιεί την πεθερά της, ή όποία έν πάση μυστικότητι, καλεϊ την μητέρα της επίτοκου και τή «μαμή». Όταν φθάνη ή μαμή, οι άνδρες εγκαταλείπουν την οίκίαν. Ή μαμή και οι άλλες γυναίκες δίδουν «θάρρος ή κουράγιο» στην επίτοκο και έτοιμάζουν τα αναγκαϊά «για να σ'μαζέψουν το κούτσ'κο όταν θα πέση». Έτοιμάζουν την «σαρμανίτσα» (κούνια), τα «σάργανα, την φασκιά και την πλέξα» (σχοινί μάλλινο πλεγμένο με πολύχρωμες κλωστές, ένα ψαλίδι, βαμπακερό σχοινί και σκροδυμπο, άπαραίτητα για το άφαλόκομμα) και ένα σκούρο μονόχρωμο ύφασμα να σκεπάσουν το μωρό στην κούνια του.

Άφαιρούν τής επίτοκου τα στολίδια, μετάλλινα και μή. Την βοηθούν να περάση πάνω από «τρεχούμενο νερό», την ποτίζουν σκόνη από άστραπόβολο και την κρατούν όρθια «πίσω από τις πλάτες» (ώμους). Όταν γίνη το μικρό φωνάζει ή μαμή χαρούμενη «παιδί ή τσιούπρα, να μάς ζήση». Ξαπλώνουν τή λεχώ και γίνεται το «άφαλόκομμα». Άμέσως ποτίζουν την λεχώ ζωμό από «μπότσ'κα» (άγριοκρέμμυδο) και τής συνιστούν να φυσάη συνεχώς μέσα

σ' ένα άδειο μπουκάλι. Τὸ ὕστερον τὸ παραχώνουν εἴτε κάτω ἀπὸ τὴν γωνιά τῆς κουζίνας εἴτε εἰς ἄλλον στεγασμένον χώρον καὶ ρίχνουν ἐπάνω του φωτιά «γιά νὰ ψοφήση», ἔτσι ἡ λεχὼ καὶ τὸ νήπιον θὰ ἔχουν «λίγους πόνους».

Ένας μικρὸς, μετὰ τὰ ὡς ἄνω, κρατῶντας στὸ χέρι ἕνα ἄδειο μπουκάλι καὶ κάποιο φιλοδώρημα, τρέχει στὸν παπᾶ τῆς ἐνορίας καὶ ἀφοῦ τοῦ ἀναγγεῖλη τὸ γεγονός τοῦ ζητᾶ τὸ «φκολονέρι». Μ' αὐτὸ πλένουν τὰ χέρια τους, ραντίζουν τὸ μωρὸ καὶ τὴν μητέρα του καὶ τὸ «φυλάει ἡ λεχὼνα 40 μέρες». Τοῦτο μεταχειρίζονται γιὰ δύο σκοποὺς, ὡς ἀπολυμαντικὸν καὶ πρὸς ἀποδίωξιν τῶν κακῶν πνευμάτων.

Τὸ μωρὸ τὸ πλένει ἡ μαμὴ μὲ σαπούνι, βάνει στὸν ἀφαλὸ τοῦ σκροῦμπο (σκόνῃ ἀπὸ καμένα μαλλιά προβατίνας) καὶ τὸ δένει «κοπανέλι» (μέσα τὰ χέρια του). Ἐν συνεχείᾳ τὸ ποτίζουν χαμομήλι, τὸ σταυρώνουν (ἀνοίγο-κλείνουν τὴν παλάμη τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ τρεῖς φορές) καὶ τὸ τοποθετοῦν στὴ σαρμανίτσα. Ἐτοιμάζουν τὴν λεχὼ, ἡ ὁποία δὲν πρέπει μιὰ ἡμέρα οὔτε νὰ φᾶ ὅτε νὰ πιῇ νερό. Τέλος, τοποθετοῦν στὴ θύρα τοῦ σπιτιοῦ ἕνα δοχεῖο μὲ ἀναμμένα κάρβουνα, σκροῦμπο, ἀλάτι καὶ ἀρχίζουν οἱ ἐπισκέψεις γυναικῶν μόνον. Ἐπισκέπτονται τὴν λεχὼ γειτόνισσες, φίλες τῆς καὶ συγγενεῖς. Οἱ ἐπισκέπτριες φέρουν στὴ λεχὼ «μέχρι νὰ σαραντήση», πίτες, κοτόπουλα, τηγανίτες καὶ «ἀσημικὸ γιὰ νὰ ἀσημώσουν τὸ μικρό». Τοῦτο τὸ βάζουν μέσα στὴ φασκιά τοῦ μικροῦ.

Τότε ἀκοῦμε στὴν γειτονιά :

—Δὲν μοῦ λὲς (ΚΟΥΛΑ), τίνος ὁμοιάζει;

—Τὸ εἶδες, εἶναι ὁμορφο;

Στὶς τρεῖς, στὶς ἑννιά καὶ στὶς σαράντα πλένουν τὰ ροῦχα τοῦ μωροῦ καὶ τῆς λεχὼνας.

Δεισιδαιμονίες

—«Φυλᾶν» (μένει κάποιος στὸ ἴδιο δωμάτιο, δὲν ἔχει σημασία ἂν ὁ ἴδιος κοιμᾶται) τὸ μικρὸ μιὰ μέρα «νὰ μὴν ντέση καὶ νὰ μὴν ξωπαρθῇ» (παλαβώση).

—Δὲν μετακινοῦν τὸ μωρὸ ἀπὸ τὴν θέσιν του μιὰ ἡμέρα διὰ νὰ μὴν γίνῃ ἐπιρρεπὲς πρὸς τὸν ἔρωτα.

—40 ἡμέρες ἡ λεχὼ φορεῖ μαῦρα.—Δὲν «ξαπλώνει στὸ ἴδιο στρώμα μὲ τὸν ἄντρα τῆς». —Δὲν «μαλάζει ἀλισίβα» (ἐγγίζει σταχτόνερο).—Δὲν «ἀπολογιέται» τὴ νύχτα σὲ ἄτομα εὐρισκόμενα ἔξω τῆς κατοικίας τῆς.—Μὲ τὸ «βασίλεμα τοῦ ἡλίου ἡ λεχὼνα πρέπει νὰ μαζεῦῃ τὰ ροῦχα («σκουτιά») τοῦ παιδιοῦ τῆς καὶ νὰ κάθεται κοντὰ στὴ φωτιά».—Γιὰ νὰ μὴν χάσῃ τὸ γάλα τῆς καὶ νὰ μὴν «πάθῃ ὁ κόρφος τῆς (μastoί)» δὲν περιμένει τὰ ζῶα ὅταν ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν βοσκὴ καὶ πάντα ἔχει ἀνάμεσα στοὺς μαστοὺς τῆς ἕνα χτένι καὶ ἕν κλωνὶ σκούπα.

Όταν συμπληρωθοῦν 40 ἡμέρες ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡ λεχὼ «ἐτοιμάζεται» (ντύνει καθαρὰ ροῦχα) καὶ «θαμπᾶ» (τὸ σούροπο) μὲ τὸ βρέφος τῆς εἰς τὴν ἀγκάλην καὶ ἕνα μικρὸ παιδάκι γιὰ «συντροφιά» μεταβαίνει σὲ κάποιο παρεκκλήσι καὶ «παίρνει εὐκές». Πληρώνει τὸν παπᾶ κατ' εὐχαρίστησιν καὶ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι τῆς. Τότε ὅσοι τὴν συναντοῦν τῆς εὐχονται «καὶ σ' ἄλλα μὲ γειά».

Τὸ μικρὸ τὸ τριγυρίζουν ἄγγελοι καὶ τοῦ λένε: «ἡ μάνα σου πέθανε» τότε ἐκεῖνο κλαίει, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἡ μάνα σου ζῇ τότε ἐκεῖνο γελάει. Ένας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγγέλους ποὺ τὸ τριγυρίζουν μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι θὰ φύγουν, αὐτὸς θὰ μείνῃ καὶ θ' ἀκολουθῇ τὸν ὄριμο

πιά άνθρωπο σ' ὅλη του τὴν ζωὴ. Ἐὰν ὁμοῦς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κάνει πράξεις κακὰς («ἐνάντιες») τότε τὸν ἐγκαταλείπει καὶ τὸν παραλαμβάνει ὁ διάβολος.

—Ἄν κλαίει τὸ μικρὸ κι ἔχει «σκέλισμα» ρίχνουν στὴ φωτιά ἀλάτι, μπαρούτι καὶ λιβάνι καὶ τὸ περνοῦν πάνω ἀπ' αὐτὴν τρεῖς φορές, λέγοντας «πάρε φωτιά τὸ κακό».

—Τὰ νύχια τῶν μωρῶν δὲν τὰ ἔκοβαν, ἀλλὰ τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ καλαμποκάλευρο καὶ κοβότανε μόνα τῶν.

—Τὰ «διπλάρικα» (δίδυμα) ἂν εἶναι τοῦ ἰδίου φύλου δὲν ζοῦν, ἂν ὅχι τότε «χάνεται» τὸ ἓνα συνήθως τὸ «ἄρσενικό».

—Τὸ μικρὸ «χάνεται» (πεθαίνει) ἂν γεννηθῇ μὲ ἓνα μαυράκι στὴ μύτη του. Ἀπεναντίας δὲ θὰ γίνῃ σπουδαῖος ἄνθρωπος ἂν γεννηθῇ μὲ «τσίπα».

Νανουρίσματα

*Νάνι νάνι τὸ παιδί
σαρμανίτσ' ἀπὸ φλουρι
καὶ τριχιὰ μεταξωτή.*

*Νάνι νάνι νάνι του
ὥσπου νᾶρθ' ἡ μάνα του
ἀπ' τὰ ξύλα τὸ νερὸ
καὶ τὸν ἔρμο ἀργαλειό.*

*Τὸ παιδί μας τὸ καλὸ
θέλει κόκο θέλ' αὐγὸ
κι' ἓνα ἄλογο καλὸ
γιὰ νὰ πιάνῃ τὸ λαγό.*

*Τὸ παιδί μας θέλ' χορὸ
τὰ βιολιὰ δὲν εἶναι' ἐδῶ
ὅποιος πάῃ νὰ τὰ φέρῃ
πέντε τάληρα στὸ χέρι.*

*Τάρνα νὰ καὶ πώπω πὼ
κι' ὄργανα στὸ γάμου του.*

Τὸ μωρὸ πρὶν βαδίσῃ «μπουσιουλάει» (βαδίζει μὲ τὰ τέσσερα). Ὅταν κἀνῃ τὰ πρῶτα βήματα «γιὰ νᾶχη θάρρος» τοῦ δίνουν καὶ κρατᾶ ἓνα ἀντικείμενο.

Ἀπόκομμα: (Ἀποθηλασμός). Γινότανε ὅταν τὸ μικρὸ συμπλήρωνε τοῦλάχιστον τὸ δεῦτερο ἔτος τῆς ἡλικίας του. «Γιὰ νὰ στρίψῃ τὸ γάλα «κρεμοῦσαν στὸ λαιμὸ ἓνα σφοντήλι.

Τὰ νόθα: «τὰ μπαστάκια», «τὰ πάταγαν στὸ λαιμὸ» (τὰ στραγγάλιζαν) ἢ τὰ παρατοῦσαν σὲ ἄγνωστο μέρος, στὴ θύρα κάποιου σπιτιοῦ.

Υἱοθεσία: Οἱ ἄτεκνοι υἱοθετοῦν παιδιά συγγενῶν τῶν, ὀρφανὰ ἢ τέκνα φτωχῶν οἰκογενειῶν, ἀκόμα καὶ νόθα.

Ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν

Τὰ «σερκὰ» (ἄρσενικὰ) ὅταν «ἄξαιναν» (μεγάλωναν) πηγαιναν «στὸ σκο-

λειό». Τὰ κορίτσια ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν στὸ σχολεῖο πρὸ 50 περίπου ἐτῶν. Ἡ περιοχή δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει ὀνομαστὰ σχολεῖα καὶ ἐπιφανεῖς διδασκάλους.

Κάθε πρωῒ ὁ μικρὸς μαθητὴς ἔπαιρνε τὴ σάκκα («τὸ τσιατσιούλι») (μάλλινη κεντητὴ σάκκα ἢ ὁποία ἔφερεν διαγωνίως σταυρὸν) εἰς τὸν ὦμον του καὶ βαδίζοντας πολλὰς φορὲς ἐπὶ ὥρες ὁλόκληρες σὲ ἄγρια καὶ ἀκατοίκητα μέρη ἔφθανε στὸ σχολεῖο. Τὸ «τσιατσιούλι» γιὰ τὸ πρῶτο τῆς παιδὶ ὕφαινε ἡ μητέρα ὅταν, κόρη ἀκόμη, στὸ πατρικὸ τῆς ἐτοίμαζε τὴν προῖκα.

Στὸ σχολεῖο μάθαιναν ἀνάγνωσι, γραφὴ καὶ ἀριθμητικὴ.

Ἐκ τῆς περιφερείας σήμερον κατάγονται πολλοὶ ἐπιστήμονες διαφόρων κλάδων καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνομεν τοὺς ἐκ Πλατανούσσης καταγομένους, μουσικοσυνθέτην Δημήτριον Δραγατάκην καὶ τὸν ποιητὴν Γεώργιον Γκοντζιούλαν.

Τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἑνδεκα ἐτῶν ζοῦσαν μαζί. Μόλις ὅμως «πατοῦσαν στὰ δώδεκα τὰ χώριζαν» καὶ τὰ κορίτσια φοροῦσαν στὴ μέση ἓνα ζωνάρι καὶ στὸ κεφάλι τοὺς μαῦρο μαντήλι. Τὰ ἀγόρια ἔφευγαν νὰ μάθουν τέχνη στὰ ξένα.

Παιδικὰ παιχνίδια

—Ἡ τάραξη (σκληράκια).

—Τὸ τρύπωμα (κρυφτό).

—Τὰ σκαμνάκια (βαρελάκια).

—Τὸ τσάκωμα (κυνηγητό).

—Ἡ κολοκυθιά.

—Οἱ κούνιες καὶ ἡ τραμπάλα ἢ δραμπάλα.

—Ἡ τυφλόμυγα.

—Ὁ λύκος καὶ τ' ἀρνάκι.

—Οἱ κουμπάρες.

—Ἡ μέλισσα (περνάει περνάει ἡ μέλισσα μὲ τὰ μελισσόπουλα).

—Τὸ σχοινάκι.

—Τὸ μαντιλάκι.

—Οἱ γουρνοῦλες: ἀνοίγουν στὴ γῆ τόσους μικροὺς λάκκους ὅσοι καὶ οἱ παῖχτες καὶ τοποθετοῦν στὶς πλευρὲς τοὺς πετραδάκια (ὡς 0,10 μ. ὕψος). Σύρουν ἐμπρὸς μιὰ γραμμὴ «τὴ ζούφια» καὶ μαζεύονται ὅλοι οἱ παῖχτες γύρω στὶς γουρνοῦλες.

Ἐνας παίχτης βλέπει πρὸς τὸν ἥλιο καὶ ὁ ἀρχηγὸς ρωτᾷ, δείχνοντας τὶς γουρνοῦλες μὲ μιὰ «ἀνακατερὰ» (ὄχι μὲ ἀράδα).

—Τίνος εἶναι αὐτή;

—Τοῦ (Νίκου κ.λ.π.) ἔτσι γίνεται τὸ «λάχνισμα».

Ὁ ἀρχηγὸς πρῶτος ἀπὸ τὴ γραμμὴ ρίχνει τὸ τόπι του συρτὰ πρὸς τὶς γουρνοῦλες. Τὸ τόπι κυλάει καὶ στέκεται σὲ κάποια γουρνούλα. Ὁ παίχτης εἰς τὸν ὅποιο ἀνήκει ἡ γουρνούλα παίρνει τὸ τόπι καὶ τὸ ρίχνει νὰ χτυπήσῃ κάποιον συμπαίχτη του. Ἄν τὸ κατορθώσῃ ρίχνει «στὸ λάκκο τοῦ βαρεμένου» ἓνα χαλικάκι, ἂν ὄχι ρίχνει τὸ χαλικάκι στὸ δικό του λάκκο. Τὰ δέκα χαλικάκια ἀντιστοιχοῦν μὲ μιὰ «καβάλα». Θὰ πρέπει ὁ παίχτης ποὺ τὴν ἔχει νὰ μεταφέρῃ ἄλλον συμπαίχτη του ἐπὶ τῆς ράχεώς του μέχρις ἐνὸς σημείου προκαθορισμένου ἢ νὰ τοῦ πῇ ἐκεῖνος «φτοῦ καὶ σοῦ τὴν χαρίζω τόσες φορὲς ὅσες καὶ οἱ καβάλες».

—Τὰ κουραμέλια: Οἱ παῖχτες παίρνουν στὰ χέρια τοὺς τὴν «ὁμάδα» (μιὰ στρογγυλὴ πλάκα). Στήνουν τὰ κουραμέλια (4 πλακίτσες), βάζουν

τὸ «σημάδι» (μιὰ πέτρα) καὶ ρίχνουν τὶς ομάδες ἀπὸ τὰ κουραμέλια στὸ σημάδι. Φυλάει τὰ κουραμέλια ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ομάδα ἔμεινε μακρύτερα ἀπὸ τὸ σημάδι. Οἱ λοιποὶ ρίχνουν τὶς ομάδες τους νὰ χτυπήσουν τὰ κουραμέλια. Τὴν ομάδα ἀπὸ τὰ κουραμέλια μπορεῖ νὰ τὴν πάρῃ ἓνας παίχτης ἢ μὲ τὰ χέρια του, ὅταν τὰ κουραμέλια εἶναι γκρεμισμένα, ἢ μὲ τὸ πόδι του «φορτωμένη» ἂν τὰ κουραμέλια εἶναι ὀρθία. Ἄν ὁ παίχτης ποὺ μεταφέρει τὴν ομάδα τοῦ φορτωμένη «τὴν κουτσουλήσῃ» (δηλαδὴ τοῦ πέσει) εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ πατάῃ τὸ σημάδι μέχρι ποὺ νὰ πέσουν τὰ κουραμέλια.

Λαχνίσματα

—Μὲ τὴν κοντή: ἓνας κόβει δύο ἄνισα ξυλαράκια καὶ τὰ κρύβει στὸ χέρι του ὥστε νὰ φαίνωνται ἴσια· οἱ ἄλλοι μὲ τὴν σειρὰ τους τραβοῦν τὰ ξυλαράκια χωρισμένοι κατὰ ζεύγη. Σὲ ὅποιον πέσει ἡ κοντή πηγαίνει ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἀρχηγό.

—Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀποφασίζουν μυστικὰ καὶ παίρνουν ἀπὸ ἓνα σημάδι π.χ. Ὁ ἓνας τὸ κεράσι καὶ ὁ ἄλλος τὸ μῆλο. Καλοῦν τοὺς παίχτες, οἱ ὁποῖοι εἶναι χωρισμένοι σὲ «ζευγάρια» καὶ ρωτοῦν, μυστικὰ πάλι: κεράσι ἢ μῆλο; Ὅποιος πῇ π.χ. κεράσι πηγαίνει μὲ τὸν ἀρχηγὸ ποὺ ἔχει γιὰ σημάδι τὸ κεράσι.

Γιὰ παιχνίδια ποὺ τὰ φυλάει ἓνας παίχτης ἔχουν τὰ ἀκόλουθα λαχνίσματα:

—Οἱ παίχτες κάνουν ἓναν κύκλο καὶ ὁ ἀρχηγὸς στὸ κέντρον ἀφοῦ στὴν κάθε λέξι δείξῃ καὶ ἀπὸ ἓναν παίχτη λέει:

—Ὁ Χριστὸς κι' ἡ Παναγιά βάλανε σὲ στοίχημα ποιὸς θὰ βρῇ τὸ 13 ἓνα δύο τρία ἢ

—Ἄκατα—τούκατα—τούκαταμὲ—ἄμπερφάμε—τούμενε—ἐσπὶ—φυτρώσ—ἔτσι τὸ γλυκὸ νὰ τρῶς ἢ

—Ἄρα μποῦμ τίκ με τσὲ κόψε ξύλο κι' ἔβγα ἔξω.

Τὰ φυλάει βέβαια αὐτὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχηγὸς θὰ δείξῃ τελευταῖον.

II. ΒΑΠΤΙΣΙΣ

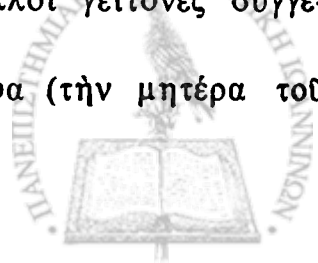
Ἐπικρατεῖ ὁ νηπιοβαπτισμός: «Νὰ μῇ στὸ δρόμο τοῦ θεοῦ». Ὅποιος ἄνθρωπος βαπτίζει «κάνει καλὸ στὴν ψυχὴ του».

Γιὰ τὸ πρῶτο τοὺς παιδιὰ «πιάνουν κουμπάρο» αὐτὸν ποὺ στεφάνωσε «τὸ ἀντρώγυνο». Ὁ νουνὸς «βγάζει τὸ ὄνομα» (τὸ ὀνομάζει) μὲ τὸ ὄνομα ἑνὸς πάπου ἢ μιᾶς γιαιγιᾶς του, συνήθως τοῦ πατρός του.

Τὰ ὑπόλοιπα τέκνα ὀνομάζονται μὲ ὀνόματα καὶ τῶν δύο οἰκογενειῶν, εἴτε ἀποθανόντων εἴτε ἐν ζωῇ εὐρισκομένων. Τὸ μυστήριον τελεῖται ἐντὸς ναοῦ καὶ εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ νηπίου. Τὸ ἀβάπτιστον («τὸν τοῦρκο»), τὸ μεταφέρει εἰς τὸν ναὸν ἢ μαμὴ ἢ κάποια γιαιγιὰ του.

Εἰς τὸ τέλος τῆς βαπτίσεως ὁ νουνὸς μοιράζει «ζαχαράτα» καὶ λεφτὰ στοὺς μικροὺς ποὺ παρακολούθησαν τὸ μυστήριον. Ὁ ἴδιος ἐπίσης πληρώνει ὅλα τὰ ἐξοδα τῆς βαπτίσεως. Ἐνα παιδιὸ μόλις ὁ νουνὸς «χαρίσῃ τὸ ὄνομα» τρέχει στὴν μητέρα τοῦ νεοφωτίστου καὶ λέει σ' αὐτὴν τὸ ὄνομα. Ἐκείνη τὸ «φιλεύει» (τοῦ δίνει δῶρον) ἓνα μαντήλι ἢ χρήματα. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεοφωτίστου ἐτοιμάζεται τραπέζι εἰς τὸ ὁποῖον παρακάθονται: ὁ νουνός, ἡ μαμὴ, ὁ παπᾶς, οἱ γονεῖς τοῦ ζεύγους καὶ ἄλλοι γείτονες συγγενεῖς καὶ φίλοι.

Ὁ ἀνάδοχος δωρίζει τὴν μαμὴ καὶ τὴν κουμπάρα (τὴν μητέρα τοῦ

ἀναδεκτοῦ του). Ἡ κουμπάρα ἐπίσης δίνει δῶρα στὸν ἀνάδοχο τοῦ παιδιοῦ τῆς καὶ σ' ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του.

Μετὰ ἑννέα ἡμέρες πλένουν τὸ «λαδόπανο σὲ πολὺ νερό» καὶ τὸ κάνουν ἓνα φόρεμα ἢ μαξιλάρι τοῦ μικροῦ.

Δεισιδαιμονίες

—Τὸ νεοφῶτιστο καὶ ὁ ἀνάδοχος πρέπει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν νὰ ἔχουν «συντροφιά γιὰ νὰ μὴν ντέσουν».

—Τὸ νερό τῆς κολυμβήθρας πρέπει νὰ χυθῇ μέχρι καὶ τῆς τελευταίας σταγόνας στὸ χωνευτήρι τοῦ ναοῦ, διότι ἀλλοιῶς «χάνεται τὸ μικρό».

—Τὸ παιδί «δειδίζει ἢ δειντίζει» (ὁμοιάζει) «στὰ χούϊα» (τοὺς τρόπους) μὲ τὸ νουνό του. Αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ «φτύνει στὸ σιόμα», ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισι λέγοντας «κατ' ἐμένα νᾶρχεσαι».

—Ἄν τὰ τέκνα ἐνὸς ζεύγους δὲν ζοῦν, τότε ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν των τὰ τοποθετοῦν σ' ἓνα σταυροδρόμι. Ὁ πρῶτος ποὺ θὰ διέλθῃ ἀπὸ ἐκεῖ γίνεται καὶ ὁ νουνὸς τους. Ἄν τὸ νήπιον εἶναι ἀγόρι τὸ ὀνομάζει Στράτο ἢ Σταῦρο, ἂν εἶναι κορίτσι τὸ ὀνομάζει Στρατούλα ἢ Σταυρούλα.

Ἀεροβαπτισμὸς

Εἶναι γνωστὸς καὶ τελεῖται σωμφώνως πρὸς τὰ παραδεδεγμένα ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἄν πεθάνῃ ἀβάπτιστον εἶναι μεγάλη τῶν γονέων του ἁμαρτία. Τότε διὰ νὰ συγχωρεθοῦν αὐτοὶ πρέπει νὰ κάνουν λειτουργίες καὶ «νὰ τάξουν».

III. ΓΑΜΟΣ

Τὸν παραδέχονται ὡς ἱερὸν καθῆκον παντὸς ἱκανοῦ ἀτόμου.

Ἡ ζωὴ τῶν νέων

—Κάθε νέος ἄνευ ὑποχρεώσεων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ «νυφοδιαλέξῃ». Ὅλοι «διαλένε (ψάχνουν νὰ βροῦν τὴν καλλίτερη) κι' ὅλοι διαλεμένες παίρνουν». Τοῦ παρέχεται ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ σὲ γάμο ἀκόμη καὶ τὴν «τσιούπρα τοῦ ἄρχοντα» (τοῦ πλούσιου τοῦ τόπου).

Δὲν ἦτο καθόλου τιμητικὸν ὁ νέος νὰ ἀνακοινῶναι τὶς τυχόν ἐρωτικές του ἐπιτυχίες καὶ τὰ ὀνόματα «ἀπὸ τὶς ἀγαπητικιές του».

—Ἡ νέα «ὅταν εἶχε ἀράδα» (εἶχε τὴ νόμιμη ἡλικία καὶ δὲν εἶχε ἀδερφές μεγαλύτερες ἀπ' αὐτήν) ἀπηγορεύετο νὰ ἔρχεται εἰς οἶανδήποτε μετὰ τῶν ἀρρένων ἐπαφὴν. Ὁ στολισμὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι σεμνὸς καὶ ἡ ὁμιλία τῆς «μετρημένη» (ἀνάλογος τῶν περιστάσεων). Ἄν κάποια «τσιούπρα παραστρατοῦσε, σήκωνε τὴν ποδιά τῆς καὶ γινότανε πουτάνα», οἱ δικοὶ τῆς τὴν ἀφάνιζαν (τὴν ἔκλειναν μέσα στὴν οἰκία τους καὶ τὴν μεταχειρίζονταν σὰν δούλα) «ἢ ξεγελασμένη»· ἦτο ἀδύνατο νὰ βρῇ σύντροφο τῆς ἀρεσκείας τῆς. Τὴν πάντρευαν μὲ τὸν πρῶτον ποὺ θὰ τὴν ζητοῦσε, ἂς ἦταν «ἀρρωστιάρης ἢ χῆρος μὲ μιὰ θράκα κουτσιούβελα (μικρὰ παιδιά)».

Νόμιμη ἡλικία τοῦ γάμου

Τὰ «ἀρσενικά» νυφοδιάλεγαν καὶ ἐνυμφεύοντο μετὰ τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας τους καὶ ἐνωρίτερον μόνον διὰ λόγους κληρονομικοῦς ἢ «γιὰ νὰ μὴν

χάσουν τὴν καλὴ νύφη». Οἱ κόρες, ὅπως μᾶς τὸ βεβαιώνει τὸ ἀκόλουθο δημοτικό τραγούδι, ὑπανδρεύοντο εἰς ἡλικίαν περίπου 12 ἐτῶν.

*Δώδεκα ἐτῶν κοπέλλα χήρα πάει στὴ μάνα της
τὰ στεφάνια στὴν ποδιά της ἔκλαιγε τὸν ἄντρα της.
—Μὴ μοῦ λές καλὴ μου μάνα γιὰ νὰ ξαναπαντρευτῶ
σὰν τὸν ἄντρα ποῦχα πρῶτα ποὺ θὰ τότε ξαναβρῶ.*

Ὁ νέος ἄνω τῶν 40 ἐτῶν ἐθεωρεῖτο γεροντόπαιδο καὶ ἡ νέα ἄνω τῶν 25 «ἔμεινε στὸ ράφι».

Κωλύματα

—Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τελεσθῇ γάμος μεταξὺ νέων οἱ ὅποιοι ἔχουν τὸν ἴδιο νουνό.

—«ποὺ βαπτίστηκαν στὸ ἴδιο λάδι».

—Ἄν κάποιος ἔχει τὸν μέλλοντα πεθερόν του νουνόν.

—Ἄν εἶναι οἱ μελλόνυμφοι ὁμογάλακτοι καὶ

—Ἄν εἶναι ἐξαδέλφια μέχρι τρίτα, «τρίτα ξαδέρφια παίρονται μὰ προκοπὴ δὲν κάνουν».

Μαντέματα

Συνήθως «οἱ κοπέλλες γιὰ νὰ δοῦν ποιὸν θὰ πάρουν» :

— Βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους «κουφέτα περασμένα στὸ δαχτυλίδι τοῦ γαμπροῦ, νᾶναι μονὸς ὁ ἀριθμός, συνήθως τρία», ἢ

—ἓνα κομμάτι «ἀπ' τὴν κουλούρα τσ' νύφ'» ἢ

—σιτάρι ἀπὸ τὸ ψυχοςάββατο τῶν ἀγίων Θεοδώρων.

—Τὸ βράδυ τῆς Τυρινῆς ἀντὶ νὰ φᾶνε τὴν πρώτη «χαψιά» (μπουκιά), τὴν κρύβουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους (τὴν τρυπώνουν ἢ τὴν κλέβουν) καὶ τὴν βάζουν ὁμοίως κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους.

—Ὅταν δοῦν γιὰ πρώτη φορά τὸ Μαρτιάτικο φεγγάρι πετοῦν στὸ δρόμο τὸ «τσιουρεπόσκηνο» (σχοινὶ σταθεροποιήσεως τῆς μάλλινης κάλτσας, μάλλινο κι' αὐτό!). Τὸ βράδυ ὁ ὑποψήφιος, στὸν ὕπνο βέβαια, ἔρχεται καὶ δένει τὸ «τσιουρέπι» τους.

—Τὴν Καθαρὰ Δευτέρα τὸ βράδυ τρῶνε τὴν «ἀρμυροκουλούρα» (κουλούρι μὲ τὴν ἀκόλουθη σύνθεσι : μιὰ κουταλιά τῆς σούπας ἁλάτι, δυὸ κουταλιές τῆς σούπας ἄλευρον καλαμποκιοῦ καὶ μιὰ κουταλιά νερό). Τὴν τρῶνε τὸ βράδυ «μόλις φανοῦν τ' ἀστέρια» καὶ ξαπλώνουν χωρὶς νὰ πιοῦν νερό. Ὁ ὑποψήφιος, στὸ ὄνειρο θὰ τοὺς προσφέρῃ νερό νὰ ξεδιψᾶσουν. Σημειωτέον ὅτι ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν τρῶνε τίποτε.

—Ἄν τέσσερες χαιρετηθοῦν ταυτοχρόνως καὶ σταυρωθοῦν τὰ χέρια τους τότε κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς θὰ παντρευτῇ.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ*

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

κοκέττα ἢ κουκέττα (ἡ)=μικρὸ κρεββατάκι [τὰ κρεββάτια τῶν πλοίων.

κοκκάρι (τὸ)=μαλλί προερχόμενον ἀπὸ κούρεμα τῶν προβάτων τῇ μῇνᾳ Μάϊο.

κοκκινόλαίμης (ὁ) βλ. κακοκαίρης.

κόκκορας (ὁ)=ὁ ἐπικρουστήρας τῶν κυνηγετικῶν δπλων, μπιστολιῶν ποὺ εἶναι ἐξωτερικὸς. Ἀλλ. λύκος (ὁ).

κοκκορεύομαι (ῶ)=κάνω τὸν παλληκαρᾶ.

κοκόνα (ἡ)=χαϊδευτικὴ προσφώνησις σὲ κοριτσάκι.

κοκόσια καὶ κοκοσιάρα (ἡ)=καλαμπόκι (εἰδικὸ ψιλοκαλάμποκο) ποὺ ἔχει ἀνοίξει καὶ βγάλει ἀφρώδες ἐσωτερικὸ, μετὰ ἀπὸ καβούρτισμο σὲ τηγάνι ἢ κόσκινο [τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καρυδιοῦ, συμπαγές, χωρὶς τὰ τσόφλια.

κολαῖ (τὸ)=τουρκ. λ. τέχνασμα, ἐφεύρεσι, εὐκολία. πρβλ. «θὰ τοῦ βρῶ τὸ κολαῖ».

κολαοῦζος (ὁ)=μεσάζων, ρουφιᾶνος. Στὴν τουρκικὴ (ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προέρχεται) ἔχει τὴ σημασίαν τοῦ ὁδηγοῦ

κολατσιδ (τὸ)=πρόγευμα (Ἰτ. λ. colazione). Ρ. κολατσίζω.

*κολλητζίης (ὁ)=τουρκ. λ. φύλακας. φρουρός. καί, ἐδῶ, κυρίως οἱ τοῦρκοι χωροφύλακες ποὺ ἦταν ἐπιφορτισμένοι μόνον μετὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου καπνοῦ καὶ τσιγαρόχαρτου, πληρωνόμενοι ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Ρεζί.

κολλιανίτσα καὶ κολλιάντσα (ἡ) ἐντεροκολίτις.

κόλλο (τὸ)=δέμα ἐμπορευμάτων (Ἰτ. collo).

κόλ(λ)υβα (τὰ)=τὸ γνωστὸ παρασκεύασμα ἀπὸ βρασμένο στάρι καὶ διάφορα ζαχαρωτά, προσφορὰ στὴ μνήμη τῶν νεκρῶν. (βλ. σπερνά).

κολόρο (τὸ)=χρῶμα. Ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. colore.

κόλπος (ὁ)=ἡμιπληγία. Πρβλ. «τοῦρθε κόλπος», «κακὸς κόλπος νὰ σοῦ πέσῃ (ἢ νὰ σὲ βαρέσῃ)».

*κομισσάρης (ὁ)=τουρκ. τίτλος τῆς χωροφυλακῆς. (Ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ commissario (commissario de la polizia).

κόμοδος (ὁ)=εὐκολος, εὐχρηστος, ταιριασμένος. Ἰτ. λ. comodo πρβλ. «πολὺ κόμοδο τὸ σπῖτι τοῦ Θανάση», «τοῦρθε κόμοδο τὰ χαλί».

κομπόγιο (τὸ)=συνάθρῃσι κόσμου Πρβλ. «τὶ κομπόγιο εἶν' αὐτὸ ποὺ διαβαίνει στὸ παζάρι»; [πολλὰ καίκια μαζύ. Ἀπὸ τὴν Ἰτ. comporre.

κομποραχιά (ἡ)=ἡ σπονδυλικὴ στήλη.

κόμπος (ὁ)=τρόπος δεσίματος τῶν σκοινῶν. [ἐλάχιστη ποσότης ἀπὸ ἓνα εἶδος. πρβλ. «ρίξε μου ἓναν κόμπο κονιὰκ» [δ,τι ἔχει περίπου ὁμοιότητα μετὰ κόμπο π.χ. ἢ ἄρθρωσι τῶν δακτύλων, τοῦ καλαμιοῦ. [δυσκολία στὴν κατάποσι. πρβλ. «μοῦ στάθηκε κόμπος στὸ λαιμό. [κάνω κόμπο=δένω τὸ μαντήλι μου βλέποντας παπᾶ θέλοντας εἶσι νὰ ἐξουδετερώσω τὸν σατανᾶ (παπᾶς) γιατροσόφι κυρίως γιὰ τὴν ἀποκτιση παδιοῦ ἀπὸ γυναῖκα. Ἀλλ. λ. κομποδένω (ρ), κομπιάζω (ρ), κομπιασμένος (ὁ), κομποδεμένος (ὁ).

κομπόχορτο καὶ κομποχόρτι (τὸ)=κάθε χορταρικὸ ποὺ χρησιμεύει στὴν κατασκευὴ κόμπων (γιατροσοφιῶν).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 35.

κονακάκι (τὸ)=μικρὸ φίδι (περὶ τοὺς 20 πόντος), με γκρίζο χρώμα, χωρὶς δηλητήριο καὶ παρὰ τὸ λεγόμενο :

«ἄν σὲ φάη ἢ ὀχιά,
γλήγορα στήν ἐκκλησιά.
ἄν σὲ φάη τὸ κονακάκι,
γρήγορα τὸ σαβανάκι» (σάβανο).

κονάκι (τὸ)=κατάλυμα, δωμάτιο(ποιμενικὸ καλύβι. Συνήθως στὸν πληθυντικὸ π.χ. «τὰ κονάκια τοῦ Τασιούλη».

κονγκεύω (ρ)=ἀγγίζω, θίγω, χτυπάω. Πρβλ. «ἀστραπή ποὺ τὸν χτύπησε καὶ τὸν κόνγκεψε».

κονίδα, κόνδα καὶ κόντα (ἡ)=τὸ αὐγὸ τῆς ψείρας. Πρῶτα ποὺ δὲν ὑπῆρχαν ἐντομοκτόνα καὶ ἐπειδὴ οἱ κονίδες κολλᾶνε σφιχτὰ στὰ μαλλιά, χρησιμοποιοῦσαν εἰδικά, πολὺ πυκνά, ξυλόχτενα.

κόνισμα (τὸ)=εἰκόνισμα, εἰκόνα [μικρὸ εἰκονοστάσι τοῦ δρόμου, ποὺ καὶ σὰν σημεῖο ἐπισημάνσεως χρησιμεύει. πρβλ. «λίγο πέρα ἀπ' τὸ κόνισμα τῆς Ἀγίας—Κυριακῆς».

κονομάω (ω)=οἰκονομῶ, ἐξοικονομῶ, κερδίζω, πρβλ. «ἔκανε γερεὺς κονομιστὲς μετὰ τὰ κάρβουνα»,

κονπάσσο (τὸ) (προφ. κον-πάσσο)=ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο, κυρίως τοῦ βαρελά, μετὰ τὸ ὁποῖο κάνει τοὺς κύκλους τῶν φουντιῶν (βλ. λ.). Ἔχει σχῆμα διαβήτη. Ἴτ. λ. compasso.

κόνσολα (ἡ)=ξύλινο ἢ πλακένιο (πετρίνο) προέκταμα στὸν τοῖχο τῶν σπιτιῶν, κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ παραθύρια, δπου τοποθετοῦν οἱ γυναῖκες τὰ δοχεῖα τῶν λουλουδιῶν, τὰ κλουβιά τῶν περιστεριῶν ἢ ἀπλώνουν ροῦχα.

κονταρεύω (ρ)=ρεῖμα ποὺ χρησιμοποιεῖται κυρίως σὲ κατάρες πρβλ. «νὰ σὲ κονταρέψη ὁ Ἄι=Γιῶργης».

κονταρίτσα (ἡ)=βελόνα (ζεῦγος) γιὰ τὸ πλέξιμο μάλλινων εἰδῶν.

κοντέντος (ὁ) (προφ. κον-τέν-τος)=εὐχαρηστημένος, ἱκανοποιημένος (Ἴτ. contento).

κοντοκάπι (τὸ)=μικρὴ (κοντὴ) κάπα (βλ. λ.

κοντοστούπης (ὁ)=κοντοῦ ἀναστήματος ἀνθρώπου.

κόντρα=ἐπίρρ. ἀντίθετα, ἐναντίον. Ἴτ. λ. contra.

κοντράτο (τὸ)=ἐπίσημο (ἐνώπιον συμβολαιογράφου) συμβόλαιο. (Ἴτ. λ. contratto) βλ. καὶ σενέτι.

κοντρεστάρω (ῥ) ἐναντιώνομαι, ἀνθίσταμαι στίς διαθέσεις ἢ τὰ λόγια κάποιου. (Ἴτ. λ. contrastare).

κοντρολό (τὸ)=ἐλεγχος, τακτοποίησι. (Ἴτ. λ. controllo).

κονφούζιο (τὸ)=σύγχυσι, ἀκαταστασία καὶ θόρυβος. (Ἴτ. λ. confusione). πρβλ. «ἔγινε κονφούζιο, μὴν τ' ἀρωτᾶς».

κοπανέλι (τὸ)=μικρὸ παιδὶ σπαργανωμένο καὶ φασκιωμένο. Πρβλ. «τότε τὸ γιό μου τὸν εἶχα κοπανέλι (ἦταν σὲ βρεφικὴ ἡλικία)», «τὴν πῆρε κοπανέλι (τὴν υἱοθέτησε σὲ βρεφικὴ ἡλικία) καὶ τὴν ἀνάστησε».

κόπελα (τὰ)=ξύλα ποὺ βγάζει ἡ θάλασσα στίς ἀκρογιαλιές καὶ πού, ἀπὸ τὸ χτύπημα τῶν κυμάτων στίς πέτρες, εἶναι ξεφλουδισμένα».

κοπελίτσα (ἡ)=ἄγριο κυκλάμινο.

κοπιάζω (ρ)=ἐκτὸς τοῦ καταβάλλω κόπο, ἔχει τοῦ ἔλα ἀλλὰ καὶ φύγε τὴ σημασία. προβλ. «κοπιάστε νὰ σᾶς φιλέψουμε ἕνα ρακί», «στὸ καλὸ κοπιάστε (λάβετε τὸν κόπο νὰ πᾶτε στὸ καλὸ)»=ἔνδειξι μεγάλης εὐγένειας καὶ μειλιχιότητος, κόπια (τὰ)=οἱ κόποι (πάντοτε στὸν πληθυντικὸ). Πρβλ. «κόπια μου χαμένα».

κόπιτσας (ὁ)=σκοιλιῆς ποὺ τρώει τὰ ξύλα καὶ «σαράκι (τό)». [Ὁ θάνατος (ἐνν. τὰ σκοιλιῆς τοῦ τάφου). πρβλ. «θὰ τὸ φτιάκω κατὰ πῶς ξαίρω γὼ αὐτὸ τὸ χτήμα, ἂν μ' ἀφήκη ὁ κόπιτσας».

κοπροελιά (ἡ)=καρπὸς ἐλιάς, ξερός, ἀφυδατωμένος, χωρὶς ἀπόδοσι σὲ λάδι. Ἐπίσης καὶ τὰ δέντρα ποὺ σὲ κακὴ τοποθεσία εὐρισκόμενα, παράγουν τέτοιον καρπὸ.

κορακίστικα (τὰ)=συνθηματικὴ γλῶσσα ποὺ βασικὸς μηχανισμὸς εἶναι ἡ ἐπίθεσι μετὰ ἀπὸ τίς κανονικὲς συλλαβὲς κάθε λέξεως ἐνὸς μορίου (κα, κε, δέ, τέ, κο κλπ. πρβλ. ἡ φράση: θέλω νὰ πάω, στὰ κορακίστικα: (θ έ-κε λώ-κο νά-κα πά-κα ω-κο).

κορατσίδι (τὸ)=ἄγουρο πεπόνι ἢ καρπούζι.

κόρδα (ἡ)=ἡ ἐλαστικότητα τοῦ ζυμαριοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται καὶ ἡ ἀξία (ὅσο πὺ πολλὴ κόρδα ἔχει) τοῦ ἀλευριοῦ [ἢ χορδὴ τῶν ὀργάνων [ξύλινο δοκάρι χρησιμοποιοῦμενο γιὰ τὸ στρώσιμο ἀπάνω τοῦ πατώματος (Ἰτ. λ. corda).

*κορδιάλος (ὁ)=πολὺ καλοβαλμένος καὶ ἰδίως στὰ φαγητά, πολὺ νόστιμος. Πρβλ. «μοῦκανε ἓνα μπουρδέτο ἢ γυναικα μου πολὺ κορδιάλο». Ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. cordiale.

κόρ(ι)ζα (ἡ)=ὁ κοριός.

κορκολόγι (τὸ) (συνθ. σιδὸν πληθ.—λόγια (τὰ)=ὑπόλοιπα ἐλαιόκαρπου ποὺ μένουν μετὰ τὸ μάζεμα τῆς σοδειᾶς. Ἀφῆνουν συνήθως οἱ ἰδιοκτῆτες νὰ τὰ μαζεύουν τζάμπα φτωχὲς γυναῖκες στὶς ὁποῖες ἔχουν συμπάθεια. (τὰ μπορμπολόγια τοῦ Πρεβεζιάνικου ἰδιώματος).

κορμπάνι (τὸ) καὶ κουρμπάνι (τὸ)=τουρκ. λ. θυσία. Σφαγὴ ζώων στὴν γιορτὴ τοῦ Ραμαζανιοῦ καὶ Κάτο—τζετζεσῆ. πρβλ. «κάντ' το μου αὐτὸ κι' ἐγὼ θὰ γένω κορμπάνι γιὰ σένα». Οἱ Παργινοὶ—Λαλιῶτες προφέρουν κορμπάgni.

κορνιζωτὸ (τὸ) ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο ποὺ ἀνῆκει στὰ τραβηχτά (βλ. λ.) καὶ χρησιμεύει γιὰ τὸ φτιάξιμο κορνιζῶν καὶ περιθωρίων ἐπίπλων.

κορομπότι (τὸ)=κομμάτι ἀπὸ ἀγοιόξυλο ποὺ σ' αὐτὸ στηρίζεται τὸ ὀρθοκόρακο» κάθε ξύλινου πλωτοῦ. Ἀπὸ τὴν Ἰτ. corrobore=ἐνδυναμώνω, ἐνισχύω.

κορούτα (ἡ)=προβατίνα μὲ κέρατα. Ἡ κουρούτα ἢ κρούτα ἄλλων ἡπ. ἰδιωμάτων. Ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. cornuta.

κορύτος (ὁ)=ποτίστρα ἀπὸ ξύλο ἢ γλυμμένη σὲ πέτρα γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων.

κορφίγκι (τὸ)=ἡ κορφὴ τῶν φαγώσιμων ρευστῶν.

κόρφος (ὁ)=θαλάσσιος κόλπος [τὸ στῆθος [—ρφοι (οἱ)=τὰ στῆθη τῶν γυναικῶν.

κορώνα=γράμματα=ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη δψι νομίσματος ποὺ στρίβεται γιὰ τὴν ἐπιλογὴ σὲ παιδικὰ παιχνίδια.

κοσιάδα (ἡ) (προφ. kocchiáda)=τουρκ. λ. ἀπόσπασμα.

κοσκινόπροκα (ἡ) ἢ γυφτοκάρφι (τὸ)=σιδερένιο καρφὶ ποὺ φτιάχνουν οἱ γύφτοι σιδεράδες.

κόσκινο (ς) (τό, ὁ)=κόσκινο μὲ τσίγκινο πυθμένα γιὰ διάκρισι ἀπὸ τὶ σίτα ποὺ χρησιμεύει γιὰ ἀλεῦρι καὶ τὴν πυκνάδα ποὺ εἶναι γιὰ τὸ στάρι, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ καλαμπόκι. (τὸ ντριμόνι τοῦ Δερόπολ. Ἰδ.

κότολο (τὸ)=γυναικεῖο ροῦχο τῆς Παργινῆς φορεσιᾶς.

*κοτραμπάντο (τὸ) καὶ κοντραπάντο (τὸ)=λαθρεμπόριο. Ἰτ. contrabbando).

κοτσάμπας (ὁ)=τουρκ. λ. δημογέροντας. Σήμερα ἔχει τὴ σημασία τοῦ δεσποτικοῦ καὶ τυραννικοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἐνέργειές του: κοτσαμπάσιλίκια (τά).

κοτσάνι (τὸ)=ὁ μίσχος τῶν φύλων, λουλουδιῶν [τὴν πέραςα κοτσάνι=φρ. ποὺ σημαίνει καλοπέραςα [τὰ βρῆκα—=βρῆκα δυσκολίες.

κοτσάρω καὶ κοτσαίρω (ρ)=κρεμάω. πρβλ. «τοῦ κοτσάρησα μιὰ μήνυσι», «πῆρα ἓνα γάντζο καὶ τὸ κατσάρησα (τὸ ἔφερα ἐπάνω».

κότσος (ὁ)=τὸ δέσιμο τῶν μαλλιῶν μαζεμένων ἐπάνω ἀπ' τὸ σβέρο.

κοττοφώλης (ὁ)=ἄντρας ποὺ μένει στὸ σπῆτι του ὅλη μέρα παρέα μὲ τὶς γυναῖκες. Ἰ. κοττοφωλιάζω καὶ ἄλλ. λ. κοττοφωλιάρης (ὁ) βλ. λ. φῶλι).

κουβαλητής (ὁ)=καλονοικοκύρης.

κουβαρντᾶς (ὁ)=τουρκ. λ.=ἀνοιχτοχέρης, φιλότιμος, αὐτὸς ποὺ ξοδεύει χωρὶς νὰ συλλογιστῇ προκειμένου νὰ εὐχαριστήσῃ ἢ νὰ κάνῃ καλὸ. Ἄλλ. λ. κουβαρνταλίκι (τὸ) ψευτοκουβαρντᾶς (ὁ).

*κουβέτι (τὸ)=τουρκ. λ. δύναμι, τόνωσι τοῦ ὀργανισμοῦ.

κούγιαβλο (τὸ)=χαζός, ἡλίθιος.

κουζινέλο (τὸ)=μικρὸ προσκέφαλο ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ ραφτάδες γιὰ τὸ σιδέρωμα τῶν μανικιῶν, ὤμων καὶ ἄλλων σημείων ποὺ δὲν μποροῦν νὰ στρωθοῦν στὸ τραπέζι. Ἰτ. λ. cuscinnello.

*κουϊντάλι (τὸ)=μονάδα μετρού-

σεως ἴση μὲ 78 δκάδες (100 κιλά) Ἴτ. quintale.

κ ο υ κ á λ ο γ ο (τὸ)=εἶδος γερακιῦ ποὺ πιστεύεται ὅτι χρησιμοποιεῖ ὁ κοῦκος γιὰ... ἄλογο.

κ ο υ κ ι á μ α τ σ α λ á ε ι=φράσι ποὺ λέγεται γιὰ τὶς γομάρες ὅταν ὀγεύονται γιὰτὶ κάνουν σὰν κάτι νὰ τρώνε. Μετφ. καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες. Πρβλ. «ματσάλησε κουκιὰ καὶ τῆς πρήστηκ' ἡ κοιλιὰ».

κ ο ὕ κ λ α (ἡ)=μάτσο ἀπὸ γνέμα.

κ ο υ κ λ ο π á ν ι (τὸ)=ρουχαλάκι ποὺ φτιάνουν γιὰ τὶς κοῦκλες.

κ ο ὕ κ ο ς (ὁ)=ἓνα πετραδάκι ποὺ ἓνα παιδί κρύβει στὸ χέρι καὶ μετὰ προτείνει τὰ δυὸ κλειστὰ γιὰ νὰ διαλέξῃ τὸ ἄλλο καὶ νὰ κερδίσῃ ἢ νὰ χάσῃ ἀναλόγως πῶς εἶπαν ὅτι θὰ «ρίξουν τὸν κοῦκο (ἂν τὸν βρῇ ἢ ἂν δὲν τὸν βρῇ)».

κ ο υ κ ο ὕ δ ι (τὸ)=ἡ κρούστα ποὺ πιάνουν τὰ σπειριά. [εἰρων. κακοφτιαγμένος ἄνθρωπος ἄνθρωπος. Ἄλλ. λ. κουκουδιάζω (ρ)=πιάνω κουκούδι, ξεκουκουδιάζω (ρ)=ξύνω μὲ τὰ νύχια καὶ ἀφαιρῶ τὸ κουκούδι.

κ ο υ κ ο υ λ ε ὕ ω (ρ)=περιποιοῦμαι, κάνω χαρὲς καὶ παιχνίδια σὲ μικρὸ παιδί.

κ ο υ κ ο ὕ λ ι (τὸ)=παροδικὴ ἐξανθηματικὴ ἀρρώστεια. Ἴσως ἀναφυλαξία ἢ ἀλλεργία [ὁ βόμβυκας τοῦ μεταξοσκώληκα.

κ ο υ κ ο υ μ í δ α (ἡ)=πρήξιμο ποὺ γίνεται ἀπὸ χτύπημα στὸ κεφάλι.

κ ο υ κ ο υ μ ω τ ὸ ς (ὁ)=ἐπίθ. ἐξογκωμένος, φουσκωτός, καμπύλος.

κ ο υ κ ο υ (ν) τ á κ ι α=ἐπίρρ. τὸ κάθισμα μὲ διπλωμένα τὰ πόδια καὶ χωρὶς ὁ πισινὸς νὰ ἀκουπᾶ ἡ κάτω.

κ ο ὕ λ α καὶ κ ο ὕ λ ι α (ἡ)=τουρκ. λ. μεγάλο ἀγαλτικό σπῖτι. (1) Τοῦρκοι τσιφλικάδες ἐφρόντιζαν νὰ χτίζουν τὶς κούλιες τοὺς σὲ ὕψωμα ποὺ ἤλεγχε τοὺς κάμπους ποὺ κατεῖχαν.

κ ο (ν) λ α ν τ ρ ί ζ ω (ρ)=περιποιοῦμαι, κάνω φιλοφρονήσεις [ρυθμίζω μιὰ κατάσταση, ὑπόθεσι. Κουλάντρισμα (τὸ)=περιποίησι, φιλοφρόνησι, τακτοποίησι κ.λ.π. πρβλ. «τὸν κουλάντριζε, τὸν κουλάντριζε μέχρι ποὺ τὸν κατάφερε», «σῶσε τώρα τὰ κουλάντρισμα (ἢ καὶ κουλντάρια».

*κ ο υ λ é ς (ὁ)=τουρκ. λ. μεγάλος πύργος.

κ ο υ λ ι á σ τ ρ α (ἡ)=τὸ πρῶτο γάλα τῶν γιδοπροβάτων καὶ ἀγελάδων, μετὰ τὴ γέννα τοὺς. Συνηθίζεται νὰ βράζεται νὰ ψένεται στὸ φούρνο νὰ πασπαλίζεται μὲ ζάχαρι καὶ νὰ προσφέρεται στοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Ἴτ. λ. colostro.

κ ο υ λ ι ο ὅ μ π α (ἡ)=τουρκ. λ. συγκέντρωσι πολλῶν ἀνθρώπων. Πρβλ. «βρέθηκα μέσα στὴν κουλιούμπα τοὺς».

κ ο υ λ ὸ ς (ὁ)=αὐτὸς ποὺ ἔχει κομμένο τὸ ἓνα ἢ καὶ τὰ δυὸ τοῦ χέρι. Ἔμενε καὶ σὰν παρεπώνυμον. π.χ. Γιάννης ὁ Κουλὸς (ἢ Κουλοχέρης).

κ ο υ λ ο ὕ κ ι (τὸ)=δεύτερος παρασιτικός κορμὸς ποὺ βγαίνει στὸν κύριο κορμὸ τῆς καλομποκιᾶς.

κ ο υ λ ο υ μ á ρ δ ι α καὶ κ ο υ λ ο υ μ π ο ὕ ρ δ ι α (τὰ) καὶ κ ο υ λ ο υ μ π ο υ ρ δ ι é ς (οἱ)=στερεοποιημένοι σβῶλοι (ἀπὸ ἀλεύρι, ζάχαρι κλπ.). [τὸ πέσιμο μὲ τοῦμπες Πρβγ. «γλύστρησε κι' ἤρθε κάτω κουλουμπάρδια (ἢ κουλουμπαρδιστὸς)» (δηλ. κατρακυλῶντας ὅπως οἱ σβῶλοι).

κ ο υ λ ο υ μ π ί ν ι (τὸ)=καλοθρεμμένος, παχουλός, τρυφερός. Πρβλ. «μάσσεσ καὶ ξάπλες ὅλη μέρα μοῦ γίνκες κουλουμπίνι». (Πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. colom-bino=περιστεράκι).

κ ο υ λ ο ὕ φ ι (τὸ)=ἡ πάνινη θήκη τοῦ μαξιλαριοῦ (ἄλλ. μαξιλαροθήκη).

κ ο υ λ τ ο υ π ὶ ὦ ν ω (ρ)=καταπίνω, καταβροχθίζω. Πρβλ. «δυὸ πιάτα ἀλάκερα τὰ κουλτούπισε». Ἄλλ. λ. κουλτούπωμα (τὸ), κουλτουπωμένος (ὁ).

κ ο υ μ á ρ ι (τὸ)=ἐπιτραπέζιο δοχεῖο γιὰ νερὸ βλ. (μαστραπᾶ:) [τὸ παιχνίδι μὲ τὰ ζάρια (μὲ χρήματα), λεγόμενο καὶ κουμάρο (τὸ). κουμπάνια καὶ κουμάνια (ἡ)=ἐφοδιασμός σὲ τρόφιμα ἢ ἄλλα ἐπιτήδεια. Πρβλ. «νὰ κάνης κουμάνια», «εἴχαμε κουμπάνια πρῶτης».

κ ο υ μ π á ω (ρ)=ἐκτὸς τῆς σημασίας τοῦ στηρίζομαι καὶ πέφτω γιὰ νὰ κοιμηθῶ. Πρβλ. «τά παιδιά κουμπήσανε πᾶμε νὰ κουμπήσουμε καὶ μεῖς».

κ ο υ μ π é ς (ὁ)=τουρκ. λ. θόλος, τροῦλλος.

κ ο ὕ μ π ο υ λ ο (τὸ)=κορόμηλο.

κ ο υ μ π ο ὕ ρ ι (τὸ)=πιστόλι.

κ ο υ ν α ρ ά ω (ρ)=μεγαλώνω παιδιά.
Έννοεῖ τὰ βάσανα φροντίδες ἀλλὰ καὶ οἰ-
κονομικὰς θυσίαις τοῦ γονιοῦ. Ἄλλ. λ. κου-
νάριο (τό), κουναρημένος (δ). Πρβλ. «παι-
διὰ ποὺ κουναράει ὁ Πάσχος», «ἔξεχασε τὰ
κουνάρια ποὺ τοῦκανα», «αὐτὸς εἶναι κου-
ναρημένος ἀπ' τὰ χέρια μου».

κ ο ὕ ν ι α (ῆ)=αἰώρα. Πρβλ.

«κούνια κουναρίζομαι
πέφτω καὶ τσακίζομαι
καὶ βαρῶ τὸ γόνα μου
καὶ μὲ κλαί' ἡ νόνα μου» [τὸ λίκνο.

κ ο ὕ ν ι α (ῆ)=λίκνο. Πρβλ. «νάειχε
καὶ ἡ κουνιὰ ποὺ σὲ κούναε».

κ ο υ ν ι ά δ ο ς (δ)=δ ἀδερφὸς τῆς γυ-
ναίκας μίανου, ἐνῶ δ ἀδερφὸς ἡ ἡ ἀδερφή
τοῦ ἀντρὸς ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα λέγονται
ἀντράδερφος (δ) καὶ ἀντραδέρφη (ῆ). Στὴν
Ἰταλικὴ (ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται) μὲ τὴ
λέξι cognato ἐννοεῖται καὶ κουνιάδος—δα
καὶ ἀντράδερφος—φη.

κ ο ὕ ν ι ο (τό): τὸ ἐπάνω γομμάτι τοῦ
καλαποδιοῦ (κάτω ἀπὸ κεῖ ποὺ δένουν τὰ
κορδόνια.

κ ο ὕ π α (ῆ)=Ἰτ. λ. corra μεγάλο πο-
τῆρι [τὰ κόκκινα (καρδιές) στὰ τραποιλό-
χαρτα]—πες (οἱ)=παιχνίδι στὰ χαρτιά.

κ ο ὕ π ω μ α (τὸ)=κάλυμα [ἄγχος.
πρβλ. «μ' ἔπιακε ἓνα κούπωμα στὴν καρδιά».

κ ο υ ρ ά γ ι ο (τὸ)=Ἰτ. λ. coraggio
ἀποφασιστικότης, θάρρος, τόλμη.

κ ο υ ρ ά δ ι (τὸ)=συμπαγές, σφιχτο-
καμωμένο κόπρικο ἀνθρώπου. Ἄλλ. λ.
κούραδος (δ)=μεγάλο κουράδι, κουραδόκα-
στρο (τὸ)=χαρακτηρισμὸς εὐτελεσιότητος
καὶ ἀχρήστου ἀνθρώπου.

κ ο υ ρ ά ν τ ε ς (δ)=Ἰτ. λ. curante
(medico), θεράπων ἰατρός. Ἄλλ. λ. κου-
ράρω (ρ), κούρα (ῆ)=δίαιτα, θεραπεία μὲ
ἀκίνησια.

κ ο υ ρ α σ τ ά ρ ι (τὸ)=ξύλουργικὸ ἐρ-
γαλεῖο (βλ. μπρατσόλι).

*κ ο (υ) ρ έ ν τ ο ς (δ)=Ἰτ. λ. corrente
τρέχων (μήνας, λογαριασμὸς).

κ ο υ ρ κ ο υ λ ο ὕ κ ι (τὸ)=τὸ περιεί-
χισμα τοῦ πηγαδιοῦ ποὺ ἐξέχει ἀπὸ τὴ γῆ,

κ ο υ ρ κ ο ὕ τ ι (τὸ)=βρασμένο ἀλεῦρι
σὲ χυλώδη κατάστασι. Ἄλλ. λ. κουρκουτό-

ψωμο (τὸ)=κουρκουῖτι ἀπὸ σταρσίο ἀλεῦρι
ψημένο σὲ ταψὶ σὲ φοῦρνο ἢ γάστρα μὲ
τρύμμένο τυρὶ καὶ μὲ λάδι. Συνιθισμένο
πρόχειρο καὶ φτηνὸ φαί. Στὴν Ἑπειρὸ ἔχει
ὀνομασίες κουμποκούκια (τὰ)=στὴν περι-
οχὴ Παραμυθιάς, κουρκουτόπηττα (ῆ), ἀ-
λευρόπιττες (οἱ) στὰ Ζαγόρια, χυτόπιττα
(ῆ) σιτὴ Β. Ἑπειρ. Ἄλλ. συνφ. λ. κουρ-
κουτιάζω (ρ)=κάνω ὅπως τὸ κουρκουῖτι,
ἀνακατώνω, σκοτίζω, ζαλίζω πρβλ. «μοῦ
κουρκουῖτιανες τὸ τσέρβελο».

κ ο υ ρ μ πέ τ ι (τὸ)=λ. ἡ ξενητεία.
πρβλ. «εἶχε σαράντα χρόνια στὸ κουρμπέτι».

κ ο ὕ ρ ν ι α (ῆ)=τὸ σημεῖο (δέντρο,
φράχτης) ποὺ συνηθίζουν νὰ κοιμούνται
οἱ κότες ἐνδὸς σπιτιοῦ. Ἄλλ. λ. κουρνι-
σμένος (δ), κουρνιάζω (ρ) καὶ μὲ τὴ με-
ταφ. σημασία συμμαζεύομαι ἀπὸ φόβο.

κ ο υ ρ ο υ μ πέ τ σ ι (τὸ)=τὸ ξύρισμα
τῶν μαλλιῶν τοῦ κεφαλιοῦ. Τὰ μικρὰ παι-
διὰ (ποὺ κουρεύονταν κουρουμπέτσι δταν
πρωτοπήγαιναν στὸ σχολεῖο) συνηθίζαν νὰ
πειράζωνται λέγοντας τὸ ἀκόλουθο:

«κουρουμπέτσι φαρφαρὰ
φάε ἀγγούρια καὶ σκατά».

κ ο υ ρ ο ὕ π ι (τὸ)=πήλινο δοχεῖο (γε-
ρὸ ἢ σπασμένο [πονηρὸς ἀνθρώπος.

κ ο υ ρ τ ί ζ ω (ρ)=ἐκτὸς τῆς γνωστῆς
σημασίας σημαίνει ἐκνευρίζω κάποιον μὲ
πειραχτικὰ λόγια.

κ ο ὕ σ ι α λ ο (τὸ) (πρόφ. κούσσιαλο)=
πολὺ γερασμένο καὶ ἐξασθενημένο ἀπὸ ἁρ-
ρώστειες ἄτομο.

κ ο υ σ κ ο ὕ ν ι (τὸ)=ἵππουρίδα [οἱ ἱ-
μάντες ποὺ δένουν τὰ ἄλογα γιὰ νὰ τὰ μά-
θουν ρεβάνι (βλ. καὶ κοστέκι (τό)).

κ ο υ σ κ ο υ σ ο ὕ ρ η ς—ρ ω—ρ ι κ ο (δ,
ῆ, τὸ)=κουτισομπόλης.

κ ο υ σ ο ὕ λ τ ο (τὸ) Ἰτ. λ. consulto
στυγνέντρωσι ὁμοϊδεστῶν, συγγενῶν. Πρβλ.
«τί κουσοῦλτο γίνεται σιοῦ Μπράχ' Ἀρί-
φη;» [Ἰατρικὸ συμβούλιο (σὲ βαρεῖα ἁρ-
ρωστον).

κ ο υ σ ο ὕ ρ ι (τὸ)=τουρκ. λ. βάσανο,
σωματικὸ ἐλάττωμα. Πρβλ. «μὰς βοήκνε
πολλὰ κουσοῦρια», «ἔχει πολλὰ κουσοῦρια
ἀκόμα νὰ τραβήξῃ», «τὸπαθε κι' αὐτὸ τὸ
κουσοῦρι ὁ καψερὸς».

κ ο υ τ α λ ά κ ι α (τά): τὰ τελευταῖα, ἀπὸ

κάθε μεριά, πλευρά τοῦ θώρακος. Μὲ εἰδικὸ ξόρκι καὶ μάλαγμα, εἰδικὲς ξορκίστρες τὰ «σηκώνανε» ὅταν «πέφτανε» προβλ. «τοῦ πέσανε τὰ κουταλάκια καὶ πάει στὴν θεῖα Τασούλα νὰ τοῦ τὰ σηκώση». (βλ. καὶ κουτακλεῖδι).

κ ο ύ τ ε λ λ ο (τὸ)=τουρκ. λ. τὸ μέτωπο, τὸ κεφάλι γενικώτερα.

κ ο υ τ ο ὦ κ ι (τὸ)=βλάκας, μωρός. [κοντὸ κομμάτι ξύλο [εἰδικὸ κομμάτι ξύλου στὰ λιουτρουβιά χρησιμοποιούμενο στὸ πιεστήριο.

κ ο υ τ ο υ π ὠ ν ω (ρ)=ξεγελάω, ἐξαπατῶ, κρύβω, ἐξασφαλίζω, πρβλ. «τὸν ἔπιακε στὴ λῖμα καὶ τὸν κουτούπωσε», «τὰ κουτούπωσε ποὺ νὰ μὴ βρῖσκωνται ἄλλο».

κ ο υ τ ο υ ρ ο ὦ =ἐπίρρ. τουρκ. λ. τυχαῖα, χωρὶς σκέψη, μελέτη ἢ πρόγραμμα, πρβλ. «τοῦρριξα στὰ κουτουροῦ καὶ τὸ βάρεσα», «ἔτσι κουτουροῦ πᾶς;», «δὲ γίνονται κουτουροῦ τέτοιες δουλειές».

κ ο ύ τ ρ α (ἡ)=τὸ κεφάλι. πρβλ. «ἀλλοιὰ μὴν τῷ ἡ κούτρα σου νὰ κατεβάξη ψεῖρες». Ἀλλ. λ. κουτράω (ρ) (μέσ. κουτριέμαι) πρβλ. «τὰ κριάρια κουτριῶνται τὸν Αὐγουστο γιατί τὰ τρῶν τὰ σκουλήκια»,

κ ο υ τ ρ ι ᾶ (ἡ)=ἓνα δυνατὸ χτύπημα μὲ τὸ κεφάλι, κούτρημα (τό).

κ ο ύ τ σ !=ἐπιφ. γιὰ τὸ διώξιμο τῶν σκυλιῶν. πρβλ. «κούτσ' κούτσ' ψοφόσκυλλο, μοῦ μαγάρισες τὸ σπίτι». Ἴσως ἀπὸ τὴν Ἴτ. cucciolo=σκυλάκι.

κ ο υ τ σ α μ ᾶ κ ι (τὸ)=προσποίησι, σκέρτισο, κάμωμα, ἰδίως στὸ χορὸ [δεξιοτεχνικὴ κίνησι τῶν δαχτύλων στὸ παίξιμο τῶν ὀργάνων.

κ ο υ τ σ η τ ὸ (τὸ)=ἀναπήδησι στὸ ἓνα πόδι μὲ τὸ ἄλλο μαζεμένο ψηλὰ καὶ ὁμῶνυμο παιδικὸ παιχνίδι. πρβλ. «πῆγα μὲ κουτσητό», «θὰ πέξουμε κουτσητό».

κ ο υ τ σ ο ὦ β ε λ ο (τὸ)=μικρὸ παιδί πρβλ. «δὲν εἶχε ἄλλη δουλειὰ νὰ κάνη κι' ἔσπερνε κουτσούβελα. «Ταὐτόσημη ἢ λέξι κουτσουβέλι (τό).

κ ο υ τ σ ο ὦ μ π ι (τὸ)=μικρὸ κομμάτι ξύλο ἢ καὶ δέντρο κομμένο λίγο ἀπάνω ἀπὸ τὴ ρίζα. Ἀλλ. λ. κουτσουμπλιάζω (ρ), κουτσουμπ(λ)ὸς (ὁ), κουτσουμπλομύτης (ὁ)=κοψομύτης.

κ ο ὕ τ σ ο υ π ο (τὸ)=ξύλοκέρατο καὶ τὸ δέντρο: κουτσουπιὰ (ἡ).

κ ο ὕ τ σ ο υ ρ ο (τὸ)=χοντρὸ κομμάτι ἀπὸ κορμὸ ξύλου χωρὶς κλαριὰ [τὸ ξύλο ἐπάνω στὸ ὁποῖο οἱ χασάπηδες λιανίζουν τὸ κρέας [ἀνόητος, κουτὸς πρβλ. «ἄνθρωπος ἄγράμματος κούτσουρο ἀπελέκητο».

κ ο υ φ ᾶ λ α (ἡ)=σκαμμένος ἢ καμένος (ἀπὸ φωτιά, κεραυνὸ κλπ.) κορμὸς δέντρου [πόρνη.

κ ο υ φ ᾶ λ ο γ ο (τὸ) εἰρων. βαρήκοος ἢ κουφός.

κ ο υ φ ᾶ ρ ι (τὸ)=ἀνθρώπινο σῶμα ἢ πτωμα. πρβλ. «τὸ δόλιο τὸ κουφάρι μου ξαίρει τί ἔχει τραβήσει», «ὁ τόπος ἦταν στρωμένος ἀπὸ κουφάρια».

κ ο υ φ ὀ β ρ α σ ι (ἡ)=ἀθόρυβος βρασμός [ἀποπνικτικὴ ζέστη, ἄπνοια. Τὸ ρῆμα κουφουβράζω καὶ μὲ τὴ σημασία τοῦ σοβῶ. πρβλ. «ἡ παντρεῖα τοῦ δάδε μὲ τὴν δεῖνα κουφοβράζει».

κ ο υ φ ο λ ᾶ χ α ν ο (τὸ)=φαγώσιμο ἀγριοχορταρο.

κ ο ὕ φ ω μ α (τὸ)=κοίλωμα [τὸ ξύλινο συγκρότημα (ἐξώφυλλα καὶ τζαμόφυλλα) τοῦ παραθυριοῦ.

κ ὀ φ α (ἡ)=μεγάλο πλεχτὸ καλάθι μὲ δύο χερούλια στὰ πλάγια.

κ ο φ τ ὸ ς (ὁ)=τραχανᾶς ἀπὸ κομμένο στάρι μουσκεμένο στὸ γάλα, ἐνῶ, ἀντίθετα ὁ «ξυνὸς» γίνεται μὲ ἀλεῦρι ζυμωμένο μὲ ξυνισμένο γάλα. [κοφτὸ (τὸ)=ρῦζι ψιλοκομμένο, αὐτὸ ποὺ ἀπομένει μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ καλοῦ (βλ. λιανόρρυζο).

κ ὀ φ τ ρ α (ἡ)=μεγάλο πριόνι μεταχειριζόμενο ἀπὸ δύο ἀνθρώπους, γιὰ τὸ κόψιμο μεγάλων κορμῶν δέντρων, κούτσουρων κλπ. ἄλλ. σάρα (ἡ).

κ ο ψ ῖ δ ι (τὸ)=μικρὸ κομμάτι κρέας. (βλ. ζαμάνι).

κ ὀ ψ ι μ ο (τὸ)=τμήσις [—ματα (τὰ)=κοιλόπονος.

κ ο ψ ὀ η μ ε ρ ο ς (ὁ)=αὐτὸς ποὺ ἔχει λίγες μέρες ζωῆ. Σὰν κατάρα. Πρβλ. «κοψόημερο νὰ γένη».

κ ο ψ ο χ ρ ο ν ι ᾶ (ἡ)=ψώνισμα σὲ μέγλη εὐκαιρία, ὅταν ὁ πούλητὴς βρῖσκεται σὲ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη.

κ ρ ᾶ β β α τ ο ς (ὁ)=ξύλινο κρεβάτι ποὺ ἔμενε στὴν ἐκκλησιὰ γιὰ νὰ μεταφέ-

ρουν στήν πλάτη τούς φτωχοὺς πεθαμένους. Εἶχε προεκταμένα χερούλια γιὰ τὸ πιάσιμο.

κ ρ ά λ ι (τὸ) (πιθ. σλαβική λέξι)=κράτος, ἔθνος, λαός. Πρβλ. «ἐφτὰ κράλια θὰ ριχτοῦνε στήν τουρκιά καὶ θὰ τὴν ἀφανίσουνε».

κ ρ ά μ π α (ἡ)=κάθε διχαλωτὸ ξύλο καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο χρησιμοποιοῦν τὰ παιδιὰ γιὰ τὰ λάστιχα ποὺ κυνηγᾶνε πουλιά.

κ ρ α σ ά τ ο (τὸ)=εἶδος ροδιοῦ μὲ ὑπόξυνη ἀλλὰ πολὺ εὐχάριστη γεῦσι καὶ πιὸ μέγала ἀπὸ τὰ ἄλλα (γλυκόροϊδα (τὸ)).

κ ρ α τ η μ έ ν ο ς (ὁ)=αὐτὸς ποὺ ἔχει πάθει μερικὴ ἢ γενικὴ, μόνιμη ἢ παροδικὴ παράλυσι. [ἐκεῖνος ποὺ ἔπαθε ἡμιπληγία. Ρ. κρατιέμαι. πρβλ. «βράχηκα χιτὲς καὶ κρατήθηκα ἀπὸ τὰ ποδάρια».

κ ρ α χ τ ὸ (τὸ)=εἶδος χαρτοπαιγνίου (ποὺ παίζεται μὲ τέσσερις) γιὰτὶ σὲ κάθε χαρτοσιὰ ὁ παίχτης ποὺ ἔχει καλὸ φύλλο «κράζει» (καλεῖ σὲ συνεργασία) ὁποῖον ἔχει τὸ δεῖνα ἢ τὸ τάδε φύλλο. Ὅταν παίζουν τρεῖς λέγεται τρίλιο (τὸ) καὶ ὅταν δύο δίλλιο (τὸ).

κ ρ ε β β ά τ α (ἡ)=εὐρύχωρο σανίδωμα (ἢ πλεχτὰ ἢ καρφωτὰ κλαδιὰ) ἀκουμπισμένο σὲ κορμὸ δέντρου καὶ μὲ δύο ἢ τρία ὑποστυλώματα, τὸ ὁποῖο κατασκευάζουν οἱ ἰδιοκτῆτες ὁπωρολαχανοκήπων γιὰ νὰ κοιμῶνται τὰ βράδια τῆς συγκομιδῆς ἐκεῖ γιὰ προσοσία τῆς παραγωγῆς ἀπὸ τοὺς κλέφτες.

κ ρ ε μ ε ζ ι (τὸ)=Ἴτ. λ. cremisino κόκκινο χῶμα.

κ ρ ε μ ό ρ ο (τὸ)=ἀπαραίτητο χημικὸ προϊόν (τρυγικὸ κάλι) γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς τσιτσιμπύρας (βλ. λ. Ἴτ. cremoro).

κ ρ ε π ά ρ ω (ὁ)=σκάζω, ἀνοίγω, πᾶω νὰ σκάσω ἀπ' τὴ στενοχώρεια μου. Ἴτ. crepare.

*κ ρ ε ν τ ι τ ά ρ ω (ρ)=Ἴτ. credere—dito πιστώνω.

κ ρ ι θ α ρ ά κ ι (τὸ)=ἐμπύησι τοῦ βλεφάρου ἢ ὁποία προέρχεται, καθὼς πιστεύανε, ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ἄρρωστος ἀπὸ κριθαρακὶ ἀρνήθηκε νὰ ἱκανοποιήσῃ αἷτημα ἐγκύου γυναῖκας.

κ ρ ι κ έ λ ι (τὸ)=(=βίδα μὲ κρῖκο γιὰ τὴν ἔφαρμογὴ τῶν λουκέτων.

κ ρ ι τ σ ά μ π α λ ο (τὸ)=ἀντικείμενο σπασμένο, κατεστραμμένο, διαλελυμένο. πρβλ. «τοῦ μπῆκε μὲ τὸ σκόπι καὶ τᾶκανε κριτσάμπαλα».

κ ρ ι τ σ α ν ι δ α (ἡ)=ὁ χόνδρος τοῦ αὐτιοῦ τῆς μύτης). Ρ. κριτσανάω καὶ κριτσανίζω ἢ γκριτσανίζω. Καὶ γκριτσανίδα(ἡ).

κ ρ ό τ σ α λ ο καὶ κ ό ρ τ σ α λ ο (τὸ)=τὸ ξυλῶδες τμήμα τοῦ καρποῦ τῆς καλαμποκιᾶς καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τῶν σπόρων. [«τοῦ μπῆκε τὸ—» φρ. γιὰ κάποιον ποὺ ἔπαθε μία ζημία. πρβλ. «τέτοιο κρότσαλο ποὺ τοῦ μπῆκε, ἄς πάη νὰ τὸ βγάλῃ τώρα».

κυρλι (τὸ)=μεγάλο μπρούντζινο κουδοῦνι τῶν γιδοπροβάτων.

κ ω θ ώ ν ι (τὸ)=ἀνόητος, ἡλίθιος.

κ ω λ ι α ν τ έ ρ α (ἡ)=τὸ πολὺ ἔντερο πρβλ. «τὸν ἔκοψε τσιλταριὸ μέχρι ποὺ τοῦ βγῆκε ἡ κωλιοντέρρα (ἡ τὸ κωλιάντερο)».

κ ω λ ο κ α ψ ι δ α (ἡ)=φλόγωσι, καούρα στὸ πσινὸ | ἀνησυχία γιὰ κάποια ἀβεβαίου ἀποτελέσματος ὑπόθεσι. πρβλ. «τώρα ποὺ τὸ κατάλαβε, τώρα τοῦ μπῆκαν κωλοκαψίδες.

κ ω λ ο κ ο ὦ ρ ι καὶ κ ω λ ό κ ο υ ρ ο (τὸ)=τὸ μαλλὶ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνοιξιὰτικο κούρεμα τῶν προβάτων [μεσιτικά, δωροδοκία. πρβλ. πρβλ. «πάει γιὰ κωλοκούρι», «ἐγὼ κωλοκούρια δὲν πλερώνω».

κ ω λ ο μ έ ρ ι (τὸ)=ὁ πσινὸς. πρβλ. «τοῦ βγῆκε ἓνα διασῶνι στὸ δεξι κωλομέρι».

κ ω λ ό π α ν ο κ ω λ ο π ά ν ι (τὸ)=πανὶ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὰ βρέφη.

κ ω λ ό ρ ρ ι ζ ο (τὸ)=ρίζα τοῦ δέντρου καὶ ἰδίως τῆς ἐληᾶς, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ δέντρο. πρβλ. «φέρε μου τὸ πριόνι ἀπ' τὸ κωλόρριζο», «τὶ ἀνάγκη ἔχω γώ, τὰ κωλόρριζα νᾶναι καλὰ (οἱ ἐληές μου)».

κ ω λ ο σ έ ρ ν ο μ υ ι (ρ)=σέρνομαι μὲ τὸν πσινὸ, εἶναι κατάκοιτος ἀπὸ ἀρρώστεια ἢ γεράματα πρβλ. «τὴν ὑγεία σου νᾶχης κι' ἄς κωλοσέρνεσαι» (εἰρων.).

κ ω λ ο σ ο ύ σ α (ἡ)=πουλὶ (σεισοπυγίς) [κουνιστὴ καὶ ἀμφίβολης ἠθικῆς γυναῖκα.

κ ω λ ο σ φ ο ὦ γ γ ι (τὸ)=ἄνθρωπος χωρὶς ἀξία, τιποτένιος.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ὁ γέρο-ψαράς

Ἀργοκυλοῦσε σὲ ἀκρογιαλὴ ἡ παροβάρκα
μὲ ξέθωρο πανὶ πού 'φέγγιζε στὴ δύση
καὶ τὸν παρᾶ της γέρο πιά. Κ' ὁμως ὀρθόστητος
στὴ πλώρη, θαλερός, σὰν ἔφηβος ὠραῖος
μέσ' στὴ δροσόχυτη γαλήνη τῶν Θεῶν.

Ὅμοια ροδοσάρκα ἦταν ἡ μορφή, βαθειοσκαμμένη
ἀπὸ τοῦ χρόνου τὴ δουλειὰ καὶ τὴν ἀρμύρα
κι' ὄλος, πανύψηλος, λιπόσαρκος ἄϋλη στήλη.
ἰδέα πιά τοῦ ἀνθρώπου
(καῦμοί, ἐλπίδες, ὄνειρα καὶ πόνος)
ἐπέστρεφε, ὡσὰν καπνὸς γαλάζιος στὸ παρελθόν...

Κι' ἦταν ὡς νὰ ἔρχονταν ἀπὸ ταξειδί
ἀλλαγινό, πανάρχαιο, ὡσὰν ἀπὸ τὴν πρώτη
ἀνθρώπινη αὐγὴ ἀρχίσει
(ἀδιάκοπη ροὴ κι' ἀνόθευτη τοῦ μόχθου τοῦ παρᾶ)
κι' ἐθάμαζε γι' ὅλα μέσ' στὴν πλάση
κι' ἀποροῦσε
καθὼς τὰ πρωτογέννητα στὴ γῆ.

Ἀπ' τῶν ματιῶν τὴ λάμψη τὴ γαλήνη μορφή
ταπεινωσύνῃ ἀπόσταζε κι' ἀγάπη τοῦ Θεοῦ,
ὁμως καὶ δάκρυα καμμιὰ φορὰ καῦμοῦ,
θλιμένης νοσταλγίας.

Γιατὶ χαρές, πολὲς ἐλπίδες κι' ὄνειρα
στοὺς πέλαο σ' ἄγριο κῶμα εἶχαν πνιγεῖ.
καὶ ἰδοὺ οἱ πίκρες, οἱ καῦμοί, τὸ δάκρυ
(ἀνθρώπινη στιγμή, ἀδύναμη τοῦ γέροντα παρᾶ).

Ὅμως—θυμᾶται—μὲ πιότερη ὁλοὲν ἐπάλαιεν δρμὴ
καὶ δύναμη καὶ πίστη
μὲ συντροφιά γελούμενη τοῦ γλάρου
ἔτσι ἀκλόνητος τὶς ἄγριες νικοῦσε μπόρες.

Κι' ὡς ἔβλεπε νὰ σπαρταράει στοὺς δίχτυ κάποιον ψάρι
(ὡς νᾶστελνε στοὺς πλάστη μῆνυμα στερνὸ καὶ μυστικὸ)
ὦ! πῶς καὶ ἡ δική του βροντοκτυποῦσε ἡ καρδιά!

νᾶταν τρόμου, ἀγωνίας, ἄγριας χαρᾶς
ἡ κάποιας πικρῆς καὶ ἄδολης μετάνοιας καρδιοχτύπι;

κι' ἔρεε πικρόθολο, ἀργό, σιτὴ μοναξιά τὸ δάκρυ...

Κι' ἡ ψαροβάρκα μὲ τοῦ σάπου καὶ τοῦ φύκιου
τῇ βαρειά τῇ μυρουδιά ἔμοιαζε σὰ ν' ἀποροῦσε
ὁπῶθ' ὁ γέροντας ψαρᾶς ἀντλοῦσε δύναμη
γιὰ μόχθο, γέλιο κι' ἄλλο μόχθο καὶ γαλήνη...

—'Απὸ τῆς θάλασσας τὰ βάθεια, τῆς καρδιᾶς
ἢ ἀπὸ τοῦ ἄπειρου τίς μυστικὲς πρωτοπηγές;
—'Απ' τῆς καρδιᾶς τὰ βάθεια καὶ τῆς θάλασσας
κι' ἀπὸ τοῦ ἄπειρου τίς μυστικὲς πρωτοπηγές!
ἔτσι ἀπὸ νωρὶς μοῦ ἔδειξεν ἡ μοῖρα...

Κι' ὥς εἶπε πρὸς τὸ πέλαο καὶ πάλι ἀνολίχτη
καὶ φάνταζε ὠραῖος κι' ἀψηλὸς ὥς ἄπλωνε τὰ χέρια
τὴν ἀνθρώπινη γιὰ ν' ἀγκαλιάσει θλίψη
στὶς πρῶτες δροσερὲς φωτοσκιὲς ὄντας ὁ ἥλιος
(Θεοῦ καρδιὰ αἰμοστάλαχτη)
εἶχε στὸ πέλαο βυθιστεῖ...

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

Ἡ προσευχὴ μιᾶς μαύρης παρθένας

ὦ Θεὲ τῶν περιφρονημένων,
τῶν θλιμμένων καὶ τῶν ταπεινῶν,
δλων αὐτῶν ποὺ ψηλαφοῦν μὲ τυφλὰ
δάχτυλα μὲς στὸ σκοτάδι,
δλων ὅσων ἀγρυπνοῦν μὲ τὸν θρῆνο,
εἶσαι ἡ μόνη φωνὴ στὴν σιωπὴ μου.
ὁ μόνος ποὺ ντύνει τὴν γύμνια μου,
ἡ μόνη σπίθα στὴν στάχτη ποὺ κρατῶ
στὶς παλάμες μου,
σὲ βλέπω μπροστά μου,
ἀκουμπᾷ τὸ βλέμμα σου ἀπάνω μου,
νοιώθω τὴν ζέστη, τὴν γλύκα του,
ξεραίνεται ἡ ρίζα τῆς πίκρας,
ἀνοίγω μπροστά του σὰν τὸ λουλούδι
στὸν ἥλιο,
πιστεύω στὴν πίστη του,
λατρεύω τὴν ἀγνή, τὴν ἅγια μυρφή σου,
δίνουμαι ὁλόκληρη στὸ Θεό.
στὸ μόνον θεὸ τῆς ἀγάπης...

ΖΗΣΗΣ ΣΤΑΛΙΟΣ

Ειδυλλιακὸ ἐν βουνὸ καὶ θάλασσα

Ὁ ἥλιος σπέρνει τὸ χρυσάφι του
 στὴ ζεστὴ ἀγκάλια τοῦ κάμπου,
 μεσ' ἀπ' τὶς κόχες τῶν γκρίζων λόφων.
 Χρώματα ἀτέρμονα, κυματιστὲς ροές,
 καταφύγια ἐρώτων στὸν ἀνασασμὸ τῆς λεύκας,
 στὴν ἀνθοφορία τῶν ἀσφοδέλων.
 Ἕνα φῶς γαλάζιο, αἰμορραγεῖ χωρὶς διαλείψεις
 στὸ καμβὰ μιᾶς δαντελλένιας ἀκρογιαλιᾶς.
 Τροῦλοι καλὶγράμμοι κι' ἐπαναλαμβανόμενοι
 σὲ αἰγαιοπελαγίτικα ἀνεμοδαρμένα ἀκρωτήρια.
 Στὸ καρνάγιο, σταλίζουν οἱ ὀπτασιές τῶν ὀνείρων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΡΔΑΡΗΣ

Ἄνθρωπος

Αὐτὲς οἱ σκέψεις
 πύρινα μάτια τῶν ἄστρων
 ποὺ ἀχόρταγα καΐνε τὸ Σύνπαν
 πολύχρωμα βεγγαλικά στὸν οὐρανὸ τῆς σιωπῆς
 στὶς χιονισμένες καρδιές ἀναδεύουν
 τρεμάμενα τὰ ὀνείρατα μιᾶς πράσινης θάλασσας
 μιᾶς χαμένης ἀγάπης περίλυπες τρίλλιες
 ταξιδεύουν καβάλα σὲ ἄσπρον ἀνέμους.
 Αὐτὲς οἱ αἰσθήσεις
 γιγαντιαῖες πυγολαμπίδες στὸ καβούκι τῶν σαλιγκαριῶν
 σαρκάζουν ἀκόρεστα τὸ βάθος τῆς ἐκστασης
 πίσω ἀπ' τὸ σκληρὸ κρύσταλλο τῆς μοναξιᾶς.

ΤΙΝΟΣ ΑΛΑΣΑΚΗΣ

Τὸ καράβι ποὺ μὲ περιμένει

Τώρα ποὺ μπῆκε τὸ χρυσὸ καλοκαιράκι,
 πάλι στὶς θάλασσες ὁ πόθος μου γυρίζει,
 σ' αὐτὲς ποὺ ἀπλώνουν τὴν ὕγρὴ ὁμορφιά τους
 γυμνή, λαχταριστὴ κι' ὅλο ὑποσχέσεις,
 γιὰ ξεφαντώματα τοῦ νοῦ στῆς γῆς τὶς ἄκρες...

Στὶς θάλασσες ποὺ μοιάζουν σὰν γυναῖκες
 γλυκὲς, ἐρωτικὲς κι' ἀναγυρμένες
 στ' ἀπλόχωρο κι' ἀτέρμονο στρωσίδι
 κι' ὅλο σοῦ γνέφουν, ἔλα, μὲ τὰ χέρια
 καὶ μὲ τὰ μάτια τὰ γαλάζια...

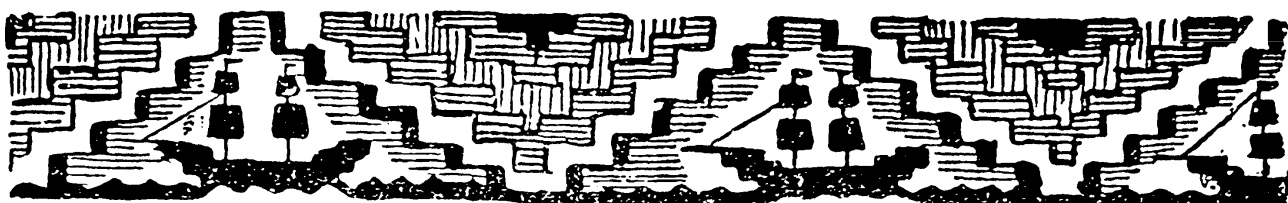
Τώρα ποὺ μπῆκε τὸ χρυσὸ καλοκαιράκι,
 στὰ καλοτάξειδα καράβια ὁ νοῦς μου τρέχει
 ποὺ τραγουδᾶνε τ' ἄλμυρὸ θεῖο τραγοῦδι
 τῆς θάλασσας ὀργώνοντας τὸν πλοῦτο
 γιὰ τὴ χαρὰ, τὸ σκλάβωμα τοῦ ἀνθρώπου...

Ξέχειλα τὰ θωρῶ νὰ ξεκινᾶνε
 γιὰ τόπους μακρινοὺς ποὺ μὲ μεθᾶνε
 σ' ὄνειρον καλπασμό, σὲ μάγο πόθο,
 καθὼς καρφώνω στὴν ἀκτὴ τὴν ὑπαρξή μου
 ν' ἀκούσει τοῦ πελάγου τὸ τραγοῦδι...

Ὁραῖο καράβι, ποὺ χαϊδεύεσαι μὲ χάρι
 στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ὁμορφῆς κυρᾶς σου,
 ὠραῖο καράβι, λαμπερό, φρεσκοβαμμένο,
 μάταια μὲ προσμένεις στὸ λιμάνι...
 Τοῦ ταξειδιοῦ ἡ ἐλπίδα ἔχει πεθάνει...

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ—ΒΟΥΡΛΕΚΗ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ · ΠΑΡΓΑ

(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΕΚΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΠΤΥΧΟ)

Ὁ πλατὺς καινούργιος δρόμος φέρνει τὸν σημερινὸ ταξιδιώτη στὰ Γιάννινα ἀνάμεσα ἀπὸ νεόχτιστα σπίτια καὶ λουλουδιασμένες πλατεῖες. Ὁ παλιὸς δρόμος, λείψανο τῆς ἀπολυταρχίας τῶν τετραπόδων, σ' ἔφερνε στὴν θρυλικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου μέσ' ἀπὸ στενοσόκκακα, μικρομάγαζα, παζάρια καὶ μαχαλάδες.

Τώρα ἀπὸ μακριὰ ἡ πόλη συνθέτει πανοραμικὰ καὶ ἀνεμπόδιστα τὸν ζωγραφικὸ τῆς πίνακα :

Ἐπιβλητικὸς φρουρὸς τῆς τῷ Μιτσικέλι, βουνὸ πού καθεπτίζει τὴ γύμνια τοῦ στὴν γαλαζοπράσινη Παμβώτιδα. Ἡ χρωματιστὴ λιτότητα τοῦ βουνοῦ εἶναι χτυπητὴ ἀντίθεση στὴν πληθωρικὴ κυριαρχία τοῦ πράσινου πάνω στὸ γιαννιώτικο λεκανοπέδιο. Ἐνα σκουροπράσινο κομπολόγι ἀπὸ λόφους τριγύρω στὴν πόλη καὶ στὴν ἄκρη τῆς λίμνης τὸ νησάκι τοῦ "Ἀη - Παντελεήμονα, σὰν φθινοπωρινὸ φύλλο πού ἔμπλεξε μέσα στὰ βοῦρλα. Καρπερὰ δέντρα στὶς παστρικὲς αὐλές, στοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες. Πράσινες μικρὲς ἐκκρήξεις κι' οἱ γλάστρες μὲ τὰ μυρωδικὰ στὰ παραθύρια. Καὶ μιὰ σειρὰ λεβέντες τσιολιάδες οἱ πλάτανοι στὸ μῶλο.

Ἀδελφικὰ ταιριασμένο μὲ τὸ πράσινο, τὸ γαλάζιο τῆς λίμνης. Ἀρμονία χρωμάτων πού γαληνεύει τὶς αἰσθήσεις καὶ τὴν ψυχὴ.

Μὲ τὸ πράσινο καὶ τὸ γαλάζιο ἐξαντλεῖται ἡ ἱμπρέσιονιστικὴ μας παλέττα. Ὁ παραδοσιακὸς ὅμως ζωγράφος εὐσυνείδητα θὰ ἀπόθετε, ἀνάμεσα στοὺς τόνους τοῦ πράσινου, ἀνάριες λεπτὲς πινελιὲς ἀπὸ καστανὸ καὶ ἄσπρο : τὰ χρώματα τῶν σπιτιῶν.

Στὶς γενικότητες θὰ σταθῇ ὁ ζωγράφος ἀπὸ μακριὰ. Οἱ λεπτομέρειες εἶναι ἀτέλειωτες καὶ πάντα γραφικὲς μέσα στὴν πόλη. Τὸ στενὸ δρομάκι μὲ τὸ γυαλιστερό γκαλντερίμι καὶ τὰ ψηλὰ καφασωτά. (Ἡ γιαννιώτικη σεμνοτυφία καὶ αὐστηρὴ παράδοση δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψει ν' ἀναζητήσῃ γιὰ μοντέλλο τὴν μακρινὴν θυγατέρα τῆς Κυρὰ Φροσύνης, πίσω ἀπ' τὶς γρίλλιες). Λίγο πιὸ κάτω εἰκαστικὴ συναδέλφωση τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν Μουσουλμανισμό : μέσ' ἀπ' τοὺς θόλους ἑνὸς καμπαναριοῦ, τινάζει τὴν μύτη του τὸ τζαμί. Σὲ μιὰ κεραμιδένια στέγη δὲν θὰ λείψῃ καὶ ἡ ἀκροβατικὴ ἰσορροπία τοῦ Πελαργοῦ. Σὲ μιὰ πόρτα μικρομάγαζου θὰ λαμποκοπήσουν τὰ μπακίρια καὶ τὰ χαλκώματα. Μιὰ γυναικα - ζωγράφος σίγουρα θὰ ξεχάσῃ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ἐπίδοση μπροστὰ στὰ λεπτοεργήματα τῆς λαϊκῆς τέχνης πάνω στὸ χρυσάφι ἢ τ' ἄσμι.

Μετὰ τὸν ποιητὴ, ὁ ἀρχιτέκτονας ἢ ὁ διακοσμητὴς—μὲ τὴ σειρὰ του—θὰ σταθῇ μ' ἐνδιαφέρον στὰ γιαννιώτικα σπίτια. Κι' ἔχει νὰ ἀντλήσῃ πολλὰ διδάγματα ἀπ' τὰ Γιάννινα : ἐναρμόνισι τῆς μορφῆς καὶ τῶν γραμμῶν τῶν σπιτιῶν μὲ τὸ φυσικὸ καὶ ἱστορικὸ περιβάλλον τῆς πόλης. Ἐντεχνος συγκερασμὸς τῶν γνωρισμάτων τῆς πηλῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀρχοντιᾶς μὲ τὴ χρησιμοθηρία τῆς σύγχρονης τέχνης τοῦ Καλλικράτη. Ἔτσι, δίπλα στὸ τέμενος τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ, τὰ παλιὰ ἀρχοντικὰ καὶ τὶς βυζαντινὲς ἐκκλησιές, θὰ δῇ τὸ Διοικητήριο καὶ καινούργια μέγαρα σκεπασμένα μὲ κεραμίδια. Τέλεια καὶ ἀξιοθαύμαστη ἀναπαράστασις ἑνὸς παλιοῦ γιαννιώτικου ἀρχοντικοῦ, εἶναι τὸ νέο δημιούργημα τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν

Μελετῶν σ' ἓνα ἐπιβλητικὸ σημεῖο τῆς πόλης. Τὰ Γιάννινα δὲν θέλουν οὔτε τὴν παλιὰ ξεθωριασμένη ἀνατολίτικη κελεμπία, οὔτε τὰ εὐρωπαϊκὰ φράκα ἢ ἀμερικάνικα blue jeans. Ἡ ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα καμαρώνει στὴν γαλαζοπράσινη καὶ ἐλληνικώτατη χλαμύδα τῆς.

Τὰ Γιάννινα—ἐμπνευση γιὰ τὸ ζωγράφο· παράδειγμα γιὰ τὸν ἀρχιτέκτονα. Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα μοῦσα γιὰ τὸν ποιητὴ. Τὰ Γιάννινα εἶναι πόλη ποιητικὴ. Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ—τοῦ βάρδου μὰ καὶ τοῦ καθημερινοῦ—ἀργοδιαβαίνει, δίπλα στὰ μόνιππα, ἀνάμεσα ἀπὸ εἰρηνικὰ σοκκάκια, σκαρφαλώνει στὸ μουσκληασμένο κάστρο, ποὺ στάθηκε μετερίζι γιὰ τὶς λεγεῶνες τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὶς σιδερόφρακτες νορμανδικές φάλαγγες τοῦ Βοημούνδου, γιὰ τὰ φουσᾶτα τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου καὶ τὰ μπουλούκια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ ψυχὴ ἡ ποιητικὴ ἀνατριχάζει στὴν ὑγρόθαμψη σπηλιά, ὅπου ζήτησε καταφύγιο ὁ μακρυνὸς ὀραματιστὴς τοῦ 1821, ὁ Ἐπίσκοπος Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος, ἡ βυθίζεται μὲ ἐρωτικὸ σπαραγμὸ στὰ βαθυπράσινα νερά τῆς λίμνης γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ ἀγέραστο κορμὶ τῆς ἀδικοπνιγμένης Κυρὰ Φρυσίνης. Ὁ ποιητὴς σκύβει πάνω στὸ 1500χρονο συναξάρι τῆς πόλης, μέσα στὸ μισόφωτο μιᾶς βυζαντινῆς λυχνίας, καὶ ζῇ περισσότερο μὲ τὸν θρύλο καὶ τὴν παράδοση καὶ λιγώτερο μὲ τὴν ἱστορία. Μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ συναξάρι ἀναδίνονται στίχοι διαποτισμένοι ἀπὸ τὸν ἀμετακίνητο πόνο καὶ τὸ παράπονο τῆς ψυχῆς τοῦ ραγιά καὶ ἀρωματισμένοι ἀπ' τὴν πνοὴ τῆς λυτρωτικῆς δάφνης. Τὰ γιαννιώτικα τραγούδια δὲν εἶναι τραγούδια τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ κεφιοῦ, εἶναι «μακρόσυρτα τραγούδια, ἀνατολίτικα, λυπητερά».

Κινούμενος ἀπ' τὸν πειρασμὸ τοῦ γεωγραφικοῦ παραλληλισμοῦ θὰ μπορούσα νὰ παρομοιάσω τὰ Γιάννινα μὲ τὸ Λονδίνο. Θὰ βρῇ κανεὶς κάποιαν ἀλήθεια στὸν παραλληλισμὸ ἂν περπατήσῃ στὰ Γιάννινα μιὰ φθινοπωρινὴ ἢ χειμωνιάτικη μέρα. Ὅπως στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀλβιόνας, ἡ μεταξένια καταχνιά ἐξαυλώνει τὰ Γιάννινα καὶ τὰ μεταφέρει σὲ ἀτμόσφαιρα ὄνειρου. Οἱ γήϊνοι κυματισμοί, τὰ σπίτια, τὰ τζιαμιὰ παίρνουν μιὰν ἀφαιρετικὴ, συμβολικὴ διαφάνεια. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα οἱ συμβατικὲς διαιρέσεις τοῦ χρόνου χάνονται· τὸ παρελθὸν τῆς πόλης κινεῖται στὴν ὁρατὴ σφαῖρα τοῦ παρόντος, ἡ σκέψη καὶ τὸ συναίσθημα περισσότερο κι' ἀπ' τὴν φαντασία αἰωρεῖται ἀνάμεσα στὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον, στὴν πραγματικότητα καὶ τὸ θρύλο. Στὴν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα—ὅπως καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς Μ. Βρετανίας—ἡ ἱστορία δὲν εἶναι κλεισμένη σὲ μουσεῖα ἢ ἀρχαιολογικοὺς τόπους. Ἀγκαλιάζει τὸ παρόν. Περπατάει μὲ τὸν διαβάτη στὰ καλντερίμια, εἶναι χτισμένη στὰ γιαννιώτικα ἀρχοντικά καὶ στὸ μεσαιωνικὸ κάστρο, ρυτιδώνει μὲ τὸν ἀπαλὸ νοτιὰ τὴν λίμνη ποὺ θαρρεῖς κι' ἀναριγᾷ στὸ χάδι δέκα ἐπτὰ γιαννιωτισσῶν καὶ τῆς ὁμορφῆς, ποὺ ὀρέχτηκε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Ὁ διαβάτης τοῦ σημερινοῦ δρόμου ποὺ ὀδηγεῖ ἀπ' τὸ χωριὸ στὴν πόλη, ὁ ἀγωγιάτης, ὁ χωρικὸς ποὺ φέρνει τὰ αὐγά ἢ τὰ κοτόπουλα στὸ γιαννιώτικο παζάρι, εἶναι ἡ ἀναλλοίωτη εἰκόνα τοῦ Ἡπειρώτη ποὺ αἰῶνες τώρα τροφοδοτεῖ τὰ θρυλικά «Ἀγιάννα» μὲ τοὺς φτωχοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Ὁ φτωχοκαλόγερος ποὺ λάμνει μὲ τὴ βάρκα γιὰ τὸ νησί, ζεῖ καὶ σήμερον στὸ ἴδιο κελλὶ τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, ὅπου ὁ ἀδελφός του λόγιος τῆς τουρκοκρατίας ἀφύπνιζε στὸ μισόφωτο τὶς ναρκωμένες ἐθνικὲς συνειδήσεις τῶν Ἑλληνόπουλων, ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὸ παιδομάζωμα. Τούτῃ ἡ ἀδιαίρετη σφαῖρα τοῦ χρόνου στρέφεται σ' ἓναν ἄξονα ἀμετακίνητο. Στὸ κάτω σημεῖο τοῦ ἄξονα, στὸ Ναδὶρ, σ' ἓνα μισοσκότεινο ὄντ᾽ ἀνατολίτικης χλιδῆς δεσπόζει ἡ ἀλύγιστη μορφή τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ Τεπελενλή, κρᾶμα ἰδιοφυΐας καὶ σκληράδας. Στὸ ζενίθ τῆς σφαίρας, σὲ μιὰ ἐκτυφλωτικὴ ἀχτινοβολία γαλανοῦ φωτός, βασιλεύει ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ μακρυνὸς διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ οἱ γενναῖοι τσολιάδες του ποὺ λευτέρωσαν τὰ Γιάννινα τὸ 1913.

Γύρω ἀπ' τὸν ἄξονα αὐτόν, φωτεινὲς ἢ ἀχνές, κινεῖνται ἀναρίθμητες μορφές.

Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἄρχοντες καὶ ξωμάχοι, λόγιοι καὶ ἔμποροι, δεσποτάδες καὶ καλογεροπαῖδια, μεγαλοῖδεάτες κήρυκες τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἄταχτοι τῆς κλεφτουριάς. Ὅλες αὐτὲς οἱ μορφές, μὲ τὰ χέρια σφιχτοπλεγμένα, χορεύουν τὸ ἀδιάσπαστο γιαννιώτικο «καγκέλι», ποὺ διαδοχικὰ τὸ ὀδηγοῦν οἱ μεγάλοι τοῦ Γένους: ὁ Δεσπότης Μιχαήλ, ὁ Ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νεομάρτυρας Γεώργιος, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Μπότσαρης, ὁ Βελισσαρίου, ὁ Δαβάκης, ὁ Ψαλλίδας, ὁ Βηλαράς, ὁ Κρυστάλλης, οἱ μεγάλοι ἔθνικοι εὐεργέτες...

Πρὶν φύγης ἀπ' τὰ Γιάννινα, ἄφησε τὴν ψυχὴ σου νὰ λάμνη μὲ μιὰ μικρὴ βαρκούλα στὰ μπακιρένια νερά τῆς λίμνης. Στὴν ἀπέναντι ὄχθη, στὸ περίφημο «Σπήλαιο τοῦ Περάματος» θὰ σοῦ ἀνοίξουν τὶς ἀμύθητες πύλες τοὺς τὰ Ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνα, μὲ τὶς παραμυθένιες αἰθούσες καὶ τοὺς ἀμέτρητους διαδρόμους, ποὺ σχημάτισαν οἱ σταλαγμίτες καὶ σταλαχτίτες. Ἀλλόκοσμο ἔργο τῆς ὑπομονῆς τῶν αἰώνων... Κι' ὕστερα φέρε τὴν λατρευτικὴ σου διάθεση πρὸς τὸ νησάκι τῆς Παμβώτιδας, στὰ βυζαντινὰ μοναστήρια τοῦ 17ου αἰῶνα. Μεῖνε γιὰ λίγη ὥρα στὸν ὄντα, ποὺ σήμερα στεγάζει ἓνα μικρὸ μουσεῖο, καὶ ὅπου πρὶν ἐνάμισυ αἰῶνα σφάλισε γιὰ πάντα τὰ ἀτσαλένια μάτια τοῦ Ὁ. Ἀλῆ Πασῆς, καθὼς ἀντίκρυζε τὸ λυκόφως τῆς λίμνης καὶ τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὰ βραχάκια τοῦ νησιοῦ σὲ περιμένει ἡ ἑσπερινὴ γαλήνη καὶ τὸ νοσταλγικὸ τραγοῦδι τῶν γρύλων καὶ τῶν ψαράδων...

Λένε ὅτι ὁ ταξιδιώτης παίρνει ἀπὸ ἓνα τόπο ὅ,τι ἔφερε σ' αὐτὸν σὲ ἱστορικές γνώσεις καὶ περιηγητικὴ ἐμπειρία. Τοῦτο ἴσως εἶναι σωστὸ καὶ γιὰ τὰ Γιάννινα. Σίγουρα ὅμως ὁ ἐπισκέπτης τῆς θρυλικῆς πόλης, θὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὴν πλουσιώτερος σὲ ψυχικὰ ἀποθέματα. Κι' ἂν δὲν ἔφερε στὴν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα ἱστορικές γνώσεις, θὰ συναποκομίσει αἰσθητικὰ βιώματα. Θὰ φύγῃ ἀπ' τὰ Γιάννινα περισσότερο ποιητής.

Π Α Ρ Γ Α

Ἵποκειμενομένου
 δασέας ἐλαιῶνας
 Ἡ Πάργα ὕψηλοκάρηνος
 βλέπει καὶ αὐτὴν ὁ Ἄρης
 ὑπερεφίλει.

ΚΑΛΒΟΣ

Ὁ δρόμος ἀπ' τὰ Γιάννινα στὴν Πάργα ἔμεινε στὸ τελευταῖο μεγάλο τμήμα του, ὅπως τὸν χάραξαν οἱ ἀπλὲς ἀνάγκες τοῦ βραδυκίνητου κρατικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου. Γραφικός... ἀλλ' ἀπερίγραπτα πρωτόγονος. Μεγάλο πλεούμενο ἀπ' τοὺς Παξοὺς ἢ τὴν Κέρκυρα δὲν ἔχει κανονικὸ δρομολόγιο. Ἐτσι ἡ Πάργα μένει «σειρῆνα» γιὰ τοὺς γνήσιους φυσιολάτρες καὶ τοὺς ἡσυχαστές.

Διάβηκα τὸν...αὐτοκινητόδρομο—μᾶλλον καρόδρομο—μέσα σ' αὐγουστιάτικο λιοπῦρι καὶ θᾶχε ἀπομείνει μόνον ἡ στιφὴ γεύση καὶ ὁ ἐρυθρωπὸς κουρνιαχτὸς τῆς σκόνης στὴ μνήμη μου, ἂν πίσω ἀπὸ μιὰ ξερολιθιά δὲν πρόβαλλε ἡ Παργινὴ ἀποκάλυψη. Ὑστερα ἀπ' τὴν θερινὴ δοκιμασίαν τοῦ δρόμου, τὸ δράμα τῆς παραθαλάσσιας ἡπειρωτικῆς πόλης πρόσφερε τὴν ἀνακούφιση μιᾶς ὁδοῦ. Ἡ Πάργα μαζὺ μὲ τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Ἡγουμενίτσα εἶναι τὰ τρία λιμάνια τῆς Ἠπείρου. Δὲν μοιάζει ὅμως μὲ τὶς ἄλλες ἀδελφές της. Ἐκεῖνες ἔμειναν ἡπειρώτισσες, ἀπλὲς καὶ ἀνεπιτήδευτες. Ἡ Πάργα, θαρρεῖς καὶ κληρονόμησε κάτι ἀπ' τὴν βενετσιάνικη φιλαρέσκεια. Εἶναι μιὰ περίεργη διασταύρωση Ἴονικῆς καὶ Αἰγιοπελαγίτικης ὁμορφιάς, συνδυασμὸς Κέρκυρας καὶ Ὑδρας. Τὸ κυκλικὸ λιμανάκι της καὶ ἡ ἀμφι-

θεατρική διάταξη τῶν σπιτιῶν τῆς θυμίζουν τὴν Ὑδρα. Τὸ Κάστρο τῆς—ποῦ στεφανώνει τὸν βράχο—καὶ ἡ ἄφθονη βλάστησή τῆς θυμίζουν τὴν Κέρκυρα. Ὅπως στὰ Γιάννινα, ἔτσι κι' ἐδῶ ὁ ζωγράφος θὰ σπαταλοῦσε τὸ πράσινο τῆς παλέττας του. Πράσινο ὅμως ὀργιαστικό, πρωτόγονο, ἐναλλασσόμενο ἀπ' τὸ σκούρο τῆς ἐλῆξς μέχρι τὸ χλωροπράσινο τῆς πορτοκαλλιᾶς καὶ τῆς λεμονιᾶς. Καὶ δὲν εἶναι τὸ πράσινο τῆς λεπτομέρειας. Στὴν Πάργα ὁ ζωγράφος θὰ ἀποθέσῃ πλατείες, ἀτημέλητες πράσινες πινελλιές στὰ γύρω βουνά, τὸν Πεζόβολο καὶ τὶς χυτὲς πλαγιές του, ἀνάμεσα στὰ σπίτια, κρεμαστὰ πάνω στὰ βράχια τὰ ἀπότομα· ἀνάρια πάνω στὰ ξεμοναχιασμένα ἀπὸ τὴν στεριά βραχάκια, σὰν πράσινο τουνεζὶ φεσάκι. Τοῦτο τὸ πράσινο ὄργιο ἀγγίζει τὴ θάλασσα, καθρεφτίζεται στὴ γαλήνη τῆς, τῆς δίνει τὴν μορφή του, τὴ φρεσκάδα του, τὴν ἀπαλότητα καὶ αἰσιοδοξία του. Καὶ παίρνει ἀπ' τὴν ὑγρὴ συμβία του δροσεράδα καὶ χρυσογάλαζες ἀνταύγειες. Δὲν ἔχω γνωρίσει σὲ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας μας ἓνα τόσο ἡράκλειο ζευγάρωμα τῆς θάλασσας μὲ τὴν γειτονικὴ βλάστηση.

Ὁ περιγραφικὸς μας χρωστήρας δὲν θὰ ἐξαντληθῇ στὸ πράσινο. Θὰ γνωρίσει ἀφάνταστη ποικιλία στὴν Πάργα. Θ' ἀπλώσῃ ἀσημόχρυσες πινελλιές στὶς τοξωτές, κοντυλογραμμένες ἀκρογιαλιές μὲ τὴν ζαχαρένια ἄμμο· θὰ πυργώσῃ βράχια, ἀπείθαρχα καὶ θαλασσοδαρμένα, ποῦ ἀπὸ μακριὰ φαντάζουν σὰν πορεία προϊστορικῶν τεράτων. Χρειάζεται τολμηρὴ ἱμπρεσιονιστικὴ φαντασία γιὰ ν' ἀποθανάτιση κανεὶς τὸ μολυβόχρωμο, βενετσιάνικο κάστρο, τὰ μακρόστενα πολύχρωμα σπίτια, ποῦ κλιμακώνονται ἀμφιθεατρικά, τὰ παραθύρια, τὰ καίκια, τὶς βάρκες, τὶς ἐκκλησιές, τὰ δρομάκια. Ἀσπρες, κόκκινες, πυρόξανθες, καστανές, γαλάζιες πινελλιές. Κι' ὅλα τοῦτα τὰ χρώματα πρέπει νὰ τ' ἀπαλύνῃ γιὰ νὰ τὰ καθρεφτίσῃ ὕστερα θαμπερὰ καὶ τρεμουλιαστὰ στὸ λιμάνι καὶ τὶς ἐρημικὲς ἀκρογιαλιές.

Εἰκαστικὴ ἐκπληξὴ περιμένει τὸν ἀρχιτέκτονα ἐδῶ, τόσο διαφορετικὴ ἀπ' τὴ γιαννιώτικη. Στὰ Γιάννινα τὰ σπίτια, ἔξω ἀπ' τὸ Φρούριο, σχεδιάζει ἡ ἀνατολίτικη ἀπλοχωριὰ καὶ καλοπέραση, ἡ εὐμάρεια τοῦ ξενητεμένου Γιαννιώτη· στὴν Πάργα, τὰ σπίτια ὑπακούουν στὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης, στὴν ἀνάγκη τῆς συσπείρωσης γιὰ νὰ εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ ἡ ἄμυνά τους κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν Τούρκων. Τὰ παργινὰ σπίτια εἶναι πολύχρωμοι κύβοι ποῦ θαρρεῖς κι' ἓνα τιτανικὸ χέρι τοὺς ἀνύψωσε καὶ τοὺς σκόρπισε πάνω ἀπ' τὸ ἀμφιθέατρο τῶν βράχων. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς κύβους σκάλωσαν στὶς βραχοκορφές, ἄλλοι ἀπόμειναν μὲ γεωμετρικὴ τάξη στὶς πλαγιές, κι' ἄλλοι γλύστησαν μέχρι τὴν ἄμμουδιά. Ὅλα τοῦτα τὰ κυβικὰ διαβολάκια συμμαζώχτηκαν καὶ κούρνιασαν τὸνα δίπλα στ' ἄλλο, τὸνα πάνω στ' ἄλλο, γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ' τὸ θαλασσοβόρι καὶ τοὺς ἐπιδρομεῖς μέσα σὲ λίγες δρασκειλές γῆς. Ἐτσι σὰν ἀπὸ τύχη σχηματίστηκαν ἀνάμεσά τους τὰ στενά, ἀνηφορικὰ σοκάκια μὲ τ' ἀσβεστωμένα ρεῖθρα καὶ τ' ἀτέλειωτα σκαλοπάτια. Ἐνα ἀπ' τὰ δρομάκια μᾶς ἔφερε ψηλὰ στὸ βενετσιάνικο Κάστρο, μπροστὰ στὴν κυκλώπεια σιδερένια πύλη μὲ τὰ προστατευτικὰ ἄγκιστρα. Ἀπ' ἐκεῖ ψηλὰ, μιὰ ἀστροκέντητη νύχτα τοῦ περασμένου Αὐγούστου, εἶδαμε τὴ θάλασσα νὰ πορφυρώνεται καὶ νὰ φλογίζει, σὰν νᾶγινε λάβα. Οἱ ντόπιοι ἀναπαράσταναν τὴν ἀνατίναξή τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας ἀπ' τὸν Κανάρη. Οἱ Παργινοὶ τιμοῦσαν τὸν Ψαριανὸ μπουρλοτιέρη, ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ; Λίγοι στ' ἀλήθεια γνωρίζουν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης, ὅπως ὁ ἴδιος μολογᾷ στὰ ἀπομνημονεύματά του, γεννήθηκε στὴν Πάργα καὶ τὴν ἐπισκέφτηκε τὸ 1865, περαστικὸς γιὰ νὰ φέρῃ τὸ μῆνυμα τῆς ἐκλογῆς στὸν Βασιλεῖ Γεώργιο τὸν Α'. Φέτος ἡ Πάργα τίμησε τὴ μνήμη τοῦ ἡρώϊκοῦ παιδιοῦ τῆς μὲ μιὰ μαρμάρινη προτομὴ ποῦ στήθηκε σὲ περίβλεπτη θέση.

Ἡ Πάργα εἶναι τὸ λυτρωτικὸ λιμανάκι τῶν ἐξουθενωμένων θυμάτων τῆς ἀστικῆς μυλόπετρας, εἶναι βάλσαμο στὶς κουρασμένες αἰσθήσεις καὶ τὰ τανυσμένα

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

ΓΚΡΗΝΟΥ·Ι·ΤΣ ΒΙΛΛΑΤΖ

Ἡ Καλλιτεχνικὴ Γειτονιά τῆς Νέας Ὑόρκης

Τὸ Γκρήνουιτς Βίλλατζ εἶναι πιθανῶς ἡ πιὸ ζωντανὴ καὶ ἡ πιὸ πολυποίκιλη γειτονιὰ τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀποτελεῖ μιὰ καταπληκτικὴ σύνθεσι ἀπὸ ἀνθρώπους, τόπους καὶ ιδέες. Τὸ Βίλλατζ συγκεντρώνει τοὺς παλμοὺς τῆς μητροπόλεως καὶ τὴ φιλικὴ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς μικροῦ χωριοῦ.

Ἄν καὶ τὰ σύνορα τοῦ Βίλλατζ δὲν εἶναι αὐστηρῶς καθωρισμένα, ἐν τούτοις μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ προσδιορίζομε περισσότερο μιὰ κοινότητα, παρὰ μιὰ φανταστικὴ πολιτεία. Χοντρικῶς, περιβάλλεται ἀπὸ τοὺς 14 δρόμους ἀπὸ Βορρᾶ, ἀπὸ τὴν Τρί-

τη Λεωφόρο ἀπὸ Ἀνατολᾶς, ἀπὸ τὸ Δρόμο τοῦ Καναλιοῦ πρὸς Νότον, καὶ ἀπὸ τὸν ποταμὸ Χουδσον πρὸς Δυσμᾶς, καὶ θὰ μπορούσε νὰ διαιρεθῇ σὲ πέντε διαμερίσματα: τὴν Πλατεία Οὐάσιγκτων, τὸ Δυτικὸ, τὸ Βόρειο, τὸ Ἀνατολικὸ καὶ τὸ Νότιο Βίλλατζ.

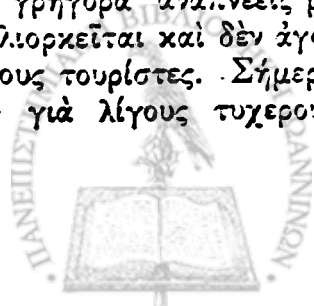
Συνολικῶς τὸ Βίλλατζ καταλαμβάνει ἓνα τετραγωνικὸ χιλιόμετρο, καὶ ἔχει σταθεροὺς κατοίκους περίπου 80.000. Ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον τέμνεται ἀπὸ τὶς Λεωφόρους Πέμπτην, Ἑκτὴν καὶ Ἑβδόμην, καὶ ἀπὸ Ἀνατολᾶς πρὸς δυσμᾶς ἀπὸ τοὺς Δρόμους 4 καὶ 8.

νεῦρα. Ἡ παργινὴ θάλασσα καὶ ἡ φύσι σοῦ στήνουν ἀπανωτὲς παγίδες καὶ πειρασμοὺς καὶ παραδίνεσαι στὰ πρωτόγονα θέληγτρά τους ἀχόρταγα, αὐθόρμητα, λυτρωτικά.

Καθὼς οἱ πρῶτοι νυχτερινοὶ ἱσκιοὶ κατηφορίζουν ἀπ' τὸν Πεζόβολο πρὸς τὴ θάλασσα καὶ ἡ Πάργα πυργώνει σκοῦρες ἐπάλξεις στὸν ὀρίζοντα, ἡ ποιητικὴ διάθεσι ἀργοσταλάζει στὴν ψυχὴ. Εἶναι ἡ στιγμή πού ἡ σκέψις αἰωρεῖται διστακτικὰ στὸ φῶς τῆς μέρας καὶ στὸ λυκόφως, ἀνάμεσα στὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν, ἀνάμεσα στὸ θρῦλο καὶ τὴν ἱστορίαν. Κι' ὁλοένα γέρνει πρὸς τὸ λυκόφως, τὸ ἀβέβαιο φῶς, κι' ὁλοένα γέρνει πρὸς τὸ γθές. Γιατὶ τὸ «σήμερα» θαρρεῖς καὶ ξέχασε τοῦτο τὸ ἀμόλυτο λιμναῖο τῆς Ἡπείρου μὲ τὶς 2.000 περίπου ψυχές. Ἡ ζωὴ του κάπου σκόλασε ἐκεῖ στὸν 18ον αἰῶνα, σὰν ἀγκυροβολημένη σκοῦνα, καὶ ἀρνήθηκε ν' ἀλλάξῃ ἱστία μὲ μηχανές. Ἔτσι μένει ἀγνοημένο ἀπ' τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς μηχανές τους.

Πάνω ἀπ' τὸ Φρούριο, καθὼς ὁ ἥλιος πορφυρώνει τὸ Ἴόνιο, ἀντικρύζεις τὰ κατῆγια πού γυρίζουν στὸ λιμάνι. Κι' ὅπως ἀγνοοῦνται στὸν ὀρίζοντα, δὲν μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις ἂν εἶναι γαλέρες «τῆς γαληνοτάτης Δημοκρατίας τῆς Βενετιᾶς», τρίκροτα τῆς ναπολεοντείου Γαλλίας, ἀγγλικὲς φρεγάτες ἢ τουρκικὰ ντελίνια.

Σύγχρονο σὲ διαπερνᾷ σὰν θυμᾶσαι ὅτι τοῦτα ἐδῶ τὰ βράχια πολιορκήθηκαν κάποτε ἀπ' τὸν Χαῖρεντὴν Μπαρμπάρσα. Πῶς 300 τόσα χρόνια ἀργότερα οἱ Ἄγγλοι τὰ πούλησαν στὸν Ἀλῆ Πασᾶ γιὰ 150.000 λίρες. Μὰ γρήγορα ἀναπνέεις μὲ ἀνακούφιση γιὰτὶ σήμερα τούτη ἡ ἐλληνικὴ ὁμορφιὰ δὲν πολιορκεῖται καὶ δὲν ἀγοράζεται μῆτε ἀπὸ Ἀσιάτες παραλῆδες, μῆτε ἀπὸ Εὐρωπαίους τουρίστες. Σήμερα ἡ Πάργα εἶναι καμᾶρι γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ «ἀποκαλύψη» γιὰ λίγους τυχεροὺς ξένους.

Τὸ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ εἶναι κάτω παραπάνω ἀπὸ μιὰ κοκκίδα στὸ χάρτη. Εἶναι μιὰ ζωντανὴ παράδοσις. Τρεῖς αἰῶνες ἱστορίας ἔχουν ἀφίσει βαθεῖα τὰ ἴχνη ἀπὸ τὸ πέρασμά τους. Καὶ πολιτισμοὶ ὅπως ὁ Ὀλλανδικὸς καὶ ὁ Ἀγγλικὸς, οἱ χρόνοι τῶν πρώτων Ἀποίκων μαζὺ μετὴν Ἀμερικανικὴ Ἀριστοκρατία καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς Μποὲμ τῶν μετέπειτα χρόνων, ὡς καὶ μιὰ κοσμοπολιτικὴ δημοκρατία ἀπὸ μιὰ βαβυλωνία γλωσσῶν καὶ ἐθίμων συνθέτουν τὴν σημερινὴ εἰκόνα τοῦ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ.

Οἱ ἐπισκέπτες, ποὺ ἐξερευνοῦν τὴς πλευρὰς τῶν δρόμων καὶ τὰ ἀνομοιόμορφα οἰκοδομικὰ τετράγωνα τοῦ Βίλλατζ, βρίσκουν καταπληκτικὴ ποικιλία ἀπὸ καφενεῖα ποὺ σερβίρουν καφὲ ἐσπρέσσο, καλλιτεχνικὲς πινακοθῆκες, μουσεῖα, νυχτερινὰ κέντρα, μὰρ καὶ βιβλιοπωλεῖα. Ὅλα ἔχουν κάποιο δεσμὸ μετὴν ἱστορία καὶ ἀποτελοῦν φανεροὺς θησαυροὺς ποὺ κόβουν τὴν ἀναπνοή, γιατί τὸ Βίλλατζ πραγματικὰ ἔχει τόσα πολλὰ κτίρια ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὥστε ἡ περιοχὴ ἐπροτάθη νὰ διαφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Νέας Ὑόρκης σὰν ἐπίσημο ἱστορικὸ μνημεῖο.

Ἡ Πλατεία Οὐάσιγκτων.

Ἀπὸ τὸ Γεωργιανὸ ὑπόστεγο τοῦ Νομικοῦ Κέντρου, ποὺ βρίσκεται στὴ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ τῆς πλατείας, ὡς τὴν Ἀψίδα ποὺ εἶναι χτισμένη στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Πλατείας Οὐάσιγκτων, στὴ βάσιν τῆς Πέμπτης Λεωφόρου, εἶναι μιὰ μικρὴ ἀπόστασις, ὅταν μετρηθῇ μετὰ τὸ μέτρο. Ἀλλὰ ὅταν μετρηθῇ μετὰ τὴν ἱστορία ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σπιθαμὴ γῆς καὶ τὴν περιοχὴ ποὺ τὴν περιβάλλει, εἶναι τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἀμερικῆς. Στὴν ἀρχὴ λειβάδι περιφραγμένο ἀπὸ τὸν Μινέττα Μπρούκ, ἔπειτα διαδοχικῶς κάτω ἀπὸ τὴν κυριότητα τῶν Γουῆτερ φὸν Τουίλλερ καὶ Σὲρ Πῆτερ Γουῶρρεν, ἔγινε ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγεῖου τοῦ Στρατηγοῦ Οὐάσιγκτων τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1776. Ἐδῶ ἔζησαν ὁ Τζὼν Ἀνταμς καὶ ὁ Ἀαρὼν Μπούρρ, καὶ ἐδῶ ὁ διπλᾶ τραυματισμένος Χάμιλτον γύρισε νὰ πεθάνῃ.

Τόσο τὸ Βίλλατζ ὅσο καὶ ἡ Πλατεία

εἶναι πλούσια σὲ ἱστορία τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐδῶ ὁ Ἐδγαρ Ἀλλαν Πόε συνέθεσε «Τὸ κοράκι». Καὶ στοὺς λογίους τῶν μετέπειτα χρόνων περιλαμβάνονται πολλὰ φημισμένα ὀνόματα, ὅπως Χένρη Τζέιμς, Οὐόλτ Οὐίτμαν, Ἐδνα Ἀγίου Βικεντίου Μίλλερ. Ο. Χένρη καὶ Στέφανος Κρέην, γιὰ νὰ ἀναφέρωμε μερικοὺς. Τὸ σπίτι τοῦ Μὰρκ Τουαῖν μιὰ φορὰ βρισκόταν στὴ γωνία τῆς Πέμπτης Λεωφόρου καὶ τῶν 9 δρόμων, καὶ ὁ Λίνκολν Στήφενς μιὰ φορὰ καθόταν ἐδῶ ποὺ τώρα βρίσκεται ἡ Νομικὴ Σχολή. Στὸ Πανεπιστήμιο δὲ τῆς Νέας Ὑόρκης, στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς πλατείας, ὁ τηλεγράφος τοῦ Μόρς, τὸ περιστροφὸ τοῦ Κόλτ καὶ ἡ φωτογραφικὴ ἀποτύπωσις τοῦ Νιτρήπερ τελειοποιήθηκαν. Καὶ τὰ ὀνόματα τῶν φημισμένων ζωγράφων καὶ γλυπτῶν ποὺ ἔζησαν στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀποτελοῦν ὁλόκληρες στρατιές.

Στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς πλατείας, στέκονται μεγαλοπρεπῆ σπίτια τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ποὺ τὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ χτίστηκε τὸ 1831, ἀπὸ ἕναν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης. Πίσω ἀπ' αὐτά, μετὰ μιὰ γραφικὴ παλαιότητα ποὺ πολὺ λίγα ἀμερικανικὰ σκηνικὰ μποροῦν νὰ συναγωνισθοῦν, βρίσκονται οἱ ὀνομαστοὶ πιά δρόμοι Οὐάσιγκτων Μιούς καὶ Μὰκ Ντούγκαλ Ἀλλεῦ.

Στὴ νότια πλευρὰ, γειτονιὰ μετὰ τὴ Νομικὴ Σχολή, βρίσκονται τὰ Ἰταλικά καταστήματα καὶ οἱ ἀγορὲς γεμάτες ἀπὸ κόσμον μετὰ χρῶμα καὶ θόρυβον μεταφερόμενον ἀπὸ τὸ Παλέρμο, τὴ Νάπολι καὶ τὸ Μιλάνο. Στὰ νοτιοδυτικὰ τῆς πλατείας, εἶναι ὁ λαβύρινθος τῶν δρόμων τοῦ παλαιοῦ Βίλλατζ.

Ὑπαίθριες ἐκθέσεις ζωγραφικῆς.

Δυὸ φορὲς τὸ χρόνο, περίπου ἀπὸ 25 Μαΐου μέχρι 25 Ἰουνίου καὶ ἀπὸ 25 Αὐγούστου μέχρι 25 Σεπτεμβρίου, τὴν Ἀνοιξὶ δηλαδὴ καὶ τὸ Φθινόπωρον, ὑπαίθριες ἐκθέσεις ζωγραφικῆς ἀραδιάζονται στοὺς δρόμους καὶ στοὺς τοίχους τῶν κτιρίων ποὺ περιβάλλουν τὴν πλατεία. Τὰ σιδερένια κάγκελα, ποὺ χωρίζουν τὰ σπί-

τια ἀπὸ τὰ πεζοδρομία καὶ οἱ σοβαροὶ τοῖχοι τῶν κτιρίων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης, γεμίζουν ἀπὸ ἔργα ζωγραφικῆς, χαρακτικῆς καὶ γλυπτικῆς ὄλων τῶν τεχνοτροπιῶν. Μπορεῖτε νὰ δεῖτε ἐδῶ ζωγραφικὰ ἀριστουργήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχετε σὲ πέντε λεπτὰ τὸ σκίτσο ἢ τὴν προσωπογραφία σας μὲ πενήντα σέντς, τὴ δικιά σας ἢ τοῦ σκύλου σας, ἀπὸ λευκό, μαῦρο ἢ γιαπωνέζο ζωγράφο, ἢ ἀπὸ κινέζα ζωγράφο, σὲ χαρτὶ ἢ σὲ μέταλλο, μὲ χρώματα ἢ μὲ μολύβι ἢ μὲ ψαλλίδι, μόνος σας ἢ μὲ τὸ συνοδό σας. Ἀναλόγως τὸ καλλιτεχνικὸ γοῦστο τοῦ καθενὸς καὶ τὸ βαλάντιο.

Ἡ ὑπαίθριος αὐτὴ ἐκθεσις ζωγραφικῆς ἔχει ἡλικίαν μεγαλυτέραν τῶν τριάντα ἐτῶν. Γεννήθηκε τὸ 1932, τὴν ἐποχὴ πού στὴν Ἀμερικὴ ἦταν τὸ Ντυπρέσιον. Ἀπὸ τοῦ 1949 ὅμως ἀποτελεῖ ὀργανωμένο σωματεῖο, μὲ συμβούλιο καὶ ἐπιτροπὲς πού ἐπιμελοῦνται λεπτομερῶς τῆς ἐκθέσεως καὶ ἀπονέμουν τὰ σχετικὰ βραβεῖα. Φυσικὰ ἡ ἰδέα εἶναι παρισινή, μὰ σήμερα ἡ ὑπαίθριος αὐτὴ ἐκθεσις τῆς Νέας Ὑόρκης εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐκθεσις ζωγραφικῆς τῆς Ἀμερικῆς, καὶ σὰν ὑπαίθριος ἐκθεσις ἡ μεγαλύτερη στὸν κόσμον. Καὶ τοῦτο ὅχι μόνον γιατί λαμβάνουν μέρος σ' αὐτὴ πάμπολλοι ἐκθέτες, ἀλλὰ γιατί συγκεντρώνει καθημερινῶς χιλιάδες ἐπισκέπτες. Οἱ ἐφημερίδες, τὰ περιοδικὰ, τὰ ραδιόφωνα καὶ ἡ τηλεόρασις τὴν διαφημίζουν σ' ὅλη τὴν Ἀμερικὴ, καὶ τὸ Subway ὁ ὑπόγειος σιδηρόδρομος τῆς Νέας Ὑόρκης τὴν διαφημίζει στὰ ἑκατομμύρια τῶν ἐπιβατῶν του καὶ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεταφέρει στὴν ἐκθεσι. Ἐπίσης καὶ τὰ λεωφορεῖα, πού πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν ὡς ἀφετηρία τους τὰ πόδια τῆς Πέμπτης Λεωφόρου, τὴν Πλατεῖα Οὐάσιγκτων δηλαδή, διαφημίζουν τὴν ὑπαίθριο αὐτὴ ἐκθεσι ζωγραφικῆς καὶ μεταφέρουν τοὺς ἐπισκέπτες της.

Σ' ὁλόκληρη τὴν Ἀμερικὴ γίνεται ἡ διαφήμησί της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὁλόκληρη τὴν Ἀμερικὴ καταφθάνουν οἱ ζωγράφοι, ὅπως καὶ οἱ ἐπισκέπτες, γιὰ νὰ ἐκθέσουν σὲ μιὰ γωνιά ἐνὸς στενοῦ πεζοδρομίου τὰ καλλιτεχνικά τους ἐπιτεύγματα. Γιατὶ εἶ-

ναι μεγάλη τιμὴ γιὰ ἓνα Ἀμερικανὸ ζωγράφο νὰ πῇ ὅτι ἔχει ἐκθέσει ἔργα του στὴν Πλατεῖα Οὐάσιγκτων τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ μάλιστα κατ' ἐπανάληψιν, τυχὼν βραβείων καὶ ἐπαίνων ἐκ μέρους τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Οἱ περισσότεροὶ ἔρχονται μὲ τὰ αὐτοκίνητά τους, πού πολλές φορὲς καὶ αὐτὰ χρησιμεύουν γιὰ νὰ ἀναρτηθοῦν οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες. Ἄλλοι ἔρχονται μὲ τὰ πόδια γιατί κάθονται στὴν ἴδια γειτονιά πού εἶναι καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ κέντρο τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ ἔχουν δυὸ τρεῖς πίνακες παραμάσχαλα, ἢ μόνον τὴν προσωπογραφία τους πού τὴν πωλοῦν πανάκριβα. Ἄλλοι ἔχουν ὁλόκληρο λυόμενον σύστημα γιὰ νὰ ἀναρτήσουν τοὺς πίνακές τους καὶ ἄλλοι τοὺς δένουν μὲ σπάγγο ἀπὸ τὶς κολῶνες τῶν προπυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ τοὺς ἀκουμποῦν ἀτιμέλητα στὸν τοῖχο. Μερικοὶ τοὺς ξαπλώνουν στὴν ἀσφαλτο δίκην χαλιῶν. Καὶ αὐτὸ ἀνάλογα μὲ τὸ χῶρο πού παραχωρήθηκε στὸν καθενα γιὰ τὴν ἐκθεσι.

Πολλοὶ εἶναι πεπειραμένοι καὶ ἐπιδέξιοι τεχνίτες τοῦ χρωστήρος, δὲν λείπουν ὅμως καὶ τὰ παιδικὰ ἔργα πού ἄλλοτε μὲν ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἐκθέσεως, ἄλλοτε δὲ εἶναι τῶν παιδιῶν τῆς γειτονίας πού βγῆκαν στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ τους νὰ πωλήσουν τὶς «ζωγραφιές» τους καὶ νὰ πάρουν 10 σέντς γιὰ τὰ «κέντη» τους.

Οἱ πίνακες παριστάνουν τὰ πιὰ ἄλλοπρόσαλα πράγματα. Ἐδῶ βλέπετε μιὰ γειτονιά τῆς Νέας Ὑόρκης μὲ βροχὴ, ἐκεῖ μιὰ καλύβα Ἰνδιάνων μὲ ἡλιοβασίλεμμα. Παραπέρα μιὰ ἰσπανικὴ ταυρομαχία δίπλα σ' ἓνα παραδείσιο πουλὶ τῆς Βραζιλίας. Πιὸ κάτω ἓνα γέρο ψαρά τῆς Ἰαπωνίας ἢ ἓνα μαῦρο κορίτσι τῆς Ἀφρικῆς. Ἐδῶ ὁ πίνακας εἶναι ξεθωριασμένος, ἴσως ἀπὸ τὶς πολλὰς φορὲς πού ἐξετέθη, ἢ ἄλλος εἶναι μουντζούρικος γιατί παριστάνει κάτι, ἢ μᾶλλον τίποτε. Ἐκεῖ βλέπετε τοὺς οὐρανοξύστες τῆς Νέας Ὑόρκης ζωγραφισμένους μὲ τεχνοτροπία κυβισμού, — κύβους ἢ ἀρχιτεκτονικὴ, κύβους καὶ ἡ ζωγραφικὴ—. Παρακάτω συναντᾷτε μιὰ φιγούρα ἢ μᾶλλον τὴ φιγούρα τῆς φιγούρας ἐνὸς ἀνθρώπου σὲ τεχνοτροπία ζωγραφικῆς Πι-

κασσώ η γλυπτικής Μούρ, δίπλα σ' ένα πίνακα πού επιγράφεται «ἀνακάτωμα χρωμάτων».

Και όμως ἀπὸ τὸ ἀνακάτωμα αὐτὸ τῶν χρωμάτων βγαίνουν οἱ μεγάλοι ζωγράφοι τῆς Ἀμερικῆς καὶ οἱ ἀριστουργηματικοὶ πίνακες, αὐτοὶ πού ἀγοράζονται ἀπὸ πλούσιους συλλέκτες πανάκριβα, καὶ αὐτοὶ πού δίνουν τὴν εὐκαιρία στοὺς ζωγράφους νὰ πάρουν ἓνα τιμητικὸ βραβεῖο ἢ μιὰ ὑποτροφία γιὰ ἀνώτερες σπουδές στὴν Ἀμερικὴ ἢ στὴν Εὐρώπῃ, ἢ τὰ ἔξοδα ἑνὸς ταξιδίου γύρω στὴ γῆ, ὅπου θὰ τοὺς δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ζωγραφίσουν ὅ, τι ἐντυπωσιακὸ συναντήσουν στὸ πέρασμά τους, καὶ νὰ συναδελφώσουν ἔτσι μὲ τὴν τέχνη τοὺς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς. Ἀφοῦ ἡ τέχνη δὲν γνωρίζει σύνορα εἶναι κτῆμα κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Θεατρικὲς Παραστάσεις Off Broadway.

Ἕνας μικρὸς περίπατος γύρω ἀπὸ τὴν Πλατεία Οὐάσιγκτων, μᾶς φέρει σὲ μικρὰ καὶ φτωχικὰ θεάτρα, ὅπως τὸ «Τσέρν Λέην», τὸ «Κύκλος στὸ Τετράγωνο», καὶ τὸ «Προβινσετάουν Πλαιηάουζ», ὅπου ὁ Εὐγένιος Ο' Νήλ εἰσήγαγε τὶς ἐπαναστατικὲς τοῦ καινοτομίες.

Τὰ θεάτρα μᾶς ἀνογγέλουν τὶς παραστάσεις τοὺς μὲ πινακίδες «Μάκβεθ» καὶ «Ὁνειρο Θερινῆς Νυκτός» τοῦ Σαίξπηρ. Τὸ «Circle in the Square» παίζει τὸ ἔργον τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως Thornton Wilder «Ἡ Μικρὴ μας Πόλις» (Our Town).

«The Arena Theater (κυκλικὸ θέατρο)» εἶναι ἓνα εἶδος πειραματικοῦ ἀκόμη θεάτρου, ἐπεξήγησε ἡ Ἀμερικανίδα συνόδός μας πού θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε σ' ἓνα θέατρο Off Broadway γιὰ νὰ παρακολουθήσωμε τὴν παράστασι. Ἦταν ἓνα ὑπόγειο πού μύριζε μούχλα καὶ νόμιζες ὅτι ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ εἶναι ἔτοιμο νὰ πέσῃ. Οἱ καρέκλες, καμμιὰ διακοσμητικὴ παραγγελία στὰ παλιατζίδικα τῆς Τρίτης Λεωφόρου, δὲν ἔμοιαζαν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλῃ, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ δώσουν στὸ θεατὴ τὴν ἐντύπωσι τῆς «καλλιτεχνικῆς προχειρότητος». Οἱ ἡθοποιοὶ βέβαια νέοι καὶ

ἄσημοι, καὶ τὰ σκηνικὰ ὑποτυπώδη. Ἡ παράστασις ἀρκετὰ καλὴ, ἀν καὶ ὑστεροῦσε ἐν συγκρίσει μ' αὐτὴ πού εἶδαμε γιὰ τὸ ἴδιο ἔργο ἀπὸ τὸ θίασο καὶ τὸ κυκλικὸ θέατρο τοῦ Καρόλου Κούν στὴν Ἀθήνα.

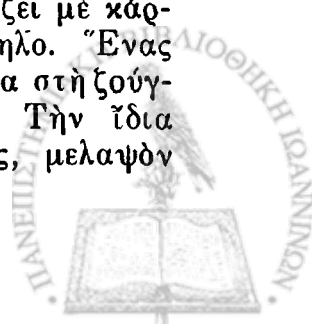
Κάποτε εἶχε καὶ Ὁπερα «Ἀμάτο» τὸ Βίλλατζ. Στεγαζόταν στὸ ὑπόγειο μιᾶς ἐκκλησίας. Ἀπὸ πάνω ἀκουγόταν τὸ ἀρμόνιο καὶ κάτω ὁ Μεφιστοφελῆς καὶ ἡ Μαργαρίτα. Μόλις πατοῦσαν οἱ ἡθοποιοὶ στὴ σκηνὴ ἡ σκόνῃ σηκωνόταν ντουμάνι. Βαφόταν δὲ τόσο πολὺ αὐτοὶ στὸ πρόσωπο, πού θύμιζαν τὶς τεχνικὲς ἐπαρχιακῶν θιάσων προϊστορικῶν χρόνων. Οἱ φωνές δὲ ἦταν καλές καὶ ὁ «Ἀμάτο» μαζί μὲ τὰ δυὸ πιάνα πού διηύθυνε (αὐτὴ ἦταν ἡ ὀρχήστρα του), ἐνθουσιαζόταν τόσο, πού στὸ τέλος, ὅταν ὁ κόσμος χειροκροτοῦσε, γινόταν ἔξαλλος.

Κέντρα Καλλιτεχνῶν καὶ Ταβέρνες

Ἕνας ἀκόμα περίπατος τριγύρω μᾶς φέρνει στὸ Γουίννυ Μουσεῖον. Ἀπέναντι βρίσκεται ἓνα νυκτερινὸ κέντρο καὶ δίπλα ἄλλο, καὶ παρακάτω δυό, τέσσερα, δέκα, ἀμέτρητα νυκτερινὰ κέντρα. Τὸ βράδυ, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀνω Πόλι γιὰ νὰ διασκεδάσουν, βλέπομε καὶ τοὺς «ντόπιους» τύπους. Καλλιτέχνες κυρίως, φτωχοὶ—πάμπτωχοι τὶς περισσότερες φορές, πού μοιάζουν νὰ ξεπήδησαν ἀπὸ τὴ σοφίτα τῆς «Μποέμ», θὰ κάθωνται νὰ πίνουν καφέ ἐσπρέσσο σὲ μιὰ ταβέρνα γεμάτη καπνιά.

Τὸ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ ἀρχίζει νὰ ζῇ τὴ νύχτα νωρίτερα ἀπὸ τὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐδῶ νεαροὶ ζωγράφοι, ὑποπτες δεσποινίδες, αἰνιγματικοὶ Κινέζοι, τοξικομανεῖς καὶ ὅμοιοι τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας συγκεντρώνουν σὲ μιὰ ἀτημέλητη καὶ σατυρικὴ ἔκδοσι τὸ Χάρλεμ, τὴ Μονμάρτη καὶ τὸ Σόχο.

Στὸ «Χὰτ Σὲξ» ἓνας ζωγράφος μὲ κόκκινο μυτερὸ γενάκι ζωγραφίζει μὲ κάρβουνο πάνω στὸ τραπεζομάντηλο. Ἕνας σύγχρονος Λωτρέκ χαμένος μέσα στὴ ζούγκλα τοῦ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ. Τὴν ἴδια ὥρα ἓνας νέγρος τραγουδιστής, μελαψὸν

ὑποπαράγωγον τοῦ Ἑλβις Πρίσλεϋ, κλαυθμυρίζει με συνοδεία κιθάρας :

Ἡ τέχνη εἶναι ὡραῖο πρᾶγμα.
Εἶναι κάτι σὰν ξυνὸ καὶ γλυκὸ μῆλο.
Ἄλλ' ὡραιότερο ἀπ' ὅλα εἶν' ὁ θάνατος.
Τίποτε δὲν εἶναι τόσο γλυκὸ, ἀλήθεια,
ὅσο μιὰ καλὴ κηδεῖα.

Κατόπιν πηδᾷ ἀπὸ τὸ σκαμνὶ δπου εἶναι ἀνεβασμένος, βγάζει τὸ μπερέ του καὶ ἀρχίζει νὰ γυρίσῃ θλιμμένος ἀπὸ τραπέζι σὲ τραπέζι. «Οἱ καλλιτέχνες δὲν πληρώνονται ἀπὸ τὸ κέντρο», ἐξηγεῖ ὁ σαξοφωνίστας. «Ἐσεῖς τοὺς πληρώνετε». Ἡ ἱστορία αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται στὸ τέλος κάθε τραγουδιοῦ, μετὰ τὴν ἐπεξηγήσιν πάντοτε τοῦ σαξοφωνίστα. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ νέγρος τραγουδιστὴς καὶ ἡ συντροφιά του δὲν βιάζονται γιὰ τὴν κηδεῖα...

Ψηλὰ στὸν οὐρανό, τὸ αὐγουστιάτικο φεγγάρι, ποὺ στὴν πατρίδα μας λάμπει τόσο πολὺ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, εἶναι χλωμὸ καὶ ὑγρό, ἂν καὶ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς λίγες βραδυὲς ποὺ τὸ καλοκαίρι στὴ Νέα Ὑόρκη δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν τρομερὴ ὑγρασία ποὺ σοῦ σκοτώνει τὸ νευρικό σου σύστημα.

Ἐπειτα ἀπὸ ἀρκετὴ περιπλάνησι, μιὰ παρέα φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀφοῦ εἶδαμε ἀρκετὰ κέντρα ἀπ' ἔξω, μπήκαμε καὶ σ' ἓνα μέσα. Ὁ φωτισμὸς εἶναι τέτοιος ποὺ μόλις κατορθώνουμε νὰ μετρηθοῦμε ὅτι εἴμαστε δεκατέσσερεις : Δυὸ Ἀμερικανίδες ποὺ καπνίζουν δταν περπατᾶνε στὸ δρόμο, σηκώνουν τὰ φουστάνια τους δταν κάθονται καὶ φοροῦν μακριὰ μαγιὼ στὴν πλάξ ! Δυὸ Ἕλληνες καὶ μιὰ Ἑλληνίδα. Δυὸ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας (Ἰσραήλ), ἓνας νεαρὸς ἀπὸ τὴ χώρα τῆς πρωῒνης Γαλήνης (Κορέα), ἓνας Γιαπωνέζος, μετὰ μιὰ φωτογραφικὴ μηχανὴ κρεμασμένη στὸ λαιμό του, ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χρυσανθέμων καὶ τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἡλίου, ἓνας Πέρσης ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ μαύρου χρυσοῦ ἢ τῶν πετρελαίων, μιὰ Γερμανίδα, ἀπὸ τὴ χώρα «τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων τοῦ Φύρερ». Δυὸ ἀδελφὲς Σπανιόλες ἀπὸ τὴ Μαδρίτη, τὴ χώρα τῶν ταυρομαχιῶν

καὶ τοῦ ποδοσφαίρου, καὶ ἓνας νεαρὸς ἀπὸ τὴν Κούβα.

Ἐνας καλόκαρδος Ἰταλὸς, ποὺ ἦταν ἐπαγγελματίας στὸ νὰ παριστάνῃ τὸ γκαρσόνι ποὺ τραγουδάει, μᾶς ὑποδέχτηκε μετὰ ἓνα παλὸ Ἰταλικὸ τραγούδι γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ στὸ «κέφι». Τὸ ἓνα τραγούδι τὸ ἀκολούθησε ἄλλο καὶ ἔπειτα ἄλλο, ἐνῶ ἓνας κύριος γρατζούνιζε μερικὲς νότες στὸ πιάνο. Τὸ πρῶτο γκαρσόνι τὸ ἀντικατέστησε ἓνα ἄλλο, ποὺ μᾶς τραγούδησε ἓνα τραγούδι, ὅπως τὸ τραγουδοῦν στὴν πατρίδα του, καὶ «κάνουν» ἀγάπη στους λόφους τοῦ Μεξικοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι συγκινήθηκαν καὶ ἀρχισαν νὰ τραγουδοῦν ἓνα στρατιωτικὸ ἐμβατήριον, ποὺ τὸ μάθαιναν καθὼς μεγάλωναν, ὑπηρετῶντας στὸ στρατὸ καὶ πολεμῶντας τοὺς Ἀραβες, γιὰ νὰ χτίσουν τὴν καινούργια τους πάνω στὴν παλιά τους πατρίδα. Ὁ Κορεάτης εἶπε καὶ αὐτὸς ἓνα τραγούδι τῆς ἀγάπης στὴ γλῶσσα του. Οἱ Ἕλληνες τραγουδήσαμε τὸ «Σὲ μιὰ γειτονιὰ φτωχικὴ» μετὰ τὴν «πρῶτη ἀγάπη στὴ γρίλλια». Οἱ Ἰσπανίδες κᾶναν τὸ ἴδιο μετὰ τὰ δικά τους τραγούδια τῆς ἀγάπης, καὶ ἡ Γερμανίδα εἶπε «Ἰχλίμπιτιχ» αὐτὸ ποὺ ἔλεγε ἑλληνικὰ «σ' ἀγαπῶ».

Αὐτὴ ἦταν μιὰ καλοκαιριάτικη νύχτα τοῦ 1959 στὸ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ τῆς Νέας Ὑόρκης, δπου μιὰ παρέα νέων ἀπὸ διάφορες χώρες τοῦ κόσμου, τραγουδοῦσαμε ἀδελφωμένοι τὴν ἀγάπη σὲ χίλιες γλῶσσες, μερικὲς ἐκατοντάδες μέτρα μακρύτερα ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ Μεγάρου τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Μεσημεριανὸς Περίπατος

Γκρήνουϊτς Βίλλατζ...καλωσύνες, βρωμιές, κακίες, ὁμορφιές, εἶναι ὅλα μπλεγμένα ἐδῶ κάτω. Σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ χωριοῦ θὰ βρῇ κανεὶς καὶ μιὰ ἄλλη ἐκδήλωσι, καὶ κάθε ὥρα ποὺ περνᾷ παίρνει τὸ χωριὸ τὴν ἄλλη μορφή. Τὸ πρῶτὸ καὶ τὸ μεσημέρι ὁ ἀγαθὸς κόσμος ἐρχεται στὴν ἐπιφάνεια. Τὰ παιδιὰ παίζουν στους δρόμους καὶ οἱ φοιτητὲς πηγαινοέρχονται στὸ Πανεπιστήμιον. Οἱ νοικοκυρὲς ψωνίζουν στὰ μπακάλικα, ποὺ κατὰ σειρὰν ἐκθέτουν τὰ προϊόντα τους. Μορταδέλλες, σα-

λάμια και λουκάνικα κρεμασμένα μαζί με τυριά και μακαρόνια που είναι ξαπλωμένα στην πρώτη θέσι της βιτρίνας.

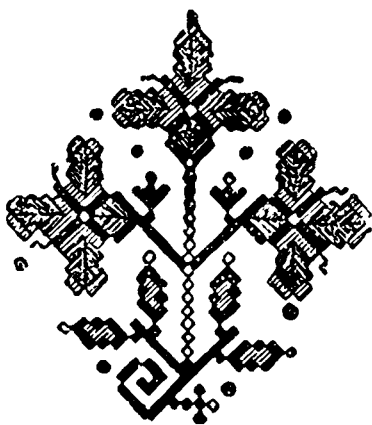
Ἄλλά, ὥς κάνωμε τὸν μεσημεριανὸν περίπατό μας, γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ παλαιοῦς τοῦ χωριοῦ. Σκόνη καὶ ἀπειρία πραγμάτων πολυτίμων καὶ μὴ. Ἀντίκες, Βυζαντινὲς Παναγίες, τενεκέδες, ἀλυσσίδες τοῦ λαιμοῦ καὶ τόσα ἄλλα. Ἀν θελήσῃ κανεὶς νὰ μπῇ μέσα πρέπει νὰ σπρώξῃ τὴν πόρτα σιγὰ σιγὰ. Εἶναι σκοτεινὰ καὶ ἐτοιμόρροπα αὐτὰ τὰ μαγαζιά καὶ σκουριασμένα. Δίπλα ὑπάρχουν ἄλλα μοντέρνας τέχνης σὰν ἀντίθεσι χτυπητὴ στὰ παλαιοῦς. Ἔτσι ὁμοῦ εἶναι τὸ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ.

Ἀντιθέσεις παντοῦ, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀνάμεσα στὰ ἔργα τους. Πίνακες στὴ μιὰ βιτρίνα, βραχιόλια στὴν ἄλλη, ξύλινα ἀγάλματα καὶ ζῶνες στὴν τέταρτη. Σπίτια παλὰ καὶ καινούργια. Σπίτια μὲ γλάστρες στὰ παράθυρα καὶ μπρούτζινα φανάρια στὶς πόρτες. Δρόμοι φαρδεῖς, στενοὶ καὶ λασπωμένοι.

Αὐτὲς εἶναι οἱ χάρες τοῦ Βίλλατζ καὶ ἡ ἔλξι του στὸ παγκόσμιον γούστο. Ψευδοαριστοκρατίας τῆς στιγμῆς καὶ συνεχῶς ἐν

ἐπιστρατεύσει γιὰ τὴ Μόδα. Προσφέρει πολιτιστικὴ γραμμὴ τόσο μεγάλη ὥστε εἶναι ἡ ποικιλία τῶν ἐστιατορίων, τῶν καταστημάτων καὶ τῶν κρασοπωλειῶν του. Ὑπαίθριες ἐκθέσεις ζωγραφικῆς καὶ θεάτρα ποὺ συντροφεύονται ἀπὸ ἀργυροχοΐα καὶ δερματοπωλεία, κέντρα καλλιτεχνῶν καὶ ταβέρνες. Ἀπὸ μπριτζόλες μέχρι σαλάμι, ἀπὸ σουίγκ τοῦ Ἐντυ Κόουντον μέχρι σονάτες τοῦ Μπετόβεν, ἀπὸ σαμπάνια καὶ κονιάκ μέχρι βαρὺ πικρὸν καφὲ ἐσπρέσσο, καὶ φημισμένες γιὰ τὸ σπασιαλιτέ τους κουζίνες ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη, ἡ ἐκλογὴ εἶναι μεγάλη καὶ πολυποικίλη.

Εἶναι ὥραϊο τὸ Γκρήνουϊτς Βίλλατζ, καὶ τόσο ζωντανὸ μὲ τὰ παρδαλὰ σπίτια του, τὶς παρδαλὲς του εἰκόνες καὶ τοὺς παρδαλοὺς ἀνθρώπους... καὶ πάντα καλωσύνες, ἀσχημίες, κακίες καὶ ὁμορφιές... καὶ πὶν δίπλα, «The Little Church Around the Corner», ποὺ κάθε Κυριακὴ βράδυ δίνει γιὰ πιστοὺς καὶ ἀπιστοὺς συναυλίες θρησκευτικῶν ἔργων. Εἶδα σὲ μερικὲς γωνίες τῆς ἐκκλησίας ἓνα δυὸ ἀνθρώπους νὰ κλαῖνε... καὶ ἄλλους, κάτω ἀπὸ τοὺς μεγάλους πολυελαίους, νὰ ψέλλουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

ΦΡ. ΣΙΛΛΕΡ

Ο ΒΟΥΤΗΧΤΗΣ

(Der Tauchner)

1

Καβαλλάριος, Σκουτάριος κανείς θά βρεθῇ
νὰ ριχτῇ μέσ' στὸ βάθος αὐτό;
τὴν χρυσῇ κούπα αὐτή, ποὺ τὸ χέρι κρατεῖ.
νά! στὰ μαῦρα νερὰ παρενθὺς τὴν πετῶ.
Μά, ἂν κανείς μοῦ τὴ φέρῃ, ἀπ' τὸ χάος ἐκεικάτου,
νὰ τὸ ξέρει: θὰ γίνῃ γιὰ πάντα δικιά του.

2

Εἶπε ὁ Ρήγας· καὶ ρίχνει ψηλὰ ἀπ' τὸν γκρεμό,
ποὺ τραχύς, κρεμαστός, ροβολᾷ,
πρὸς τὸ πέλαο ἐμπρός του, τὸ δίχως σωμό,
τὸ ποτῆρι στῆς Χάρυβδης τᾶγρια νερά.
« Ἄντρας, λέει, ψυχερὸς θά θρεθῇ νὰ τολμήσῃ
μέσ' στὴν ἄβυσσο αὐτὴ τὴ φοριχτὴ νὰ βουτήσῃ; »

3

Μὰ Σκουτάριοι καὶ Ἀρχόντοι τριγύρω τ' ἀκοῦν.
κι' ἂν τ' ἀκοῦν, ἀπομένουν βουβοί.
Πρὸς τὸ πέλαγος τ' ἄγριο κάτου θωροῦν·
τέτοιο κέρδος, ἀλήθεια, κανείς δὲν ποθεῖ.
Καὶ ξανὰ ὁ Ρήγας λέει, καὶ ξανὰ τοὺς ρωτάει:
« στὸν βυθὸ αὐτὸ κανείς νὰ ριχτῇ δὲν τολμάει; »

4

Καὶ ὅπως πρῶτα, τὰ χεῖλη ἀπομένουν κλειστά·
μὰ ἓνα ἀγόρι σεμνό, θαρρετό,
στῶν Σκουτάρων τὸ πλῆθος προβαίνει μπροστά·
πετᾷ πέρα τῇ ζώνῃ, τὸν μαντῦα τὸν κρουστό·
καὶ νά, Ἀρχόντοι κι' Ἀρχόντισσες τώρα ἀποροῦνε
μὲ τὸν ἄπλερο νιό, ποὺ μπροστά τους θωροῦνε.

5

Καὶ καθὼς γιὰ τὸ φρύδι τοῦ γκρεμοῦ προχωρεῖ,
καὶ κοιτᾷ πρὸς τὸ χάος χαμηλά,
δές! ἡ Χάρυβδη ποῦχε τὰ νερὰ καταπιεῖ,
τώρα, ἀπαίσια βογγῶντας, ξανὰ τὰ ξερνᾷ.
Μὲ βροντὴ ἀλαργινοῦ κεραυνοῦ ποὺ περνάει,
ἀπ' τὸ χάσμα τὸ μέγα τὸ κῦμα ξεσπάει.

6

Κάτου βράζει, χοχλάζει, σφυρίζει, καθὼς
 ὅταν σμίγουν νερὸ μὲ φωτιά.
 Ὡς τὰ οὐράνια ἀνεβαίνει ὁ ἀχνὸς καντερός.
 Δίχως τέλος τὸ κῦμα, ἄλλο κῦμα ἀκλουθᾷ.
 Καὶ ἡ ροὴ οὔτε σώνεται οὔτε φυραίνει·
 ἀπ' τὸ πέλαγος, λές, ἄλλο πέλαγος βγαίνει.

7

Τέλος, νά! καταλάγιασε ἡ ξέφρενη ὁρμή.
 Μαύρη, μέσα ἀπ' τὴν ἄσπρην ἀφροιά,
 μισοανοίγει καὶ χάσκει πελώρια ρωγμὴ·
 λὲς πὼς ἄπατη στοῦ Ἄδη τὰ σπλάχνα ὁδηγᾷ.
 Καὶ μὲ βούϊσμα, ἰδές, τὸ ἄγριο κῦμα, ποὺ σπάει,
 πρὸς τὰ κάτω ἡ χωνεύτρα στριφωτὰ τὸ ρουφάει.

8

Μά, πρὶν φτάσῃ ν' ἀλλάξῃ τὸ κῦμα φορᾷ,
 θερμοδέεται ὁ νιὸς στὸ Θεό,
 καὶ καθὼς φωνὴ τρόμον τριγύρω ξεσπᾷ,
 τὸν ρουφᾷ κιόλα ὁ στρόβιλος πρὸς τὸν βυθό.
 Καί, ὦ μυστήριον, ἡ χαράδρα, ὅπου ἔχασκε, κλείνει,
 καὶ μὲ μιᾷς τὸν ἀπόκοτον νιὸ καταπίνει.

9

Πάνου στᾶγρια νερὰ στέκει τώρα ἡ σιωπὴ·
 μὰ μουνγὰ ἀντιβουίζει ὁ βυθός.
 Μὲ τρεμάμενα χεῖλει ὁ καθέννας θὰ πῇ:
 Ὁ Θεός, νέε καλέ, νὰ σοῦ στέκει βοηθός.
 Καὶ ὀλοένα πιὸ κούφια τὸ χάος οὐρλιάζει.
 Καὶ ὄλοι στέκουν ἐκεῖ, καὶ ἡ καρδιά τους δειλιάζει.

10

«Καὶ ἂν πετάξῃς τὸ στέμμα βαθιὰ στὰ νερά,
 καὶ μοῦ πῆς: ἂν τὸ φέρῃ κανεῖς,
 χάρισμά του, στὸν τόπο μου νὰ τὸ φορᾷ,—
 νὰ μὲ πείσης μὲ τέτοιο βραβεῖο δὲν μπορεῖς.
 Ὅ,τι ἐκεῖνο τὸ χάος ποὺ βόγγει ἔχει κλείσει,
 καμμιά ἀνθρώπου ψυχὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀντικρύσῃ».

11

Τὰ πλεούμενα, ποὺ ἄδραξε ἡ δίνη ἡ κακὴ,
 πρὸς τὰ κάτω τὰ σέρνει ἡ φορᾷ·
 μὰ πιστρέφουν καρῆνες, κατάρτια ἀπὸ κεῖ,
 ἀπ' τὸν τάφο ποὺ χάσκει, συντρίμια πικρά.
 Καὶ ὄλο πιά καθαρὰ σὰν μιὰ θύελλα ποὺ βράζει,
 ἀγρικᾶς πιὸ βαριὰ ἐκεικᾶτον νὰ οὐρλιάζει.

12

Ἐκεῖ βράζει, χοχλάζει, σφυρίζει, καθὼς
 ὅταν σμίλουν νερὸ μὲ φωτιά.
 Ὡς τὰ οὐράνια ἀνεβαίνει ὁ ἀχνὸς καυτερός.
 Δίχως τέλος τὸ κῦμα, ἄλλο κῦμα ἀκλουθᾷ.
 Μὲ βροντὴ ἀλαργινοῦ κεραυνοῦ ποὺ περνάει,
 ἀπ' τὸ χάσμα τὸ μέγα βογγῶντας ξεσπάει.

13

Μὰ ἀπὸ κεῖ ὅπου φουσκώνει ἡ ροὴ ἡ σκοτεινὴ,
 κάτι βγαίνει, σὰν κύκνου φτερό.
 Ἕνα χέρι, μιὰ πλάτη ἀντικρύζεις γυμνή.
 Σκίζει, σκίζει μὲ ὀρμὴ καὶ ρυθμὸ τὸ νερό,
 εἶναι αὐτός, ποὺ πασίχαρος τώρα ἐπιστρέφει.
 Τὸ κροντήρι κρατεῖ στὸ ξερβί του, καὶ γνέφει.

14

Ἀνασαίνει βαθιά, ἀνασαίνει καλά·
 χαιρετᾷ τ' ἅγιο φῶς τ' οὐρανοῦ.
 Καὶ χαρούμενα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο μιλά:
 Ζεῖ, γυρίζει ἀπ' τὸ ἀγκάλιασμα βέβαιον χαμοῦ.
 Ἀπὸ αὐτὴ τὴν χωνεύτρα, ποὺ βράζει ὀργισμένη,
 μὲ ψυχὴ ζωντανὴ ὁ καλὸς ξαναβγαίνει.

15

Μὲ ἀναγάλλιαση ἀμέσως τὸν ζώνει ὁ λαός·
 καὶ αὐτὸς πέφτει στὸν Ρήγα μπροστά·
 γονατίζει, τὴν κούπα τοῦ ἀπλώνει σκυφτός·
 γνέφει ἐκεῖνος στὴν κόρη του, εὐθύς, τὴν γλυκειά,
 καὶ ὥς τὴ γέμισε αὐτὴ μὲ κρασί ποὺ φλογάει,
 γέρνει ὁ νέος πρὸς τὸν Ρήγα καὶ τέτοια μιλάει:

16

«Νὰ ζῇ ὁ Ρήγας· νὰ χαίρεται κάθε ψυχὴ,
 ποὺ ἀνασαίνει στοῦ ἡλίου τὸ φῶς.
 Ἐκεικᾶτου σκοτάδι, ἀγωνία μοναχὴ.
 Ἀχ! ἄς μὴ δοκιμάζει τὸ θεῖο ὁ θνητός·
 καὶ νὰ μὴ πιχειρήσῃ ποτὲ νὰ διαβάσῃ,
 ὅ,τι αὐτὸ ἔχει μὲ σκότος καὶ φρίκη σκεπᾶσει.

17

Τὸ νερὸ μὲ ρουφᾷ μὲ γοργάδα ἀστραπῆς·
 μὰ ἀπ' τὴ σάρκα τῆς πέτρας, ὀρμᾷ
 πρὸς τὰ μένα ἢ ἀνάβρα μιᾶς ἄγριας πηγῆς.
 Ἡ διπλὴ αὐτὴ ροὴ μ' ἐξουσιάζει μὲ μιὰ,
 καὶ σὰν σβούρα ἐλαφρὴ, σὲ στροβίλισμα τρόμου,
 μὲ γυρίζει ὥς ποὺ χάνω σχεδὸν τὸν ἑαυτό μου.

18

Μὰ μοῦ δείχνει ὁ Θεός, ποὺ τὸν κράζω βοηθό,
 στὴν ἀνάγκη, τρανὴ καὶ φριχτή,

νὰ προβάλλη ἅπ' τὸ χάος ἕναν βράχο στητό·
τὸν ἀρπάζω, γλυτώνω μὲ αὐτὸ τῇ ζωῇ—
μὰ καὶ ἡ κοῦπα σὲ κλάδο κοράλλينو ἐστάθη·
θᾶχε, ἀλλιῶς, βυθιστῇ μέσ' στὰ ἀπάτητα βάθη.

19

Γιατὶ χάος ἀνοιγόνταν μπροστά μου πλατύ,
κάτου ἐκεῖ, στὴν πυρρὴ σκοτεινιά.
Μὰ ἂν κοιμᾶται στὴν ἄσωστη νέκρα τὸ αὐτί,
μὲ ἀνατρίχιασμα βλέπει τὸ μάτι, βαθιά,
πήχτρα σαῦρες, δρακόντια καὶ τέρατα χίλια
ν' ἀναδεύονται μέσα στὰ σπήλαια τ' ἀνήλια.

20

Σκοτεινὰ ἐκεῖ σαλεύουν, σὲ μείξη φριχτή,
σὲ κουβάρια ἀποκρουστικά,
ὁ χαιτόδοντας, ρίνα ἢ ἀγκαθωτή,
ἢ ἀπαίσια τῆς ζύγαινας κακοφτιασιά.
Καὶ τῆς θάλασσας ἢ θῆναι δείχνει σὲ μένα,
ὁ πικρότατος πόρφυρας, δόντια ὀργισμένα.

21

Ἡ ἀγωνία μὲ κρατεῖ, καθὼς κρέμομαι ἐκεῖ,
ἀπὸ ἀνθρώπου καρδιὰ μακρὰ.
Στὰ ξωπάρματα, μόνη ψυχὴ ζωντανή·
καταμόναχος μέσα στὴν κρύα μοναξιά,
ὅπου ὁ ἥχος τῆς γλώσσας τοῦ ἀνθρώπου ἔχει λείπει,
καὶ ὅπου τέρατα βόσκουν στὴν ἄλαλη θλίψη.

22

Καὶ ἀνατρίχιασα, ὡς εἶδα, σειῶντας χίλιους ἀρμούς,
καταπάνου μου νὰ προχωρῇ
κάποιο πλάσμα φριχτό· μοῦ σκοτείνιασε ὁ νοῦς·
τὸ κοράλλينو, ποὺ ἄδραξα, ἀφήνω κλαρί,
καὶ μὲ τύλιξε ὁ στρόφιλος στὴν ἄγρια δρμὴ του.
"Ἐτσι γλύτωσα: μ' ἔσυρε καὶ μένα μαζί του».

23

Ἐξιππᾶστηκε ὁ Ρήγας εἰς τὸ ἄκουσμα αὐτό,
κι' εἶπε: ἡ κούπα, δική σου, ἡ χρυσῇ.
Καὶ τὸ δαχτυλίδι αὐτὸ ποὺ κρατῶ,
μὲ τὸ σπάνιο πετράδι, θὰ τό 'χεις ἐσύ,
ξανά κάτω ἀν ριχτῆς καὶ μοῦ φέρης μαντᾶτο,
γιὰ ὅ,τι κρύβουν τ' ἀπάτητα βάθη ἐκεικάτου.

24

Μὲ τρεμάμενη ἡ κόρη φωνὴ ἀντιμιλεῖ,
σὰν ἀκούει μὲ σφιγμένη καρδιά.
«Κύρη, πάει τὸ σκληρὸ τὸ παιγνίδι πολὺ.
"Ὅ,τι ἐβάσταξε αὐτός, πές μου, ποιὸς τὸ βαστᾷ;

Μὰ ἂν ὁ τέτοιος σου πόθος δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσῃ,
τὸν Σκουτάριο ἕνας ἄλλος ἄς βρεθῇ νὰ ντροπιάσῃ».

25

Τότε ὁ Ρήγας σηκώνει τὴν κούπα κι' εὐθὺς
μέσ' στὸ χάος τὴ ρίχνει βαθειά.
«Ἄν ξανὰ ἐσὺ τὴ φέρῃς, ἂν ξανὰ ἐσὺ ριχτῇς,
Καβαλλάριος μου πρῶτος θὲ νᾶσαι ἐσὺ πιά·
καὶ αὐτὴ ἐδῶ, ποὺ γιὰ σέ μὲ συμπόνοια μιλάει,
θὰ σταθῇ σύντροφός σου στὸ δικό σου τὸ πλάϊ».

26

Τότε πόθος οὐράνιος τοῦ κινεῖ τὴν ψυχή,
καὶ τὸ μάτι του ἀστράφτει, ὡς κοιτᾷ,
ποὺ ἀναρρόδισε ἡ κόρη ἡ πανώρια ταχύ,
καὶ σωριάζεται ἀχνὴ στὸν πατέρα μπροστά.
Καὶ ὁ καῦμός γιὰ τέτοιο ἔπαθλο ὥραϊο, πρὸς τὰ κάτου
τὸν τραβᾷ καὶ βουτάει ἡ ζωῆς ἡ θανάτου.

27

Ἄκου, ἡ θάλασσα σκάζει, τὸ κῦμα ὡς γυρνᾷ·
βροντερὸς τρέχει ἐμπρὸς του ὁ ἄχός.
Θωροῦν ὄλοι ἀποπάνου, μὲ σφιγμένη καρδιά,
τὰ νερά, ποὺ περνοῦν καὶ περνοῦν συνεχῶς.
Τὸ ἕνα κῦμα περνᾷ πίσω στ' ἄλλο ὁλοένα·
μὰ τὸν νέο τὸν καλὸ δὲν τὸν φέρνει κανένα.

Ἀπόδοση: ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Η

«Ὁ Βουτηχτής» τοῦ Σίλλερ εἶναι ποίημα τῆς δημιουργικῆς ἐκείνης πενταετίας τοῦ ποιητῆ (1797—1801) ποὺ χάρισε στὴν γερμανικὴ καί, γενικώτερα, στὴν παγκόσμια λογοτεχνία, μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ γνήσια ἀριστουργήματά της.

Διαβάζοντάς το, ἐδῶ καὶ χρόνια, ὄχι στὸ πρωτότυπο, ἀλλὰ στὴ λαμπρὴ ἀπόδοση τοῦ Νίκου Κογεβίνα, εἶχα κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸ ἀποδώσω κι' ἐγὼ ξανὰ στὴ γλῶσσα μας, μὲ τὴν πεποίθηση, ὅτι ἕνα σπουδαῖο κείμενο δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν μεταφραστικὴ προσπάθεια ἑνὸς μόνου πνευματικοῦ ἐργάτη, μὰ ὅτι, σὰν πλάσμα πολυσύνθετο, ἀποκαλύπτει τμηματικὰ τὸν ἑαυτό του σὲ κείνους ποὺ καταπιάνονται μαζί του. Ἔτσι, πῆρε κι' αὐτὸ τὴ σειρά του, ὕστερα ἀπὸ τὴ μετάφραση ἄλλων ἀριστουργημάτων τῆς ἴδιας πενταετίας: «Τὸ δαχτυλίδι τοῦ Πολυκράτη» (1797), «Ἡ Μάχη μὲ τὸν Δράκοντα» (1798), «Τὸ Τραγοῦδι τῆς Καμπάνας» (1799) κτλ. Καὶ πρέπει νὰ πῶ, πὼς εἶναι τὸ κείμενο, ποὺ μὲ κούρασε περισσότερο, γιατί σ' αὐτὸ ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ ποιητῆ δίνεται μὲ τέτοια καθαρότητα, ὥστε καὶ μιὰ ἀστοχὴ, ἄχυμὴ ἢ βαριὰ λέξη μπορεῖ νὰ σπάσῃ τὴν ἀγνότητα τοῦ ποιητικοῦ χώρου καὶ νὰ μεταβάλῃ σὲ ρωμαντικὴ μεγαλοστομία τὴν λιτότητα τὴν κλασικὴ τοῦ κειμένου. Δὲν εἶμαι, φυσικά, καθόλου βέβαιος ὅτι ἔδωσα μιὰ ἀπόλυτα ικανοποιητικὴ ἀπόδοση τοῦ θαυμάσιου ποιήματος. Εἶμαι ὅμως ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι τοῦ ἀφιέρωσα ὅλη μου τὴ δύναμη.

Α. Γ.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

(Α' 10ήμερο 'Ιουλίου)

Ὁ Σύλλογος Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων, συγκεντρώνοντας τὶς καλλιτεχνικὰς δυνάμεις ποὺ διαθέτει ἡ πόλις μας, παρουσίασε, μετὰ τὴν ἐκθεσὶν ποὺ ὀργάνωσε στὴν αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας, πῶς τὰ Γιάννενα ἔχουν, παράλληλα μετὰ τὸ πνευματικὸ παρόν, κι' ἕνα ἀξιόλογο καὶ ἀρκετὰ ὑπολογίσιμο καλλιτεχνικὸ δυναμικόν. Ἔτσι, ἡ ἐκθεσὶς τούτη (εἶναι ἡ δευτέρη ὁμαδικὴ παρουσίασις ποὺ κάνει ὁ Σύλλογος), εἶναι ἕνα γεγονὸς ἀξιοπρόσεκτον. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἀριθμὸ τῶν καλλιτεχνῶν, παρουσιάζει κι' ἕνα σημαντικὰ ἀνιβασμένον ἐπίπεδον ποιότητος, πρᾶγμα ποῦ, γιὰ μιὰ πόλιν σὰν τὴ δική μας, δὲν εἶταν δυνατόν νὰ τὸ ὑποπτευθεῖ κανεὶς. Γι' αὐτό, ἡ ἐκθεσὶς τούτη, νομίζω πῶς θὰ πρέπει νὰ μᾶς σταματήσῃ ξεχωριστά. Εἶναι, ἀναντίλεκτα, ἕνα κεφάλαιο, εἶναι μιὰ ἐνθάρρυνσις καὶ μιὰ μεγάλῃ ὑπόσχεσις. Καί, σὰν τέτοια ἀξία, δημιουργεῖ, γιὰ ὅλους μας, κάποιες ὑποχρεώσεις. Ἐχομε κι' ἐδῶ, σ' αὐτὸν τὸν ἄκρως εὐαίσθητον τομέα τῆς ζωῆς, ἕνα ἐγγενὲς δυναμικὸν ποῦ, ἂν δὲν τὸ ἀφήσουμε ἀπροστάτευτον, θὰ πλουτίσῃ καὶ θὰ ὁμορφύνῃ τὴν ζωὴ τῆς πόλεως μας.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανένας, ἡ ἀναλυτικώτερη παρουσίασις τῶν ἔργων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν ἐδῶ, παρὰ τὶς δυσκολίες ποὺ βάζει ὁ χώρος καὶ ὁ χρόνος γιὰ μιὰ ἐκθεσὶν δέκα ἡμερῶν, θὰ εἶταν ἀπαραίτητη. Γιατί, μιὰ ἐκθεσὶς, ἕνα βιβλίον ἢ, τέλος πάντων, ἕνα πνευματικὸν ἢ καλλιτεχνικὸν γεγονὸς, ὁλοκληρώνεται μονάχα μετὰ τὴν δημόσια συζήτησιν. Μονάχα ἔτσι γίνεται ἀντικείμενον, πρόβλημα καὶ συμμετοχὴ τοῦ κοινοῦ, ὥστε νὰ ἔχει τὴν εὐρύτερην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν μας. Καί, τότε μονάχα, δικαιώνεται κι' ἡ προσπάθεια τοῦ καλλιτέχνη. Γι' αὐτό, πολὺν θὰ θέλαμε νὰ ἀνοίξουμε ἐδῶ αὐτὴν τὴν κριτικὴν συζήτησιν. Ἀλλὰ, δυστυχῶς, ὅπως εἶπαμε, ὁ χρόνος εἶναι λίγος. Δὲν ἀφήνει ἡ ἐπικαιρότητα ἢ, πὺθ' ὅσον, δὲν προφθαίνουμε τὴν ἐπικαιρότητα. Γι' αὐτό, προσφέροντας μόνον μιὰ ἐλαφρὰ χειραγώγησιν, θὰ ἐπιχειρήσουμε κάτι σὰν ἕνα γρήγορον περίπατον, ζητώντας τὴν ἐπιείκεια τῶν ἀνθρώπων ποὺ τόσο πάσχισαν, ποὺ τόσο μονολόγησαν καὶ ποὺ τόσο ὀνειρεύθηκαν, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν χαρὰ καὶ τὰ αἰσθήματα ποὺ μᾶς προσφέρει ἡ ἐκθεσὶς.

Ξεκινώντας, ἀκολουθοῦμε κι' ἐμεῖς τὸν κατάλογον τῶν ἔργων :

Ὁ Στυλιανὸς Βλάχος, παρὰ τὶς κάποιες ἀντιρρήσεις μας εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάνω στὶς δυνατότητες τῶν χρωμάτων, ἔχει μιὰ σπάνια λαϊκότητα κι' ἕνα τρόπο ἀπλοϊκῆς θεώρησης τῶν πραγμάτων, ποὺ ξεχωρίζει καὶ ποὺ δίνει ἕνα εἰδικὸν βάρος εἰς τὴν ἐργασία του.

Ἡ Σοφία Γεωργιάδου—Παπαστύλου κάνει ἕνα γόνιμον προβληματισμὸ ἀναζητήσεων γιὰ προσωπικώτερην ἐκφράσιν. Στὰ ἔργα της ὑπάρχει μιὰ ἐκκολαπτόμενη ἀνθισθὴς ἀπόαναν διὰ τῆς λυρικοῦ.

Ὁ Δαλαγγέλης Κώστας, μετὰ τὴν χαλκογραφίαν τοῦ Κέννεντυ, εἰδείξε πῶς ἔ-

χει και την ικανότητα και την άσκηση ενός καλού χαρακτή. Θα έπρεπε να είχαμε κι' άλλο δείγμα της εργασίας του.

Ο Μίμης Δασκαλόπουλος, λυρικός και ολιγόλογος, μᾶς δίνει κάτι ἄπ' την γνησιότητα τῶν αἰσθημάτων του για την Ἠπειρωτική γῆ. Τὰ θέματα και ὁ ἀνεπιτήδευτος ρεαλισμός του ἔχουν κάτι θερμὸ ἄπ' τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό.

Ο Σπῦρος Καγιώτης, σταματημένος με σοβαρότητα πάνω στην βυζαντινὴ θεματογραφία, παρουσιάζει ἀξιόλογη ἀγιογραφικὴ ἀντίληψη και καλλιέργεια πάνω στην βυζαντινὴ χρωματικὴ κλίμακα, πράγματα ποὺ κάνουν τις δυὸ μικρὲς ἀγιογραφίες του ἀξιόλογες.

Ο Γεώργιος Καζᾶκος, ἓνας καλλιτέχνης ἐξειδικευμένος στην βυζαντινὴ ἀγιογραφία, παρουσιάζει κι' ἐδῶ ἓνα πλούσιο ἔργο, ποὺ εἶναι ἐνδεικτικὸ για τις ἐπιτεύξεις και για τις δυνατότητές του. Ἡ καλὴ ἐπεξεργασία τῶν θεμάτων στην ἀγιογραφία (πρᾶγμα φοβερὰ δύσκολο και ποὺ δὲν ἐπιδέχεται καμμιά παρέκκλιση), προσδίδουν στην ἐργασία του μιὰ ἰδιάζουσα ἀξία και μιὰ καθιέρωση. Ἡ καλὴ τοποθέτηση τῶν χρωματικῶν τόνων και ἡ ἀκρίβεια τῆς γραμμῆς, ποὺ δεσπάζει στις συνθέσεις του, ἔχουν τὴν καλύτερη ἐγγύηση για τὸ βάρος τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ και στὸν πίνακα Νο 20 (Νεκρὰ φύσι), ὁ Γ. Καζᾶκος, δίνει ἓνα θαυμάσιο μέτρο ἀπόναν λιτὸ και καλοζυγισμένο λυρισμό.

Ο Δημοσθένης Κόκκινος, στὸν παρὸν σημείωμα, παραλείπεται, γιατί, ὡς κρίνων, δὲν κρίνει «ἵνα μὴ κριθῇ» για τὴν κρίση του.

Ἡ Εὐγενία Μακρῇ, ἀθόρυβη και ἡσυχὴ ζωγραφικὴ, ἔχει ἐκλεκτικότητα και δίνει, στις καλύτερες περιπτώσεις (πίνακας Νο 31), μιὰ λεπτὴ και στοχαστικὴ εὐγένεια.

Ἡ Ἀρτεμὶς Μανέκα, πάντοτε με τὴν αἰθέρια λυρικὴ διαύγεια και με τις εὐαίσθητες ἀποχρώσεις τῆς ἀκουαρέλλας, στην ἐκθεση τούτη, παρουσιάζει μιὰ πλούσια συγκομιδὴ ἀπὸ θαυμάσια τοπία, ἀπὸ ἰδιαίτερες ὥρες λυρικῆς ρέμβης κι' ἀπὸ συνθέσεις πάνω σὲ μιὰ εὐρύτερη κλίμακα. Πρόκειται για ἐργασία ποὺ ἔχει ὄχι μονάχα τὴν εὐφορία τῆς λεπτῆς αὐτῆς ζωγράφου, ἀλλὰ και τὴν ἀξιοποίηση τῆς γνήσιας συγκίνησης ποὺ πλημμυρίζει τὴν παλέττα της. Ἰδιαίτερα, ἐκεῖνη ἡ Πάργα, ποὺ ὑπάρχει μέσα στὰ ἔργα τῆς Α. Μανέκα, καθὼς κι' ἐκεῖνες οἱ ἀτέλειωτες παπαροῦνες ποὺ γεμίζουν ἓναν ὁλόκληρο χῶρο, φτιάχνουν μιὰ ζωὴ ὁμορφῆς και ἀτέλειωτης νεότητας.

Ο Τηλέμαχος Μαυρομάτης, ζωγραφίζει, πασχίζοντας νὰ ὑποτάξῃ τὰ χρώματα, για νὰ δώσει μιὰ λαογραφία με εἰκαστικὸ βάρος. Κατορθώνει, ἂν και τὰ θέματα εἶναι κάπως δύσκολα για καθαρὴ ζωγραφικὴ.

Ο Γεώργιος Μελῆς, τολμηρὸς και με στυλ καθαρῆς ζωηρότητας, στέκεται σ' ἓνα εἶδος μοντέρνας διακοσμητικῆς ζωγραφικῆς. Τὰ ἔργα του, καλοζυγισμένα, πλούσια σὲ ἔκφραση και χρωματικὴ πλαστικότητα, προσφέρονται ἰδιαίτερα για τὰ σύγχρονα ἐπιπλα. Πρόκειται για ἓναν καλλιτέχνη με προσόντα ποὺ εἰδικεύθηκε στὸ εἶδος αὐτό.

Ἡ Ἀθηνᾶ Μάντζου, γνωστὴ για τὴν ἀκρίβεια τῆς γραμμῆς, για τὸ σταθερὸ σχέδιο και για τὴν αὐστηρότητά της, στην ἐκθεση τούτη, παρουσιάζει πολλὰ ἐξαίρετα πορτραῖτα με κάρβουνο και με χρῶμα, ὅπου κρατεῖται ἡ μονήρης λυρικὴ σιωπὴ. Ἀκόμα, ἐδῶ ἔχει κι' ἓναν πίνακα (Νο 65) με φρούτα, ἀντιπροσωπευτικὸ δείγμα για τὴν λιτότητα και τὴν εὐγένεια τῶν χρωμάτων του.

Ο Εὐάγγελος Μόσχος, ποὺ παρουσιάζεται με πλούσια συλλογὴ και πολυεδρικὴ ἐργασία, μᾶς δίνει ἐδῶ τὴν εὐκαιρία νὰ ξεχωρίσουμε ξανά τις ἱκανότητες και τὴν συνείδηση τῆς ὑπευθυνότητος ποὺ ὑπάρχουν στα ἔργα του. Τὰ ξυλόγλυπτα, καλοδουλεμένα, χαραγμένα με κέφι και με αὐστηρὴ ἀκρίβεια σχεδίου, ἔχουν μιὰ δική τους ἔφεση, μιὰ καθιέρωση—θὰ λέγαμε—ποὺ τὰ καθιστᾷ ἐνδιαφέ-

ροντα ύψηλότερης συζήτησης. Έδω, υπογραμμίζουμε μονάχα την λαογραφική θεματογραφία και τον προβληματισμό, προς αυτήν την κατεύθυνση, που έχει ο καλλιτέχνης. Οι έπιτεύξεις του, στον τομέα τουτον, δίνουν στον Ε. Μόσχο ένα έργο ξεχωριστής εϋθύνης. Έπίσης, ο καλλιτέχνης αυτός, στην έκθεση τούτη, παρουσιάζει κι' ένα άρκετά σημαντικό μέρος απ' την ζωγραφική του. Σταθμισμένη ρέμβη, φρόνιμη ένατένιση τών δικών του χρωμάτων. Στο έργο Νο 74 (όδος 'Α-

Ή Έκθεση του Συλλόγου Καλλιτεχνών Ίωαννίνων κατά την ήμέρα τών έγκαινίων

βέρωφ), μάλιστα, έχει κάποιαν λεπτότητα αισθήματος κι' ένα δροσερό τόνο, που τον φέρνει τόσο κοντά στο ύφος και στο κλίμα της πόλης μας.

Ή Γεωργία Ι. Μπαλτογιάννη, ιδιαίτερα στο κάρβουνο, έχει γνησιότητα και οικειότητα απέναντι στο αντικείμενο, που δίνουν (όπως στον πίνακα Νο 103) ένα βάρος κι' έναν άερα εξαιρετικής ποιότητας. Ή άσκηση στο σχέδιο και στο χρώμα, που κάνει, έχει ρεαλισμό και αγάπη.

Ή Έλένη Ι. Μπότσου, με τό ύγιες και δυνατο χρώμα, με τον πληθωρισμό της ελλεικρόνειας και με την αγάπη της για την ζωγραφική, παρουσιάζει κι' έδω πίνακες που έχουν ένα ξεχωριστό ένδιαφέρον. Στεκόμαστε στον πίνακα Νο 118 (παιδικό πορτραίτο) και στον πίνακα Νο 120 (Φρούτα). Με κάποια πιδ οικονομική χρήση τών δυνατοτήτων της έκφραστικότητας, που έχει στο χρώμα, θα έχει να αξιοποιήσει ακόμα περισσότερο την έντονη λυρική αίσθηση που κυριαρχεί στα έργα της.

Ο Οικονομίδης Μιχαήλ, είναι όντως μιá αποκάλυψη. Πρόκειται για γλύπτη, που έχει έργα καλλιτεχνικής βαρύτητας και πού, κυρίως, έχουν πάνω τους μιá προσωπική σφραγίδα. Τα έργα του Νο 121 (Τσοπάνος) και 123 (Γέρος), είναι φτιαγμένα με άληθινή έμπνευση, δέν έχουν έξωτερικά γνωρίσματα να τα βα-

τὰ θέματα. Νομίζω πὼς ὁ νέος αὐτός, ποὺ κατορθώνει νὰ φτάνει στὴν ἐπιτυχία αὐτὴ (δηλ. νὰ μᾶς δίνει ὀλοκληρωμένο ἔνι ἔργο μὲ κέντρο τὸν ἄνθρωπο) χωρὶς νὰ πέφτει οὔτε καὶ σὲ λάθη τεχνικῆς ὀργάνωσης τοῦ ὄγκου, εἶναι μιὰ λαμπρὴ ὑπόσχεση. Ἀκόμα, θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ τονίσω καὶ τὴν σπάνια ἀπόκλιση τοῦ καλλιτέχνη αὐτοῦ πρὸς τὴν βυζαντινὴ μας ἀγιογραφία, πρᾶγμα ξεχωριστῆς σημασίας γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας κληρονομία καὶ τὴν φυσιογνωμία τῆς παράδοσής μας.

Ἡ Κικὴ Παπαγεωργίου, ἰδιαίτερα μὲ τὴν χρωματικὴ ἀξία στὴν τέμπρα καὶ μὲ τὴν ὑπολογισμένη χρῆση τῆς, δίνει ἀξιόλογα ἀποτελέσματα, ὅπως στὸν πίνακα Νο 127. Ἡ λεπιότητα καὶ ἡ καθαρότητα, ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦτο, ἀξιοποιοῦνται μὲ γνώση καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ ἀντικείμενο.

Ὁ Νίκος Παπαδόπουλος, μὲ τὴν εὐαισθησία καὶ τὸ ρομαντικὸ κλίμα, στέκεται σὲ μιὰ χαριτωμένη καὶ σκυθρωπὴ διάθεση, ποὺ δίνει στὴν ἐργασία του δείγματα μιᾶς θετικῆς ἱκανότητας. Ἐπίσης, στὰ ἔργα τοῦ Παπαδοπούλου, εἶναι ὁρατὴ ἡ καλλιεργημένη ἀντίληψη καὶ τὸ σωστὸ μέτρο.

Ἡ Νίτσα Γ. Παπακώστα, κυρίως στὴ σινικὴ μελάνη, παρουσιάζει ἓνα дуὶ ἐπιτεύγματα (πίνακες Νο 139 καὶ 140). Μιὰ πὺδ αὐστηρὴ ἐπιλογή στὰ θέματα καὶ στὸν τρόπο τῆς χρήσης τοῦ χρώματος, θὰ εἶχε τὴν ἐπιτυχία.

Ἡ Ἀγγελικὴ Δημ. Πριμηκήρη, μὲ εὐγένεια καὶ ρομαντικὴ διάθεση, κάνει μιὰ προσωπικὴ ζωγραφικὴ ποὺ κρατᾷ τὸ κλίμα καὶ τὴν διάθεση ἀπὸ μιὰ λυρική εὐαισθησία. Γιὰ τὰ χρώματα καὶ τὴν τεχνικὴ ἄνεση, νομίζω πὼς ἔχει ἀκόμα περιθώρια προβληματισμοῦ.

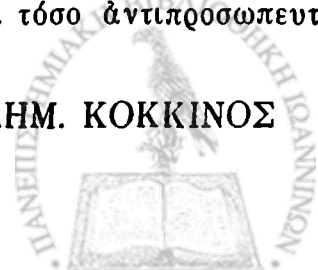
Ὁ Χαράλαμπος Σκαλιστής, ποὺ εἶναι μιὰ μοναδικὴ ἀξία, ἓνας ζωντανὸς φορέας τῆς ξυλογλυπτικῆς ἀγιογραφίας ποὺ κάλυψε κάπου πεντακόσια χρόνια (ἀγιογραφικὴ Σχολὴ - Παράδοση Χιονιάδων), πλουτίζει τὴν ἔκθεση μὲ πέντε βυζαντινὰ ξυλόγλυπτα. Ἀπ' τὰ πὺδ ἀντιπροσωπευτικὰ θέματα τῶν τέμπλων, δουλεμένα μὲ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν κατάνυξη τῶν παλιῶν ἐκείνων πελεκάνων, ποὺ ἔφτιαξαν μιὰ ἐποχὴ ὀλόκληρη, τὰ σκαλίσματα αὐτὰ ἔχουν πάνω τους τὸ ὕψος, τὴν μελωδία καὶ τὸν φωτισμὸ τῆς προσευχῆς. Πρόκειται γιὰ ἓνα κεφάλαιο πού, δυστυχῶς, ἀφήνεται στὴν αἰχμηρότητα τῆς ἐποχῆς, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ φορμάϊκα καὶ τὸ λουστρο.

Ὁ Γεώργιος Τσούρης, μὲ θετικότητα καὶ λιτότητα, ποὺ δίνεται στὴ γραμμὴ τοῦ κάρβουνου, προβληματίζεται καὶ δίνει αὐστηρὲς ἀσκήσεις, σπουδὲς καὶ δοκίμια ποὺ ἔχουν τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ καλλιτέχνη.

Ἡ Κατίνα Χαροπούλου, πνευματώδης καὶ εὐαίσθητη, ὀργανώνει τίς ἰδέες καὶ τὴν χριστιανικὴ τῆς πίστη σὲ συνθέσεις μὲ βαθύτατη ἀνθρώπινη καρδιά. Ἡ πνευματικὴ ἀνάταση, ποὺ εἶναι ὁρατὴ στὴν ἐργασία τῆς Χαροπούλου, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀγάπη τῆς γιὰ τὴν ζωγραφικὴ καὶ τὴν προσωπικὴ τῆς πάλη γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἑκφρασης, προσδίδουν στοὺς πίνακές τῆς ἓνα πνευματικὸ βάρος. Ἐπίσης, ἡ ἐξαϋλωμένη σχεδὸν εὐαισθησία στὴν ἀκουαρέλλα τῆς, ἔχει τὴν γνησιότητα ἀπὸ μιὰ ποιοτικὴ συγκίνηση.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ βιαστικὴ αὐτὴ ἐπίσκεψη πού, ὅπως εἶπαμε, δὲν ἔχει τὴν φιλοδοξία τῆς κριτικῆς παρουσίας. Καί, πρὶν κλείσουμε τὸ κείμενο, θὰ ἤθελα νὰ ὑπογραμμίσω τὸν ἔπαινο ποὺ ὀφείλεται στὴν Διοίκηση τοῦ Συλλόγου γιὰ τὴν πρωτοβουλία του νὰ ὀργανώσει, μὲ τόσα λίγα μέσα, μιὰ τόσο ἀντιπροσωπευτικὴ ἑκθεση.

ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γεωργίου 'Α Τσουκαντᾶ: «'Αμφιλύκη», ποιήματα. 'Αθήνα 1967.

Ὁ κ. Γεώργιος 'Α. Τσουκαντᾶς δὲν εἶναι μόνο ἓνας διακεκριμένος ἀνθρωπιστὴς ἐπιστήμονας (Διευθυντὴς σήμερα στὸ Θεραπευτικὸν Ἰδρυμα «Ζωοδόχος Πηγή»—Νοσοκομεῖον Ι.Κ. Α.), ἀλλὰ καὶ ἓνας πολυσύνθετος καὶ ἀξιολογώτατος πνευματικὸς ἀνθρώπος. Πέραν ἀπὸ τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικά του ἔργα καὶ τὶς διαφορὰς ἀνακοινώσεις του στὴν Ἱατροχειρουργικὴ Ἑταιρίαν Ἀθηνῶν, στὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρίαν τοῦ Ι.Κ.Α., στὸ 5ο Διεθνὲς Συνέδριον Ἱατρῶν Λογοτεχνῶν ('Αθήνα Σεπτέμβριος 1961), τὴ συμμετοχὴ του σὲ συζητήσεις ἐπιστημονικῶν θεμάτων ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο, μᾶς ἔχει δώσει ἀρκετὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἱστορικά—δοκίμια, γιὰ τὰ ὁποῖα τὸν χαρακτηρίσαμε ἄλλοτε ὡς τὸν ἱστορικὸ τῆς μυθολογίας, τὴν ὁποῖαν ἐπανελημμένως ἀνεμόχλευσε μὲ πνεῦμα ἐρευνητικὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ ταυτόχρονα. Τελευταῖα στὸ εἶδος αὐτὸ τῶν μελετῶν του μᾶς προσέφερεν ἀκόμα καὶ ἓναν νέο τόμο «Μυθολογικά Μελετήματα», γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσουμε ἄλλοτε, στὸ ἐνεργητικὸ του ἔχει ἀκόμα τὶς περιοδικὰς ἐκδόσεις «Ὁρθρος» (15ήμερο λογοτ. περιοδικὸ 1923—24) καὶ τὴν ἐπίσης μηνιαίαν Λογοτεχνικὴν Ἐπιθεώρησιν «Ἡραῖα», ('Αργος 1937—40), μὲ συνεκδότῃ τὸν Ξ. Λογοθέτη. Τὸ ἀνήσυχο πνευματικὸ του δαιμόνιο καὶ τὸ θερμὸ του ἐνδιαφέρον γιὰ κάθε τι τὸ ἐλληνικὸ τὸν ἐσπρωξε καὶ στὸν τομέα τῆς Ἀνθολογίας, ὅπου μὲ τὴ συνεργασίαν τῶν Γ. Ξ. Λογοθέτη, Σ. Παναγιωτοπούλου καὶ Ν. Δεληβοριά ἐξέδωσε τοὺς «Ποιητὲς τῆς Ἀργολίδος» (1948) καὶ τ' «Ἀναπλιώτικα» τοῦ Ἀντώνη Ἀναπλιώτη—Λεκοπούλου.

Σὰν ποιητὴ τὸν βρίσκουμε στὴν πρώτη του συλλογὴ «Πέστροφες» (1947) καὶ στὴν «'Αμφιλύκη» (1967), ὅπου συνεχίζει τὴν παράδοσιν τοῦ παλαιοῦ στίχου, μὲ σπάνια θὰ λέγαμε ἀρχιτεκτονικὴ ἐμπειρία, μὲ πλούσιο συναισθηματικὸ περιεχόμενο, ποὺ ἐκδηλώνεται ἐντελῶς ἀβίαστα καὶ ἡρεμα, χωρὶς ἐκζητήσεις καὶ κραυγαλέες ἐντυπώσεις, μὲ μιὰ ἐλαφρὰ μελαγχολικὴ διάθεσιν, ποὺ πάει ν' ἀγκαλιάσῃ κάθε τι τὸ εὐγενικὸ καὶ ὡραῖο. Μιὰ διάθεσιν, ποὺ συγκιλεῖ καὶ συναρπάζει μὲ τὰ πλούσια δράματα, μὲ τὰς ἀβρότατες, θὰ λέγαμε, πινελιὰς ἐνός 'Εγκρ, ποὺ ξέρει νὰ ντύνει καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς ἀγωνίες του μὲ ἀνάερα μεταξωτὰ χνουδία καὶ νὰ τὶς πλάθῃ σὲ αἰσθητικὰς ὁμορφίαις, ποὺ κινδοῦναι στὸν κόσμον τοῦ ἰδεατοῦ.

Κι' ὅμως δὲν ἦταν χίμαιρα, δὲν ἦταν φαντασία νεράϊδα μέσ' στὰ νουφάρια δὲ φίλησα καμμία. Ἰοτέες μου δὲν ἐχάιδεψα φευγάτην ὀπτασίαν. Ὡς μέθυσαν τὴ σκέψιν μου θλιμμένα γίασεμιά.

«Ἐνδυμίων»

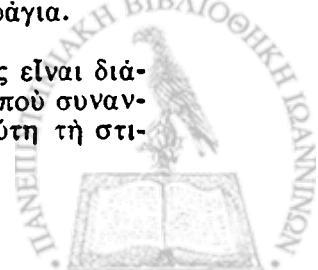
Φανερὴ βέβαια εἶναι ἡ ρωμαντικὴ διάθεσιν του, ποὺ κρατᾷ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, μὰ ὁ ποιητὴς ποὺ ξέρει τί θὰ πεῖ ποίησιν, συγκρατεῖ ἄριστα τούτῃ τὴν ἐσώψυχον ροπὴν του καὶ τὴν σφιχτοδένει σὲ παρνασιακοὺς στίχους, δίχως τίποτε τὸ ἀγευστο ἢ περιττό. Κι' ἀκόμα χωρὶς τὴν ἀρρώστια τῆς Σχολῆς τῶν Ὀλοφυρομένων, μὲ τοὺς κενοὺς ρητορισμοὺς καὶ τὰ ἀεροπερπατήματα. Ἡ ποίησιν τοῦ Τσουκαντᾶ ἔχει ὅ,τι χρειάζεται τούτῃ ἡ τέχνη γιὰ νὰ γοητεύσῃ καὶ νὰ μεταφέρει τὸν ἀναγνώστη στὸν ἰδεατὸ κόσμον τοῦ ὡραίου. ὅπου αἰῶνια κινεῖται ἡ λύτρωσιν πέραν ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν ἐγκοσμίων. Δηλαδὴ, ρυθμὸς, μέτρο, μουσικότητα μὲ ποικίλουςαν ἀρμονίαν, πλαστικότητα καὶ ὑποβολήν, πράγματα ποὺ δὲν συναντῶνται στὴ φύσιν, γιὰτὶ αὐτὴ (ἡ φύσιν), καθὼς λέει ὁ Κρότσε, «εἶναι βλακώδης ἐν σχέσει πρὸς τὴν τέχνην καὶ ὅτι εἶναι βωβὴ ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δὲν τὴν κάμῃ νὰ ὁμιλήσῃ». Ἀλλὰ, ἐπειδὴ ὑποσημειώσαμε τὴν κάποια ρωμαντικὴ διάθεσιν τοῦ Γ. Τ., πρέπει νὰ προσθέσουμε ἐδῶ, γιὰ νὰ διαστείλουμε τὴ διάθεσιν αὐτὴ ἀπὸ τὸν καθ' αὐτὸ ρωμαντισμόν, τὸ λεγόμενο τοῦ ἰδίου τοῦ Κρότσε, ὅτι «ὁ ρωμαντισμὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν τέχνην, προπαντός, τὴν αὐθόρμητον καὶ βιαίαν διάχυσιν τῶν αἰσθημάτων, τῶν ἐρώτων καὶ τοῦ μίσους, τῶν ἀγωνιῶν καὶ τῶν χαρῶν, τῶν ἀπελπισιῶν καὶ τῶν ἐξάρσεων» ἀρέσκειται καὶ ἀρκεῖται εἰς νεφελώδεις καὶ ἀκαθορίστους εἰκόνας, εἰς ὕψος διεσπασμένον καὶ πληρὲς ὑπαινιγμῶν, εἰς ἀορίστους ὑποβολὰς, εἰς φράσεις κατὰ προσέγγισιν, εἰς σχεδιάσματα ἰσχυρὰ καὶ τεταραγμένα». Τέτοιες ὅμως καταστάσεις, τέτοιες θύελλες ἀέρος καὶ ἀκαταστασίας, δὲν παρατηροῦνται στὴν ποίησιν τοῦ Τσουκαντᾶ, ποὺ καλύτερα θὲ ἦταν ἂν τὸν χαρακτηρίσαμε ἴσως νεορωμαντικὸ ἢ ἀκόμα καὶ νεοϊδεαλιστὴ ποὺ ἔχει τὸ πόδι του μὲν στὴ γῆ, ἀλλὰ τὸ ποιητικόν του ὅμμα πρὸς τὸ αἰσθητικὸν ἐπέκεινα, ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀσχήμιας. Στὸ σημεῖον τοῦτο ἔχουμε τὴν ὁμολογίαν του.

Στῆς στόχασίν μου τὸ καμῖνι ἐγὼ τὸν πόθον σὲ πύρινην Ἰδέαν χαλκουργῶ καὶ τὴν ἰδέαν πλάθω σ' αἴσθησιν καὶ νοιώθω πῶς ὕψωσα τὸ ταπεινὸ μου 'Εγώ.

Ἐνα ἄλλο ποῖημα, ὅπου συναντᾶται ἡ μουσικὴ μὲ τὴ νοσταλγίαν, σὲ ἓνα ἐξοχο συνταίριασμα ρυθμοῦ καὶ πάθους, ποὺ ἐναλλάσσονται, καθὼς ἡ σκέψιν καὶ τὸ συναισθημα φέρονται στοὺς ποιητικοὺς ἀναβαθμοὺς τῶν ἐνοράσεων, εἶναι καὶ τὸ ποῖημα «Πέταξες».

Τὰ πουλιά καὶ τὰ καράβια καὶ τὰ τραῖνα μὲ καημοὺς καὶ προσδοκίαις φορτωμένα θάρθουν πάλι στοὺς σταθμοὺς καὶ τὰ μουράγια πόθοι κι' ὄνειρα κι' ἐλπίδες καὶ ναυάγια.

Ἐδῶ βέβαια καὶ τὸ ποιητικὸ ὕψος εἶναι διάφορον, ἔχει ἓναν τόνον κάπως λαϊκόν, ποὺ συναντᾷ τὴν κάθε ἀνθρώπινον ψυχὴν σὲ τούτῃ τῇ στι-

γμή πού θυμίζει τὸ χωρισμὸ καὶ τὴ μάταια προσμονή τῆς ἐπιστροφῆς. Ὅσο δυνατός κι' ἂν εἶναι τοῦτος ὁ πόνος, γίνεται τραγούδι πού ἀντηχεῖ σὰν ἀπὸ κάποιο μακρινὸ αὐλὸ μέσα ἀπὸ μιὰ νύχτα χαώδη στὴν ἡρεμία καὶ στὴ σιωπὴ τῆς. Μερικὲς εἰκόνες εἶναι τ' ὄντι τραγικές.

Μαρμαρώσανε κι' οἱ γλάροι στὰ μουράγια...

Ἀλήθεια!, σὲ τέτοιες στιγμὲς τί μένει μέσα μας; Τί πιότερο ἀπὸ ἓνα θάνατο, πού μιλάει μὲ τὴ γλώσσα τῶν λειψάνων, γι' αὐτὸ καὶ ὁ στίχος ἐδῶ εἶναι ἐλεγειακὸς στὴ δομὴ του.

Ἡ ποιητικὴ διάθεση δὲν λείπει ἀπὸ τὸν Τσουκαντᾶ, μήτε σ' αὐτὴ τὴν αὐστηρὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας τὸ πικρὸ κατακάθι—ἡ σοφία τῆς πείρας—γίνεται καὶ πάλι ἓνα σέμνὸ καὶ φιλόφρωνο τραγούδι.

Πολλὰ ποιήματα, πού ξετυλίγονται σὲ διαφορετικὴ σκηνοθεσία, μ' ἀντρεωμένο λόγο, πού ξεκινάει ἀπὸ τὴν «Ἑκτορὸς καὶ Αἴαντος μονομαχία» (ἴλ. Η. 433) εἶναι ἡ «Ἀμφιλύκη», πού ἔδωσε τὸν τίτλο του στὴ δεύτερη συλλογὴ τοῦ Τσουκαντᾶ:

Ὁ στίχος δὲν εἶναι παιχνιδιάρης, ρευστὸς ἢ χαριτωμένος, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενο, ἔρχεται κάπως δύσκαμπτος ἢ ὀρθόστητος, θυμίζοντας τὸ ἀγέρωχον ἦθος τῶν δύο αὐτῶν ὁμηρικῶν ἡρώων, τοῦ Ἑκτορὰ καὶ τοῦ Αἴαντα, πού στὴν «ἀμφίδρομη» πάλη τους, φίλιωσαν κι' ἀντάλλαξαν δῶρα, δαλαδὴ πέταξαν κατὰ μέρος τὸ μῖσος καὶ τὸ θανάσιμο πολεμικὸ μένος, πρᾶγμα πρὸς τὸ ὁποῖον προτρέπει καὶ ὁ ποιητὴς τοὺς «χορευτάδες» τῆς ζωῆς. Νὰ πετάξουν τὸ ἀδελφοκτόνο μαχαίρι τοῦ Κάϊν καὶ μὲ ἀσίγαστο τὸν αὐλὸ στὰ χεῖλη νὰ χωρήσουν στὴν πολιτεία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ κλαδί τῆς ἐλίας, σύμβολο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης.

Λυρικός ποιητὴς ὁ Τσουκαντᾶς, μέσα στὰ μέτρα τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ὑγινοῦς ἀνθρώπου, χωρὶς τίς τραυματικὲς ψυχώσεις καὶ τίς διανοητικὲς παρεκκλίσεις τῶν δῆθεν μοντέρνων ποιητῶν, ξέρεי νὰ συγκινεῖ, νὰ ἐνθουσιάζει, νὰ ὑποβάλλει καὶ νὰ ἀνεβάζει τὴ συναισθηματικὴ στάθμη τοῦ ἀνθρώπου, νὰ καλλιεργεῖ τὸ στοχασμὸ καὶ γενικὰ νὰ θεᾶται τὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ νηφάλιο «ποιητικὸν ὄμμα» καὶ μὲ πλήρη διαύγια ἐγγενῶν καὶ ἀντικειμενικῶν σκέψεων, ἐνθυμίζοντας τὸ παλαιὸ ρητό: «σοφὸν τὸ σαφές».

ΠΕΤΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Ρήγα Καππάτου: «Punta Arenas», Ἀθήνα 1964

Τὸ Punta Arenas εἶναι μιὰ ἐσχατιὰ γῆς στὴ νότια ἀκτὴ τῆς Χιλῆς, δίπλα στὴ Γῆ τοῦ Πυρὸς καὶ στὰ στενὰ τοῦ Μαγγελάνου. Ὁ ἀπομακρυσμένος αὐτὸς τόπος, σύμβολο τῆς διαρκoῦς ἀναζήτησης, δίνει στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ρήγα Καππάτου ἓνα χρῶμα ἐξωτικὸ—καθόλου ρομαντικὸ ὅμως, γιατί ἡ περιοχὴ εἶναι ἓνας ἄγριος ἄγονος τόπος, μὲ λίγα πρόβατα νὰ

συντροφεύουν τὴ μοναξιὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πού παλαιότερα ἦταν τόπος ἐξορίας γιὰ βαρυποινίτες.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα Καππάτου ἔχουν μέσα τους τὴ διαρκὴ ἀναζήτησι, τὴ διαρκὴ κίνηση, τὸν πόθο τῆς φυγῆς ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ τὰ συνειθισμένα. Ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι στρεῖδι· εἶναι πουλὶ—χελιδονόφαρο.

Σαλπάρουμε τὰ χαράματα τοῦ αὔριο.
Μᾶς ναύλωσε τὸ Μέλλον—μεγάλῃ ἐταιρία.

Πηγαίνουμε γιὰ τὸ Βόρειο Πόλο

μὲ φορτίο κάρβουνου

νὰ λυώσουμε τοὺς πάγους.

Ὅσοι πήγανε πρὶν ἀπὸ μᾶς

δὲν ἐπιστρέψανε ποτέ.

Μιὰ ἀπὸ τίς ἱστορίες πού ἀκουσα

εἶναι ὅτι στοὺς πάγους ἀνθίζουσε λουλούδια.

Τὸ πιστέψα κι ἔχω ἐνθουσιαστεί μὲ τὴν ἰδέα.

(Γράμμα στὸ Γιάννη Κουνάδη)

Ὁ στίχος τοῦ Ρήγα Καππάτου εἶναι ἄρτιος, μὲ μουσικότητα, μὲ σαφήνεια στὴν ἐξωτερικεὺσιν τῆς κραυγῆς. Ὁ ποιητὴς κουβαλᾷ τὴ μοίρα του, τὴ δέχεται στωικὰ ὡς τὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ, ὡς τὸν τελικὸ σκοπὸ—τὸ λιμάνι τῆς ἐκφόρτωσης. Οἱ κυκλῶνες τῆς ζωῆς δὲν πρέπει νὰ σταματήσουν τὸ καράβι. Ἀποφασιστικά, τελεσίδικα, τραγικά καὶ γενναῖα

Θὰ ὀρθοπλωρίσουμε ἴσια στὸν κυκλῶνα
δὲν πρέπει νάχει καθυστέρηση τὸ ναῦλο
ἦταν ἡ ἀπόφαση
κι ἔπαιρνε μᾶκρος ἡ συζήτησι στὴν πρῶμη.
Ἦχοι χωρὶς ὑπόστασι
πού πνίγονταν μέσα στὸ βόγγο τοῦ νεροῦ.
Μέσα τους τὸ κενὸ

—μιὰ μπουκαπόρτα πού ἐβγαίνει σ' ἓνα ἀχανές
[ἀμπάρι.

Ἀνάμεσά τους τὸ χάος.

Ὁ καπετάνιος

λένε πῶς κάποτε σκεφτότανε.

Τώρα πιστεύει στὸ Θεό. Εἶναι πιὸ εὐκολο...

Ἄς περιμένουμε λοιπὸν τοὺς γλάρους.

Ἴσως φανοῦν στὸ πρωῒνὸ φέγγος

νὰ φέρουνε στὴν πλάτη τους τὸν ἥλιο...

(Οἱ μοιραῖοι)

Ὁ Ρήγας Καππάτος εἶναι ἓνας ὄριμος φτασμένος ποιητὴς. Καλλιεργεῖ ἐμπειρα καὶ τὸν παραδοσιακὸ στίχο. Ὁ δεκαπεντασύλλαβός του τρέχει σὰν θαλασσινὸ νησιώτικο τραγούδι.

Δυὸ-τρεῖς ἡμέρες στ' ἀνοιχτὰ τοῦ κόλπου τ'
[Ἀη Λαυρέντη

παράδικα καναδικὰ μὲ μηχανὲς σβησμένες
συχνὰ ἀπαντοῦν τὰ φορτηγά πού πλὴν γιὰ βό-
[ρεια πόρτα.

Μικρὰ καὶ κακοθάλασσα μὲ σάπιες λαμαρίνες
σκαμπανεβάζουν συνεχῶς ἀπ' αὐτὸ βόρειο κύμα
καὶ μένουνε μέρες πολλὲς, καμιά φορὰ βδομάδες
ψαρεύοντας τὸ σολωμὸ, τόννο, σαρδέλλα, ρέγγες

(Οἱ Καναδοὶ ψαράδες)

Ἀντιπροσωπευτικός τῆς νέας γενιᾶς, ὅπου ἡ ἀναζήτησις τύχης πέρα ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ πατριδα εἶναι καμμιά φορά τραγικά ἐπιβεβλημένη, ὅπου «Ἑλλάς ἐστὶν ἡ χώρα ἐνθα πᾶς τις ἐξερχόμενος ζητεῖ ἐκ νόστου νὰ ἐπανέλθῃ...», ὅπου ὁ Ὀδυσσεύς κυνηγημένος δυὸ φορές—ἀπὸ τὴν ἴδια τοῦ τῆ φύσεως ἀπ' τὴς βιοτικῆς συνθηκῆς—ταξιδεύει στὴ Γερμανία, στὸ Βέλγιο, στὴν Αὐστραλία, στὴ Ρωσσία, στὸν Καναδά, στὴς Ἡνωμένες πολιτείες, στὴ Νότια Ἀμερική, ὁ ποιητὴς ὀργώνει τὶς χώρες καὶ τὶς θάλασσες, κουβαλώντας στὸ ναυτικὸ τοῦ σάκκο τὸ μεσογειακὸ λυρισμὸ καὶ τὴν ἑλληνικὴ εὐαισθησία:

Πνίγηκε ὁ ναύτης ἀπ' τὸ Ὀλλανδικό...
Εἶπαν πῶς φώναξε, τόσο δυνατὰ,
καθὼς τὸν σάρωσε τὸ κύμα,
ποῦ ἀκούστηκε σ' ὄλο τὸ πλάτος τοῦ πελάου.
Κανεῖς ὅμως δὲ βρέθηκε ν' ἀκούσει...
Ἄ! λoστρόμε
τὸ ταξιδιωτικὸ περιστέρι ποῦ σκότωσες
ἦταν ἐκεῖνο ποῦ ἔφερε τὸ μήνυμα...

(Τὸ μήνυμα)

Μὲς στὰ τριάντα ποιήματά τοῦ ὁ Ρήγας Καππάτος μᾶς δίνει μὲ τέχνη τὸν κατασταλαγμένο τοῦ στοχασμοῦ καὶ τὴν πολὺτιμη ὀδυνηρὴ πείρα τοῦ ἀπὸ τὰ λιμάνια, τοὺς ἀνθρώπους, τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ἀνθρώπινους θαλασσινοὺς καὶ μούους.

Ὁ ποιητὴς εἶναι ἓνας Ὀδυσσεύς ποῦ πλανιέται ἀπὸ θάλασσα σὲ θάλασσα, ἀπὸ πόρτο σὲ πόρτο, ἀπὸ πόνον σὲ πόνον, ἀνῆσυχος καὶ ἀνικανοποίητος: ἴδια ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

ΝΙΚΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

Ἀναστασίου Χ. Τσιάρρα: «Παιδί—Σχολεῖο—Οἰκογένεια» (Ζητήματα Ἀγωγῆς τοῦ Παιδιοῦ γιὰ Δασκάλους καὶ γονεῖς), Ἀθήνα, 1967.

Ὁ κ. Ἀναστάσιος Τσιάρρας, ἓνας ἀπ' τοὺς ξεχωριστοὺς δασκάλους ποὺ δίνουν εἰδικὴ βαρύτητα στὸ λειτούργημα τους (αὐτὸ τὸ ὄντως εὐαγγελικὸ λειτούργημα ποῦ χειραγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὰ πρῶτα βήματα ἀνάμεσα στὴν κοινωνία) καὶ ποῦ, μὲ τὴν προσφορά τους, πλουτίζουν τὴν ἐκπαίδευση γενικώτερα, μᾶς ἔδωκε τώρα κι' ἓνα καινούργιο βιβλίον—εἶναι τὸ τρίτον μέσα στὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια—ποῦ, ὅπως μαρτυρεῖ κι' ὁ τίτλος τοῦ, ἔχει σὰν ἀντικείμενον τὸ Παιδί, τὸ Σχολεῖο καὶ τὴν Οἰκογένεια. Στὸ βιβλίον τοῦτο, εἰδικώτερα, ὁ κ. Τσιάρρας εὐρύνει ὅχι μονάχα τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον, τὰ πλαίσια δηλαδή, ὅπου κινεῖται καὶ φτιάχνεται τὸ ὕψιστον ἔργον τοῦ σχολείου. Ἔτσι, νομίζομε, ἡ πρόθεσις τοῦ κ. Τσιάρρα, ἔδω παίρνει πλατύ-τερες διαστάσεις καὶ γίνεται κάτι περισσό-

τερον ἀπὸ μιὰ εἰδικὴ μελέτη γύρω ἀπ' τὴν ἐκπαίδευση. Γιατί, ἡ σχολικὴ ἀγωγή, ὅπως εἶναι παραδεκτὸ ἀπ' τὴν παιδαγωγικὴ σήμερα, δὲν ὀλοκληρώνεται μονάχα μέσα στὶς αἰθούσες τοῦ σχολείου. Ἐξω ἀπὸ τὸν αὐλό-γυρον, στὸ σπίτι καὶ κάτω ἀπ' τὴν προστασία καὶ τὸν ἑλεγχον τῶν γονέων, ὑπάρχει πάντοτε ὁ δάσκαλος κι' ἡ προσπάθεια τοῦ σχολείου.

Σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ποῦ δὲν χαρακτηρίζεται μὲ σύνορα καὶ ἀκρίβεια καὶ πού, πολλὰς φορές, εἶναι ἐνιαῖος καὶ ἀπροσδιόριστος, σταματᾷ ἐδῶ ὁ κ. Τσιάρρας τὸ ἐνδιαφέρον του. Καί, πιστεύομε, πῶς εἶναι κοινὸς τόπος, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν πιὸ ξένον στὸν ἐκπαίδευση, τὸ νὰ ἐξάρουμε ἰδιαίτερα τὴν θεμελιώδη σημασία ποῦ ἔχει τόσο γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ σχολείου, ὅσο καὶ γιὰ τὴν εὐθύνη τῆς οἰκογένειας ἀπέναντι στὸ παιδί.

Στὸν τόπον μας, ποῦ ἔχει μιὰ μακρὰ παράδοση καὶ ποῦ ἔδωκε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἐξημέρωση καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κατανόηση, ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης γιὰ τὴν συνεργασία τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκογένειας, πάνω στὸν κοινὸ σκοπὸ γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ, ἀποτελεῖ τώρα ἓνα αἶτημα ὅχι μόνο ἐκπαιδευτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν καὶ κοινωνικόν. Γιατί, στὴν ἐποχὴ μας, ἡ παιδεία εὐρύνεται, γενικεύεται καὶ γίνεται ἡ βάση κι' ὁ κορμὸς γιὰ τὴν ἀντοχή, τὴν διάρκεια καὶ τὴν προκοπὴ καθελαοῦ. Ἔτσι, τὸ σχολεῖον ποῦ ἔρχεται πιὸ κοντὰ μας, ποῦ γίνεται σύμβουλος καὶ ἐγγυητὴς γιὰ τὰ παιδιὰ μας, ζητάει καὶ τὴν δικὴν μας εὐθύνη. Καί, ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, ἡ προετοιμασία τῶν γονέων, γιὰ μιὰ τέτοια εὐθύνη, εἶναι ἀκόμα μιὰ ἐπιμοχθὴ καὶ τεράστια προσπάθεια γιὰ τὸ σχολεῖον καὶ τὸ δάσκαλον.

Ὁ κ. Ἀναστ. Τσιάρρας, ἐν προκειμένῳ, στὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς, μὲ τὸ νέο του βιβλίον: «Παιδί—Σχολεῖο—Οἰκογένεια», ἐρχεται νὰ βοηθήσῃ, καὶ προσφέρει, σὲ θαυμάσια ἐκλαϊκευμένη γλῶσσα, μιὰ σειρά ἀπὸ δώδεκα εἰδικὰς μελέτες του, ποὺ καλύπτουν ἓνα μεγάλο καὶ ζωτικὸ μέρος ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. «Οἱ γονεῖς στὸ θρανίον», «Τὸ παιδί καὶ τὰ δικαιώματά του», «Τὸ παιδί ποῦ πρωτοπηγαίνει στὸ σχολεῖον», «Κατανόηση στὴν συνεργασία δασκάλων καὶ γονέων», «Ἡ βοήθεια τοῦ παιδιοῦ στὸ σπίτι», «Τὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἀποδίδουν στὸ σχολεῖον», «Οἱ σχολικοὶ βαθμοὶ καὶ οἱ ἑλεγκχοί», «Τὰ ἀριστερόχειρα παιδιὰ», «Τὸ ποδόσφαιρον καρκίνωμα στὴν ἀγωγή τῶν νέων μας», «Καλὰς συνήθειες στὰ παιδιὰ μας», «Ὁ κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί», «Σὲ ποιὸν τύπον γονέων ἀνήκετε;» εἶναι τὰ θέματα ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Τσιάρρα. Καί, ἀναντίρρητα, τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι σχεδὸν καὶ τὰ καθημερινὰ προβλήματα, ποὺ ἀντιμετωπίζουν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, οἱ γονεῖς στὴν ἐποχὴ τούτῃ τοῦ τεχνικοῦ ἔργου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καταπλήξεως.

Γι' αυτό, κατά την γνώμη μας, η προσφορά τούτου του ξεχωριστού αυτού εκπαιδευτικού και συγγραφέα έχει κάποιο βάρος ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο για τους γονείς και για το έργο του σχολείου. Και, γι' αυτό, δεν θα πρέπει να μείνει μονάχα μία εργασία για τους ειδικούς.

Νικ. Χρ. Παπακώστα: «Ηπειρωτικός», 'Αθηναι, 1967.

Το βιβλίο τούτο, που αποτελείται από 650 πυκνοτυπωμένες σελίδες μεγάλου σχήματος και που είναι ο πρώτος από τους δύο τόμους ενός εγκυκλοπαιδικού έργου του γνωστού 'Ηπειρώτη εκπαιδευτικού και λογίου Νικ. Χρ. Παπακώστα, είναι ίσως ένα πρόγραμμα που έγινε με την ανάληψη μιας ολόκληρης ζωής. Η εργασία αυτή, περίπου μοναδική—ως προς το θέμα που καλύπτει στην βιβλιογραφία μας—, είναι καμωμένη με τόση αγάπη και με τόση ζέση καρδιάς, που συγκινεί βαθύτατα. Γιατί, στις σελίδες της, δεν αποθησαυρίζονται εν ψυχρώ οι ιστορικές μαρτυρίες, οι παραδόσεις και το ξεχωριστό κλίμα, που γνώτισε μία πορεία ζωής επί αιώνες εκεί στην όρεινη σχεδόν χώρα της 'Ηπειρωτοαθαμανικής περιοχής (μιας χώρας που στάθηκε ή ραχοκοκκαλιά της παράδοσης και της ελληνικής ιθαγένειας του οικόγενειακού και δημοσίου βίου στους χρόνους της δουλείας). Ο Νικ. Χρ. Παπακώστα, ένας άπειραχτος και ευαίσθητος Τζουμερκιώτης, ξεκίνησε εν προκειμένω από την αγάπη και τον νόστο για την πατρίδα. Κι' έκαμε, όλον αυτόν τον τόπο (που έφερε μέχρις εμάς την ιστορία του, την λαογραφία του, την δική του παράδοση και το δικό του ιδιαίτερο βάρος, μέσα στην γενικότερη ιστορία του Γένους μας), ένα ιδεώδες που κάλυψε ολόκληρη την ζωή του και που πήρε, σχεδόν έναν τόνο υπεραγίας αγωνίας. Έτσι, χωρίς την βοήθεια μιάς στοιχειώδους βιβλιογραφίας—γιατί δεν υπάρχει, ειδικά γι' αυτόν τον χώρο, σχεδόν καμιά σοβαρή μελέτη—, ο συγγραφέας κατώρθωσε να στήσει μια υποδομή, να χαράξει και να οριοθετήσει ένα περίγραμμα ευρύτατης πρόθεσης για την ανίχνευση, την συλλογή και την επιστημονική σύνθεση της πρώτης συγκομιδής ιστορικού και λαογραφικού υλικού της όρεινης αθαμανικής χώρας. Και όλη η σύνθεση, ξεκινημένη κάτω από το εύγενές πνεύμα μιας βαρύνουσας αγάπης για το γενέθλιο χώμα (ο ίδιος είναι από τους Μελισσοουργούς των Τζουμέρκων), έλαβε μια ιδιότυπη μορφή και μια ξεχωριστή διάταξη, ώστε να ανταποκρίνεται και στην καθολικότητα του θέματος και στην ειδικότητα μιας κωδικοποίησεως του υλικού. Έτσι, έχουμε μια ευρύτερη επισκόπηση που, πολλές φορές, εκτείνεται και πέρα από τα ιστορικά δεδομένα (πράγμα που, όσο κι' αν δεν έχει την απαιτούμενη επάρκεια στοιχείων, αποτελεί μια θαρραλέα διείσδυση στον ανεξαρτήτως χρόνο), δημιουργεί προϋποθέσεις και ανοίγματα για συνέχιση έρευνησης. Γιατί, ο Νικ. Παπα-

κώστας, θέλει να δώσει κάποιον αυτότελεμα ιστορικής οντότητας της περιοχής αυτής. Και, αρχίζει την πορεία του, κινώντας από τους μυθικούς χρόνους και φτάνοντας στις ιστορικές μαρτυρίες, για να εγκλιματίσει την εργασία του μέσα σε χρονικά πλαίσια.

Και, ύστερα, έχοντας στη διάθεσή του από τη μια το υλικό που συνέλεξε κι' από την άλλη ένα σωρό σχετικά βιβλία, αξιόλογα να δώσει μια πράγματι πολύτιμη ιστορία της γενικότερης φυσιογνωμίας της 'Ηπειρωτοαθαμανίας. Και, γι' αυτό, το βιβλίο τούτο θα πρέπει να τύχει μιάς ειδικής προσοχής και να υποστηριχτεί χωρίς καμιάν άνασκαφή. Ιδιαίτερα, οι όρεινοι 'Αθαμάνες και Τζουμερκιώτες θα πρέπει να το κάνουν κάτι σαν υπόθεση δική τους. Γιατί, μονάχα έτσι θα δικαιωθούν και οι κόποι του Νικ. Παπακώστα και το έργο αυτό θα αξιοποιηθεί.

Τέλος, θα ήθελα έδώ να σημειώσω ακόμα και δυο παρατηρήσεις μου: στα μοναστήρια, που αναφέρει, πιστεύω πως θα έπρεπε να έχει βασική θέση ή 'Αγία Κυριακή, που είναι στην Νεράϊδα, κοντά στον 'Ασπροπόταμο και στα Θεοδώρανα. Διότι, από την σωζόμενη παράδοση, τα ιστορικά (υδραγωγείο κι' οι κατασκευές), την άναφορά λογίων του 18ου αιώνα και την συμμετοχή προσκυνητών στην πανήγυρη από πολύ μακρινές περιοχές ('Αρτα, Ξηρόμερο κλπ.), αποδεικνύεται πως αυτό υπήρξε ένα μεγάλο και ζωτικό κέντρο κατά τους κρίσιμους χρόνους τουλάχιστον της μεταμεσαιωνικής μας ιστορίας. Έκει, άλλωστε, υπήρχε κι' ένα εγκυκλοπαιδικό ελιτάριο (κουβάρια) που, δυστυχώς, με το κάψιμο του μοναστηριού από τους Γερμανούς στα 1943, απωλέσθηκε κι' αυτό.

Η δεύτερη παρατήρησή μου θα ήταν για την υπερβολική—έν σχέσει με τα άλλα χωριά που εξετάζονται από τον συγγραφέα—προβολή της γενέθλιας γής του συγγραφέα (Μελισσοουργό), πράγμα που, βέβαια, είναι υπέρ αυτού. Το σημειώνουμε, όμως, καθαρά για λόγους αντικειμενικότητας.

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Γιώργου Σεφέρη: «'Ασμα 'Ασμάτων», μεταγραφή.

Οι γνήσιοι πνευματικοί δημιουργοί σέβονται κυριολεκτικά τον εαυτό τους και το κοινό, που μοχθούν ν' ανεβάσουν. Έτσι, παρουσιάζουν εργασία «ουσίας», αναμφισβήτητη θετική. Αυτό συμβαίνει με τον ποιητή, δοκιμιογράφο και μεταφραστή Γιώργο Σεφέρη, που τελευταία ζωντανέψε στη γλώσσα μας το «'Ασμα 'Ασμάτων». Η μετάφραση με κλοφόρηση σε πρώτη πολυτελή έκδοσι με ξυλογραφίες του χαράκτου Τάσσου. Αυτή την έκδοσι δεν ευτύχησα να δω, σχετικά διάβασα στον 'Αθηναϊκό τύπο. Αυτές τις ημέρες χάρηκα την δεύτερη λαϊκή έκδοσι της «μεταγραφής» του «'Ασματος των 'Ασμάτων», όπως λέει την μετάφρασι ο ποιητής μας.

Το μορφικό γλωσσικό στοιχείο στη γλώσσ-

σα της Παλιᾶς Διαθήκης τῶν Ο' καὶ γενικώτερα ἢ γλωσσικὴ ὄντοτητα, προϋποθέτει εἰδικὴ παιδεύσι γιὰ τὴν προσπέλασί της, γιὰ νὰ ζήσωμε ἄνετα τὸ κείμενο. Φυσικά, καμμιά μετάφραση δὲν ἀποδίδει ἀπόλυτα τὸ κείμενο, ἀλλὰ οἱ καλὲς μεταφράσεις πλησιάζουν, ὅσο εἶναι μπορετό, τὸ πρωτότυπο. Ὁ Σεφέρης στὸ προλογισμό τοῦ γενικά γιὰ τὶς μεταφράσεις μᾶς λέει: «Ἀλήθεια, μὲ τ' ἀρχαῖα κείμενα, ἐννοῶ τὰ Ἑλληνικά, μοῦ συμβαίνει τοῦτο τὸ ἰδιότροπο, ὅσες φορές—καὶ δὲν εἶναι λίγες—δοκιμάζω νὰ τὰ μεταφρέσω, σταματῶ πάντα σὲ κάποιο σημεῖο μὲ τὴ σκέψη: «Μὰ τοῦτο εἶναι τόσο ὠραῖο, γιὰ τὸ νὰ τ' ἀλλάξει κανεὶς:». Ἔχει δίκιο. Κι ὁμως συμβιβάζεται μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ προχωρεῖ στὴν μεταγλώττισι ἀπὸ τὴν πλεισίων πραγματικῶν. «Πόσοι Ἕλληνες καταλαβαίνουν καὶ αἰσθάνονται ἓνα κείμενο τῶν Ο' ἢ ἔστω τὶς πρὸς Κορινθίους:».

Τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» εἶναι ἓνα γαμήλιο τραγούδι. Τὰ πρόσωπά του εἶναι: ἡ Νύφη, ὁ Ἄντρας καὶ ὁ χορὸς ἀπὸ γυναῖκες ἢ καὶ ἄνδρες. «Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ποιμενικὴ Ἀφροδίτη καὶ ὕμνῃ μὲ πάθος ἔντονο τὸν ἐρωτικὸ πόθο καὶ τὴ λαχτάρᾳ τοῦ ἀποχωρισμένου ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του», ὅπως ἀναφέρει ὁ ποιητὴς στὸν προλογό του.

Τὸ ποιητικὸ κείμενο, ἀλλὰ κάθε κείμενο, ἰδιαίτερα τὸ λογοτεχνικό, ἀπαιτεῖ ποιητὴ μεταφραστὴ, δηλαδὴ ἄνθρωπο μὲ εὐαισθησία, κάτοχο τῆς γλωσσικῆς λειτουργικότητος. Τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» εὐτύχησε στὶς ἀνωτέρω προϋποθέσεις καὶ μάλιστα στὴν πιὸ καλὴ πνευματικὴ περίπτωσι. Ἔτσι, ἡ μετάφρασι κινεῖται στὶς νοηματικὲς ἀποχρώσεις τῶν πλαισίων τοῦ κειμένου τῶν Ο', πού σέβεται ἀπόλυτα ὁ Σεφέρης. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ μεταφραστικοῦ μόχθου εἶναι τόση, ὥστε ὁ ἀναγνώστης κάπου κάπου ξεχνιέται καὶ νομίζει, πὼς διαβάζει ποιμενικὸ δημοτικὸ τραγούδι. Τυχαῖα παραθέτω ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν μετάφρασι.

Η ΝΥΦΗ

«Εἶναι δικός μου ὁ ἀγαπημένος μου, κι' ἐγὼ
[δική του,
αὐτὸς πού βόσκει τὸ κοπάδι του στὰ κρίνα.
Ὡσπου ν' ἀνασάνει ἡ μέρα.
καὶ νὰ ξεκινήσουν οἱ ἱσκιοί,
γύρισε, γίνου, ἀγαπημένε,
σὰν τὸ ζαρκάδι ἢ τὸ νεβρὸ τῆς ἐλαφίνας
στὰ κορφοβούνια, στὶς ρεματιές».

Μὲ ἀπληστία, μὲ μιὰ ἀνάσα διαβάζεται ἡ τέλεια μετάφρασι τοῦ Γιώργου Σεφέρη στὴ σημερινὴ γλωσσικὴ μας πραγματικότητα. Ἀψευδὴς μάρτυρας τῆς μεταφραστικῆς ἐπιτυχίας τὸ ἀντίστοιχο πρωτότυπο. Ἔτσι σίγουρα ζοῦμε τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι, πού πηγάζει ἀφθονῶς ἀπὸ τὰ ἄψογα λογοτεχνικά κείμενα, αὐτά, πού κλείνουν μέσα τους τὸ μυστικὸ τῆς μεγάλης δημιουργίας.

Ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τὰ ἔργα τῆς τέχνης

παρέχει εὐκαιρίες πνευματικῶν βιωμάτων, πού εἶναι τόσο ἀπαραίτητα στὶς ἡμέρες μας, σὰν ἀντίβαρο τῆς ξεραίλας τοῦ μηχανοκρατικοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἀρκεῖ ἡ τέχνη τῶν ἐπικοινωνιῶν μας νὰ εἶναι «δντως» τέχνη, ὅπως ἀναμφισβήτητα καὶ διεθνῶς ἀναγνωρισμένη εἶναι ἡ τοῦ Γιώργου Σεφέρη.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Γ. Θ. Ζώρα: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα», Τόμος Α').

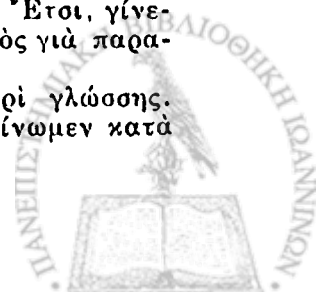
Ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ εἶναι μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες λογοτεχνικὲς Σχολές τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, γιὰ τὴν ἔθεσε τὶς θετικὰς βάσεις τῆς τέχνης τοῦ ἐθνικοῦ μας λόγου. Πολλὲς ἐργασίες ἐγίναν κατὰ κληροῦς γιὰ τοὺς ἐκπροσώπους της. Στὸ ἀνεξάντλητο αὐτὸ θέμα, ἰδιαίτεραν ἐπιστημονικὴν βαρύτητα ἔχουν οἱ λαμπρὲς μελέτες τοῦ κ. Γεωργίου Θ. Ζώρα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης. Μέρος ἀπ' αὐτὲς ἔχει ἐκδοθῇ στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Σπουδαστηρίου Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀφορμὴ στὰ σημειώματά μας αὐτὰ ἔδωσε ἡ ἐκδοσις τοῦ Γου τόμου τῶν μελετημάτων.

Ὁ πρῶτος τόμος τῶν ἀνωτέρω μελετῶν ἐξεδόθη τῶρα καὶ ἑπτὰ χρόνια, μὲ τίτλο: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα» (Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑπτανησιακὴν Σχολήν. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς. Ἑπτανησίων Δοκίμια περὶ γλώσσης), Ἀθῆναι 1960, σελ. 380. Σκοπὸς τῆς ὅλης ἐκδόσεως, πού, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ κ. καθηγητὴς εἰς τὸν πρόλογόν του, πού θὰ εἶναι τετράτομος, εἶναι ἡ συστηματικὴ συγκέντρωσι καὶ ἐκδοσις δημοσιευθεισῶν μελετῶν μετ' ἄρθρων, πού ἀναφέρονται στὴν Ἑπτανησο καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας της.

Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει: Α) Τὴν εἰσαγωγὴν στὴν Ἑπτανησιακὴν Σχολήν, ὅπου ἐρχότανε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἱστορικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τῆς Ἑνετοκρατίας μέχρι τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἀκόμη, τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασι τῆς Ἑπτανήσου. Τὶς φιλολογικὰς πηγὰς καὶ ἐπιδράσεις. Τέλος, τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν περιόδων τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς.

Β) Τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς. Πρῶτα τοὺς προσολωμικοὺς, μετὰ τὸν Κάλβο, Σολωμό, Τριτσέτη, Τυπάλδο, Πολυλά, Μαρκορά, Καλοσοῦρο, Μαβίλη, Λασκαράτο, Βαλαωρίτη καὶ ὠρισμένους μεταγενεστέρους. Τὰ στοιχεῖα, πού ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀνωτέρω, εἶναι βιογραφικὰ καὶ σχετικὰ μὲ τὸ ἔργον, εἰς τὸν ἀντικείμενον μὲ μιὰ ἐκτενὴ βιβλιογραφία καὶ ἀνάλογη μνεία βιβλιογραφίας. Ἔτσι, γίνεται προσιτὴ στὸν ἀναγνώστη ἡ ὁδὸς γιὰ περὶ ἐρευνα καὶ μελέτη.

Γ) Ἑπτανησίων δοκίμια περὶ γλώσσης. Ὡς ἔργα ταῦτα δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν κατὰ

τήν μορφήν και τὸ περιεχόμενον εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: α) αὐτοτελὴ δοκίμια, ὑπὸ τύπον μελέτης, β) δοκίμια, ὑπὸ τύπον διαλόγου, μὲ κύρια πρόσωπα ἕνα θιασώτην τῆς δημοτικῆς καὶ ἕναν καθαρευούσης... γ) σατιρικά ποιήματα καὶ γενικώτερον στιχουργήματα μὲ θέμα τὴν γλῶσσαν. δ) ἐπιστημονικοὺς λόγους... ε) ποιητικὰς ἐπιστολάς, γνώμας καὶ σκέψεις, διατυπωμένας εἰς εὐρύτερας μελέτας. Αὐτὰ μᾶς τονίζει εἰς τὸν πρόλογον τῶν δοκιμίων ὁ κ. Ζώρας καὶ προσθέτει: Τὸν διάλογο τοῦ Σολωμοῦ—Α. Μάνεσι, πραγματεῖαν περὶ γλώσσης. Ἀντ. Μανούσου, Διάλογος περὶ γλώσσης Ι. Τυπάλδου, Ἡ γλῶσσα Ι. Πολυλά. Ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα. Περὶ γλώσσης Α. Μαβίλη, Λόγος περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος Ἀντ. Φατσέα, Περὶ τῆς Παιδείας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Ἀνδ. Λασκαράτου, Περὶ γλώσσης Ι. Ζαμπελίου, Διατριβὴ περὶ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης. Ἀκολουθοῦν γινῶμαι, ἐπιστολαί, προκηρύξεις καὶ ποιήματα περὶ γλώσσης.

Ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω σημείωμα γίνεται φανερό, ὅτι ἔχομε στὴν διάθεσίν μας ἕνα σύνολο μελετῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ καὶ φωτίζουν καίριες θέσεις τοῦ μεγάλου θέματος. Ἡ ἐπιστημονικότης, ἡ πληρότης καὶ ἡ μέθοδος σὲ εὐγενὴ ἀμιλλα, προσφέρουν στὸν φιλιαναγνώστη πολλὰ. Πρόκειται γιὰ μιὰ προσφορὰ ἀξιόλογη, ποὺ ἀνεβάζει ποιητικὰ τὸ πνευματικὸ μας σήμερα.

Γ. Θ. Ζώρας: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα», Τόμος Β'.

Ὁ δεῦτερος τόμος τῶν Ἑπτανησιακῶν Μελετημάτων, ἀπὸ τεχνικὲς δυσχέρειες, ἐκυκλοφόρησε, κάπως παράδοξα, ἕνα χρόνο γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν πρῶτο, μὲ τίτλο: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα» (Σολωμός—Τερτσέτης—Τυπάλδος—Βαλαωρίτης—Μαρκοράς—Θωμαζαῖος—Σύμμεικτα. Ἀθήναι 1959, σελ. 404).

Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν μελέτη τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, στὸν πλούσιο αὐτὸ τόμο θὰ βροῦν ἀρθρα καὶ μελέτες γιὰ τοὺς λογοτέχνες τῆς Ἑπτανήσου ἢ τὰ θέματα, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Σχολὴν τῶν, ἀλλ' ἰδιαίτητα εἰς τὸν ἐθνικὸν μας ποιητὴν Διονύσιον Σολωμόν. Ἀναγράφουμε ὠρισμένα: 1) Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. 2) Σολωμός καὶ Σολωμικαὶ μελέται. 3) Ὁ Σολωμός καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. 4) Ὁ Αἰσχύλος καὶ οἱ ἐθνικοὶ μας ποιηταὶ Σολωμός καὶ Κάλβος. 5) Κρίσεις τοῦ Μαρκορά περὶ τοῦ Σολωμοῦ καὶ 6) Ἰταλικά ἐπιδράσεις ἐπὶ τὸν Σολωμόν.

Στὴ συνέχεια ὁ ἀναγνώστης γνωρίζει, σὲ λακωνικὸ μοτίβο, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Γ. Τερτσέτη καὶ ἐκτενέστερα γιὰ τὸ ποίημά του «Τὸ ὄνειρον τοῦ βασιλέως», ποὺ ἀναφέρεται σὲ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του. Ὁ κ. Ζώρας συνεχίζει τὴν ἐργασία του «Κριτικὰ εἰς τὸν Τυπάλδον», δηλαδὴ σκέψεις καὶ κρίσεις στὸ ἔργο του, ποὺ θεωροῦνται βασικὲς γιὰ τὴν κατανόησιν τῆς

ποιητικῆς παραγωγῆς του. Ἀκολούθως παραθέτει «Ἐνα ἀνέκδοτο γιὰ τὸν Βαλαωρίτη», ὁποῦ δείχνει τὴν ὀξυδερκεία τοῦ ποιητοῦ τῆς «Κυρᾶς Φροσύνης» καὶ τέλος «Ἀγνωστα γράμματα τοῦ Βαλαωρίτη πρὸς τὸν Θωμαζαῖο».

Ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Μαρκορά, διαβάσαμε μιὰ ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν φιλέλληνα Ἰωάννη Κάννα, καθηγητὴν τῆς Ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παρίας. Ἐπίσης ἕνα γράμμα τοῦ Λεγκράν πρὸς τὸν Κάννα σχετικὸ μὲ τὸν «Ὅρκος» τοῦ Μαρκορά.

Ἀναφερόμενος ὁ κ. Ζώρας στὸν Θωμαζαῖο, παρέχει τὶς ἐργασίες: Θωμαζαῖος καὶ Φωριέλ. Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία γιὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ἑλληνικὲς σελίδες τοῦ Θωμαζαίου καὶ οἱ Ἕλληνες λόγιοι διὰ τὴν σύζυγον τοῦ Θωμαζαίου.

Κλείει ἡ πολύτιμη προσφορὰ τοῦ κ. καθηγητοῦ μὲ τὰ Σύμμεικτα, ὅπου ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑξῆς:

1) Τὸ Κρητικὸν εἰδύλλιον τῆς «Βοσκοπούλας» καὶ ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς Νικόλαος Κοντούζης.

2) Ἡ Παναγία καὶ ἡ συλλογὴ «Ἀνθη εὐλαβείας».

3) Ἀντιπόκρισις τοῦ Κάλβου περὶ Κερκύρας.

4) Πρότασις τοῦ Ρεγκάλδου γιὰ τὴν ἱδρυσὶ ἀγάλματος τοῦ Ὀμήρου στὴν Ἀθήνα.

5) Ὁ Ξενοπούλος ποιητὴς.

6) Ὀδυσσεὺς καὶ Ἰθάκαι.

Ἐτοι ἔχομε βασινὲς ἐπιστημονικὲς ἐργασίες, ἀποτέλεσμα σοβαρᾶς σπουδῆς καὶ μελέτης μὲ τὸ ἔργον τῶν Ἑπτανησίων, ποὺ στὸν μελετητὴ τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς δίνουν ἀριστὰς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ ἀνετη καὶ σοβαρὴ ἐνασχόλησιν καὶ ἀξιολόγησιν μιᾶς πνευματικῆς παρουσίας καὶ ἀνετίξεως τῆς Ἑπτανήσου, ποὺ ἔθεσε τὶς ὑγιεῖς βάσεις τῆς ἐθνικῆς Νεοελληνικῆς μας λογοτεχνίας. Τέτοια βιβλία, ἀποτελοῦν σημάδια θετικῆς προόδου τοῦ πνεύματος στὶς ἡμέρες μας καὶ δημιουργοῦν προϋποθέσεις γιὰ ἕνα καλύτερο οὐριό.

Γ. Θ. Ζώρας: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα», Τόμος Γ'.

Ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης κ. Γεωργίου Θ. Ζώρα, συνεχίζεται στὸ μεγάλο θέμα τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς μὲ τὸν τρίτο τόμο, ποὺ φέρει τὸν τίτλον: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα» (Θωμαζαῖος καὶ Ἑπτανήσιοι) ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία. Ἀθήναι 1966, σελ. 614.

Περιέχει ὁ καλοτυπωμένος ὁγκώδης τόμος τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ φιλέλληρος Θωμαζαίου μὲ τοὺς Ἑπτανησίους λόγιους φίλους του. Ὁ Θωμαζαῖος ἐγνώριζεν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Νεωτέρα ἐλληνικὴν καὶ κατεῖχε τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, ὅσο ἐλάχιστοι ξένοι. Ἡ γνώμη του

για τὰ γράμματά μας κρίνεται βαρύνουσα. Κατὰ τὴν παραμονὴ τοῦ στὴν Ἑπτάνησο, συνδέθηκε μὲ στενὴ φιλία μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος καὶ διετήρησε, μετὰ τὴν ἀναχώρησί του, ἀλληλογραφία μαζὺ τους. Στὸν τόμο αὐτὸν δημοσιεύεται ἡ ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ἐκτορα Σιγοῦρο, Ἐπαμεινώνδα Ἀννίνο, τοὺς Γεώργιον καὶ Γεράσιμον Μαρχοῦαν, τὸν Γεώργιον Τερτσέτην, τὸν Ἀριστοτέλην Βαλαωρίτην, τὸν Ἀνθιμον Μαζαράκη, τὸν Ἀνδρέαν Μουστοξύδη, τὸν Ἰούλιον Τυπάλδον καὶ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὸν Γεράσιμον Καροῦσον.

Ἡ ἀξία τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῆς εἶναι σημαντικὴ, γιατί, κοντὰ στίς περιορισμένους ἐνδιαφέροντος πληροφορίες βρίσκομε βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ πληροφορίες, γιὰ τὸ ἔργο τῶν λογοτεχνῶν, κρίσεις γιὰ τὴν φιλολογικὴ ζωὴ καὶ δοῦναι καὶ γενικὰ χρήσιμες πληροφορίες, ποὺ προσφέρουν πληρότητα στὴν πνευματικὴ μας ἐνασχόλησι μὲ τὸ θέμα.

Ὁ κ. Ζώρας παρέχει ἐπιμελημένα εἰσαγωγικὰ πληροφοριακὰ σημειώματα καὶ ὑποσημειώσεις ἀρχετὲς καὶ ἱκανὲς γιὰ μιὰ ἀνετη καὶ οἰγουρὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἀνωτέρω ἀλληλογραφίαν.

Ἀντιγράφω μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Ἐπ. Ἀννίνου, ποὺ στέλνει στὸν Θωμαζαῖο μαζὺ μὲ ποιήματά του, μὲ θέμα τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς μονῆς τοῦ Ἀρχαδίου Κρήτης.

Ἑλλάς

Κεφαλληνία, Ἀργοστόλιον, 8 Ἰανουαρίου 1867
Ἐντιμότατε Κύριε

Ἰνωρίζων τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, δι' ὧν κοσμεῖσθε ἐν τῷ μέσῳ τῶν φώτων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν πολυτιμωτάτων ἔργων σας, διασκορπίζετε συνεχῶς εἰς τὸ κοινόν, ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ σὰς ἀποστείλω τὸ παρὸν ἐπικὸν ποίημα, περιγράφον τὸ ἡρωϊκὸν γεγονός τοῦ Ἀρχαδίου, μονῆς τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν τελευταίως καὶ προϋξένησε μέγαν θόρυβον εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τὸ ὁποῖον, ἔχον οὐχὶ μικρότερον σημασίαν τῶν γεγονότων τοῦ Μεσολογγίου, δικαίως ἐπέσυρε τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου καὶ τὰς συμπαθείας πάντων τῶν πολιτισμένων λαῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀναξιόπαθοῦσαν ἔναντι μιᾶς ἐπιμόνου Διπλωματίας, μὴ συγκινουμένης ἐκ τοῦ παγκοσμίου ἐνθουσιασμοῦ.

Ἡ νεωτέρα ἱστορία θὰ ἀναγνωρίσῃ ἀσφαλῶς τὰς γενναίας πράξεις πάντων τῶν ξένων, οἵτινες εὐγενῶς συνέδραμον, ὡς καὶ πάντων, οἵτινες θὰ συνδράμουν εἰς τὸ μέλλον τὴν μεγάλην ὑπόθεσιν τοῦ ἔθνους μας. Αἱ δάφναι τῆς Ἀθανασίας θὰ εἶναι ἐσαεὶ θαλεραί, ὡς θαλερὰ εἶναι ἡ ὑπαρξίς τοῦ Αἰωνίου.

Δεχθῆτε, λοιπόν, Κύριε, τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους μου, γραμμένους εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν, σὰς παρακαλῶ δὲ νὰ μοῦ γνωρίσῃτε τὴν ἐντύπωσίν σας, ἵνα διορθώσω ὅσα σφάλματά μου δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἀνεύρω ὁ ἴδιος.

Ἐχω τὴν τιμὴν

νὰ εἶμαι ταπεινότετος καὶ εὐλαβέστατος
θεράπων

Ἐπαμεινώνδας Ἀννίνος

Ὁ Θωμαζαῖος ἀπάντησε εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν συντόμως, ὅπου ἐπαινεῖ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἐπ. Ἀννίνου

Ἀναλογίζομαι πόσον βλάπτεται μιὰ ἐργασία ἑξακοσίων δεκατεσσάρων σελίδων (614) ἀπὸ ἓνα σημείωμα, ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέγεθος τῆς «ὄντως» οὐσιαστικῆς προσφορᾶς.

Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη: «Ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων». (Ἀρχαὶ καὶ ἐφαρμογαὶ κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν).

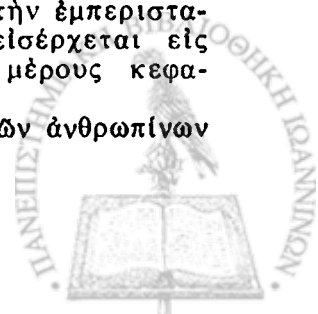
Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ζωὴν ἐδράζεται εἰς πολλοὺς παράγοντες, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους, χωρὶς ἀμφισβητήσεις, εἶναι καὶ τὸ τάκτ στίς σχέσεις μὲ τοὺς συνανθρώπους του. Πολλοί, ἴσως τονίσουν, ὅτι «οἱ ἄλλοι», δηλαδὴ οἱ μακρὰ ἀπὸ τὸ «ἐγώ» μας, μᾶς εἶναι ἀδιάφοροι, ἀπλῶς τοὺς ἀνεχόμεθα ἀπὸ ἀνάγκην ἢ δὲν τοὺς ὑπολογίζομεν. Πρόκειται γιὰ μιὰ αὐθαίρετη ρηχὴ σκέψι, ποὺ μαρτυρεῖ ἄρρωστη ἐπιπολαιότητα μὲ ἐγωϊστικὲς προεκτάσεις.

Ἔτσι τὸ θέμα: «ἡ ψυχολογία τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων» ἐπιχειρεῖ μιὰ ἐπισήμανσι σὲ καίριο ὅξυ πρόβλημα καὶ φωτίζει πολλὰς ἀπὸ τὰς σκοτεινὰς πλευρὰς του. Φυσικὰ, σ' ὅλες τὰς χρονικὰ καὶ ψυχολογικὰ διηρθρωμένες περιοχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τὸ πρόβλημα παρουσιάζει συγκεκριμένους ἀντιξοότητες, ἰδιαίτητα στὴ μαθητικὴ ἡλικία, ὅπου ἀντιμετωπίζεται μιὰ ἀρχὴ ζωῆς, γεμάτη ἐλπίδες καὶ ὑποσχέσεις.

Ὁ διαπρεπὴς ψυχίατρος κ. Ἀρ. Ἀ. Ἀσπιώτης, μὲ συνεργασία τῆς κ. Καλογήρου, βλέπει τὸ θέμα ἀπὸ κοντὰ μέσα στίς 208 καλοτυπωμένες σελίδες τοῦ βιβλίου του, ποὺ κυκλοφόρησε τελευταῖα. Εἰς τὸν πρόλογό του σωστὰ ἐπισημαίνει: «Τὰ παραστρατήματα τῶν νεῶν αὐξάνουν, τὰ διαζύγια εὐρίσκονται εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον, ὁ ἀλκοολισμὸς ἀποτελεῖ ἓνα σοβαρὸν πρόβλημα, αἱ φυλετικαὶ διαφοραὶ εὐρίσκονται εἰς ἔντασιν, τὸ ἄγχος τῆς μοναξιάς καὶ τοῦ θανάτου, ἓνας φόβος δι' ἓνα βιολογικὸν ἢ ἀτομικὸν πόλεμον δημιουργεῖ κατάθλιψιν εἰς ὅλους. Αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς οἰκογενείας, τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνίας εἶναι τεταραγμέναι». Ὁρθή, ἀλλ' ὀδυνηρὴ παρατήρησις.

Μετὰ τὸν πρόλογο καὶ τὴν ἐμπεριστατωμένην εἰσαγωγὴν τοῦ δ σ. εἰσέρχεται εἰς τὴν διαπραγμάτευσι τῶν ἐπὶ μέρους κεφαλαίων, ὡς ἑξῆς:

Πρῶτον: «Τὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρωπίνων

σχέσεων και οί τρόποι αντιμετώπισεώς του», Δεύτερον: «Ἀρχαί ἐκ τῆς ψυχολογίας διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων». Τρίτον: «Ἡ ἀνάπτυξις ἀρμονικῶν σχέσεων μὲ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ μὲ τοὺς ἄλλους». Τέταρτον: «Θέματα ἐπηρεάζοντα τὸς ἀνθρωπίνους σχέσεις». Πέμπτον: «Τὸ σχολεῖον ὡς πλᾶισιον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων». Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερον μέρος μὲ τὰ ἐξῆς κεφάλαια: Πρῶτον: »Ἐφαρμογαὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν. Δεύτερον: «Ἡ φιλία». Τρίτον: «Ἡ καλὴ ἐκκίνησις ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν». Καὶ τέταρτον: «Βοηθητικοὶ παράγοντες διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων».

Χαρακτηριστικὸν τῆς διαπραγματεύσεως τοῦ θέματος, τοῦ ὁποῖου παραθέσαμε ὑδρομερῶς τὴν πορείαν, εἶναι τὸ ἐκλαϊκευτικὸ ἐπιστημονικὸ στοιχεῖο, ποῦ φωτίζει γνωστικὰ τὸν ἀναγνώστην μακρὰ ἀπὸ βερμπαλιστικές ἐπιδείξεις ψεύτικης μορφωτικῆς πανοπλίας. Ἔτσι, ἡ ψυχογνωσία τοῦ παιδιοῦ μᾶς ὁδηγεῖ στὰ κατάλληλα παιδαγωγικά μέσα στὸ μόχθο μας νὰ καταστή ὑποκειμένη.

Τὸ μυστήριον «ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου», στὴν συγκεχυμένη ἐποχὴ μας, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνωτέρου βιβλίου, γίνεται, σὲ μιὰ πλευρὰ οὐσίας, πρὸ προσιτό. Σ' αὐτὸ βρίσκει μιὰ ἀνετη διοχέτευσις ἡ ψυχολογικὴ γνωστικὴ μας δίψα καὶ στὴν πνευματικὴ μας αὐτὴ ἐνασχόλησι ἔχομε ἐποπτικά μιὰ σαφὴ καὶ λαγαρὴ εἰκόνα τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν.

Ὁ κ. Ἀσπιώτης, ἀκούραστος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν ἀνωτέρω μελέτη τοῦ μᾶς παρέχει ἔργον «Οὐσίας», ποῦ ἀφορᾷ ὅλους, ἰδιαίτατα ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μεγάλην ὑπόθεσιν, ποῦ λέγεται «παιδί».

Σπυρίδωνος Μ. Καλλιᾶφα: «Ἀνάλεκτα».

Τὰ «Ἀνάλεκτα» (τόμος Β', σελ. 372, ἐν Ἀθήναις, 1966) τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Σπυρίδωνος Μ. Καλλιᾶφα, ἀποτελοῦν ἓνα ἀκόμη σεβαστὸν μέρος τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς, ποῦ ἡ φροντίδα τῶν οἰκείων, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων τοῦ ὄντως μεγάλου διδασκάλου, φιλοσόφου, κοινωνικοῦ στοχαστοῦ, τοῦ ψυχολόγου, τοῦ ἐρευνητοῦ, ἰδιαίτατα τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ἔκανε κοινωνοὺς.

Τὰ ἐν λόγῳ ἄρθρα καὶ μελετήματα ἀναφέρονται εἰς τὴν περιοχὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ φωτίζουν ὑγιῶς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ φιλοσοφία, Ψυχολογία, Ἀγωγή καὶ γενικώτερα τὸν πνευματικὸν νεοελληνικὸν πολιτισμό. Ἡ οὐσία τῆς προσφορᾶς τῶν ἀνωτέρω ἔγχειται εἰς τὸ ὅτι πυρήνας τῶν εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς, διαφορετικὰ τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα, σὰν ἔκφρασι τῆς σύγχρονης σκέψεως καὶ τοῦ στοχασμοῦ, γιὰ τὴν ἀνέλιξι τοῦ

λαοῦ μας. Αὐτά, ὅσον ἀφορᾷ ἐξ ἀντικειμένου τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα.

Ὅλα γενικῶς ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τοῦ βιώματος. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς ἔζησε, ὡς ἐπιστήμων ὀλκῆς, ἐνάρετα καὶ ἐναρμόνισε τὴν ζωὴν του μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ πιστεύου του. Ἦταν ἔκφρασις ζωντανοῦ παραδείγματος, ποῦ ἀπελπιστικά (μ' ὅλη τὴ σημασίαν τῆς λέξεως) λείπει ἀπὸ τὴν «πολιτισμένην» κοινωνίαν μας. Κατέκτησε κάτι μεγάλο, ποῖος ξέρει, μὲ πόσους ἀγῶνες καὶ ἀγωνίες, εἰς τὸ σταυροδρόμι τῶν δοκιμασιῶν. Μέρους ἀπὸ τὸ ἀγωνιστικὸν τοῦ πνεύματος, προδίδει τὸ καλοδιάβασμα τῶν θεμάτων, ποῦ διαπραγματεύθηκε μὲ ἐπιστημονικὴ βαρύτητα ἀσυνήθην. Τυχαῖα ἀναφέρω μερικά: «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἀπόλυτον». «Περὶ αἰδοῦς». «Ἡ ἐποχὴ μας». «Ἡ ψυχολογία ὡς ἐπιστήμη». «Ψυχολογικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς Σχολείοις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως». «Ἡ πλάνη, τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀλήθεια. Ἡ ἀγωγή εἰς τὴν φιλαλήθειαν».

Ἡ ἀναγραφὴ μέρους ἀπὸ τὴν τριάντα ἐξ (36) ἐργασίας τοῦ Βου τόμου, μαρτυροῦν ἀδιάψευστα γιὰ τὴν μεγάλην τοῦ ἀξία. Οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς ἐκδόσεως μὲ φροντίδα μᾶς γνωρίζουν ποῦ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ κάθε ἄρθρον δημοσιεύθηκε.

Ἐπιβάλλεται νὰ τονισθῇ ἀκόμη καὶ ἡ ἐπικαιρότητα τῆς ὅλης ἐργασίας. Τὰ καιρία προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται οἱ ἀνωτέρω «μελέται», ἀπασχολοῦν σοβαρὰ καὶ τὸ σήμερον καὶ ἴσως περισσότερο τὸ χθές, λόγω μιᾶς συγχύσεως, ποῦ παρατηρεῖται, γέννημα ἐγωῖσμου καὶ ἡμιμαθείας, στὶς ἡμέρας μας. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Σπ. Μ. Καλλιᾶφας, δὲν ταλαντεύεται στὴ στήριξι τῶν θεμάτων του, βάθρο του χρησιμοποιοῖ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Μοντέρνοι ἐπιστημονικοὶ ἀκροβατισμοὶ καὶ ἐπιστημονικὲς πομπόλυγες γιὰ φτηνὰ χειροκροτήματα εἶναι ξένοι εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ. Θέματα οὐσίας καὶ διαπραγματεύονται ὑγιῶς, ἔστω κι' ἂν στενοχωρεῖ μερικοὺς, εἶναι τὸ μέλημά του.

Κάθε φιλιανανόστης καὶ θηρευτὴς τοῦ ὑγιοῦς ἱκανοποιεῖται τὰ μέγιστα μὲ τὴν ἐπικοινωνία, ποῦ ἔχει μὲ τὰ «Ἀνάλεκτα». Καὶ ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ποδηγετεῖ τὴν γενεὴν κάθε ἐποχῆς, ὅταν εἶναι ὑγιῶς, γίνεται πίστις.

Παραμένει πάντα, ὁ ἀείμνηστος πανεπιστημιακὸς δάσκαλος Σπυρίδων Μ. Καλλιᾶφας, μιὰ ζωντανὴ πηγὴ παιδεύσεως τῶν Νεοελλήνων. Ὁφείλομε εὐχαριστίες σ' ὅσους συνέβαλαν στὴν ἐκλεκτὴ ἐκδοσί καὶ ἀναμένομε τὴν συνέχεια τῆς ἐπαινετῆς τους προσπάθειας.

«Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ζερμπίτσης», ἐκδόσεις «ΓΡΗ-ΓΟΡΗ», ἐν Ἀθήναις.

Ὁ νέος ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀθηνῶν «Γρηγορῆ», ποῦ διευθύνεται ἀπὸ τὴν λαμπρὴν νέαν ἐπιστήμονα Κασσάνδραν Μ. Γρηγορῆ, ξεκίνησε μὲ σκοπὸ νὰ θέσῃ στὴν διάθεσιν τοῦ ἀναγνώστη τοῦ

νοῦ τοῦ τόπου μας βιβλία ποιότητος καὶ καλῆς ἐμφανίσεως. Ἀπὸ τὴν μέχρι τώρα ἐκδοτικὴν του δημιουργία μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ σοβαρότητα καὶ ἀντικειμενικότητα, ὅτι ἐπέτυχε. Αὐτὰ γενικά, ἀπὸ ἀφορμὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου Ν. Σιμοπούλου: «Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ζερμπίτσης» (ἀνέκδοτα περὶ αὐτῆς ἔγγραφα—κειμήλια). Ἐκδόσεις Γρηγορῆ, ἐν Ἀθήναις.

Τὰ μοναστήρια, ἔπαιξαν σημαντικὸν ρόλον στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Ἐσωσαν τὴν πίστιν μας, τὸν ἐθνικὸν μας χαρακτήρα, ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους καὶ ἤσκησαν ἀκόμη καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ σὲ ἡμέρες κρίσιμες γιὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Παρὰ τοῦ ὅτι ἡ συμβολὴ τους στὴν νεοελληνικὴν μας ζωὴ καὶ δραστηριότητα ὑπῆρξε μοναδική, δὲν ἔχομε ἀκόμη ἀξιολογήσει τὴν μεγάλη προσφορά.

Προφανῶς, ὑπάρχουν καὶ λαμπρὲς φωτεινὲς ἐξαίρεσεις, ὅπως ἡ ἀνωτέρω ἐργασία, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἀξιόλογη μελέτη. Ἡ Μονὴ Ζερμπίτσης, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ποικιλώδυντα μοναστήρια, θὰ εἶχε λησμονηθῇ, ἀλλὰ τὸ φιλέρευνον πνεῦμα τοῦ Πανοσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου Ν. Σιμοπούλου ἔφερε σὲ φῶς μνημειώδη ἔγγραφα, κειμήλια, γλυπτά, ἐνεπίγραφες πλάκες κ. ἄ.

Ἡ μελέτη χωρίζεται σὲ δύο μέρη καὶ ἀναφέρεται στὰ ἐξῆς: Πρῶτον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μοναστηρίου. Μετὰ ἀπὸ κατατοπιστικὰς πληροφορίας γιὰ τοὺς Μοναχοὺς, μᾶς ὁμιλεῖ ὁ σ. γιὰ τὴν γεωγραφικὴ θέσιν, τὸ καθολικόν, τὴν ὀνομασία καὶ τὴν περιουσίαν τῆς Μονῆς. Συνεχίζει, τὴν φτασμένη μελέτη του, μὲ τὴν δραστηριότητα τῆς Μονῆς στὸν ὑπέροχον ἀγῶνα τοῦ ἔθνους καὶ τέλος μὲ τὰ Μετόχια τῆς.

Στὸ δεύτερον μέρος, ὁ σ. μᾶς κάνει λόγο γιὰ τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς τέχνης τῆς Μονῆς. Καὶ πρῶτα μᾶς γνωρίζει «περὶ τῆς τέχνης τῆς μορφοποιοῦ ταύτης χάριτος τῆς διαιωνίσεως τῶν μορφῶν, τῆς μεγίστης ταύτης συμβολῆς εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάστασιν καὶ ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου».

Μετὰ παραθέτει Πατριαρχικά, Βασιλικά, Ἱδιωτικά καὶ Τουρκικά ἔγγραφα, σὲ ὥραϊες φωτοτυπίες, ποὺ ὁμιλοῦν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν πηγῶν γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς. Ἀκολουθοῦν θαυμάσιες φωτοτυπίες εἰκόνων τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Μονῆς Ζερμπίτσης, τῆς Μονῆς Γόλας, ἀκόμη ὠρισμένων εὐρημάτων, κειμηλίων καὶ ἐνδεικτικὰς σελίδες χειρογράφων κωδίκων.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀξιόλογη πραγματεία, ποὺ προδίδει ζωντανὴν πίστιν, ἐπιστημονικὸν ὀπλισμόν, μόχθον καὶ κόπον. Ἔτσι, ἔχομε ἀνάγλυφον τὴν ἱστορίαν μιᾶς ἀξιολόγου Μονῆς, ποὺ προσέφερε πολλὰ εἰς τὸ ἑλληνορθόδοξον αἰώνιον πνεῦμα, ποὺ εἶναι ὁ βράχος, ποὺ στηρίζεται ὁ νεοελληνικὸς μας πολιτισμός.

Πόσα Μοναστήρια, μὲ ἱστορίαν ὅχι τυχαίαν, δὲν περιμένουν ἐρευνᾶς καὶ μελέτης, ἀκόμη καὶ τὴν σχετικὴ συντήρησιν; Πολλὰ. Ἀπαιτεῖται ὅμως προσοχή. Βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ ἀνάλογες μελέτες εἶναι ἡ θερμουργὸς πίστις εἰς τὰ τῆς θρησκείας μας καὶ μετὰ ἡ κατὰ κόσμον ἐπιστήμη. Ὅταν δὲν ὑπάρχει πίστις, ὅσην ἐπιστημονικὴν

δεινότητα καὶ ἂν κατέχη ὁ ἐρευνητής, ἡ ἐργασία του θὰ εἶναι ἀνάπηρη, νεκρά, χωρὶς πνοὴ Θεοῦ.

Ὑπάρχει ὅμως σὲ πολλοὺς καὶ οὐσιαστικὴ πίστις καὶ ἐπιστημονικὸς ὀπλισμὸς γενναῖος. Αὐτοῦ ἂς πρυτανεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς σκληρᾶς ἐργασίας, ὥστε καὶ πολλὰ ἄλλα μοναστήρια, ἀκροπόλεις τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ μεγαλείου, νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς λησμονιάς.

Σ. Λώλη: «Ψυχολογία: (σελ. 134. Ἰωάννινα 1967).

Ἡ ψυχολογία εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀξιόλογη ἐπιστήμη καὶ παρουσιάζει ἐντονὸν μοντέρνον χαρακτήρα, δηλαδὴ νεωτεριστικόν, εἶναι κοντὰ στὰ ἄλλα καὶ μιὰ γνωστικὴ μόδα. «Σκοπὸν ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ καθορίσῃ εἴτα τοὺς διέποντας αὐτὰ νόμους», ὅπως λιτὰ καὶ μὲ πληρότητα ἀναφέρει στὸν πρόλογον τῆς λαμπρῆς του ἐργασίας «ψυχολογία» (σελ. 134 Ἰωάννινα 1967) ὁ κ. Σοφοκλῆς Δ. Λώλης, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Διευθυντὴς τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων.

Ὁ ἄνθρωπος, ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀντιζηότητες τῆς ζωῆς, ξεδίψασε τὴν γνωστικὴν του δίψαν ἐπιστημονικά καὶ στὶς περιοχὰς τῶν ψυχολογικῶν του φαινομένων, ὅπου πλησίασε πολλὰς ἀλήθειες. Αὐτὸ συνέβη καὶ σ' ἄλλες περιοχὰς τῶν γνωστικῶν του κατακτήσεων μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ δείκτης προόδου, ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη, ἀλλάζει.

Ὁ κ. Σοφοκλῆς Δ. Λώλης, γνωστὸς στὸν τόπον μας γιὰ τὴν εὐρυμάθεια καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦ ἥθους, ἀνήκει στὴν πλειάδα τῶν οὐσιαστικῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος, ποὺ ἐργάζονται δημιουργικά, μακριὰ ἀπὸ τὶς στεῖρες προβολὰς καὶ τὶς κενὰς τυμπανοκρουσίες. Τελευταία, κοντὰ στὸ πλῆθος τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν, μᾶς ἔδωσε σὲ δευτέρῃ ἐκδοσί τὴν «ψυχολογία» του, ἔργο λαμπρὸ ἀπὸ οὐσιολογικῆς πλευρᾶς.

Ὁ κ. Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας μᾶς γνωρίζει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἔργον τῆς ψυχολογίας, μεθόδους ἐρεύνης, τὴν ἐνότητα τοῦ ψυχικοῦ βίου, τὸν ἐντοπισμὸν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, τὴν ἔκτασιν καὶ διαίρεσιν τῆς ψυχολογίας καὶ τὴν θέσιν τῆς ψυχολογίας σήμερον. Μετὰ τὴν κατατοπιστικὴν εἰσαγωγὴν, ἀναφέρεται διεξοδικὰ σὲ τέσσαρα μέρη: α) τὸ Γνωστικόν β) τὸ Συναισθηματικόν γ) τὸ Βουλευτικόν καὶ δ) τὴν Χαρακτηρολογίαν, ὅπου κάμνει λόγον σὲ πλῆθος ἐπὶ μέρους οἰκεία θέματα. Ἡ ὅλη ἐργασία ἔχει ἀναντίρρητα ἐπιστημονικὴ βαρύτητα καὶ στηρίζεται α) σὲ μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐπιστημονικὴ κατάρτησιν οὐσίας καὶ β) σὲ μιὰ διδακτικὴ πείρα ἐτῶν τοῦ συγγραφέα.

Ἐκφραστικὴ λιτότης καὶ πληρότης, ἐπιστημονικὴ ἐν γένει δεινότης καὶ ἐναργὴς ἐ-

ξελικτική ἐνημερότης στὰ ψυχολογικά προβλήματα, εἶναι λίγες ἀπ' τὶς πολλές ἀνάγλυφες ἀρετὲς τῆς προσφορᾶς τοῦ κ. Λώλη.

Ὁ Ἡράκλειτος εἶχε παρατηρήσει σωστά: «ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει». Παρά τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἡρακλείτου, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Λώλη βοηθάει τοὺς σπουδαστὰς, τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ψυχολογίαν καὶ γενικὰ τοὺς ἀνθρώπους τῶν πνευματικῶν ἀνησυχιῶν νὰ πλησιάσουν τὴν οὐσία τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον, διότι τὰ ψυχικά φαινόμενα, ποὺ ἐρευνᾷ ἡ ψυχολογία, ὑπάρχουν ἐντονα, πλούσια, περήφανα «ὄντως» ἀνθρώπινα στὴ δημιουργικὴ ζωὴ, προφανῶς σ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς θετικῆς προόδου. Στὴν συνειδητοποίησι τῆς ὀργανικότητος τῶν ψυχικῶν φαινομένων βοηθάει ὁ κ. Λώλης μὲ τὸ βιβλίον του. Ἔτσι γνωρίζομε καλύτερα τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τοὺς συνανθρώπους μας μὲ σκοπὸ τὴν πιὸ ἀνθρώπινη ζωὴ, γιατί τὰ ψυχικά φαινόμενα προέρχονται ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ γίνονται θέμα ἐρεύνης γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου. Λύσι σὲ θέματα ψυχολογικά θὰ εὑρουν, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀνάλογες ἀνησυχίες καὶ ἀναζητήσεις, ἰδιαίτατα στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ ἡ ψυχολογία καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔχασε τὸν ἑαυτὸ του.

Πρέπει νὰ τονίσωμε τὴν λαμπρὴ ἐμφάνισι τοῦ βιβλίου, ποὺ ξεπερνᾷ τὶς ἀθηναϊκὲς ἐκδόσεις, καὶ εἶναι εὐσυνείδητη ἐργασία τοῦ τυπογραφείου κ. Ε. Θεμελῆ.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Τατιάνας Σταύρου: «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος», Ἀθήνα, 1967.

Ἡ κ. Τατιάνα Σταύρου ποῦ, ἐπὶ τέσσερες δεκαετίες, διακονεῖ τόσο δόκιμα τὰ ἐλληνικά γράμματα, ἔδωσε τώρα κι' ἓνα ὄντως πολῦτιμο ἔργο (τὸ παραπάνω βιβλίο), ποῦ, χωρὶς κανέναν κίνδυνον ὑπερβολῆς, θὰ δύνονταν κανεὶς νὰ τὸ χαρακτηρίσει κιβωτὸ τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας τοῦ γένους μας στὴ Βασιλίδα Πόλιν. Γι' αὐτὸ, ὁ «Φιλολογικὸς Σύλλογος ἐν Κωνσταντινουπόλει», ἐκφράζοντας μιὰ φωτεινὴ ἀντίση τῆς φαναριώτικης μεγάλης παράδοσης, κατὰ τὸν 18ο καὶ 19ον αἰῶνα, ἔγινεν ἓνα ἀκτινοβόλο πνευματικὸ ἐθνικὸ κέντρο, ποὺ ὄχι μονάχα συγκέντρωσε, περιέθαλψε καὶ διέσωσε τὴν ἐλληνικὴ κληρονομίαν τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ποῦ, μέσα σ' ἓνα ἐφέστιο καὶ ἰθαγενὲς πνευματικὸ κλῖμα, ἐγέννησεν, ἐγαλούχησε καὶ ἀνδρῶσε μεγάλους λογίους, καινούργιους πνευματικοὺς ἡγέτες καὶ μεγάλους Δασκάλους. Καί, ἀκόμα, ξύπνησε καὶ θέρμανε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην στὴν παιδείαν, πρᾶγμα ποῦ, γιὰ μιὰ τόσο κρίσιμη περίοδο, εἶταν ἀλήθεια ἡ ωραιότερη καὶ σημαντικώτερη συμβολὴ στὴν πνευματικὴ μας ἀναγέννηση.

Ὅλον αὐτὸν τὸν ἀτίμητο θησαυρό, ποῦ εἶναι σωρευμένος στὴν μακρότατη πορεία τῆς ζωῆς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τὸν συνέλεξε ἐδῶ ἡ κ. Τατιάνα Σταύρου καί, μὲ τὴν εὐλάβειαν τῆς ἰέρεως, τὸν μελέτησε καὶ τὸν τοποθέτησε στὸν χρόνον καὶ στὰ περιστατικὰ ποῦ δημιουργήθηκε. Καί, κατόπιν, κάνοντας τὴν εὐαισθησίαν τῆς κρίσεως συνδυατικὴν, τὸν ἐφτιαξεν ἓνα πολυτιμώτατο βιβλίο. Καί, στὴν προκειμένη περίπτωσι, τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ξερὴ κωδικοποίησι, μιὰ ἐπιστημονικὴ καταγραφή κατὰ μέθοδον—ὅπως γίνεται γιὰ παρόμοιες μελέτες—, ἀλλὰ μιὰ σύνθεσι προσωπικῆς εὐθύνης ποῦ, γιὰ νὰ γίνῃ, δὲν φτάνουν μονάχα τὸ γραπτὸ ὕλικό κι' οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες.

Τὸ ἔργο τοῦτο τῆς κ. Τατιάνας Σταύρου, ἀληθινὴ ἀπομνημείωσι ἑνὸς φωτογενοῦς κεφαλαίου στὴν γενικώτερην ἱστορίαν τοῦ γένους μας, φτιάχτηκε μὲ θέρμη ψυχῆς καὶ μὲ τὰ καλλιεργημένα ἐκφραστικὰ προτερήματα τῆς ξεχωριστῆς αὐτῆς λογοτεχνίδας. Καί, γι' αὐτό, δὲν ἔχει καθόλου τὴν ἀρχαϊκὴ μορφὴ ἑνὸς ἀποθησαυρίσματος. Εἶναι γεγονός καὶ προέκτασι μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς ποῦ δὲν ἀποχωρίζεται ἀπ' τὴν ὅλη πνευματικὴν ἐθνικὴν ὑπόστασι.

Ἀπομένει, τώρα, νὰ τὸ ἀξιοποιήσουμε. Καί, γι' αὐτὴν τὴν περίπτωσι, ἔχομε ὅλοι μας μιὰ ὑποχρέωσι.

Δημήτρης Γαλάνης: «Σπουδὴ» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1967.

Ἡ συλλογὴ τοῦτη, ποῦ εἶναι στεφανωμένη μὲ τὸ Βραβεῖο τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν «εἰς μνήμην Γ. Λιόκη», εἶναι μιὰ λυρική ποίησις ἀκρατῆς εὐαισθησίας ποῦ, στίς ὡραιότερες αἰθεριώσεις της, γίνεται μιὰ λεπτὴ σύνθεσι ζωγραφικῶν ἀποχρώσεων:

Τοπίο ἐργασμένο μὲ τὴν σπάτουλα
...οἱ φευγαλέες σκιές,
στὸ δυσμικὸν ὀρίζοντα...

Ξανάγραψα—πρὶν χρόνια—γιὰ τὴν λυρική εὐαισθησίαν τοῦ Δ. Γαλάνη καί, τώρα, χαίρομαι ἰδιαίτερα ποῦ ξανανταμώνω τὴν γνήσια συγκίνηση καὶ τὴν θεώρησι τῆς ζωῆς, δοσμένα μέσ' ἀπ' τὴν τόσο λαγαρὴν του φωνή. Ἐνα λυρικὸ ἀνάλαφρο περπάτημα μὲ ζυγισμένα βήματα καὶ καλοσχεδιασμένη γλώσσα, τὰ ποιήματα τοῦτα, δίνουν στὸν ποιητὴ ἓναν ἀκόμα ἀναβαθμὸ γιὰ νὰ στηθεῖ ἀνάμεσά μας. Καί πιστεύω πῶς, μὲ μιὰν εὐρυνση στὴν θεματογραφίαν, θὰ ἔχει νὰ δώσει ἀκόμα πολλὰ.

Βάριου Μπαγλάνη: «Βλάστησι τῶν ὀρηγμάτων» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1967.

Ποίησις στοχασμοῦ ἐνώπιον συγκεχυμένου

ορίζοντα καὶ συγκίνηση πνευματικῆς αἰχμηρότητας δίνει ἐδῶ ὁ τόσο καλλιεργημένος λόγος κι' ἡ τόσο θαρραλέα ματιὰ τοῦ Βάγιου Μαγλάνη. Ἐνας διανοούμενος, ποὺ δὲν ἱκανοποιεῖται ἀπ' τὶς ὑπάρχουσες συμβατικὰς διαστάσεις τῆς ζωῆς καὶ ποὺ, προχωρῶντας ὡς τὴν ἐρημιὰ τοῦ μονολόγου, ἀπογειώνει τὴν ἔκφραση γιὰ νὰ στηρίξει τὴν αἰωρούμενη κλίμακα τῆς ὑπαρξιακῆς του θεώρησης. Εἶναι μιὰ ποίηση ποὺ, φέρνοντας κάποιον διυλισμένο βάρους προβληματικῆς σκέψης, χάνει κάτι ἀπ' τὴν γνησιότητα τῆς πρώτης συγκίνησης :

Ξέρω πὼς περιμένουν κάτι φίλοι
Ἄς κατακλύσει τὰ μάτια μου τὸ αἶσθημα
Τὸ φῶς καὶ οἱ ἀποχρώσεις τῆς ἀνταπόκρισης.

Πιστεύω, πὼς οἱ πολὺ ἀκονισμένες ἔκφρασεις, πολλὰς φορὲς, δὲν δίνουν ὅσα παίρνουν. Γιατί, ἡ ἀφαίρεση κι' ἡ πνευματικὴ ἀκροβασία εἶναι μιὰ κατάκτηση, ἐφ' ὅσον, ὅμως, γίνεται χωρὶς ἰσχυρὰ διεργασίας.

Ὁ Βάγιος Μαγλάνης εἶναι μιὰ πνευματικὴ εὐφορία μὲ προχωρημένη καλλιέργεια ἔκφρασης. Καί, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἴδιον αὐστηρὸς καὶ στὴν ἀναλογία τῆς λεκτικῆς σύνθεσης.

Δ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΝΑ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΒΕΛΛΑΣ 1890

Συλλέγοντες πρὸ δεκαετηρίδων ἀπὸ τὰ οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα τῶν Χιονιάδων διάφορα ἔγγραφα πρὸς μελέτην καὶ συγγραφὴν ἱστορικῶν πραγμάτων, περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν καὶ ἓν Ἀντίγραφον Ἐκκλησιαστικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1890, ἐκδοθείσης ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ἀειμνήστου Βασιλείου (1876—1899).

Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη, ἐσχετίζετο μὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ καὶ Μοναστηριακὰ κτήματα, καὶ ἀφεώρα τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Κτηματολόγιον (Δευτερχανέ), ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἱ. Ναῶν καὶ Μονῶν, βάσει τῶν προσαγομένων τίτλων ἰδιοκτησίας (Φιρμάνια, Χοτζέτια, Ταπιά κ.λ.).

Τὸ Ἀντίγραφον αὐτὸ τῆς Ἐγκυκλίου, εὐρέθη εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν ἀειμνήστων ἁγιογράφων Χριστοδούλου καὶ Θωμᾶ τῶν Μαρινάδων, μεταξὺ τῆς ἰδιωτικῆς αὐτῶν ἀλληλογραφίας, κληρονομηθὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἀναστασίου, ὁ ὅποιος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγράφων μαρτυριῶν, διετέλει Ἐκκλησιαστικὸς Ἐπίτροπος ἀπὸ τοῦ 1888, μέχρι καὶ τοῦ 1895.

Τώρα ἡμεῖς μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἀντι-

γράφου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀποσπῶμεν ἐκ μιᾶς ἐκτενεστέρας ἡμῶν μελέτης ὑπὸ τὸν τίτλον «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης», δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐπὶ πολὺ. Τοῦτο εἰς ἄλλους ἐναπόκειται. Σκοπὸς ἡμῶν ἐδῶ εἶναι νὰ φέρωμεν τοῦτο εἰς τὴν δημοσιότητα, καὶ οὐδὲν ἄλλο.

Πρωτίστως ὅμως εἵμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διατυπώσωμεν ἐδῶ, ὅτι τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης τῆς Ἐπισκοπῆς Βελλᾶς, προηγῆθη ἄλλη ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, κατόπιν βέβαια συνεννοήσεως μετὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Συνεπῶς, ὑπὸ τῶν Πατριάρχων δὲν ἐξεδόθη ἡ διαταγὴ αὕτη μόνον πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν Βελλᾶς, οὔτε καὶ πρὸς ὠρισμένα χωρία, ἀλλ' ἐξεδόθη καὶ ἐκυκλοφόρησε εἰς ὅλον τὸ τότε ὑπόδουλον γένος, ὡς τοῦτο εἶναι εὐνόητον.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰ παρομοίας φύσεως Ἐκκλησιαστικὰ Ἐγγραφα, αὐτοῦσια ἢ ἀντίγραφα, δὲν γνωρίζομεν ἂν εἰς τὴν ἐν λόγω Ἐκκλησιαστικὴν ταύτην Ἐπαρχίαν σώζονται σήμερον καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὰ τόσα πολεμικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα διεδραματίσθησαν ἐν αὐτῇ.

Διὰ τὸν λόγον λοιπὸν αὐτόν, ἡμεῖς ἐξετάζοντες τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐγκυκλίου συμφώνως μὲ τὸ εἰς χεῖρας ἡμῶν εὐρισκόμενον Ἀντίγραφον, ὡς καὶ τὴν κατηγορίαν εἰς τὴν ὁποίαν τοῦτο ὑπάγεται, θεωροῦμεν αὐτὸ ὡς σπάνιον ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, διὰ τοῦτο καὶ φέρομεν αὐτὸ εἰς τὴν δημοσιότητα, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι οὕτω πράττοντες, ἀφ' ἑνὸς μὲν διασώζομεν ἱστορικῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξυπηρετοῦμεν ἐν μέρει καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου.

Τοῦτο ἔχει ὡς κατωτέρω ἐμφαίνεται.

«Ἴσον ἀπαράλακτον ἐστὶ τῷ πρωτοτύπῳ».

«† Αἰδεσιμώτατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς Ἱεραῖς Ἐκκλησίαις τῶν χωρίων τῆς καθ' ἡμᾶς Θεοσώστου Ἐπαρχίας, Ὁσιώτατοι Ἡγούμενοι καὶ Τοποτηρηταὶ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων Ἱερῶν Μονῶν καὶ Τιμιώτατοι Μουχταροδημογέροντες καὶ Ἐπίτροποι τῶν Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν ἐκάστης Κοινότητος τέκνα ἡμῶν ἀγαπητὰ χάρις εἴη πᾶσιν ὑμῖν παρὰ Θεοῦ καὶ παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ καὶ εὐλογία.

Ἡ Σεβαστὴ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις συνεννοηθεῖσα προηγουμένως μετὰ τῶν Πατριαρχείων περὶ τῶν γαιῶν τῶν ἀνέκαθεν ὑπαγομένων εἰς τὴν νόμιμον διακατοχὴν καὶ κυριότητα τῶν Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μονῶν ὅπως αἱ γαῖαι αὗται ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν δευτερχανέ, καὶ

1. Παραμένει ἀνέκδοτος.

ἐν ὀνόματι τῶν Ἱερῶν Σκηνωμάτων εἰς ἃ αὐταὶ ὑπάγονται, ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Πρωτεύουσάν τῆς Νομαρχίας εἰδικὸν ὑπάλληλόν τῆς ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν ἀπογραφὴν τῶν εἰρημένων γαιῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ Ἰωαννίνων μεταβήσεται προσεχῶς καὶ ἐνταῦθα εἰδικὴ ἐπὶ τούτου ἐπιτροπὴ, κατὰ συνέπειαν ἐντέλλεσθε Ἐκκλησιαστικῶς ἵνα ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως τῆς παρούσης ἡμῶν, ἐξαποστείλητε εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ὅσα ἐπίσημα ἔγγραφα Φερμάνια, Ταπιά, Χοτζέτια, καὶ λοιπὰ σχετικὰ καταδεικνύοντα τοὺς τίτλους τῆς ιδιοκτησίας τῶν κτημάτων ἐν γένει τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν, μετὰ τοῦ εἰδικοῦ καὶ ἐξηκριβωμένου καταλόγου τῶν εἰς αὐτὰς ὑπαγομένων κτημάτων κατὰ τὸ διάγραμμα ὅπερ καταχωροῦμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν. Τὰ δὲ ἔγγραφα, ἀσφαλῶς πάλιν ἐπιστραφήσονται ὑμῖν καὶ σπεύσατε νὰ συμμορφωθῆτε ἐξάπαντος καὶ ὅσον τάχιστα ὡς γράφομεν. Ἐκάστη Κοινότης κρατεῖτω εἰ γε βούλεται ἀντίγραφον τῆς παρούσης ἡμῶν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν Κονίτῃ τῇ 9 Ἰουλίου 1890

Ὁ Βελλᾶς Βασίλειος ἐν Χριστῷ εὐχέτης».

Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς ὡς ἂνω ἐν Ἀντιγράφῳ Ἐκκλησιαστικῆς Ἐγκυκλίου Ἐκ τῆς Ἐγκυκλίου αὐτῆς ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ Βελλᾶς διέταξε τὴν ἀποστολὴν εἰς αὐτὴν τῶν διαφόρων τίτλων ιδιοκτησίας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Μοναστηριακῶν κτημάτων. Καὶ ἂς ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι οἱ τίτλοι αὐτοὶ ἦτοί τὰ Φερμάνια, τὰ Χοτζέτια, τὰ Ταπιά καὶ λοιπὰ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς Ἐπισκοπὰς καὶ Μητροπόλεις. Ἐπεστράφησαν ἄρα γε εἰς τὰς Κυριάρχους Μονὰς καὶ Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἔγγραφὴν αὐτῶν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Κτηματολόγιον (Δευτερχανέ); ἢ παρέπεσαν καὶ ἀπώλεσθησαν;

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡμεῖς, ἐλλείψει ἄλλων στοιχείων, τίποτε δὲν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν θετικῶς. Εἴμεθα ὅμως τῆς γνώμης, ὅτι τὸ Ἀντίγραφον αὐτὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐγκυκλίου εἶναι σπάνιον ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ καὶ μοναδικόν.

Καὶ ὡς μοναδικὸν καὶ σπάνιον καταχωροῦμεν αὐτὸ ἐδῶ, ἐξαιτούμενοι συνάμα τὴν ἐπιείκειαν τῶν κ. κ. ἀναγνωστῶν, διὰ τὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνθρωπίνην ἡμῶν ἀδυναμίαν καὶ ἐνασχόλησιν. Συνάμα δὲ εὐχόμεθα ὅπως, ἂφ' ἐνὸς μὲν ἡ γνώμη ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος ἀποδειχθῇ ἀργότερον

πεπλανημένη, καὶ ἂφ' ἐτέρου, ὅπως συντόμως ἔθωσιν εἰς φῶς καὶ ἄλλαι παρόμοιαι Ἐγκυκλίαι ἢ τοὐλάχιστον τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν.

Ἱερεὺς ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΣ

Π ρ ὁ ς

τὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ»

Εἰς Ἰωάννιν

Κύριε Διευθυντά,

Παρακολουθῶν μετὰ μεγάλου, ὡς εἶναι φυσικόν, ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν», τὴν διατριβὴν τοῦ ἀγαπητοῦ μου φίλου, καὶ πολλὰ προσενεγκόντος καὶ προσφέροντος εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν, κ. Νικολ. Πασιέλη, «Οἱ ΜΩΜΕΘΑΝΟΙ Εἰς τὴν ΗΠΕΙΡΟΝ», ἀνέγνωσα εἰς ὑποσημείωσιν τοῦ συγγραφέως, ἐν σελ. 3 τοῦ τεύχους Ἰανουαρίου—Φεβρουαρίου—Μαρτίου 1967, ὅτι τὸ κιβώτιον, ἐνθα εἶναι τοποθετημένα τὰ λείψανα τοῦ Ἀγ. Σοφianoῦ (ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τῆς Πολιτσάνης τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Πωγωνίου), κατεσκευάσθη ἐξ ἀργύρου ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ἱερομονάχου Χ. Ἀνθίμου τοῦ ἀπὸ Σάμου. Ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ κιβωτίου εἶναι ὁ ἡγούμενος τῆς ἂνω Μονῆς ΑΝΘΙΜΟΣ ΣΙΑΜΟΣ καὶ οὐχὶ ὁ ἀπὸ Σάμου. Ὁ ΑΝΘΙΜΟΣ ΣΙΑΜΟΣ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν νῆσον Σάμον, διότι εἶναι γνήσιος Πολιτσανίτης. Οἱ Σιαμαῖοι εἶναι ἀπὸ τὰς παλαιότερας οἰκογενείας τῆς Πολιτσάνης, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον ὑπάρχει οἰκογένεια ἢ μᾶλλον ὑπάρχουσιν πολλαὶ οἰκογένειαι ΣΙΑΜΟΥ. Ἐκ παραξηγήσεως, συνεπῶς, ἀνεγράφη, ὡς τίτλος τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς, «Ἀνθιμος ὁ ἀπὸ Σάμου», ἐνῶ πρόκειται περὶ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ Ἀνθίου ΣΙΑΜΟΥ. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λείψανα τοῦ Ἀγ. Σοφianoῦ, ταῦτα μέχρι τινὸς εὐρίσκοντο ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πολιτσάνης, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζω καὶ ὡς ἐνθυμοῦνται ὅλοι οἱ Πολιτσανίται καὶ οἱ πανηγυρισταὶ τῶν πέριξ, οἵτινες συνέρρεον κατὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ πανήγυριν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Σημειῶ ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Πολιτσάνης διεσώζετο Χρυσόβουλον μέχρι τοῦ 1860. Τὸ χρυσόβουλον τοῦτο, ὡς καὶ τὸν Ἱστορικὸν Κώδικα τῆς Μονῆς τῆς Πολιτσάνης, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἀνθίου Σιάμου, ἔλαβεν ἐπὶ ἐπιστροφῇ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ἱατρός Ζωσιμᾶς Τζιάγος. Ἀτυχῶς δὲν ἐπεστράφη καὶ οὕτως ἀπώλεσθησαν πολῦτιμοι ἱστορικαὶ πηγαί, ὡς ἀναφέρει ὁ Ι. Λαμπρίδης, εἰς τὰ «Πωγωνικά», σελ. 68.

Μετὰ τιμῆς

ΣΟΦ. ΕΞΑΡΧΟΥ

Δικηγόρος παρὰ τῇ Φιλεκπαιδευτικῇ Ἑταιρείᾳ

